Z. 7. 30

CONCIONES ET ORATIONES EX HISTORICIS LATINIS.

EXCERPTÆ.

ARGUMENTA SINGULIS præfixa sunt, quæ causam cujusque & summam ex rei gestæ occasione exponunt.

Usui recognitum resensitumque in usum Scholarum Hollandiæ & West-Frisiæ.

Ex decreto Illustriss. D. D. Ordinum ejusdem Provinciæ.

OXONII,

Sumptibus Gul. Hall, venales prostant, Apud Franc. Oxlad. 1660.

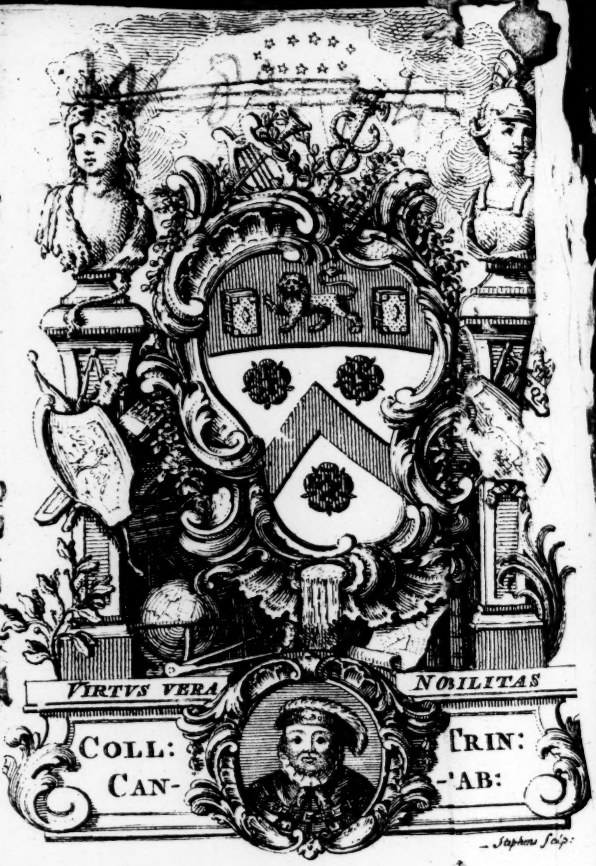

Z. p. 28 Orationes

Z.7.30

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX HISTORICIS LATINIS.

EXCERPTÆ.

ARGUMENTA SINGULIS præfixa sunt, quæ causam cujusque & summam ex rei gestæ occasione exp[illegible]

[illegible]us recognitum resensitumque in usum Scholarum Hollandiæ & West-Frisiæ.

Ex decreto Illustriss. D. D. Ordinum ejusdem Provinciæ.

OXONII,

Sumptibus *Gu[illegible] Hall*, venales prostant, Apud [illegible]*nc. Oxlad.* 1660.

TRINITY COLLEGE
LIBRARY.
CAMBRIDGE

AD

LECTOREM.

QVas pridem ex Latinis historicis excerpserant Orationes, Ioachimus Perionius & Henricus Stephanus, iterum tibi damus, Lector, sed recognitas recensitasque. Quasdam enim addidimus, quæ antè perperam omissæ erant; quasdam verò expunximus etiam, ne quid hic extaret, nisi quod præstantissimum luculentissimumque foret. Enimverò Salustii, Liviique, & Taciti ac Curtii Orationes in honorem historiarum leguntur. Adeò multum & civilis prudentiæ & facundiæ continent. Quæ autem apud Capitolinum, Lampridiumque & cæteros id genus scriptores occurrunt, ea & sequioris ævi sunt, & ferè genium non habent. Quare illas omittere satius fuit. Quin & ipsius Livii quasdam expunximus, quæ in postremis libris erant, in quibus ita friget jacetque ille autor & penitus sibi dissimilis est, ut nihil minus quam Livium agnoscas. Quanta ex hoc opere utilitas ad eos redundare possit, qui Reipublicæ regundæ scientiam Conjungere cum succincta quadam & efficaci vi dicendi cupiunt, ostendet doctissimi viri Iobi Veratii dissertatio, quam subjunximus. Vale.

JOBUS VERATIUS
Studioso Lectori S.

MIrificè me, studiose lector, Homericus ille versiculus delectat, Μύθων μὲν ῥητὴρ ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων: credo item omnes, qui quæ vis subsit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim facultatem cum agendi solertia conjungit, & utroque viros amplissimos instruit: quòd nec industria sola, ea maximè quæ in publicis rebus gerendis versatur, dicendi usu spoliata, satis munus suum tueri possit; Facundia verò quæ sese à rerum administratione removerit, importuna loquacitas judicetur. Licet enim præstet stultitiæ loquaci elinguis prudentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno ornamento vel subsidio potius est destituta. Has dotes gravissimi autores, & qui historias scripserunt, in hominibus clarissimis expresserunt, & qui fictarum narrationem involucris viros ab omni laude perfectos informarunt, illis ipsis affinxerunt. Hoc enim volunt illæ Periclis & Nicia in re vera conciones, hoc Cyri Xenophontici in ficta. Iidem illi qui præter cæteros breviloquentes sunt habiti, & qui eloquentiam satis fastidiose contempserunt Lacedæmonii, tamen ne hac quidem laude carere voluerunt, quod quanto esset ad res magnas gerendas adjumento, intelligebant. Ergo Παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἔπει οὐ πολύμυθος Menelaus. Paulo uberior Thucydeus Archidamus, aliique ejusdem civitatis: ut qua in urbe humaniores literæ proprè jacebant, in ea tamen suum eloquentiæ esse habitum honorem constet. Ita Poëta, quum summum virum & regendæ multitudinis peritissimum describeret, utriusque rei laudem ei attribuit, rerum gestarum gloriam, & dicendi peritiam; tum pietate gravem & meritis, &c. Ille regit dictis animos, & temperat iras. Hæc eadem sibi assumit apud Thucydidem Pericles, ὃς οὐδενὸς ἥσσων οἴομαι

μαι εἶναι γνῶναί τε τὰ δέοντα, ἐμμενεῖσαι τούτοις. Etenim ut impudentis est de iis quæ nesciat verba temere fundere, ita turpe est, quæ scias, ea plane & aptè explicare non posse. Nam illud quidem explosum pridem est, quod contra afferri solet, in eo quenque quod norit, satis esse eloquentem. Quid enim ad commodè dicendum exercitatio dicendi conducat, usus ipse jampridem comprobavit. Sine præceptionibus autem aut nihil aut parum posse exercitationem, omnes intelligunt. Ac cognoscendi quidem ars est multiplex, dicendi vero una. Res enim ipsæ quæ disertæ orationi sunt substratæ, vel militares ferè sunt, vel civiles. Ac civiles quidem vel è disciplina constituendarum & regendarum civitatum petendæ sunt, vel ex jurisdicundi scientia, quæ & ipsa pars est regendæ civitatis: dicendi vero præcepta à rhetoribus traduntur. Verùm si à nudis præceptis ad rerum ipsarum usum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia in historia esse reposita videbimus. Sed eam historiam accipio quæ est orationibus aspersa, directis potissimum. Nam & consilia, causæ, eventus, res gestæ (quæ omnia historicus studiosè persequitur) ad rerum administrationem pertinent: orationes verò ad dicendi facultatem referuntur. Sed si præclara quædam res est, posse mente & consilio providere, non minoris profecto est ingenii & industriæ, rectè provisa, & consulta, rectè explicare: ut in utrunque summopere eos incumbere oporteat qui ad res magnas gerendas accedunt. Eæ enim ferè in hominum societate versantur, ubi quum accessit ad prudentiam authoritas, & dicendi vis, non est dubium quin is qui illis est præditus, plurimum faciendo dicendoque consequatur. Id consilii habuerunt historici, quum quorum sapientiam in rebus providendis & gerendis descripserant, eorundem facundiam in illis communicandis expresserunt. Non quò omnes de quibus aliquid commemorant, utramque virtutem

adæquarint, ſed quia quantum diſerta prudentia poſſet, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in ſuis civitatibus viri ſæpe ſuis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominum genus, ad Eccleſiam ſuam colligendam, incolume eſſe vellet, eos homines excitavit, qui graviſſimis temporibus ſuis civitatibus ſæpe ſalutem peperererunt. Per hos eſſe ſedatos maximos motus, concitatos ad ſalutem recuperandam homines deſperatione perculſos, defenſam æquitatem in ſenatu, in concione populi, in judiciis conatus improborum repreſſos, leges peſtiferas abrogatas, utilis verò confirmatas & conſtitutas videmus. Nam quòd eadem hæc ſapientiæ inſtrumenta nefarii homines ad perniciem vel civitatum vel ſingulorum hominum ſæpe converterunt, vitium hominum fuiſſe intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de ſapientia diſerta, non de inani garrulitate dicimus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore noſtris Rebuſpublicis eædem illæ animi dotes decus & præſidium afferre poſſint, maximè verò liberis? Neque enim hoc loco de cauſidicis & litigioſis dicimus, quorum ars, ſiqua eſt, aliis præceptis eſt munienda: ſed de civitatum moderatoribus. His rerum cognoſcendarum atque dicendarum copiam hiſtoria, conjunctis orationibus, poteſt ſuppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à noſtris hominibus coli. Nam licet aliud ſit ſæpe Reipublicæ genus, alii mores & diſciplina civitatis: tamen multa ſunt quæ in ſenatu aut in concione populi conſimiliter agitanda ſint: ſeu leges ferendæ ſint, ſeu referendum ſit de pace, de ſocietate, de vectigalibus, de controverſiis, ſeu legationes mittendæ, vel obeundæ ſint. Quæ ſi quis aliquando ſuſcepit, qui dicendi eſſet imperitus, is, quantum ſit in infantia ad publicas res bene adminiſtrandas impedimenti, graviſſimus teſtis eſſe poteſt. Neque verò intelligo quamobrem minus hæc iis quoque quibus ſacræ concio-

nes

nes habendæ sunt, subsidio non sint. Illarum autem rerum omnium varietatem & copiam suppeditant historicorum orationes, seu conciones sint (id est δημηγορίαι) seu aliæ. Siquidem & res habent, quæ in civilem administrationem cadunt, & omne genus ipsamque dicendi vim summa varietate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi verò vis est generibus quidem comprehensa, sed tamen gradibus & dissimilitudine infinita. In aliis brevitatem videas: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis suavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii presè, alii de re eadem uberius: alii ornatè, rursus alii tenuius. Dicunt alii leniter, rursus alii sæpe de eadem re asperius. Ut res penè nulla sit studiosè lector, quin si dicendo tibi explicanda sit, ejus formulam ex his orationibus possis depromere. Quòd si nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatæ, tamen in iis notari possunt (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet) non est dubium quin nos conciunculæ ipsæ capere debeant, quæ artem copiosam in brevissimis orationibus exprimunt. Ac, si est oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus est, posse facultatem dicendi ad rerum naturam accommodare, varieque temperare, tum dilatare res angustas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas animadvertitur. Itaque ut orationum copiosè dictarum habemus exempla vel apud Demosthenem, vel apud Ciceronem, ita hujus artificii breviter comprehensi nobis exempla ex his orationibus petenda sunt, quæ ex laudatissimis historicis excerptæ, & in unum corpus sunt redactæ. Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipsa, de qua dicitur, profecta esset, intelligeres, argumenta præfigenda curavi. Eæ igitur quantopere & ad antiquitatis cognitionem & ad dicendi facultatem conducant, postquam accurate legeris, melius, ut spero, æstimabis. Vale.

TYPOGRAPHUS
BENEVOLO LECTORI
S.

VEnustè Symmachus: *Supervacanei*, inquit, *laboris est commendare conspicua, ut si quis in Sole positis facem præferat, & accessu luminum claritudinem dici adjuvare gestiat.* lib. 3. Ep. 48. *Cui etiam ὅμοιόν ἐστιν Vlpianus: Magnâ asserens, commendatione non egeant, quorum utilitas ipsa sese ostendit.* l. 1. ff. de in integr. rest. Er. in D. de J. P. *Monita Cl. horum virorum impræsentiarum secuti, noluimus huncce, quem denuo publicæ luci committimus, librum Orationes ex Latinis iisque Optimis Historicis, puta ex Sallustio, Livio, Tacito & Curtio excerptas continentem, pomposo verborum circuitu περὶ τὰ ἴσχαλα extollere multisque sermonum lenociniis ac fucis animum benevolentiamque cujusdam aucupari, cum opus ipsum se commendet satis, nec vino vendibili (ut vulgò dicitur) opus sit suspensa hedera.*

Vt autem Benevole Lector scias, quid in hac nova nostra Editione præstitum sit, quid additum, quid immutatum, paucis adaperire allubescit. Secuti sumus optimos quosque textus & Editiones, quibus Viri præfuere laudatissimi, utpote in Sallustio Thysii, *in Livio* Gronovii, *in Tacito* Bernæggeri, *inque Curtio* Friensheimii *Editionē & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus rectè erant locatæ, hortatu Doctissimi cujusdam viri in genuinum locum transtulimus, mutanda mutavimus & in luculentam quandam consonantiam redegimus. Vtere igitur hoc nostro labore feliciter, & si qua operarum incuriâ irrepserunt σφάλματα, haud gravatim emenda, porroque nobis fave. Vale.*

ORA-

ORATIONES
ex SALLUSTIO collectæ,

ORATIO CATILINÆ
qua sui de Conjuratione consilii participes cohortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Catilina, ubi eos, quos paulo ante fecerat sui de conjuratione consilii participes, *convenisse videt, tametsi cum singulis multa sæpe egerat, tamen in rem fore credens universos appellare & cohortari, in abditam partem ædium secedit: atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi habuit.*

NI virtus, fidesq; vestra satis spectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidisset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed, quia multis, & magnis tempestatibus vos cognovi fortes, fidosq; mihi; eò animus ausus est maximum, atq; pulcherrimum facinus incipere; simul quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaq; esse intellexi. Nam, IDEM velle, atq; idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea diversi audistis. Cæterùm mihi in dies magis animus accenditur, cum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem. nam, postquam Resp. in paucorum potentiam, jus, atq; ditionem concessit, semper illis reges. tetrarchæ vectigales esse: populi, nationes, stipendia pendere: cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus sine gratia, sine authoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. valeret, formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi

illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulsas, judicia, egestatem. Quæ quousque tandem patiemini fortissimi viri? Nonne emori per virtutem præstat, quàm vitam miseram, atque inhonestam, ubi alienæ superbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verumenimvero, prò Deùm atque hominum fidem! victoria in manu nobis est: viget ætas: animus valet, contra illis, annis, atque divitiis, omnia consenuerunt. Tantummodo incepto opus est: cætera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus cœquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas, aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa, toreumata emunt, vetera negligunt, nova diruunt, alia ædificant: postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen summa libidine divitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æs alienum; mala res, spes multo asperior. Denique quid reliqui habemus, præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? En illa, illa, quam sæpe optastis, libertas, præterea divitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quàm oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini: neque animus, neque corpus à vobis aberit. Hæc ipsa ut spero vobiscum una Consul agam: nisi fortè me animus fellit, & vos servire magis, quàm imperare, parati istis.

ORATIO ALIA

Ejusdem Catilinæ, qua suos milites adhortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Sed Catilina, postquam videt montibus atque copiis hostium sese clausum, in urbe res adversas, neque fugæ neque præsidii ullam spem, optimum factu ratus

in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quam primum confligere. Itaque concione advocata, hujusmodi orationem habuit.

COMPERTUM ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neque ex ignavo strenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. QUANTA cujusque animo audacia natura, aut moribus inest, tanta in bello patère solet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: timor animi auribus officit. Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi; simul uti causam consilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipsi nobisque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe præsidia opperior, in Galliam proficiscì nequiverim. Nunc vetò, quo in loco res nostræ sint, juxtà mecum omnes intelligitis. Exercitus hostium duo unus ab urbe, alter à Gallia obstant. Diutius in his locis esse, si maximè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum est. Quapropter vos moneo, ut forti, atque parato animo sitis; & quum prælium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris vestris portare. Si vincimus? omnia nobis tuta erunt: commeatus abundè, municipia, atque colo[illegible] patebunt: sin metu cesserimus, eadem illa [illegible]sa fient: neque locus nèque amicus quisquam [illegible] quem arma non texerint. Præterea, milites, [illegible] dem nobis, & illis necessitudo impendet: nos [illegible] patria, pro libertate, pro vita certamus: illis [illegible] pervacaneum est, pro potentia paucorum pugnare. Quò audacius aggredimini, memores pristinæ virtutis. Licuit vobis cum summa turpitudine in exilio ætatem agere: potuistis nonnulli Romæ, amissis bonis, alienas opes spectare. Quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc sequi decreviistis.

Si

Si hæc relinquere vultis; audacia opus est. NEMO, nisi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fuga salutem sperare, quum arma, quibus corpus tegitur, ab hostibus averteris; ea vero dementia est, SEMPER in prœlio iis maximum est periculum; qui maxime timent: Audacia pro muro habetur. Quum vos considero, milites, & quum facta vestra æstimo: magna me spes victoriæ tenet. animus, ætas, virtus vestra me hortantur: præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hostium ne nos circumvenire queat, prohibent angustiæ loci. Quod si virtuti vestræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis; neu capti potius, sicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis.

ORATIO

Legatorum C. Manlii ad Q. Martium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilinæ furor minuebatur, sed indies plura agitare: arma per Italiam locis apportunis parare: pecuniam sua aut amicorum fide sumptam mutuam Fesulas ad Manlium quendam portare, qui postea princeps fuit belli faciundi. Aliquanto post: *Interea Manlius in Hetruria plebem sollicitare, egestate simul ac dolore injuriæ novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiserat: præterea latr. &c.* Paulo post: *In quibus* literis *scriptum erat C. Manlium arma cepisse cum magna multitudine, antè diem* VI. *Kal. Novembr.* Aliquanto post: *Dum hæc Romæ geruntur, C. Manlius ex suo numero legatos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatis hujusce modi.*

DEOS hominesque testamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepisse, neque quò periculum aliis faceremus, sed uti corpora nostra

noſtra ab injuria tuta forent: qui miſeri, egentes, violentia atque crudelitate fœneratorum, plerique patria, ſed omnes fama atque fortunis expertes ſumus. Neque cuiquam noſtrûm licuit, more majorum, lege uti: neque, amiſſo patrimonio, corpus liberum habere: tanta ſævitia fœneratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe majores veſtrum miſerti plebis Romanæ, decretis ſuis inopiæ ejus opitulati ſunt: Ac noviſſime memoria noſtra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære ſolutum eſt. Sæpe ipſa plebs, aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbia magiſtratuum armata, à patribus ſeceſſit. At nos non imperium, neque divitias petimus; quarum rerum cauſa, bella atque certamina omnia inter mortales ſunt; ſed libertatem, quam nemo bonus, niſi cum anima ſimul, amittit. Te, atque Senatum obteſtamur, ut conſulatis miſeris civibus, legis præſidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, reſtituatis; neve nobis eam neceſſitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxime ulti, ſanguinem noſtrum pereamus.

ORATIO

C. CÆSARIS ſuam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis qui in cuſtodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Iunius Syllanus, primus ſententiam rogatus (quod eo tempore Conſul deſignatus erat) de iis qui in cuſtodiis tenebantur, & præterea de L. Caſſio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat: Iſque poſtea permotus oratione C. Cæſaris, pedibus in ſententiam Tiberii Neronis iturum ſe dixerat: quod de ea re, præſidiis additis, referendum eſſe cenſuerat. Sed Cæſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus à Conſule ſententiam, hujuſcemodi verba locutus eſt.

OMNES

OMNES homines, P. C. qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. HAUD facilè animus verum providet, ubi illa officiunt; neque quisquam omnium libidini simul & usui paruit. UBI intenderis ingenium, valet. si libido possidet, ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia est memorandi, P. C. qui reges, aut qui populi, ira, sut misericordia impulsi, male consuluerint: sed ea malo dicere, quæ majores nostri contra libidinem animi sui, rectè atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod cum rege Perse gessimus, Rhodiorum civitas, magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque adversa nobis fuit: sed postquam, bello confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, nequis divitiarum magis, quàm injuriæ causa bellum incœptum diceret, impunitos eos dimisere. Item bellis Punicis omnibus, quum sæpe Carthaginienses & in pace, & per inducias multa nefanda facinora fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecêre: magis, quod se dignum foret, quàm quod in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum scelus, quam vestra dignitas, neu magis iræ vestræ, quàm famæ, consulatis. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat: iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, compositè atque magnificè casum Reipub. miserati sunt: quæ belli sævitia esset, quæ victis acciderent, enumeravêre, rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuissent; fana, atque domos exspoliari; cædem, incendia fieri: postremò armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortales, quo illa oratio pertinuit? an, ut

vos infestos conjurationi faceret? scilicet quem res tanta atque tam atrox, non permovit, eum oratio accenderet. Non ita est, neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi etiam eas gravius æquo habuêre. Sed alia aliis licentia est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundia deliquêre, pauci sciunt; fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novêre. Ita in maxima fortuna minima licentia est: neque studere neque odisse, sed minimè irasci decet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atque crudelitas appellatur. Equidem ego sic existimo, P. C. omnes cruciatus minores, quàm facinora illorum, esse. Sed plerique mortales postrema meminêre; & in hominibus impiis, sceleris eorũ obliti, de pœna disserunt, si ea paulo sævior fuerit. D. Syllanum, virum fortem atque strenuum, certò scio, quæ dixerit studio Reipub. dixisse, neque illum in tanta re gratiam, aut inimicitas exercere. eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena à Repub. nostra videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te subegit, Syllane, Consulem designatum genus pæne novum decernere. De timore, supervacaneum est differere: quum præsenti diligentia clarissimi viri Consulis, tanta præsidia sint in armis. De pœna possum equidem dicere id, quod res habet, in luctu atque miseriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse; eam cuncta mortalium mala dissolvere; ultrà neque curæ; neque gaudio locum esse. sed, per Deos immortales quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat, at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti jubent? an quia gravius est verberari, quàm necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave est in hominis tanti facinoris convictos?

victos? Sin, quia levius est; quî convenit in minore negotio legem observare, quum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus libido gentibus moderatur. Illis meritò accidet, quidquid evenerit. Cæterùm vos, P. C. quid in alios statuatis, considerate. *Omnia* mala exempla ex bonis initiis orta sunt. sed ubi impeperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos & non idoneos tranfertur. Lacedæmonii, pervictis Atheniensibus, triginta viros imposuêre, qui Rempub. tractarent. Hi primò cæpêre, pessimum quemque, & omnibus invisum indemnatum necare. Ea populus lætari, & meritò dicere fieri. Pòst, ubi paulatim licentia crevit, juxtà bonos & malos libidinosè interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, servitus, oppressa, stultæ lætitiæ graves pœnas dedit. Nostra memoria victor Sylla, quum Damasippum, & alios hujusmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari jussit, quis non factum ejus laudabant homines scelestos, & factiosos, qui seditionibus Rempub. exagitaverant, merito necatos ajebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namque uti quisque domum, aut villam, postremò aut vas, aut vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proscriptorum numero esset. Ita illi, quibus Damasippi mors lætitiæ fuerat, paulò pòst ipsi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sylla omnes suos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor. sed in magna civitate multa & varia ingenia sunt, potest alio tempore, alio Consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi. ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Consul gladium eduxerit; quis illi finem statuet, aut quis moderabitur? Majores nostri. P. C. neque consilii neque audaciæ unquam eguêre: neque superbia illis obstabat, quo minus in-

instituta aliena, si modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Samnitibus, insignia magistratuum à Tuscis pleraque sumpserunt. Postremò, quod ubique apud socios, aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exequebantur: Imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in cives, de condemnatis summum supplicium sumebant. Postquam Respublica adolevit, multitudine civium factiones valuêre, circumveniri innocentes, alia hujuscemodi fieri cœpêre. Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Hanc ego causam, P. C. quominus consilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profectò virtus, atque sapientia major in Illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecêre, quàm in nobis, qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? Minimè: sed ita censeo; publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia, quæ maximè opibus valent: neu quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existumare, eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

ORATIO

M. PORCII CATONIS proxime præcedenti orationi C. Cæsaris respondens.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, cæteri verbo alius alii varie assentiebantur, At M. Porcius Catone rogatus sententiam, hujuscemodi orationem habuit.

LONGE mihi alia mens est, P. C. cum res, atque pericula nostra considero, & cum sententias non nullorum mecum ipse reputo. Illi mihi

mihi differuisse videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis suis bellum paravere. res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos statuamus, consultare. Nam cætera maleficia tum persequare, ubi facta sunt: hoc, nisi provideris, ne accidat; ubi evenit frustra judicia implores. Capta urbe, nihil fit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, tabulas vestras pluris, quam Rempublicam feciſtis: si ista, cujuscunque modi sint, quæ amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere vultis: expergiscimini aliquando, & capessite Rempub. Non nunc agitur de vectigalibus, non de sociorum injuriis: libertas, & anima nostra in dubio est. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: sæpe de luxuria atque avaritia nostrorum civium questus sum; multosque mortales ea causa adversos habeo. Quo mihi, atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem, haud facilè alterius libidini malefacta condonabam. Sed ea tametsi vos parvi pendebatis; tamen Respub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc verò non id agitur, boniſne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quàm magnificum imperium populi Romani sit: sed, hæc cujuscumque modi videntur, nostra, an, nobiscum unà, hostium futura sint. Hic mihi quisquam mansuetudinem & misericordiam nominat? Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus, quia, bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Respub. in extremo sita est. Sint sane, quoniam ita se mores habent, liberales ex sociorum fortunis; sint misericordes in furibus ærarii; ne illi sanguinem nostrum largiantur, &, dum paucis sceleſtis parcunt, bonos omnes perditum eant. Benè & compositè C. Cæsar paulo ante in hoc ordine de vita & morte disseruit: credo, falsa existimans ea, quæ de inferis memorantur, diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculta,

ta, fœda atque formidolosa habere. Itaque censuit, pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia. in custodiis habendos; videlicet, timens ne si Romæ sint aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducta, per vim eripiantur. Quasi verò mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi ad defendendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis metuit, sin in tanto omnium metu solus non timet; eo magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæterisque statuetis pro certo habetote vos simul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quanto vos attentius ea ageris, tanto illis animus infirmior erit. si paululum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existimare, majores nostros armis Rempub. parva magnâ fecisse. Si ita res esset, multò pulcherimam eam nos haberemus. quippe sociorum, utque civium, ptæterea armorum, atque equorum major copia nobis, quàm illis est. Sed alia fuêre, quæ illos magnos fecêre, quæ nobis nulla sunt, domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque deque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publicè egestatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos nullum discrimen est: omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum; ubi vos separatim sibi quisque consilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ servitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravêre cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano ad bellum arcessunt: dux hostium cum exercitu supra caput est. vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis quid, intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis? Misereamini, censeo. deliquêre homines adolescentuli per ambi-

ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Næ ista vobis mansuetudo, & misericordia, si illi arma cæperint, in miseriam vertet, Scilicet res ipsa aspera est; sed vos non timetis eam. Immo vero maxume; sed inertia & mollitia animi alius alium exspectantes cunctamini, videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc Remp. in maxumis sæpe periculis servavere. Non vobis; neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. ubi socordiæ te, atque ignaviæ tradideris; nequicquam Deos implores: irati infestique sunt. Apud majores nostros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussit, atque ille egregius adolescens immoderatæ forritudinis morte pœnas dedit. vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? Videlicet ita cætera eorum huic sceleri obstat. Verùm parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiæ, si famæ suæ, si diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiæ nisi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus si quidquam pensi unquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercle peccato locus esset, facilè paterer vos ipsa re corrigi, quoniam verba contemnitis; sed undique circumventi sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia, atque in sinu urbis sunt hostes, neque parari, neque consuli quidquam occultè potest, quo magis properandum est. Quare ego ita censeo; quum nefario consilio sceleratorum civium, Respub. in maxima pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, cædem, incendia, aliaque se fœda atque crudelia facinora in cives, patriamque paravisse, de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

ORA-

ORATIO MICIPSÆ REGIS ad Jugurtham, qua eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur rex Micipsa, *ubi ea quæ fama acceperat*, Jugurtham bello Numantino in tantam claritudinem perveniſſe ut Romanis vehementer charus eſſet, *ex literis imperatoris ita esse cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus flexit animum suum & Iugurtham beneficiis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit, & testamento pariter cum filiis hæredem instituit*: quum antea ſibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hiſpaniam mittebat præfeciſſet, quod in eo bello facile occaſurum ſperaret. *Sed ipse paucos post annos morbo atque ætate confectus, quum sibi finem vitæ adesse intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempsale filiis, hujuscemodi verba cum Iugurtha fertur habuisse.*

PARUM ego te, Jugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus in meum regnum accepi, exiſtimans non minus me tibi, quàm liberis, ſi genuiſſem, ob beneficia charum fore. Neque ea res falſum me habuit. nam ut alia magna, & egregia tua facta omittam, noviſſimè rediens Numantia, me regnumque meum gloria honoraviſti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſimos feciſti: in Hiſpania nomen familiæ noſtræ renovaſti: poſtremo, quod difficillimum inter mortales, gloria invidiam viciſti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obteſtorque te, ut hos qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas: neu malis alienos adjungere, quàm ſanguine conjunctos retinere. NON exercitus, neque

neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici. Quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide parantur. Quis autem amicior quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Equidem ego regnum, vobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. NAM concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Cæterùm ante hos te, Jugurtha, quia ætate, & sapientia prior es, ne alter quid eveniat, providere decet, NAM in omni certamine, qui opulentior est, etiamsi accipit injuriam, tamen, quia plus potest, facere videtur. Vos autem, Adherbal & Hiempsal, colite & observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar, quàm genuisse.

ORATIO ADHERBALIS AD SENATUM Roma. qua se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur.

SALUT. IN BELLO JUGURTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam missi *satis confidunt, die constituto Senatus utrisque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquutum accepimus.*

PATRES conscripti, Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam, cæterùm jus, imperium ejus penes vos esse: simul enitерer domi militiæque quam maximo usui esse populo Romano, vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: si ea feciſſem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum, Quæ præcepta patris mei quum agitarem; Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus, contempto imperio vestro, Masinissæ me nepotem,

potem, utique à stirpe socium atque amicum pop. Rom. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eò miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quàm ob majorum meorum beneficia, posse me à vobis auxilium petere, ac maximè deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; secundùm ea, si desideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per se ipsa probitas est, neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret: ad vos confugi, P. C. quibus quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam usui esse. Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti sunt, aut in suis dubiis rebus societatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum pop. Rom. bello Carthaginiensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus quàm fortuna pendenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Masinissæ frustra à vobis auxilium petere. Sed si ad impetrandum nihil causæ haberem, præter miserandam fortunam; quòd paulo antè rex genere, fama atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exspecto: tamen erat majestatis populi Romani ptohibere injuriam; neque pati, cujusquam regnum per scelus crescere. Verùm ego iis finibus ejectus sum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit: unde pater, & avus meus unà vobiscum expulere Syphacem, & Carthaginienses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in mea injuria despecti estis. Eheu me miserum! Huccine, Micipsa pater, beneficia tua evasere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem feciti, is potissimùm stirpis tuæ extinctor sit? Nunquàm ne ergo familia nostra quieta erit? sempèrne in sanguine, ferro, fuga versabimur? Dum Carthaginienses incolumes fuêre, jure omnia sæva patiebamus. hostes ab latere: vos amici procul: spes omnis in armis erat. Postquam illa pestis ex Africa ejecta est, læti pacem agitabamus: quippe, queis hostis nullus erat, ni-

si forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improviso Jugurtha, intoleranda audacia, scelere, atque superbia sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primùm, regnum ejus sceleris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quàm vim aut bellum expectantem, in imperio vestro, (sicuti videtis) extorrem patria, domo inopem, & coopertum miseriis effecit, ut ubivis tutius, quàm in meo regno essem. Ego sic existimabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum; qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, cæterùm ex omnibus maximè tutos esse. Quod in familia nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quò potissimum infelix accedam? generis præsidia omnia extincta sunt: pater uti necesse erat, naturæ concessit: fratri, quem minimè decuit propinquus per scelus vitam eripuit: affines, amicos propinquos cæteros meos, alium alia clades oppressit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt: pauci, quibus relicta est anima, clausi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi, aut ex necessariis adversa facta sunt, incolumia manerent: tamen, si quid ex improviso mali accidisset, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnes curæ esse decet. Nunc verò exul patria, domo solus, atque omnium honestarum rerum egens, quos accedam aut quos appellem, nationesne, an reges, qui omnes familiæ nostræ ob vestram amicitiam infesti sunt? an quòquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hostilia monimenta plurima sint? an quisquam nostri misereri potest, qui aliquando vobis

bis hostis fuit? Postremò, Masinissa nos ita instituit, P. C. ne quem coleremus, nisi pop. Roman. ne societate, ne fœdera nova acciperemus: abundè magna præsidia nobis in vestra amicitia fore: si huic imperio, fortuna mutaretur. una occidendum nobis esse. Virtute, ac diis volentibus, magni estis & opulenti: omnia secunda, & obedientia vobis sunt, quo facilius sociorum iniurias curare licet. Tantum illud vereor, ne quos privata amicitia Jugurthæ, parum cognita, transversos agat: quos ego audio summa ope niti, ambire, fatigare vos singulos, ne quid de absente, incognita causa, statuatis: fingere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miserias projectus sum, eadem hæc simulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc sceleribus suis vecox atque præclarus est, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem nostrum, fratris mei necis, mearumque miseriarum graves pœnas reddat. Jamjam frater animo meo charissime, quanquam tibi immatu[illegible]; &, unde minimè decuit, vita erepta est, tamen lætandum magis, quàm dolendum puto casum tuum. non enim regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnes, quæ me premunt, æumnas cum anima simul amisisti: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulsus ex patrio regno, rerum humanarum spectaculum præbeo: incertus quid agam, tuasne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consulam, cujus vitæ necisque potestas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honestus exitus esset: ne vivere contemptus viderer, si defessus malis injuriæ concessissem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet sine dedecore, P. C. oro vos, per liberos, atque parentes vestros, per majestatem populi Romani, subvenite misero mihi, ite obviam iniuriæ,

nolite pati regnum Numidæ, quod vestrum est, per scelus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

ORATIO.

C. MEMMII AD QUIRITES, qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere ne Remp. ne libertatem suam desererent: multa superba & crudelia facinora nobilitatis ostendere: prorsus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempestate Romæ Memmii facundia clara pollensque fuit, decere existimavi unam ex tam multis orationem ejus perscribere. Ac potius eam dicam quam in concione post reditum Bestiæ hujuscemodi verbis disseruit.

MULTA me dehortantur à vobis, Quirites, ni studium Reip. omnia superet? opes factiones, vestra patientia, jus nullum? ac maxime quòd innocentiæ plus periculi, qnàm honoris est. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quàm ludibrio fueritis superbiæ paucorum; quàm fœdè, quamque inulti perierint vestri defensores; uti vobis animus ab ignavia, atque socordia corruptus sit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, qnibus vos decet terrori esse. Sed quanquam hæc talia sunt: tamen, obviam ire factiones potentiæ, animus subegit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita est, experiar: verùm id frustra, an ob rem faciam, in vestra manu situm est, Quirites. Neque ego vos hortor, quod sæpe majores vestri fecêre, uti contra injurias armati eatis. nihil secessione opus est: necesse est, suomet ipsi more præcipites eant. Occiso

ciſo Tib. Graccho, quem regnum ſibi parare aje-
bant, in plebem Romanam quæſtiones graves habi-
tæ ſunt. Poſt C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item
ordinis veſtri multi mortales in carcere necati ſunt.
Utriuſque cladis non lex, verùm libido eorum fi-
nem fecit. Sed ſane fuerit regni reparatio, plebi jura
ſua reſtituere. quicquid ſine ſanguine civium ulciſci
nequit, jure factum ſit. Superioribus annis taciti
indignabamini ærarium expilari; reges, & popu-
los liberos paucis nobilibus veſtigal pendere; penes
eoſdem & ſummam gloriam, & maximas divitias
eſſe: tamen hæc talia facinora impunè ſuſcepiſſe,
parum habuêre: Itaque poſtremò leges, majeſtas
veſtra, divina & humana omnia hoſtibus tradita
ſunt. Neque eos, qui ea fecêre, pudet aut poeni-
tet: ſed incedunt per ora veſtra magnificè, ſacerdo-
tia, & conſulatus, pars triumphos ſuos oſtentan-
tes: perinde quaſi ea honori, non prædæ, habeant,
Servi ære parati injuſta imperia dominorum non
perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo ani-
mo ſervitutem toleratis? At qui ſunt hi, qui Rem-
pub. occupavêre? homines ſceleratiſſimi, cruentis
manibus, immani avaritia, nocentiſſimi, idem-
que ſuperbiſſimi; quibus fides, decus, pietas, po-
ſtremò honeſta atque inhoneſta omnia quæſtui
ſunt. Pars eorum, occidiſſe Tribunos plebis, alii
quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe,
pro munimento habent. Itaque quàm quiſque peſ-
ſimè fecit, tam maximè tutus eſt: metum à ſcelere
ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulêre: quos omnes
eadem cupere, eadem odiſſe, eadem metuere in u-
num coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter
malos factio eſt. Quòd ſi vos tam libertatis curam
haberetis, quam illi ad dominationem accenſi ſunt;
profectò neque Reſpub. ſicuti nunc, vaſtaretur, &
beneficia veſtra penes optimos, non audaciſſimos,
forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis
conſtituendæ gratia, bis per ſeceſſionem armati

Aventinum montem occupavêre : vos pro libertate, quam ab illis accepistis, nonne summa ope nitemini ? atque eo vehementius, quo majus dedecus est, parta amittere, quàm omnino non paravisse ? Dicet aliquis, Quid igitur censes ? Vindicandum in eos, qui hosti prodidêre Rempub. non manu, neque vi ; quòd magis, vos feciſſe, quàm illis accidiſſe, indignum est ; verùm quæstionibus, & indicio ipsius Jugurthæ, qui si deditítius est; profectò jussis vestris obediens erit : sin ea contemnit, scilicet æstimabitis, qualis illa pax, aut deditio sit, ex qua ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos potentis maximæ divitiæ, ad Rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Nisi forte nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet : & illa, quàm hæc tempora, magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces ; postremò divina & humana omnia penes paucos erant : vos autem, hoc est, pop. Rom. invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium, satis habebatis animam retinere. Nam servitutem quidem quis vestrùm audebat recusare ? Atque ego tametsi virum flagitiosissimum existimo impunè injuriam accepisse ; tamen, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo paterer, ni misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum est impune malè feciſſe, nisi deinde faciundi licentia eripiatur ? & vobis æterna solicitudo remanebit, quum intelligetis aut serviendum esse, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ spes est ? Dominari illi volunt, vos liberi esse: facere illi injurias, vos prohibere : postremò sociis vestris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur. Potestne in tam diversis mentibus pax, aut amicitia esse ? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarii factus est : neque per vim sociis ereptæ pecuniæ, quæ quan-

quam gravia sunt, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur, hosti acerrimo prodita Senatus authoritas, proditum imperium vestrum est: domi militiæque Resp. vænalis fuit. Quæ nisi quæsita erunt, nisi ut illis, qui ea fecêre, obedientes vivamus? NAM impunè quælibet facere, id est, regem esse. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis cives vestros perperam, quàm rectè feciſſe: sed ne, ignoscendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc, in Repub. multo præstat, beneficii, quàm maleficii, immemorem esse. Bonus tantummodo segnior fit, ubi negligas: at malus improbior. Ad hoc, si injuriæ non sint haud sæpe auxilii egeas.

ORATIO

MARII ad QUIRITES, de se & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Nam Marius, postquam, omnibus quæ postulaverat decretis, milites scribere vult, hortandi causa, simul & nobilitatem, ut consueverat, exagitandi concionem populi advocavit: deinde hoc modo disserit.

SCIO ego, Quirites, pleroſque non iisdem artibus imperium à vobis petere, & postquam adepti sunt, gerere: primo industrios, supplices, modicos esse: deinde per ignaviam & superbiam ætatem agere, sed mihi contrà videtur. Nam quo universa Respub. pluris est quàm Consulatus aut Prætura, eo majore cura illam administrari, quàm hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum vestro beneficio maximo negotii sustineam. Bellum parare, simul & ærario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; domi, foriſque omnia curare, & ea agere inter invidos, occurſantes, factioſos, opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii, si deli-

quere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: mihi spes omnes in meniet sitæ: qua, necesse est & virtute & innocentia tutari. nam alia infirma sunt. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa esse, æquos, bonosque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt: nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum est ut neque vos capiamini, & illi frustra sint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnes labores & pericula consueta habeam. Quæ ante vestra beneficia gratuitò faciebam, ea uti, accepta mercede deseram, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulavêre: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere jam ex consuetudine in naturam virtit. Bellum me gerere cum Jugurtha jussistis: quam rem nobilitas ægerrimè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit, siquem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapiæ, ac multarum imaginum, & nullius stipendii: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerunque evenit, ut, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, quia postquam Consules facti sunt, acta maiorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præposteri nam gerere quàm fieri, tempore posterius, re atque usu prius est. Comparate nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi. quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos existimate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probi objectantur. Quanquam ego naturam unam & communem

munem omnium existimo, sed fortissimum quemq; generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albini, aut Bestiæ quæri posset, mene, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis, nisi, sese liberos quam optimos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis; quibus, uti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbia, ita ætatem agunt, quasi honores vestros contemnant: ita hos petunt, quasi honestè vixerint. Næ illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contrà est. nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profectò ita se res habet: MAJORUM gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quàm iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certe peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abundè illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit reticere: ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest: quippe vera, necesse est bene prædicet: falsam vita, moresque mei superant. Sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi summum honorem, & maximum negotium

imposuistis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum sit. Non possum, fidei causa, imagines neque triumphos, aut Consulatus majorum meorum ostentare: at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hæ sunt meæ imagines, hæc mea nobilitas, non hæreditate relictâ, ut illa illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæsivi. Non sunt composita verba mea. Parum id facio. Ipsa se virtus satis ostendit: illis artificio opus est, uti turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici. parum placebat eas discere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optima Reipub. doctus sum; hostes ferire, præsidia agitare, nihil metuere, nisi turpem famam; hyemem & æstatem juxtà pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego, præceptis milites hortabor: neque illos arctè colam, me opulenter: neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc civile imperium. Namque quum tu te per mollitiem agas, exercitum supplicio cogere, est hoc dominum, non imperatorem esse. Hæc atque alia majores vestri faciendo, seque remque pub. celebravere. Queis nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit; & omnes honores, non ex merito, sed quasi debitos, à vobis repetit. Cæterùm homines superbissimi procul errant. Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquêre, divitias, imagines, memoriam sui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant. EA sola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & incultis moribus ajunt: quia parum scitè convivium exorno, neque histrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quàm villicum habeo. quæ mihi libet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis sanctis viris ita accepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibusque bonis

bonis oportere plus gloriæ quàm divitiarum esse: arma, non supellectilem, decori esse. Quin ergo, quod juvat, quod carum æstimant, id semper faciant: ament, potent: ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conviviis, dediti ventri & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecoravere turpissimi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injustissimè luxuria & ignavia, pessimæ artes, illis qui coluêre eas, nihil officiunt, Reip. innoxiæ cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de Repub. loquar. Primo omnium de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata sunt, omnia removistis, avaritiam, imperitiam, superbiam. Dein exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis strenuus, quàm felix. Nam magna pars ejus avaritia aut temeritate ducum atrita est. Quamobrem vos, quibus militaris ætas est, adnitimini mecum, & capessite Rempub. neque quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine atque in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero: meque vosque in omnibus rebus juxtà geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnes bonos Reipub. subvenire decet. Etenim nemo ignaviâ immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis, ut boni honestique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent. Nam strenuis abundè dictum puto.

ORATIO SYLLÆ AD BOCCHUM REGEM SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidiſſimos ad eum mitteret: velle de ſuo & de populi Rom. commodo cum iis diſſerere. Ille ſtatim L. Syllam & A. Manlium iri jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus, aut adverſum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sylla, cujus facundiæ non ætati à Manlio conceſſum eſt, pauca verba huiuſcemodi loquutus.

REx Bocche, magna lætitia nobis eſt, quum te talem virum dii monuêre; ut aliquando pacem, qnàm bellum malles, neu te optimum cum peſſimo omnium Jugurtha miſcendo commaculares; ſimul nobis ut demeres acerbam neceſſitudinem, pariter te errantem, & illum ſceleratiſſimum perſequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius viſum, amicos, quam ſervos, quærere, tutiuſque rati volentibus quàm coactis imperitare. Tibi verò nulla opportunior amicitia noſtra: primùm quòd procul abſumus; in quo offenſæ minimum, gratia par, acſi propè adeſſemus: dein, quòd parentes abundè habemus, AMICORUM neque nobis, neque cuiquam omnium ſatis fuit. Atque hoc utinam a principio tibi placuiſſet: profectò ex pop. Rom. ad hoc tempus multo plura bona accepiſſes quàm mala perpeſſus es. Sed quoniam humana rerum fortuna pleraque regit, cui ſcilicet placuit & vim & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina; atque, uti cœpiſti, perge. Multa atque opportuna habes: quò facilius errata officiis ſuperes. Poſtremò hoc in pectus tuum dimitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum eſſe. Nam bello quid valeat, tute ſcis.

ORA-

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, qua ſuum erga illum ſtudium exponit, & ſe bellum populo Rom. facere voluiſſe negat.

SALLULT. IN BELLO JUGURTH.

NUNQUAM ego ratus ſum fore, uti rex maximus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiſſimus, privato homini gratiam deberem. Et mehercule, Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigus. Id immutatum mihi, quod cæteri dolere ſolent, ego lætor: Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ; qua apud animum meum nihil charius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremò quicquid animo libet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit: Denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtimo, Regem armis, quàm munificentia, vinci minus flagitioſum. Cæterum de Repub. veſtra, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego pop. Rom. neque feci neque factum unquam volui: fines meos adverſum armatos armis tutatus ſum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar, neque, id intrare Jugurtham ſinam. Præterea ſi quid meque vobiſque dignum petieris, haud repulſus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONS. ad Popul. Roman.

Ex LIBRIS HIST. SALLUST.

CLEMENTIA & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentes maximi, & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, adverſus tyranni-

tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipsi, quæ nefanda æstimatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini: præsertim quum illi spes omnis in scelere atque perfidia sit; neque se aliter tutum putet, quàm si pejor atque intestabilior metu vestro fuerit, quò captivis libertatis curam miseria eximat: aut, si provideritis, in tutandis periculis magis quam in ulciscendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, non minus optimis majorum exemplis, nequeo satis mirari, dominationis in vos servitium suum mercedem dant: & utrumve per injuriam malunt, quàm optimo jure, liberi agere. Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Luctatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, subvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defensum est aliud quàm libertas & sua cuique sedes; neu cui, nisi legibus, pareremus? Quæ cuncta sævus iste Romulus, quasi ab externis rapta, tenet; non tot exercituum clade, neque COSS. & aliorum Principum quos fortuna belli consumpserat, satiatus: sed tum crudelior, quum plerosque secundæ res in miserationem ex ira vertunt. Quin solus omnium, post memoriam hominum, supplicia in post futuros composuit: queis prius injuria quàm vita certa esset: praviſſimeque per sceleris immanitatem adhuc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris servitii, à repetenda libertate terremini. Agendum atque obviam eundum est. Quirites: ne spolia vestra penes illos sint. Non prolatandum, neque votis paranda auxilia. nisi forte speratis per tædium jam aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata periculosius dimissurum. At ille eò processit uti nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinendæ dominationis honesta æstimet. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quam multi probi potius quam laborem cum honoribus capessebant, nulla sunt. Hac tempestate serviendum aut imperitandum:

haben-

habendus metus est aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra? quæve humana superant? aut divina impolluta sunt? Populus Romanus paulo antè gentium moderator, exutus imperio, gloria jure, agitandi inops, despectusque, ne servilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias sedes occupavêre pauci satellites, mercedem scelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium & vitæ licentiam. Simul humanas hostias vidistis, & sepulchra infecta sanguine civili. Etne juris reliqui aliud quàm solvere injuriam, aut mori per virtutem? Quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit: neque quisquam extremam necessitatem, nihil ausus, nisi muliebri ingenio expectat. Verúm ego seditiosus, uti Sulla ait, qui præmia turbarum quæro: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter salvi, satisque tuti in imperio eritis, nisi Vettius Piceus, scriba Cornelius, aliena bene parta prodegerint: nisi approbaveritis omnes proscriptiones innoxiorum ob divitias: cruciatus virorum illustrium, vastatam urbem fuga, & cædibus, bona civium miserorum, quasi Cimbricam prædam, vænum, aut dono datam. At objectat mihi possessiones ex bonis proscriptorum: quod quidem scelerum illius vel maximum est, non me, neque quenquam omnium satis tutum fuisse, si recte faceremus. Atqui illa, quanta formidine mercatus sum, pretio soluto, jure, dominis tamen restituo: neque pati consilium est, ullam ex civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conserentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit: quorum adeo Syllam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, & si liceat, avidius faceret. Neque jam,

quid

quid existimetis de illo, sed quantum vos audeatis, vereor: ne, alius alium Principem expectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quàm raptum iri licet, & quam audeat, tam videri felicem. Nam præter satellites, commaculatos quis eadem vult? aut quis non omnia mutata præter victoriam? scilicet milites: quorum sanguine, Terrulæ, Scyroque pessimis servorum divitiæ partæ sunt: an quibus prælatus in magistratibus capiendis Fucidius, ancilla turpis, & bonorum omnium dehonestamentum? Itaque maximam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæsitum est. Nisi forte Tribunitiam potestatem eversum profecti sunt per arma, conditam à majoribus suis; utique jura & judicia sibimet extorquerent: egregiâ scilicet mercede, quum relegati in paludes & sylvas, in contumeliam atque invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia secundæ res mirè sunt vitiis obtentui: quibus labefactis, quam formidatus antea est, tam contemnetur: nisi fortè specie concordiæ & pacis, quæ sceleri & patricidio suo nomina indidit. Neque aliter P.R. esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebs, præda civilis acerbissima, jus, judiciumque omnium rerum penes se, quod pop. Roman. fuit. Quæ, si vobis pax & concordia intelliguntur maxima turbamenta Reipub. atque exitia probate: annuite legibus impositis; accipite otium cum servitio; & tradite exemplum posteris ad pop. Romanum suimet sanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quanquam per hoc summum imperium satis quæsitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio: tamen non fuit consilium, privatas opes facere; potiorque visa est periculosa libertas quieto servitio. Quæ si probatis, adeste Quirites; &, bene juvantibus diis, M. Æmillium Consulem, ducem

ducem & authorem ſequimini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO
C. COTTÆ CONSULIS ad Populum
EX IISDEM HIST. SALLUSTII.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adverſa fuere: quorum alia, toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: inque his omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Malæ ſecundæque res, opes, non ingenium mihi mutabant: at contra in eis miſeriis cuncta me cum fortuna deſeruere. Præterea ſenectus per ſe gravis, curam duplicat, cui miſero ſenecta jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. Nam ſi parricida veſtri ſum, & genitus hic, deos penates meos patriamque, & ſummum imperium vilia habeo: qui mihi vero cruciatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere meo vici? A prima adoleſcentia in ore veſtro privatus', & in Magiſtratibus egi: qui lingua, qui conſilio meo, qui pecunia voluere: uſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidiſſimus privatæ gratiæ maximas inimicias pro Repub. ſuſcepi: qui victus cum illa ſimul, cum egens alienæ opis, plura mala expectarem; vos, Quirites rurſus mihi patriam, deos penates, cum ingenti dignitate dediſtis. Pro quibus beneficiis, vix ſatis gratus, ſi ſingulis animam, quam nequeo, conceſſerim. NAM vita & mors jura naturæ ſunt: ut ſine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Conſules nos feciſtis, Quirites domi bellique impediriſſima Repub. Namque imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt: & id res cogit; quoniam poſt defectionem ſocio-

rum

rum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare poſſunt, neque utilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiæ maritima & provinciarum: cum interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem ſumptuum ſuſtinent: ita claſſe, qua commeatus vehebatur, minore quam antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocordia noſtra contracta ſunt, agite uti lubet, & ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis nobiſque & Reipub. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors propior eſt, non deprecor, ſiquid ea vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honeſtius, quam pro vera ſalute finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta Conſul, facio, quod ſæpe majores aſperis bellis fecêre; voveo, dedoque meo pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumſpicete. Nam talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus aut avaritiam cæſum ſed volentem pro maximis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites ad gloriam majorum tolerate adverſa & conſulite Reipub. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aſperæ, aut feſſa bellis ſint.

ORATIO

ORATIONES
ex LIVIO collectæ.

PRECATIO ROMULI ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabianos ferat opem.

ARGUMENTUM.

Sabini post Cenienses, Cruſtuminos, & Antennates, omnium noviſſimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam uſi, opera virginis cujuſdam auro à Tatio rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira cupiditateque recuperandæ arcis ſtimulati Romani, poſtero die iniquo loco adverſus hoſtes ita infeliciter pugnant ut Hoſtius Hoſtilius eorum dux tandem occubuerit. Ita cæſo duce acies Romana facile fuſa eſt ad portum veterem palatii: quo actus & ipſe Romulus turba fugientium, arma ad cœlum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adeſſet propitius.

JUPITER tuis juſſus avibus hic in Palatio prima Urbi fundamenta jeci, arcem jam ſcelere emptam Sabini habent, inde huc armati ſuperata media valle tendunt. At tu, pater Deum hominumque, hinc ſaltem arce hoſtes: deme Romanis terrorem fugamque fœdam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum ſit, poſteris, tua præſenti ope ſervatam Urbem eſſe voveo.

VERBA

VERBA PROCULI JULII ad pop. Rom. consolationis plena.

ARGUMENTUM

Lenit atque mitigat Proculus Iulius plebi Romanæ desiderium Romuli, qui quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad Capreæ paludem haberet, subito coorta tempestate cum magno fragore, tonitribusque, denso item nimbo, ita cœlo sublatus est, ut in terris postea nunquam visus sit.

ROMULUS, Quirites, parens urbis hujus, prima hodierna luce cœlo repente delapsus, se mihi obvium dedit, quum profusus horrore venerabundusque astitissem, petens precibus, ut contra intueri fas esset; abi, nuncia (inquit) Romanis, Cœlestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem colant: sciantque, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse.

ORATIO

METTII SUFFETII ad Tullum Hostilium Regem Romanorum, de pace componenda inter Romanos & Albanos.

ARGUMENTUM.

Cajus Cœlius Albæ imperabat, Romæ Tullus Hostilius, quum Romani ex agro Albino, Albini ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas missi. Contigit forte ut Romani priores functi legatione, quum non impetrassent quod repoposcerant, bellum neganti Albano, sicuti mandatum erat, in trigesimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res suas Albanis jubet, regi suorum nuntient, ita se velle, uter prior populus res repetentes legatos aspernatus

aſpernatus dimiſiſſet, ut in eum Dii omnes hujuſce belli clades expetant. His nunciatis, bellum utrinque ſumma vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incurſiones faciunt: caſtra non amplius quinque millia paſſuum ab urbe locant: in quibus Cæl'us moritur. Albani comperta morte ad Mettium Suffetium imperii ſummam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Mettius in hanc ſententiam de totius rei ſumma loquutus eſt.

INJURIAS & non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ ſunt, & ego regem noſtrum Cœlium cauſſam hujuſce eſſe belli, audiſſe videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed ſi vera potius quam dictu ſpecioſa dicenda ſunt, cupido imperii duos cognatos vicinoſque populos ad arma ſtimulat. Neque rectè, an perperam, interpretor: fuerit iſta ejus deliberatio qui bellum ſuſcepit. me Albani gerendo Bello ducem creavere. illud te, Tulle, monitum velim: Etruſca res, circa nos teque maximè ſit, quo prior Volſcis, hoc magis ſcis. multum illi terra, plurimum mari pollent. Memor eſto, jam quum ſignum pugnæ dabis, has duas acies ſpectaculo fo e; ut feſſos confectoſque ſimul, victorem ac victum aggrediantur. Itaque ſi nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii ſervitiique aleam imus; ineamus aliquam viam, qua, utri utris imperent, ſine magna clade, ſine multo ſanguine utriuſque populi decerni poſſit.

ORATIO.

P. HORATII ad populum pro filio perduellionis reo.

ARGUMENTUM

Horatius, is qui ſolus ex tergeminis fratribus ſuperfuit, quum tergemina ſpolia victor gerens, obviam ſororem

sororem, cognita forte veste Curiatii sponsi, passis crinibus flebiliter sponsum nomine appellare videret, motus comploratione intempestiva eam ferro transfigit. Hoc nomine in jus ad Regem Tullum quum raptus esset à Tullo duumviri capitales, sicuti lex jubebat, fiunt, qui Horatio perduellionem judicarent. Iam duumvir ei perduellionem judicarat, jam lictor jussus laqueum injiciebat quum authore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum est: quo judicio absolutus est, magis admiratione virtutis quam jure causæ. Ac in eo quidem judicio maxime pater homines movet, qui præter alia, hac oratione usus est.

HUNCCINE, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre potestis? quod vix Albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent. I, lictor, colliga manus, quæ paulo ante armatæ imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus: arbori infelici suspende; verbera vel intra pomœrium, modo intra illa pila, & spolia hostium: vel extra pomœrium, modo intra sepulcra Curiatiorum. Quo enim ducere hunc juvenem potestis, ubi non sua decora eum à tanta fœditate supplicii vindicent?

ORATIO

TULLI ROMANORUM REGIS de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Metius Suffetius dux Albanorum in fide Romanorum per speciem simulationis manens, Fidenates concita-

bat

bat ad bellum gerendum adversus Romanos. Ii, assumptis sociis consilii Vejentibus, jam disponebant acies, quum adversus Vejentes Tullus suos dirigit, Albanos duce Mettio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat, clam, non ausus aperte, ac sensim subiit ad montes. Ita nihil ominus dimicatumest, ut fusi hostes; fugatique victores Romani fuerint. Postero die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullus; ibi proditionem Suffetii aperit.

ROMANI, si unquam antè alias ullo in bello fuit, quod primum Diis immortalibus gratias ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quam, quæ dimicatio major ac periculosior est, cum proditione ac perfidia sociorum. Nam, ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiêre ad montes, nec imperium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deseri vos, averteretur à certamine animus, & hostibus circumveniri se a tergo ratis, terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo omnium Albanorum est. ducem secuti sunt: ut & vos, si quo ego inde agmen declinare vo- luissem feciſſetis. Mettius ille est ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero, *Centuriones armati Mettium circumsistunt, rex cætera, ut orsus erat, peragit.* Quod bonum, faustum, felixq; sit populo Romano, ac mihi vobisq; Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo est, civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat, *Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus communi tamen metu cogente, silentium*

silentium tenet, Tum Tullus. Metti Sufferi, *inquit*, si ipse discere posses fidem ac fœdera servare; vivo tibi ea disciplina à me adhibita esset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est, tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Ut igitur paullo antè animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem gessisti, ita jam corpus passim distrahendum dabis.

VERBA.

SEU EXHORTATIO TANAQUIL ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui quum pro indignissimo haberent se per Tarquinium regni possessione pulsos, multo tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullum serva natum imperium casurum videbatur, regem per duos pastores, quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri salute prorsus desperans, propere accitum Servium, ad imperium his verbis hortatur.

TUUM est, Servi, si vir es, regnum: non eorum qui alienis manibus pessimum facinus fecere. Erige te, Deosque duces sequere, qui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuso igni portenderunt. Nunc te illa cœlestis excitet flamma. nunc expergiscere vere. Et nos peregrini regnavimus. Qui sis, non unde natus sis, reputa. Si tua re subita consilia torpent, ac tu mea sequere.

EXHORTATIO TULLIÆ ad L. TARQUINIUM maritum suum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Prisci Tarquinii sibi pararentur insidiæ, quemadmodum ipsi

ipsi Prisco à filiis Anci nexæ fuerant: iis filias suas collocaverat; ita tamen, ut cum essent dispares moribus, ferox mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro. minor ægre passa cum impari se conjungi sic rem cum L. Tarquinio sororis marito transigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haud ita multo post, maritum ipsum ad regni affectationem sollicitat.

SI tu is es, cui nuptam esse me arbitror, & virum & regem appello: sin minus, eo nunc pejus mutata est res, quod isthic cum ignavia est scelus. Quin acciugeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquiniis, uti patri tuo, peregrina regna moliri necesse est. Dii te penates, patriique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale solium, & nomen Tarquinium creat vocatque Regem. Aut si ad hæc parum est animi, quid frustratis civitatem? quid te ut regium juvenem conspici sinis? Facesse hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolvere retro ad stirpem, fratri similior, quam patri.

LUCRETIÆ QURELÆ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat forte de uxorum forma mentio cœnantibus Tarquinio superbi liberis apud sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non suam laudaret, illud ipsum experiri placuit. Penes Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fatentur. Inde sextus Tarquinius fœda libidine Lucretiæ per vim stuprandæ captus, pacis interjectis diebus Collatiam venit: acceptus benigne domum ubi tempus adesse videt, stricto gladio ad eum dormientem accedit. Ibi cum mortua se jugulatum servum positurum ad postremum dices, obstinatam pudicitiam

dicitiam vincit. Postero die mœsta, patrem, maritum singulosque amicos celeriter venirent monet: rẽ enim atrocem incidisse. Rem ipsam præsentibus, sicuti habebat exponit.

QUÆRENTI viro, Satin salve? minime, inquit, quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insons, mors testis erit. Sed date dextras fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibique, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam à coacta in auctorem delicti. mente m peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit, culpam abesse. vos inquit, videritis quid illi debeatur. ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero, nec ullo deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex secundo libro ab urbe condita.

ORATIO.

P. VALERII PUBLICOLÆ ad populum de crimine sibi objecto.

ARGVMENTVM.

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Bruti collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non substituerat, in summaque Velia ædificaret. Is ea re cognita, submissis primum populo fascibus in concionem ascendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus suspicionem in hanc sententiam sustulit.

NVNQVAMNE ergo, ulla adeo à vobis spectata virtus erit, ut suspicione violari nequeat

nequeat? Ego millum acerrimum regum hostem, ipsum cupiditatis regni crimen subiturum timerem? Ego si in ipsa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem posse à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeone est fundata leviter fides, ut ubi sim, quam qui sim, magis referat? Non obstabunt P. Valerii ædes libertati vestræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: Deferam non in planum modo ædes, sed colli etiam subjiciam: ut vos supra suspectum me civem habetis. In Velia ædificent, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

ORATIO.

MVTII SCÆVOLÆ ad Porsenam Clusinum Regem.

ARGVMENTVM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruscis obsideri populum Romanum liberum, qui servus sub regibus à nullis hostibus obsessus fuisset impetrata venia à Senatu in hostium castra consilio regis Porsenæ interficiendi penetrat. Ibi ad regium tribunal consistens quum inter duos, uter Porsena esset, distinguere non posset, scribam regis pro Porsenæ obtruncat. Comprehensus per Satellites, regi consilium voluntatemque suam exponit.

ROMVLVS sum civis: C. Mucium vocant. hostis hostem occidere volui. nec ad mortem minus animi est, quam fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum est. Nec unus in te ego hos animos gessi: longus post me ordo est idem petentium decus. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo: ferrum hostemque in vestibulo habeas regiæ. Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris, uni tibi, & cum singulis, res erit.

ORATIO.

MARTII CORIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

ARGVMENTVM.

Secessione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut inculti is agris magna eo anno annona caritate laboraretur. Idquod patrum animos, copiaque frumenti recens advecti adversus plebem, præterquam quod jam ei infesta esset magistratuum nomine, qui Patriciis non parebant, etiam maxime concitavit, ut jam multis venisse tempus videretur recuperandi jura secessione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in senatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis sententiam peregit.

SI Annonam veterem volunt, jus pristinum reddant Patribus. Cur ego plebejos magistratus, cur Sicinium potentem pollentemque video sub jugum missus, tanquam à latronibus redemptus. Egone has indignitates diutius patiar, quam necesse est? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum montem, aliosque colles. rapiant frumenta ex agris nostris, quemadmodum tertio anno rapuere, fruantur, utantur annona quam furore suo fecere. Audeo dicere, hoc malo, domitos ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.

ORATIO.

ACTII TVLLII Volscorum principis ad Consules, ut ludis non adessent Volsci.

ARGVMENTVM.

Martius Coriolanus damnatus absens velut indicta causa, in Volscos exulatum abierat: ibi Actii Tulli Volscorum longe Principis utebatur Hospitio.

Iam

Iam consuetudo ipsa socios eos amicosque fecerat quum de bello Romano conferunt Consilia. Resque jam tum eo deducta erat ut Actius occasionem modo suos adversus Romanos concitandi quæreret. Tum forte ludi magni Romæ instaurabantur. Ad quos Actius Volscique conveniunt. Is Actius ante nactus opportunitatem quam ludi committerentur, Consules, remotis arbitris, de suorum ingenio & natura alloquitur in hanc sententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITVS, quod sequius sit, de meis civibus loquor. Non tamen admissum quicquam ab iis, criminatum venio, sed cautum, ne admittant. Nimio plus quam velim nostrorum ingenia sunt mobilia. multis id cladibus sensimus. Quippe qui non nostro merito, sed vestra patientia incolumes sumus. Magna hic nunc Volscorum multitudo est. ludi sunt. spectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occasionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commissum sit. Horret animus, nequid inconsulto ac temere fiat. Hæc nostra vestraque causa, prius dicenda vobis Consules, ratus sum. Quod ad me attinet, ex templo hinc domum abire in animo est, ne cujus facti dictive contagione præsens violer.

ORATIO.

ACTII TVLLII ad suos, qua eos in Romanos concitat.

ARGVMENTVM.

Coniunctum est insequentis cum superioris argumento. Consules, qua sine arbitris ab Actio acceperant, quum detulissent, senatus consulto facto Volsci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere jubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Actius indignitate rei

per se satis concitatos, hac quoque oratione inflammavit.

VETERES Populi Romani injurias, cladesque gentis Volscorum, ut omnia, oblivisciminia alia, hodiernam hanc contumeliam, quo tandem animo fertis, quâ per nostram ignominiam ludos commisere? An non sensistis triumphatum hodie de vobis esse? Vos omnibus civibus peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse? Vestras conjuges, vestros liberos tradustos per ora hominum? Quid eos, qui audivere vocem præconis? quid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huic ignominioso agmine fuere obvii, existimasse putatis? nisi aliquod profecto nefas esse, quo, si interfimus spectaculo, violaturi simus ludos, piaculumque merituri. ideo nos ab sede piorum, cœtu, concilioque abigi. Quid deinde illud non succurrit, vivere nos, qui maturavimus proficisci? Si hæc profectio, & non fuga est: & hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum est magno illorum malo, qui indixere, si viri estis.

Ex tertio libro ab urbe condita.

ORATIO.

Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB. alios omnes præter Terrentillum.

ARGUMENTUM.

C. Terentillus Arsa tribunus Pleb. absentibus consulibus longa oratione plebi consulare imperium invidiosum adeo effecerat, ut ipsi legemse promulgaturum profitenti, qua crearentur Quinqueviri legibus de imperio consulari scribendis, vehementer assentiretur, Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque

latoremque invectus est primum, deinde his verbis tribunos de re ipsa convenit.

VOS cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogitetis, potestatē istam ad singulorum auxilium, non ad perniciem universorum comparatam esse, tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus. Nobis miserum, invidiosum vobis est desertam Rempub. invadi. non jus vestrum, sed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integram in adventum consulum differat, ne Æqui quidem, ac Volsci, morbo absumptis priore anno consulibus, crudeli superboque nobis bello institere.

ORATIO.

AVLI VIRGINII TRIBVNI PLEB. ad plebem de Cæsonis arrogantia.

ARGVMENTVM.

Legem tulerat Terentillus tribunus Pleb. ut quod populus in se jus dedisset, eo consul uteretur: quam patres impediebant. Quæ causa fuit ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta demum seditio est. ac rixa: quumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia iactata forent, Cæso iuvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus furores sustinebat. Aulus Virginius tribunus pleb. iuvenis insolentia permotus, ei legi obstanti capitis die dicta, hac sententia superbiam plebi reddebat invidiosam.

QVID sentitis, iam vos, Quirites, Cæsonem simul civem, & legem quam cupitis, habere non posse? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obstat, omnes Tarquinios superbia exuperat. Expectate dum consul aut dictator fiat, quem privatum viribus & audacia regnantem videtis.

ORATIO.

P. VALERII PVBLICOLÆ consulis ad tribunos omnemque plebem.

ARGVMENTVM.

Exules servique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines, quantusque numerus hostium esset. Postero die quum Herdonius consilium voluntatemque suam declarasset, tum quoque tribuni pleb. non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad avertendos à legis cura plebis animos. Populos itaque ab armis discedere jubent. Quod cum Patribus nuntiatum esset. P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum deinde cum plebe sic egisse fertur.

QVID hoc rei est, tribuni? Appii Herdonii ductu & auspicio Rempub. eversuri estis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui servitia vestra non commovit auctor? Quum hostes supra caput sint discedi ab armis, legesque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione versa:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos veremini, Deos Patrios ab hostibus captos. Jupiter optimus maximus, Juno regina, & Minerva, alii Dii Deæque obsidentur. Castra servorum publicos vestros penates tenent. Hæc vobis forma sanæ civitatis videtur? Tantum hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum, curiamque: comitia interim in foro sunt: senatus in curia est: velut quum ocium superat, senator sententiam dicit: alii Quirites suffragium ineunt. Non quic quid patrum plebisque est; consules, tribunos, Deos hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare augustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? Romule pater,

tu

tu mentem tuam, qua quondam arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da stirpi tuæ, jube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingressus exercitus est. Primus en ego consul. quantum mortalis Deum possum, te ac tua vestigia sequar.

ORATIO.

L. QVINTII CINCINNATI ad populum adversus A. Virginium.

ARGVMENTVM.

Cæso, cui dictus capitis dies fuerat, in Tuscos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus in sequenti anno consul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maximè invidia, in exilium relegatum esse Quiritibus eum hac concione invidiosum faciebat.

AVLVS ille Virginius, quia in Capitolio non fuit minus supplicii, quam Ap. Herdonius meruit? Plus hercule aliquanto, qui vere rem æstimare velit, Herdonius, si nihil aliud, hostem se fatendo prope denunciavit, ut arma caperetis: hic negando bella esse, arma vobis ademit, nudosque servis vestris & exulibus objecit. Et vos (C. Claudii pace, & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum signa intulistis, quam hos hostes de foro tolleretis? Pudet Deorum hominumque, quum hostes in arce, in Capitolio essent, exulum & servorum dux profanatis omnibus in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tusculi antè quàm Romæ sumpta sunt arma. In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius, & C. Claudius consules Romanam arcem liberarent, & qui ante Latinos ne pro se quidem ipsis, quum in finibus hostem haberent, attingere arma passi sumus; nunc nisi Latini sua sponte arma sumpsissent, capti & deleti eramus. Hoc est tribuni, auxilium plebi ferre? inemem

inermem eam hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo vestram patriam peculiaremque Remp. feciſtis, ſiquis ex his domum ſuam obſeſſam à familia armata nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulum atque ſervorum ſeptus armis, nulla humana ope dignus erat? & hi poſtulant, ut ſacroſancti habeantur, quibus ipſi dii neque ſacri, neque ſancti ſunt. At enim divinis humaniſque obruti ſceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis? Tum hercule illo die quo ego conſul ſum creatus, malè geſta Reſpub. eſt, pejus multo quàm quum P. Valerius conſul periit, ſi tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volſcos & Æquos mihi atque collegæ legationes ducere, in animo eſt, Neſcio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, ſi Capitolium ab exulibus obſeſſum ſciſſent, ſuſpicari, de præterito quàm re ipſa experiri, eſt melius.

ORATIO

L. Q. CINCINNATI ejuſdem adverſus patrum licentiam.

ARGUMENTUM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magiſtratibus, an exacto tempore iis deſtinato continuari, an comitia iiſdem creandis haberi deberent. Ac quum tribuni de lege Terenti illa ante referre vellent, conabantur impedire quominus comitia haberentur à conſulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum poſtulatis relatione conſulum ſenatus conſulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, conſules ab urbe copias non educerent. Magiſtratus continuari, & tribunos refici,

refici, judicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam senatus, tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum consulem reficiebant, quum in patres hac oratione invectus est.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem authoritas est? Vos elevatis eam, quippe quia plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere. levius enim, vaniusque profecto est, sua decreta & consulta tollere, quàm aliorum. Imitemini, P. C. turbam inconsultam: & qui exemplo alii esse debetis aliorum exemplo peccetis potius, quàm alii vestro rectè faciant; dum ego ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renuntiari patiar. Te verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipse pop. Roman. hac licentia arceas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam invidiamque, quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.

ARGUMENTUM

Virginius exempli recti vir, in Algido vitam ducens, Icilio cuidam filiam insigni forma desponderat. Ejus stuprandæ libidine captus Appius Claudius decemvir, ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci posse intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem assereret, nec cederet secundum libertatem vindicias dari postulantibus. Servam enim suam eam natam diceret. Comprehensa ea, quum tandem ad

tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius sponsus interveniens, decreto Appii in hanc sententiam resistebat.

FERRO hinc tibi summovendus sum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc sum ducturus, nuptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expedire virgas & secures jube: non manebit extra domum patris sponsa Icilii. Non si tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuēdæ, ademistis, ideo in liberos quoque nostros conjugesque regnum vestræ libidini datum est. Savite in tergum, & in cervices nostras, pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis afferetur, ego præsentium Quiritium pro sponsa, Virginius militum pro unica filia, omnes Deorum hominumque implorabimus fidem neque tu istud unquam decretum sine cæde nostra referes. Postulo Appi, etiam atque etiam consideres, quo progrediare. Virginius viderit de filia, ubi venerit, quid agat. Hoc tantum sciat, sibi, si hujus vindiciis cesserit, conditionem filiæ quærendam esse. Me vindicantem sponsam in libertatem, vita citius deseret, quam fides.

ORATIO.

VIRGINII PATRIS adversus Appium.

ARGVMENTVM.

Hujus principium ad finem superioris pertinet, Vindicatio Virginiæ in posterum diem dilata. Virginium patrem interim parentes propere accirri jubent ex castris: qui quum decretis vindiciis secundum servitutem, ab assertore M. Claudio filiam comprehendi videret, ira concitatus manus in Appium intentans his verbis eum increpat.

Icilio

ICILIO. Appi, non tibi filiam despondi & ad nuptias non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere? Passurine hæc isti sint, nescio, non spero esse passuros illos qui arma habent.

ORATIO.

VIRGINII ad MILITES, qua honorem sibi delatum recusavit.

ARGVMENTVM.

Quum Romæ libidinis Appii fœdo exitu omnia perturbata essent, Virginius in castra quæ tum in monte Vero illo erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine ut quidque gestum erat, re exposita, ostentans ferrum quo Virginiam filiam transfixisset, omnia motu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiscuntur: ubi Virginius, quum decem creari debere censeret qui summæ rerum præessent, consilio sententiaque approbata, omnes ad eum primum potestatem deferebant: quam ita recusasse fertur.

MELIORIBVS meis vestrisque rebus reservate ista, de me judicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum esse patitur: nec in perturbata Repub. eos utile est præesse, vobis, qui proximi invidiæ sint. si quis usus mei est, nihilo minor ex privato capietur.

ORATIO.

SENIORVM PATRVM ad patres & decemviros de decem viratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.

ARGVMENTVM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo post transit plebs tota, authore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob

idque

idque maximè quod diutius passuri non essent tribunatum abrogatum quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in senatum patres conveniunt, ubi de re ipsa consultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

QUID exspectabitis P. C. Si decem viri finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac deflagrare omnia passuri estis? Quod autem istud imperium est, decem viri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi estis. Non pudet lictorum vestrorum majorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum aliorumque? quid, si hostes ad urbem veniant, facturi estis? Quid si plebs mox, ubi parum secessione moveamur, armata veniat? Occasione urbis vultis finiri imperium; Atqui aut plebs non est habenda, aut habendi sunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis magistratibus, quam illi plebejis. Novam inexpertamque eam potestatem eripuere patribus nostris, ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium, quum præsertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO LEGATORUM VALERII & HORAT. ad postulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM

Decemvirorum maximè culpa plebs in Aventinum primùm, deinde in sacrum montem secesserat, quòd finito imperii tempore abire magistratu nollent. Ii, seditionibus tumultibusque coacti, quum se in patrum potestate futuros prædicarent, missi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur revocandam. Multitudo ipsa, quum tribunitiam potestatem & provocationem se repetere velle diceret, tum demum in hanc sententiam de postulatis legati loquuti sunt.

ADEO

ADEO æqua postulastis, ut ultrò nobis defe-
renda fuerint. Libertati enim ea præsidia pe-
titis, non licentiæ ad impugnandum alios. Iræ
vestræ magis ignoscendum quàm indulgendum est.
quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem rui-
tis: & prius penè quàm ipsi liberi sitis dominari
jam in adversarios vultis. Nunquamne quiescet
civitas nostra à suppliciis, aut patrum in plebem
Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis,
quàm gladio opus est Satis superque humilis est,
qui jure æquo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo, etiam, si quando metuendos vos præbituri estis, quum recuperatis magistratibus legibusque vestris, judicia penes vos erunt, de capite nostro fortunisque: tunc, ut quæque causa erit, statuetis. nunc libertatem repeti, satis est.

ORATIO

APPII, DVM MAGISTRATV se abdicare vellet.

ARGVMENTVM.

Legati mandata plebis quum patribus exposuissent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant quin magistratum deponerent. Vnus itaque Appius perstabat, qui tandem pudore coactus, in hæc verba, se velle abire decemviratu, professus est.

HAVD ignaro imminet fortuna, Video donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen, dandus invidiæ est sanguis. Nihil ne ego quidem moror, quo minus decemviratu abeam.

ORA-

ORATIO
LEGATORUM AD PLEBEM
ut in urbem rediret.

ARGUMENTUM.

Quum ingenti omnium lætitia magistratu abiissent decemviri, missi sunt legati qui plebi omnia quæ gesta erant, exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc sententiam egerunt.

QUOD bonum, faustum, felixque, sit vobis, reique publicæ, redite in patriam ad penates, conjuges, liberosque vestros. Sed qua hîc modestia fuistis, ubi nullius ager in tot usu rerum necessario tantæ multitudini est violatus. Eam modestiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti estis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoastis libertatis vestræ, tribunos plebis creabitis. Præsto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO
A. VIRGINII adversus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni pleb. confirmata lege de provocatione singulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune ausi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum pleb. accusatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum: Accusator sic adversus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego accusando apud vos eum, tempus teram, à cujus crudelitate vosmet ipsos armis vindicastis: nec istum ad cætera scelera impudentiam in defendendo se adjicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudi, quæ impie nefarieque per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio. Unius tan-

tantum criminis, ni judicem dices, te ab libertate, in servitutem contra leges vindicias non dediſſe, in vincula te duci jubeo,

ORATIO

M. DUILLII TRIBUNI PLEB. Quum poteſtati tribunitiæ modum feciſſet.

ARGUMENTUM.

Ingenti jam metu patres perculſi erant, quod tribuni pleb. in judiciis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exilium miſerant, longè ſeveriores quàm decemviri viderentur. M. Duillius tribunus pleb. quum id comperiſſet, patres in hanc ſententiam ad ſpem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis noſtræ, & pœnarum ex inimicis ſatis eſt. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec invincula duci quenquam ſum paſſurus. Nam neque vetera peccata repeti jam obliterata placet, quum nova expiata ſint decem virorum ſuppliciis: & nihil admiſſum iri, quod vim tribunitiam deſideret, ſpondet perpetua conſulum amborum in libertate veſtra tuenda cura.

ORATIO

VALERII CONSULIS, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur.

ARGUMENTUM.

Valerius Conſul adverſus conjunctos, jam in Algido exercitu Æquorum & Volſcorum bellum ſuſtinebat. Caſtris jam tantiſper copias continuerat, dum pars hoſtium in Hernicos, pars in Latinos, jam prope de victoria certi ad prædam agendam contendiſſent: quum ſigna inferri jubet. Quo bello pedites multo ſermone adhortatus ad egregiè pugnandum equites his verbis incitavit.

AGITE

AGITE juvenes, præstate virtute peditem, ut honore atq, ordine præstatis. Primo concursu pedes movit hostem, pulsum vos immissis equis exigite è campo. Nō sustinebunt impetum, & nunc cunctantur magis quam resistunt.

ORATIO

HORATII CONSVLIS qua suos cohortatur.

ARGVMENTVM.

De victoria Valerii contra Volscos atque Æquos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc sententiam milites ad strenuè pugnandum adversus Sabinos adhortabatur.

QUEMADMODVM in Algido res gesta sit, arbitror vos milites audisse. Qualem liberi populi exercitum decuit esse talis fuit. Consilio collegæ, virtute militum victoria parta est. Quod ad me attinet, id consilii animique habiturus sum, quod vos milites mihi effeceritis. Et trahi bellum salubriter, & maturè perfici potest. Si trahendum est: ego, ut in dies spes virtusque vestra crescat, eadem qua institui disciplina efficiam. Si jam satis animi est, decernique placet, agite dum clamorem, qualem in acie sublaturi estis, tollite hic, indicem voluntatis virtutisque vestræ.

ORATIO

T. Q. CAPITOLINI quartum Consulis ad populum Romanum.

ARGVMENTVM.

Discordiis civium, quæ jam non ultrà reprimi poterāt, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impelirentur. Quid posteaquam Æquis Volsciſque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vastabant: deinde quum Romanos id etiam negligere vidissent, ad mœnia Vrbis po-

pu-

pulabundi acceſſere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem expoſuit.

FTSI mihi nullius noxæ conſcius, Quirites ſum, tamen cum pudore ſummo in concionem veſtram proceſſi. Hoc vos ſcire hoc poſteris memoriæ traditum iri. Æquos & Volſcos vix Hernicis modò pares, T. Quintio quartùm conſule ad mœnia urbis Romæ impunè armatos veniſſe. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur; is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni divinet animus) ſi huic potiſſimum imminere anno ſciſſem, vel exilio, vel morte, (ſi alia fuga honoris non eſſet,) vitaſſem. Ergo ſi viri arma illa habuiſſent quæ in portis fuêre noſtris, capi Roma me conſule potuit? ſatis honorum, ſatis ſuperque vitæ erat. mori conſulem tertium oportuit. Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contempſere? nos conſules? an vos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte imperium indignis: & ſi id parum eſt, inſuper pœnas expetite. Si in vobis, nemo Deorum nec hominum ſit, qui veſtra puniat peccata, Quirites, voſmet tantum eorum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contempſere, nec ſuæ virtuti confiſi ſunt; quippe toties fuſi, fugatique, caſtris exuti, agro mulctati, ſub jugum miſſi, & ſe & vos novere. Diſcordia ordinum, eſt venenum urbis hujus: Patrum & plebis certamina; dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus, dum tædet vos patriciorum, nos plebejorum magiſtratuum, ſuſtulere illi animos. Pro Deûm fidem, quid vobis vultis; Tribunos pleb concupiſtis. concordiæ cauſa conceſſimus. Decem viros deſideraſtis. creari paſſi ſumus. Decem virorum vos pertæſum eſt. coegimus abire magiſtratu Manente in eoſdem privatos ira veſtra, mori atque exulare nobiliſſimos viros honoratiſſimoſque paſſi ſumus. Tribunos plebis creare iterum voluiſtis. creaſtis. Conſules facere veſtrarum partium, etſi patribus videbamus

bamus iniquum, patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, scita plebis injuncta patribus, sed titulo æquandarum legum nostra jura oppressa tulimus, & ferimus. Qui finis erit discordiarum? ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam esse licebit? Victi nos æquiore animo quievimus, quàm vos victores. Satisne est, nobis vos metuendos esse? Adversus nos Aventinum capitur, adversus nos Sacer occupatur mons. Esquilias quidem ab hoste prope captas, & scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit; in nos viri, in nos armati estis. Agite dum, ubi hic curiam circumsederitis, & forum infestum feceritis, & carcerem impleveritis principibus; iisdem istis ferocibus animis egredimini extra portam Esquilinam: aut si ne hoc quidem audetis, ex muris visite agros vestros, ferro ignique vastatos, prædam abigi, fumare incensa passim tecta. At enim communis res per hæc loco est pejore: ager uritur, urbs obsidetur, belli gloria penes hostes est. Quid tandem privatæ res vestræ quo in statu sunt? Jam unicuique ex agris sua damna nuntiabuntur. Quid est tandem domi, unde ea expleatis? Sunt Tribuni, vobis amissa reddent ac restituent? Vocis verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes & legum aliarum super alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam vestrûm quisquam re forunaque domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugē & liberos, præter odia, offensiones, simultates publicas privatasque? à quibus semper non vestra virtute innocentiaque, sed auxilio alieno tuti sitis. At Hercules, quum stipendia nobis consulibus, non tribunis ducibus, & in castris, non in foro faciebatis: & in acie vestrum clamorem hostes, non in concione parres Romani horrebant, præda parta, agro ex hoste capto, pleni fortuna-

narum, gloriæque simul publicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis. nunc oneratum vestris fortunis hostem abire sinitis? Hærete affixi concionibus, & in foro vivite. sequitur vos necessitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volscos proficisci? ante portas est bellum Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium scandet, & in domos vestras vos persequetur. Biennio ante senatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum jussit. sedemus desides domi, mulierum ritu inter nos altercantes, præsenti pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia esse scio: sed me vera pro gratis loqui, etsi meum ingenium non moneret, necessitas cogit. Vellem equidem vobis placere. Quirites sed multo malo vos salvos esse; qualicunque erga me animo futuri estis. Natura hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem sua causa loquitur, gratior eo sit cujus mens nihil præter publicum commodum videt: nisi forte assentatores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt, vestra vos causa incitare & stimulare putatis. Concitati, aut honori aut quæstui illis estis: & quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malæ rei se quàm nullius, turbarum ac seditionum, duces esse volunt. Quarum rerum si vos tædium tandem capere potest, & patrum vestrosque antiquos mores vultis pro his novis sumere, nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum fusos fugatosque castris exuero, & à portis nostris mœnibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti estis, transtulero.

Ex

Ex quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

C. CANUELEII TRIBUNI PLEB. ad plebem pro rogationibus promulgatis.

ARGVMENTVM.

C. Canueleius tribunus pleb. cæterique octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem suum, confundique iura gentium, verentur. Quum ita sententiis variaretur, forte Vejentes alique populi arma sumpserant adversus Romanos: contra quos quum delectum haberi patribus placeret Canuleius unus adversus omnes delectum haberi se nunquam prius passurum pronuntiabat, quàm rata confirmataque essent quæ à se collegisque fuissent promulgata. Qua de re consules ad patres in senatu, adversus tribunos pleb. maxime Canueleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canueleius hac concione plebem adversus patres concitabat.

QVANTOPERE vos Quirites contemnerent Patres, quàm indignos ducerent, qui una secum urbe intra eadem mœnia viveretis, sæpe equidem & antè videor animadvertisse: nunc tamen maximè, quod adeo atroces in has rogationes nostras coorti sunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum esse? & si non easdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus quod finitimis externisque dari solet. nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium est, hostibus etiam victis, dedimus. Altera nihil novi ferimus, sed id, quod populi est, repetimus atque usurpamus: ut quibus velit, popu-

pulus Romanus honores mandet. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? cur in me impetus modò penè in senatu sit factus? negent se manibus temperaturos, violaturosque denuntient sacrosanctam potestatem? Si populo Romano liberum suffragium datur, ut quibus velit consulatum mandet, & non præciditur spes plebejo cuique, si dignus summo honore erit, adipiscendi summi honoris, stare urbs hæc non poterit? de imperio actum est? Et perinde hoc valet, Plebejus ne consul fiat, tanquam servum aut libertinum aliquis consulem futurum dicat? Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, si liceat, adimant: quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formam hominum habetis, indignantur. Quin etiam, (si Diis placet,) nefas ajunt esse consulem plebejum fieri. Obsecro vos; si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur; ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt; consules in locum regum succesisse: nec aut juris aut majestatis quicquam habere, quod non in regibus ante fuerit? En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium, non modo non patritium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro fuisse accitum populi jussu, patribus auctoribus Romæ regnasse? L. deinde Tarquinium non modo non Romanæ, sed nec Italicæ quidē gentis. Demarathi Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium posthunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre serva, ingenio & virtute regnum tenuisse? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit. Ergo dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos Plebeji, consulis, quum majores nostri advenas reges non fastidierint: & ne regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregri-

næ

næ virtuti. Claudiam certè gentem. post reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinatione patricius, deinde consul fiat; civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit? Utrum tandem non credimus fieri posse ut vir fortis ac strenuus, pace belloque bonus ex plebe, sit Numæ, Lucio Tarquinio Servio Tullio similis? An, ne sit quidem, ad gubernacula Reipublicæ accedere eum patiemur; potiusque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum, novis hominibus similes consules sumus habituri? At enim nemo post reges exactos de plebe consul fuit. Quid postea? nullane res nova institui debet? & quod nondum est factum, (multa enim nondum sunt facta in novo populo) ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati sunt. Census in civitate, & descriptio centuriarum classiumque non erat: ab Servio Tullio est facta. Consules nunquam fuerant: regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres esse cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæstores: nulli erant institutum est ut fierent. Decem viros legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus & è republica sustulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita & in immensum crescente, nova imperia sacerdotia, jura gentium hominumque, instituantur? Hoc ipsum, ne connubium patribus cum plebe esset, non decemviri, tulerunt paucis hic annis, pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? An esse ulla major, aut insignior contumelia potest, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid est aliud, quam exilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati, ne affinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur? Cavent, ne

ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec ſanguine, ſed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut poſt reges exactos juſſu populi; ſynceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque veſtras filias ſororeſque enubere ſinendo è patribus? Nemo plebejus patriciæ vim virgini afferret, patriciorum iſta libido eſt. nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coegiſſet. Verumenimvero lege id prohiberi, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne fit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quamcumque fœmina conveniſſet domum, nuberet; ex qua pactus eſſet vir domo in matrimonium duceret: id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, qua dirimatis ſocietatem civilem, duaſque ex una civitate faciatis. Cur non ſancitis ne vicinus patricio ſit plebejus? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid enim in re eſt aliud, ſi plebejam patricius duxerit, ſi patriciam plebejus, quid juris tandem mutatur? nempe patrem ſequuntur liberi. nec quod nos ex connubio veſtro petamus, quicquam eſt; præterquam ut hominum ut civium numero ſimus: nec vos (niſi in contumeliam ignominiamque noſtram certare iuvat,) quod contendatis quicquam eſt. Denique, utrum tandem populi Romani an veſtrum ſummum imperium eſt? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere populo Romano, ſi velit, iubere legem? an ut quæque rogatio promulgata erit vos delectum pro pœna decernetis? & ſimul ego tribunus vocare tribus in ſuffragium cœpero, tu ſtatim conſul ſacramento juniores adiges & in caſtra educes? & minaberis

plebi

plebi, minaberis tribuno? Quid, si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent, bis jam experti essetis? scilicet quia nobis consultum volebatis, certamine abstinuistis. an ideo non est dimicatum, quod quæ pars firmior, eadem modestior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites, animos vestros illi tentabunt semper, vires non experientur. Itaque ad bella ista, seu vera seu falsa sunt consules, parata vobis plebs est, si connubiis reditis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi, miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt: si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur: si in consortio, si in societate Reipub. esse, si quod æque libertatis est, invicem annuis magistratibus parere, atque imperitare licet. Sin hæc impediet aliquis; ferte sermonibus, & multiplicate fama bella; nemo nomen est daturus, nemo arma capturus: nemo dimicaturus pro superbis dominis, cum quibus nec in republica honorum, nec in privata connubii societas est.

ORATIO

VECTII MESSII Volscorum regis qua suos adhortatur.

ARGVMENTVM.

In Algidum convenerant Æqui Volsciique, ubi partitis copiis, Romanos, si venirent, observabant. Romani venientes, hostium exemplo binis castris loca diversa brevi spatio inter se distantia capiunt. Nocte tandem, post multa variaque levia certamina, hostes Romanorum adoriuntur castra: quibus à Romanis magna celeritate atque prudentia obstatum est. At quum jam aperte ad Romanos res ipsa inclinare videretur, tum demum Vectius Messius rex Volscorum ad suos transit, ad resistendum in hæc verba adhortaturus.

HIC

HIC præbituri vos telis hostium estis indefensi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultrò bellum intulistis, in otio tumultuosi, in bello segnes? Quid hic stantibus spei est? an Deum aliquem protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda est. Hac qua me prægressum videritis, agite, qui visuri domos, parentes, conjuges, liberosque estis, ite mecum. Non murus, nec vallum, sed armati armatis obstant. Virtute pares, necessitate quæ ultimum ac maximum telum est, superiores estis.

ORATIO.

MAMERCI ÆMILII dictatoris, qua suos inusitato certamine exterritos exhortatur.

ARGVMENTVM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Vejentibus belli sociis, placebat: itaque Vejentes exercitum suum Fidenas communi consilio belli sedem captas ducunt. Eò contendunt & Romani: qui jam primo statim congressu hostes contuderunt, quum repentè fatefactis Fidenatum portis nova erumpens acie, quæ facibus ardentibus tota collucebat, nova specie ipsis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens, suos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FUMO nè victi, velut examen apum, loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro se quisque, si igni, non telis pugnandum est, ereptas ultro inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum vestræque memores, vertite incendium hoc in hostium urbem: & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum, colonorumque sanguis, vastatique fines monent.

ORATIO
SEXTI TEMPANII Decurionis, qua milites in re complorata adhortatur.

ARGUMENTUM.

Sextus Tempanius Decurio erat militum. is quum res Romana,, bello Volscorum, temeritate Sempronii consulis eo recidisset, ut jam cæsis magna ex parte militibus, qui supererant, jam pararent sese fugæ mandare : voce magna exclamans ut equites ex equis desilirent qui salvam Remp. vellent, omnium turmarum equites non secus quàm si consul edixisset, motus hac voce monebat.

NISI hæc armata cohors sistat impetum hostium, actum de imperio est. Sequimini pro vexillo cuspidem meam. ostendite Romanis Volsciscque neque equitibus vobis ullos equites, nec peditibus esse pedites pares.

ORATIO
L. DECII TRIBUNI PLEB. ad populum adversus M. Posthumium tribunum militum.

ARGUMENTUM.

M. Posthumio Regillensi tribuno militum bellum adversus Æquos permissum erat, Is fractis hostium animis, quum in hostium oppidum irrupisset, bellum in cives convertens, prædam militis fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Postea in urbem à collegis accersitus, quum. M. Festius tribunus pleb. laturum se legem diceret ut Volas coloni mitterentur : Malum militibus meis (inquit) nisi quieverint. Qua voce quum populum patresque offendisset : L. Decius tribunus pleb. in majus eum odium & invidiam populi, arrepta occasione ex voce illa, vocat.

AUDITIS Quirites, sicut servis malum minantē militibus? tamen hæc bellua dignior

vobis

vobis tanta honore videbitur, quàm qui vos urbe agrisque donatos in colonias mittunt, qui sedem senectuti vestræ prospiciunt, qui pro vestris commodis adversus tam crudeles superbosque adversarios depugnant. Incipite deinde mirari, cur pauci jam vestram suscipiant causam, quid ut à vobis sperent? an honores? quos adversariis potius quàm Populi Romani propugnatoribus datis. Ingemuistis modò voce hujus audita. quid id refert? jam si suffragium detur, hunc qui malum vobis minatur, iis qui agros sedesque ac fortunas stabilire volunt, præferetis.

Ex quinto libro ab urbe condita.

ORATIO

APPII CLAUDII tribuni militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.

ARGUMENTUM.

Hibernacula militibus tum primò ad continuandum etiam hyeme bellum fieri cœpta erant, quum imperatores Romani se obsidendo quam oppugnando sperarent Reip. melius consulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur exponunt, ita plebis libertatem vendi iactando: illudque eo institutum, ut quum ii in quibus vires omnes plebis erant, abfuissent, agi de commodis ipsius non posset. His aliisque jam plebis animos tribuni solicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, continendisque militibus in hybernaculis, contra tribunos pleb. hanc concionem habuit.

SI unquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni pleb. vestra an sua causa seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desiisse dubitari

certum habeo. Et quum lætor tandem longi erroris vobis finem factum esse, tum quòd secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor. An est quisquam qui dubitet, nullis injuriis vestris, si quæ fortè aliquando fuerunt, unquam æquè, quam munere patrum in plebem quum æra militantibus constituta sunt, trib. pleb. offensos ac concitatos esse? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordia ordinum: quam dissolvendæ maximè tribunitiæ potestatis rentur esse? Sic, hercule, tanquam artifices improbi, opus quærunt. qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adversarii estis, an causam agitis? Nisi fortè hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet: sive illud pro plebe, sive contra plebem est. Et quemadmodum servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus esse, pariterque in iis beneficio ac maleficio abstineri, æquum censent; sic vos interdicitis patribus commercio plebis: ne nos comitate ac munificentia nostra provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens sit. Quanto tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum esse? Atque ego, quum hoc consilium collegarum meorum, quo abducere infecto re à Vejis exercitum noluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quam orationem, non apud vos solùm, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu discrepante, æquum arbitror

bitror videri posse, in qua si mihi ipsi nihil quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certè orationibus contentus essem. Negabant nuper danda esse æra militibus, quia nunquam data essent. quonam modo igitur nunc indignari possunt, quibus aliquid novi adjectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est. Labor voluptasque dissimillima natura, societate quadam inter se naturali sunt juncta. Molestè antea ferebat miles, se suo sumptu operam Reipub. præbere: gaudebat idem partem anni se agrum suum colere, quærere unde domini militiæque se ac suos tueri posset. Gaudet nunc fructui sibi Rempub. esse, & lætus stipendium accipit. Æquo igitur animo patiatur se ab domo, ab re familiari, cui gravis impensa non est. paulo diutius abesse. An si ad calculos eum Respub. vocet, non merito dicat, Annua æra habes, annuam operam ede? An tu æquum censes militia semestri solidum te stipendium annuum accipere? Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror: Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur. at nos tanquam cum civibus agere volumus: agique tanquam cum patria nobiscum, æquum censemus. Aut non suscipi bellum oportuit: aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimum oportet. Perficietur autem, si urgemus obsessos, si non ante abscedimus, quàm spei nostræ finem captis Veiis imposuerimus. Si, hercule, nulla alia causa, ipsa indignitas perseverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universa Græcia: quàm procul ab domo? quot terras, quot maria distans? Nos intra vicesimum lapidem, in conspectu prope urbis nostræ annuam oppugnationem perferre piget. Scilicet, quia levis causa belli est; nec satis quicquam justi doloris est, quod nos ad

perſeverandum ſtimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros noſtros millies depopulati ſunt: Fidenates deficere à nobis coëgerunt: colonos noſtros ibi interfecerunt: auctores fuerunt contra jus gentium cædis impiæ legatorum noſtrorum: ac Etruriam omnem adverſus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur: res repetentes legatos noſtros haud procul abfuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet? Si vos tam juſtum odium nihil movet, ne illa quidem, oro vos movent? Operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coërcetur hoſtis agrum non coluit, & culta evaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitum, quis eſt qui dubitet illos, non à cupiditate ſolùm ulciſcendi, ſed etiam neceſſitate impoſita ex alieno prædandi, quum ſua amiſerint, agrum noſtrum invaſuros? Non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid? illud quod propriè ad milites pertinet, quibus boni tribuni pleb. quum ſtipendium extorquere voluerint, nunc conſultum repentè volunt, quale eſt? Vallum foſſamque, ingentis utramque rem operis, per tantum ſpatii duxerunt: caſtella primò pauca, poſtea exercitu actu creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modò, ſed in Etruriam etiam ſpectantes, ſi qua inde auxilia veniant, oppoſuere. Quid turres, quid vineas, teſtudineſque, & alium oppugnandarum urbium apparatum, loquar? quum tantum laboris exhauſtum ſit, & ad finem jam operis tandē perventum. Relinquendane hæc cenſetis, ut ad æſtatem rurſus novus de integro bis inſtituendis exſudetur labor? Quanto eſt minus opera tueri facta, & inſtare, & perſeverare, defungique cura? Brevis enim profectò res eſt; ſi uno tenore peragitur, nec ipſi per intermiſſiones has intervallaque lentiorem ſpem noſtram facimus. loquor de opere, & de temporis jactura. Quid?, periculi quod differendo bello adimus,

adimus, num obliviſci nos hæc tam crebra Etruriæ conſilia de mittendis Vejos auxiliis patiuntur? ut nunc res ſe habet, irati ſunt, oderunt, negant miſſuros: quantum in illis eſt, capere Vejos licet. Quis eſt, qui ſpondeat eundem, ſi differatur bellum, animum poſtea fore? Quum, ſi laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura ſit: quum, id quod nunc offendit Etruſcos, rex creatus Vejis, ſpatio mutari interpoſito poſſit, vel conſenſu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos, vel ipſius voluntate regis, qui obſtare regnum ſuum ſaluti civium nolit. Videte quot res quàm inutiles ſequantur illam viam conſilii: jactura operum tanto labore factorum, vaſtatio imminens finium noſtrorum: Etruſcum bellum pro Vejente concitatum. Hæc ſunt, tribuni, conſilia veſtra, non, hercule, diſſimilia, ac ſi quis ægro qui curari ſe fortiter paſſus, extemplo convaleſcere poſſit, ſibi gratia præſentis aut potionis longinquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad diſciplinam certè militiæ plurimum intereat, inſueſcere militem noſtrum, non ſolum parta victoria frui, ſed, ſi res etiam lentior ſit, pati tædium, & quamvis ſeræ ſpei exitum exſpectare: &, ſi non ſit æſtate perfectum bellum, hyemem opperiri. nec, ſicut æſtivas aves, ſtatim autumno tecta ac receſſum circumſpicere. Obſecro vos, venandi ſtudium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes ſylvaſque rapit: belli neceſſitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel luſus ac voluptas elicere ſolet? Adeone effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in caſtris, abeſſe ab domo non poſſint; Ut tanquam navale bellum, tempeſtatibus captandis & obſervando tempore anni, gerant, non æſtus, non frigora pati poſſint? Erubeſcant profecto, ſi quis eis hæc objiciat contendantque, & animis, & cor-

poribus suis virilem patientiam inesse, & se juxtà hyeme atque æstate bella gerere posse: nec se patrocinium mollitiæ inertiæque mandasse tribunis, meminisse, hanc ipsam potestatem non in umbra, nec in tectis majores suos creasse. Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna: non Vejos tantum, nec hoc bellum intueri, quod instat; sed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum quærere. An mediocre discrimen opinionis sequuturum ex hac reputatis? Utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, cujus signa urbs primum illum brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic sit terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non tædium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumsessa semel amovere possit, nec finem ullum alium belli quàm victoriam noverit, nec impetu potius bella, quàm perseverantia gerat? Quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamen in obsidendis urbibus necessaria est: quarum pleraque munitionibus, ac naturali situ inexpugnabiles, fame, sitique tempus ipsum vincit atque expugnat; sicut Vejos expugnabit: nisi auxilio hostibus tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint præsidia Vejentes, quæ nequicquam in Etruria quærunt. An est quicquam quod Vejentibus optatum æque contingere possit, quàm ut seditionibus primùm urbs Romam, deinde velut ex contagione, castra impleantur. At, hercule, apud hostes tanta modestia est, ut non obsidionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum sit: non negata auxilia ab Etruscis irritaverint animos. Morietur enim ex templo, quicunque erit seditionis author, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impunè dicuntur. Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Auctores signa relinquendi, & deserendi castra, non uni aut alteri militi, sed uni-

ver-

versis exercitibus, palàm in concione audiuntur. Adeo quicquid tribunus pleb. loquitur; etsi prodendæ patriæ, dissolvendæque Reipub. est, assuetis æquè audire: & dulcedine potestatis ejus capti, quælibet sub ea scelera latere sinitis. Reliquum est ut, quæ hic voci ferantur, eadem in castris & apud milites agant: & exercitus corrumpant, ducibusque parere non patiantur, quoniam ea demum Romæ libertas est, non senatus, non magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiæ.

ORATIO

P. LICINII CALVI ad populum, ut filio sibi delatum honorem mandaret.

ARGVMENTVM.

Tribunos militum consulari potestate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatos, oraculo Delphico constabat. Itaque omnes se magistratu abdicant, re ad interregnum, sicuti responsum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum consensu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum jam exactæ ætatis tribunitiæ potestati se imparem videret, ita Quirites rogabat, ut honorem sibi delatum filio mandarent,

OMEN concordiæ, Quirites, rei maximè in hoc tempus utilis, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in insequentem annum video, si collegas eosdem reficitis, etiam usu meliores factos. Me jam non eundē, sed umbram nomenq; P. Licinii relictum videtis. Vires corporis affectæ: sensus oculorum atq; aurium hebetes. memoria labat, vigor animi obtusus. En vobis (*inquit juvenem filium tenens*) effigiem atq; imaginem ejus, quem vos antea tribunum militum ex plebe primum fecistis. Hunc ego institutum disciplina mea, vicarium

pro me Reipub. do dicoque. voſque quæſo Quirites delatum mihi ultrò honorem huic petenti, meiſque pro eo adjectis precibus, mandetis.

ORATIO
CAMILLI ad PÆDAGOGUM Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris.

ARGUMENTUM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adverſus Faliſcos: quo bello fuſi fugatique Faliſci, amiſſis caſtris in oppidum ſe receperunt. In obſidione oppidi Ludimagiſter Faliſcorum pueros luſus exercendique cauſa ingenii ante urbem producens, longius fortè variatis ſermonibus progreſſus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliſcos diceret à ſe jam in manus Romanorum traditos, quòd pueros eos dederet quorum parentes primores eſſent Faliſcorum: in hanc ſententiam reſpondit Camillus.

NON ad ſimilem tui nec populum, nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere veniſti. Nobis cum Faliſcis quæ pacto ſit humano, ſocietas non eſt. quam ingeneravit natura, utriſque eſt, eritque. Sunt & belli ſicut pacis jura juſteque ea non minus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adverſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: ſed adverſus armatos, & ipſos, qui nec læſi nec laceſſiti à nobis, caſtra Romana ad Vejos oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo ſcelere viciſti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, ſicut Vejos, vincam.

ORATIO
LEGATORUM FALISCOS Romanis dedentium in ſenatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum eſt cum fine ſuperioris.

Ludi-

Ludimagiſter à Camillo proditionis crimine vehementer accuſatus, juſſus nudato corpore à pueris virgis cædentibus in oppidum reduci, omnium in ſe oculos tanquam ad novum ſpectaculum converterat: ea re diligenter à ſenatu Faliſcorum perpenſa, mutatis animis & conſiliis, legati ad Camillum primùm, deinde Romam miſſi, qui Faliſcos hac oratione dederent.

PATRES Conſcripti, victoria, cui nec deus, nec homo quiſquam invideat, victi à vobis & imperatore veſtro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchrius eſt, melius nos ſub imperio veſtro; quam legibus noſtris victuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla prodita humano generi ſunt. Vos fidem in bello, quàm præſentem victoriam, maluiſtis: nos fide provocati, victoriam ultrò detulimus. Sub ditione veſtra ſumus. Mittite, qui arma, qui obſides, qui urbem patentibus portis accipiant. Nec vos fidei noſtræ, nec nos imperii veſtri pœnitebit.

ORATIO CAMILLI EXULIS, qua Ardeates, ut arma capiant adverſus Gallos, adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camillus Ardeam fortè exulatum abierat, quum Galli urbem Romam præter Capitolium, ceperunt: is, quum Galli Ardeam frumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quàm ſua mœſtior, in concionem procedens, hac oratione Ardeates ad ſumenda arma adverſus Gallos, adhortabatur.

ARDEATES, veteres amici, novi etiam cives mei, quando & veſtrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo veſtrum conditionis meæ oblitum me huc proceſſiſſe putet: ſed res, ac periculum commune cogit, quod quiſque poſſit in re trepida præſidii, in medium conferre.

Et

Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc cessavero? Aut ubi usus erit mei vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patria steti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est, & pro tantis pristinis populi Romani beneficiis, quanta ipsi meministis, (nec enim exprobranda apud memores sunt) gratiæ referendæ; & huic urbi decus ingens belli ex hoste communi pariendi. Quæ effuso agmine adventat, gens est, cui natura corpora animosque magna magis quàm firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quàm virium ferunt. Argumento sit clades Romano: patentem cepere urbem: ex arce Capitolioque his exigua resistitur manu. Jam obsidionis tædio victi abscedunt, vagique per agros palantur; cibo, vinoque raptim hausto repleti. Ubi nox appetit, prope rivos aquarum, sine munimento, sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu sternuntur: nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti. Si vobis in animo est, tueri mœnia vestra, nec pati hæc omnia Galliam fieri; prima vigilia, capite arma: frequentes me sequimini ad cædem, non ad pugnam. Nisi victos somno veluti pecudes, trucidandos tradidero; non recuso eundem Ardeæ rerum mearum exitum, quem Romæ habui.

ORATIO

M. FURII CAMILLI ad populum Romanum de non transmigrando Vejos.

ARGVMENTVM.

Galli captâ Roma, domos omnes templaque deorum, præter pauca & Capitolium, diruerant, soloque æquaverant. Quæ fuit causa ut tribuni pleb. fugatis cæsisque Gallis Camillo duce, quum Romam patres plebsque rediissent, ad plebem de transmigratione Vejos referrent. Quod ubi Camillus intellexit, convo-

convocato populo, hac concione non esse transmigrandum Vejos suadebat.

ADEO mihi acerbæ sunt, Quirites, contentiones cum tribunis pleb. ut nec tristissimi exilii solatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quàm quòd procul ab his certaminibus eram: & ob eadem hæc, non, nisi me senatusconsulto populique jussu evocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna, perpulit. Quippe ut in sua sede maneret patria, id agebatur: non ut ego utique in patria essem. Et nunc quiescerem & tacerem libenter, nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset, cui deesse quoad vita suppeditat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est. Quid enim repetimus? Quid obsessam ex hostium manibus eripuimus, sic recuperatam ipsi deserimus? Et quum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atq; arcem diiq; & homines Romani tenuerint, habitaverint victoribus Romanis; recuperata urbe, arx quoque & Capitolium deseratur: & plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciat, quàm adversa fecerit. Equidem si nobis cum urbe simul positæ traditæque per manus religiones nullæ essent; tamen tam evidens numen hac tempestate rebus affuit Romanis; ut omnem negligentiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res vel adversas: invenietis omnia prosperè evenisse sequentibus deis, adversa spernentibus. Jam omnium primum Vejens bellum (per quot annos quanto labore gestum!) non antè cepit finem, quàm monitu Deorum aqua ex lacu Albano emissa est. Quid hæc tandem urbis nostræ clades nova? num antè exorta est, quàm spreta vox cœlo emissa de adventu Gallorum, quàm gentium jus ablegatis nostris violatum, quàm à nobis quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum præter-

termissum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documento essemus. Adversæ deinde res admonuerunt religionum. Confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi: sacra in ruina rerum nostrarum alia terræ celavimus, alia avecta in finitimas urbes amovimus ab hostium oculis. Deorum cultum, deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam & antiquum belli decus amissum: & in hostes qui cæci avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monimenta in rebus humanis cernentes, ecquid sentitis Quirites, quantum vix dum ex naufragiis prioris culpæ cladisque emergentes, paremus nefas? Urbem auspicato inauguratoque conditam habemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus: sacrificiis solennibus, non dies magis stati quàm loca sunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatosque, Quirites, deserturi estis: Quam par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio, non minore hostium admiratione quàm vestra, conspectum est, quum inter Gallica tela digressus ex arce solenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitti, publica sacra & Romanos Deos etiam in pace deseri placet; & Pontifices flaminesque negligentiores publicarum religionum esse, quàm privatus in solenni gentis fuerit? Forsitan aliquis dicat, aut Vejis nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant: quorum neutrum fieri salvis ceremoniis potest. Et ne omnia generatim sacra, omnesque percensem Deos; in Jovis epulo, non alibi, quam in Capitolio, pulvinar suscipi potest? Quid de æternis Vestæ ignibus, signoque, quod Imperii pignus custodia

ejus

ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus vestris? Mars Gradive, tuq; Quirine pater! hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia urbi, quædam vetustiora origine urbis? Et videte quid inter nos ac majores interfit. Illi sacra quædam in monte Albano, Lavinioque nobis facienda tradiderant. An ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum fuit: hinc sine piaculo in hostium urbem Vejos transferemus? Recordamini agitedum, quoties sacra instaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia casuve prætermissum est. Modò quæ res, post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorum auspiciorumque renovatio, affectæ Vejenti bello Reipub. remedio fuit; At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos transtulimus Romam, & instituimus novos. Juno regina transvecta à Vejis, nuper in Aventino, quàm insigni, ob excellens matronarum studium, celebrique dedicata est die? Ajo Locuto templum propter cælestem vocem exauditam in nova via jussimus fieri: Capitolinos ludos solennibus aliis addidimus: collegiumque ad id novum, authore senatu, condidimus. Quid horum opus fuit suscipi; si unà cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses obsidionis si ab hostibus metu retenti sumus? De sacris loquimur, & de templis: Quid tandem de sacerdotibus nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur? Vestalibus nempe una illa sedes est, ex qua eas nihil unquam præterquam urbs capta, movit. Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas est. hos Vejentes pro Romanis facturi estis sacerdotes, & Vestales tuæ te deserent, Vesta? & flamen peregrè habitando, in singulas noctes tantum sibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auspicatò agimus omnia ferè intra pomœrium, cui oblivioni, aut cui negligentiæ damus?

mus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent, comitia centuriata, quibus consules tribunosq; militares creatis, ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt? Vejosne hac transferemus? An comitiorum causa populus tanto incommodo in desertam hanc ab diis hominibusque urbem convenient? Sed res ipsa cogit vastatam incendiis ruinisque relinquere urbem, & ad integra omnia Vejos migrare, nec hic ædificando inopem plebem vexare. Hanc autem jactari magis causam, quàm veram esse, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto, qui meministis ante Gallorum adventum, salvis tectis publicis privatisque, stante incolumi urbe, hanc eandem rem actam esse, ut Vejos transmigraremus. Et videte, quantum inter meam sententiam vestramque intersit, tribuni. Vos, etiamsi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contrà, (nec id mirati sitis, priusquam quale sit audiveritis) etiamsi tunc migrandum fuisset incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non censerem. Quippe tum causa nobis in urbem captam migrandi victoria esset, gloriosa nobis ac posteris nostris; nunc hæc migratio nobis misera ac turpis, Gallis gloriosa est. Non enim reliquisse victores, sed amisisse victi patriam videbimini. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumsessum Capitolium necessitatis imposuisse, ut desereremus penates nostros, exiliumque ac fugam nobis ex eo loco conscisceremus, quem tueri non possemus. Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani restituere non videbuntur potuisse? Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant, (constat enim vix credibilem multitudinem esse) & habitare in capta ab se, deserta à vobis hac urbe velint, sinatis? Quid si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui Volscive faciant, uti commigrent Romam? Velitisne illos Romanos, vos Vejentes esse? an malitis hanc solitudinem

rudinem veſtram, quàm urbem hoſtium eſſe? Non equidem video quid magis nefas ſit. Hæc ſcelera, quia piget reædificare, hæc dedecora, pati parati eſtis? Si tota urbe nullum melius ampliuſve teſtum fieri poſſit, quam caſa illa conditoris eſt noſtri, non in caſis ritu paſtorum agreſtiumque habitare eſt ſatius inter ſacra penateſque veſtros, quàm exulatum publicè ire? Majores noſtri convenæ paſtoreſque, quum in his locis nihil præter ſylvas paludeſque eſſet, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis Deorum, ædificare incenſam piget? Et quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio univerſi recuſamus facere? Quid tandem, ſi fraude, ſi caſu Vejis incendium ortum ſit, ventoque (ut fieri poteſt) diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat? Fidenas inde aut Gabios, aliamve quam urbem quæſituri ſumus, quò tranſmigremus? Adeo nihil tenet ſolum patriæ? nec hæc terræ quam matrem appellamus? ſed in ſuperficie tigniſque charitas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, etſi minus injuriæ veſtræ quàm meæ calamitatis meminiſſe juvat? quum abeſſem, quotieſcunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique, & Tiberis, & aſſueta oculis regio, & hoc cælum ſub quo natus educatuſque eſſem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius charitate ſua, ut maneatis in ſede veſtra, quam poſtea quum reliqueritis ea, macerent deſiderio. Non ſine cauſa Dii hominesque hunc urbi condendæ locum elegerunt; ſaluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unicè locum. Argumento eſt ipſa magni-

gnitudo tam novæ urbis. Trecentesimus sexagesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter vos tot veterrimos populos tam diu bella geritis quum interea, ne singulas loquar urbes, non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida non universa Etruria tantum terra marique pollens atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ bello vobis par est. Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, quum jam ut virtus vestra transire aliò possit, fortuna certè loci hujus transferri hinc non possit? Hic Capitolium est, ubi quondam capite humano invento, responsum est, eo loco caput rerum summamque imperii fore. Hic, quum auguratò liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passi. hic Vestæ ignes, hic Ancilia cœlo demissa, hic omnes propitii manentibus vobis, Dii.

Ex sexto libro ab urbe condita.

ORATIO

M. FURII CAMILLI Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates cum Volscorum, Latinorum, Hernicorumque ingenti multitudine sumpserant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viso inspectoque hostium ingenti numero, milites commoti perturbatique, singulis cum centenis congrediendum esse conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad strenuè atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ tristitia, milites, hæc, quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis quid aliud est quàm perpetua materia virtutis gloriæque vestræ? Vos contrà, me duce,

uce, (ut Falerios Vejosque captos, & in capta atria Gallorum legiones cæsas taceam) modo terminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipsis olscis & Æquis, & ex Etruria egistis. An me, uòd non dictator vobis sed tribunus signum dedi, on agnoscitis ducem? Neque ego maxima impea in vos desidero: & vos in me nihil præter me sum intueri decet, neque enim dictatura mihi unuam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. idem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, ventum eundem belli expectemus. Simul concurritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet. os vincetis, illi fugient.

ORATIO
CORNELII COSSI dictatoris ad suos.

ARGUMENTUM.

Cornelius Cossus dictator T. Quintium Capitolinum magistrum equitum dixerat. Ii adversus Volscorum ingentem multitudinem, etiamsi bellæ intestina remorari poterant, delectu habito in agrum Promptinum milites ducunt. Ibi quum postridie quàm venissent, cæsa hostia pacem à diis petiisset dictator, lætus tanquam à diis auditus esset, in hæc verba milites adhortabatur.

NOSTRA victoria est, milites, siquid dii vatesque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certæ spei plenos, & cum imparibus manus conserturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantùm dextram armemus, ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana injecerint missilia, & effusi tantibus vobis se intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos esse, qui Romanum adjuvent: deos qui secundis avibus in prælium miserint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primum

primum initium moti certaminis teneas: ubi hæreret jam aciem collato pede videris, tum terrorem equestrem occupatis alio pavore infer: invectusque ordines pugnantium dissipa.

ORATIO.

CORNELII COSSI dictatoris in M. Manlium.

ARGVMENTVM.

M. Manlius Capitolinus erat qui Capitolium ab Gallis clangore anserum excitus servarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum suam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis thesauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex ærario exprompti, sive à matronis collati fuerant, occultatos jactabat. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipso se indicaturum respondit. Dictator Cossus ob eam rem ab exercitu & castris in urbem accitus, postero die senatu habito, quum voluntates hominum satis exploravisset, retinet senatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis stipatus in senatum venit, in quem dictator hæc verba conjecit.

UTINAM mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te sum quæsiturus, conventurum satis confido. Spem factam à te civitati video, fide incolumi ex thesauris Gallicis quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut contrà te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & istos incubantes publicis thesauris ex præda clandestina evolvas. Quod nisi facias, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

ORA-

ORATIO.

MANLII CAPITOLINI, qua dictatori & patribus respondet.

ARGVMENTVM.

Conjunctum est hoc cum superiore. Cum plebe, quam donis largitionibusque pellexerat, in sententiam Manlius venerat. Ibi dictatori concionato, in hanc sententiam respondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, vosque P. C. circumfusa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me singuli vestris beneficiis, interpedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo judicatos addictosque duci; ex eo quod afluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? sed quid ergo vos de vestro impendatis, hortor? portem aliam ferte, de capite deducite quod usuris pernumeratum est: jam nihilo mea turba, quàm ullius conspectior erit. At enim, quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo magis quod respondeam, habeo, quàm si quæras quid ita solus Capitolium arcemque servarim. Et tum universis quàm potui, opem tuli, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte natura faciem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod scitis? Cor quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis? nisi aliqua fraus subest quo magis argui prætigias jubetis vestras, eo plus vereor ne abstuleritis, observantibus etiam oculis. Itaque non ego vobis ut indicem prædas vestras, sed vos ad id cogendi estis, ut in medium proferatis.

ORATIO.

M. MANLII CAPITOLINI post vincula ad plebem adversus patres concitandam.

ARGVMENTVM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miseraq; conditione

ne, adeo ut magna pars vestem mutaret, mœsta tur-
ba vestibulo carcerem obversaretur. Ei multitudini
simul ac Cossus dictatura obiit, plerique exprobra-
bant inter alia etiam illud, quod defensores suos
favore in præceps ruere sinebat: ut Sp. Melium et
Cassium: ita M. Manlium, proditum inimicis, quo
ad nutum dictatoris respondere noluisset, conjectum
fuisse in carcerem. His aliisque ad eandem rem per-
tinentibus plebs stimulata atque irritata, jam se
carcerem effracturam minabatur, quum ex sena-
tusconsulto Manlius liberatur, Edictus ex carcere
animum ad seditionem intendens, plebem domum
convocat, ubi in hanc sententiam de tollendis magi-
stratibus disserit.

QUOUSQUE tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederē vos pro libertate, quàm illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modò bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quousque me circumspectabitis? Ego quidem nulli vestrûm deero ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repentè fui: & vidistis invincula duci universi eum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid spere n, si plus in me audeant inimici? An exitum Cassii Meliique expectarem? Benefacitis quod abominamini: Dii prohibebunt hæc: sed nunquam propter me de cœlo descendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; sicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hostibus, à superbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi est, ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit, nec ullum, nisi quatenus

enus imperari vobis ſinatis, certamen adverſus
atres noveritis? Nec hoc natura inſitum vobis eſt,
ed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus externos
antum animorum geritis, ut imperare illis æquum
enſeatis? Quia conſueviſtis cum eis pro imperio
ertare, adverſus hos tentare magis quam tueri li-
ertatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis,
ualeſcunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacun-
ue petiſtis, obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortuna veſtra:
empus eſt etiam majora conari. Experimini modo
c veſtram felicitatem, & me (ut ſpero) feliciter
xpertum: minore negotio, qui imperet patribus,
mponetis, quàm qui reſiſterent imperantibus, im-
poſuiſtis. Solo æquandæ ſunt dictaturæ conſulatuſ-
ue, ut caput attollere Romana plebs poſſit. Proin-
e adeſte, prohibete jus de pecuniis dici. ego me
atronum profiteor plebis, quod mihi cura mea &
ides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis im-
erii honoriſve nomine veſtrum appellabitis du-
em, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ
ultis.

ORATIO
CAMILLI AD SENATORES Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

ARGUMENTUM.

Camillus in recenſendis captivis Volſcorum fortè Tuſculanos duos agnoſcit, qui rogati quo conſilio cum Volſcis ſe conjunxiſſent, quum publice faterentur, ducti ſunt Romam ad ſenatum. Ibi Camillus perfidiam Tuſculanorum accuſat. Placet patribus ut bellum adverſus Tuſculanos geratur; cui Camillum præficiunt, Tuſculani cives patentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingreſſus vero urbem, quum ſecus quam in certa pace opifices ſuo quenque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, ſenatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI

SOLI adhuc Tusculani vera arma, verasque vi
res, quibus ab ira Romanorum vestra tueremini
inveniſtis. Ite Romam ad senatum. æstimabunt pa
tres, utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ merit
ſitis. Non præripiam gratiam publici beneficii. de
precandi potestatem à me habueritis, precibus even
tum vestris senatus, quum videbitur, dabit.

ORATIO.

LEGATORUM TUSCULANORUM in senatu, qua se purgant.

ARGVMENTVM.

*Tusculani oratores, sicuti suaserat Camillus, Roman
ad petendam pacem missi, hospitaliter vocati, cau
sam suam ita egerunt.*

QUIBUS bellum indixiſtis, intuliſtiſque, P. C. sicut nunc videtis nos stantes in vesti
bulo curiæ vestræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris proceſſimus. Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper, nisi si quando à vobis, proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quòd oculis magis quàm auribus crediderunt: & ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem quam nos præstitimus, eam à vobis petimus: bellum eò, sicubi est, avertatis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patiendo experiundum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est: Dii immortales faciant, tam felix quàm pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum indixiſtis; etsi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiamsi vera sint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœnituerit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni ſitis, quibus ita satisfiat.

ORA-

ORATIO Q. CINCINNATI DICTATORIS ad A. Sempronium magistratum equitum de belli ratione.

ARGUMENTUM

Iam Prænestini, quum omnia Romæ seditionibus plena perlatum esset, vastatis agris ad portam Collinam pervenerant spe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut assolebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magister equitum dictus. Hostes, quum dictatorem creatum audirent, à mœnibus ad Alliam flumen, ubi castra locarent, se receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, quum hostes in conspectu instructos paratosque videret, ita de belli ratione cum magistro equitum agebat.

VIDESNE tu Aule Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ majorisve quod sit auxilii dederunt? At tu fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos trepidantesque inferam signa. Adeste dii testes fœderis: & expetite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis.

ORATIO CAMILLI DICTATORIS ad Quirites, de intercessione.

ARGVMENTVM.

Plebs, arrepta fortè occasione rerum novandarum ex magna vi æris alieni, à quo levari non posset, nisi suis in summo imperio collocatis: tribunos plebis duos, C. Lacinium & L. Sextium creat, qui sibi viam præstruerent ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres adversus opes patricioruns & pro commodis plebis. Vnam de ære alieno,

ut deducto eo de capite quod usuris pernumeratum esset, id quod reliquum esset triennio tribus æquis portionibus persolveretur: alteram de modo agrorum, nequis amplius quam quingenta jugera agri possideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, consulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam severis contra se legibus, collegas tribunis duobus adjungunt, qui leges per intercessionem promulgari non sinerent. Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promulgandas leges sæpe vocato, ne recitari quidem eas passi sint. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim sæpe refecti iidem tribuni, miseriam plebejorum primoribus patrum exponunt; in licentiamque maximam patriciorum invehebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandæ continebant. Iam decies refecti, quum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum intercessione, patres dictatorem creant Camillum. Qui stipatus magno patriciorum numero, quum collegarum intercessione etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de intercessione ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti se abire velle magistratu per simulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etsi in leges suas pugnatum esse commemorabant intercessione collegarum, bello Veliterno & dictatoris creatione: jam tamen illa obstare posse negabant quo minus leges promulgarentur, quum magister equitum ex plebe dictus gradum feciisse ad cæteros quoque magistratus videretur. His aliisque plebis animos inflammarant, quum stupentibus cæteris unus App. Claudius adversus tribun. pleb. legumlatores, legesque ipsas, posteriorem orationem habuit.

QUAN-

QUANDOQUIDEM, Quirites jam vos tribunitia libido, non poteſtas, & interceſſione̅ ſeceſſione quondam plebis partam vobis, eadem vi facitis irritam, qua peperiſtis; non Reipub. magis univerſæ, quam veſtra cauſa dictator interceſſioni veſtræ adero: everſumque veſtrum auxilium imperio tutabor. Itaque ſi C. Licinius & L. Sextius interceſſioni collegarum cedunt, nihil, patricium magiſtratum inſeram concilio plebis. ſi adverſus interceſſionem. tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à ſe ipſa diſſolvi non patiar.

ORATIO.

APPII CLAUDII contra tribunos plebis legumlatores, & leges ipſas.

NEQUE novum, neque inopinatum mihi ſit, Quirites, ſi quod unum familiæ noſtræ ſemper objectum eſt ab ſeditioſis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, patrum majeſtate fuiſſe: ſemper plebis commodis adverſatos eſſe. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo: nos, ex quo aſciti ſumus ſimul in civitatem & patres, enixè operam dediſſe, ut per nos aucta potius quam imminuta majeſtas earum gentium, inter quas nos eſſe voluiſtis, dici vere poſſet. Illud alterum pro me majoribuſque meis contendere auſim, Quirites, (niſi quæ pro univerſa Repub. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adverſa quis putet) nihil nos neque privatos neque in magiſtratibus, quod incommodum plebi eſſet, ſcientes feciſſe: nec ullum factum dictumve noſtrum, contra utilitatem veſtram (etſi quædam contra voluntatem fuerint) vere referri poſſe. An hoc, ſi Claudiæ familiæ non ſim, nec patricio ſanguine ortus, ſed unus Quiritium quilibet, qui, modò me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate

sciam, reticere possim? L. illum Sextium, & C. Licinium; perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis quibus regnant, sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos. Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus. Sed quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, nostras, seu placent, seu displicent, seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiatis. Obsecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem succlamare: bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse; antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium consules. quod indignaris, quod abominaris, videas. Aut omnia accipe: aut nihil fero. ut siquis ei quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vitale sit, jubeat, aut mortiferum vitali admisceat. Ergo si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes succlamassent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis? quid si non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis vestrûm Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores spectabitis, sed omnia semper, quæ magistratus ille dicet, secundis auribus, quæ ab nostrûm aliquo dicentur, adversis accipietis? At, hercule, sermo minimè civilis. Quid? rogatio qualis est, quam à vobis antiquatam indignantur? Sermoni Quirites simillima,

lima. Consules, inquit, rogo, ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet: nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit, quale Gallicum modo, quum præter Capitolium atque arcem omnia hæc hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furio, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret; possetisne ferre Sextium haud pro dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare? Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebejos fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam consortio est? parum est, si cujus pars tua nulla adhuc fuit in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris? Timeo, inquit, ne si quos licebit creari patricios, neminem creetis plebejum. Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebejus, & lege se non suffragio, creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærent: & ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occasionibus potius quàm virtute petere honores malint Est aliquis qui se inspici, qui æstimari fastidiat? qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate tanquam regum in Capitolio numeratis; quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior per istius legis occasionem, quàm

nobis ac liberis noſtris, fiat? ſiquidem nos, ne quum volueritis quidem, creare interdum poteritis, iſtos etiam ſi nolueritis, neceſſe ſit. De indignitate ſatis dictum eſt (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auſpiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria eſt, loquar? Auſpiciis hanc urbem conditam eſſe, auſpiciis bello ac pace, domi militiæque omnia geri, quis eſt qui ignoret? Penes quos igitur ſunt auſpicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebejus quidem magiſtratus nullus auſpicatò creatur. Nobis adeo propria ſunt auſpicia, ut non ſolum quos populus creat patricios magiſtratus, non aliter quàm auſpicato creet; ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicatò interregem prodamus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitur aliud quàm tollit ex civitate auſpicia, qui plebejos conſules creando, à patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim eſt, ſi pulli non paſcentur? ſi ex cavea tardius exierint? ſi occinuerit avis? Parva ſunt hæc: ſed parva iſta non contemnendo, majores noſtri, maximam hanc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jam nihil pace Deorum opus ſit, omnes ceremonias polluimus. Vulgò ergo pontifices, augures, ſacrificuli reges creentur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo ſit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas eſt. Non leges auſpicatò ferantur, non magiſtratus creentur, nec centuriatis nec curiatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam *Romulus* ac Tatius in urbe *Romana* regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. Tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, altera lege ſolitudines vaſtas in agris fieri pellendo finibus dominos; altera fidem abrogari, cum qua omnis humana

na societas tollitur. Omnium rerum causa vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quid faxitis, Deos velim fortunare.

Ex septimo libro ab Urbe condita.

ORATIO SERVII TULLII ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.

ARGUMENTUM.

C. Sulpitius dictator, & M. Valerius magister equitum adversus Gallos, qui jam ad Pedum consederant, exercitus duos duxerant. Dictator non ausus primo adventu se belli fortunæ committere, trahebat bellum, vetando nequis injussu suo extra ordinem in hostem pugnaret. Milites ægre illud passi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres quod per dictatorem, non per consules rem geri placuisset. Tandem Servio Tullio semptimo primipilo dant negotium ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

SCILICET Dictator, condemnatum se universus exercitus à te ignaviæ ratus, & propè ignominiæ causa destitutum sine armis, oravit me ut suam causam apud te agerem. Equidem sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa fœdè amissa objici nobis possent, tamen hoc à te impetrari æquum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere, & abolere flagitii memoriam nova gloria patereris. Etiam ad Alliam fusæ legiones, eandem quam per pavorem amiserant patriam, profectæ postea ab Vejis virtute recuperavere. Nobis deûm benignitate, felicitate tuâ populique Romani, & res & gloria est integra. Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos & hostes haud secus quàm fœminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt: & tu imperator noster, quod ægrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus,

judicas esse: & prius quàm expertus nos esses, de nobis ita desperasti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares esse. Quid enim aliud esse causæ credamus, cur veteranus dux, fortissimus bello, compressis, quod ajunt, manibus sedeas? Utcunque enim se habeat res, te de nostra virtute dubitasse videri, quàm nos de tua verius est. Sin autem non tuum istud sed publicum est consilium, consensus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus nostris, ablegatos tenet; quæso, ut quæ dicam, non à militibus imperatori dicta censeas, sed à plebe patribus, quæ sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat. Quis tandem succenseat milites nos esse, non servos vestros? ad bellum, non in exilium, missos? siquis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit pugnaturos: si nihil armis opus sit, otium Romæ potius quàm in castris acturos. Hæc dicta sint patribus. Te imperator milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. tum vincere cupimus, tum duce te vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire. tuum sequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire?

ORATIO
M. POPILII CONSULIS qua suos milites adhortatur.

ARGUMENTUM.

Scipione consule morbo implicito, M. Popilio collega ex plebe bellum permissum erat adversus Gallos, qui jam in agro Latino castra fixerant. Victoria belli eius jam ad Romanos inclinata erat, quum consulis lævus humerus machæra propè traiicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam protemodum certam victoriam amiserant, quum consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in hæc verba militem adhortabatur.

QUID

QUID ſtas, miles? non cum Latino Sabinoque hoſte res eſt, quem victum armis ſocium ex hoſte facias. In belluas ſtrinximus ferum, hauriendus aut dandus eſt ſanguis. Propuliſtis caſtris, ſupina valle præcipites egeſtis, ſtratis corporibus hoſtium ſuperſtatis. Complete eadem ſtrage campos, qua montes repleſtis. Nolite expectare dum ſtantes vos fugiant. inferenda ſunt ſigna, & vadendum in hoſtem.

ORATIO LEGATORUM CAMPANORUM in ſenatu, qua auxilium adverſus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites ſocietate atque amicitia cum Romanis juncti, Sidicinis injuſtum bellum inferebant: quibus quum Sidicini ſe impares viderent. Campanos ſocios belli aſciverant. Campani fluentes luxu, quum viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem quum Samnites animadverterent, omiſſis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriæ eſſet, bellum convertunt. Iamque cæſa erat multitudo magna juvenum: qui ſuperfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulſi: quum Romam oratores quæſtum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum cauſam Campanorum egerunt.

POPVLVS nos Campanus legatos ad vos, P.C. miſit; amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum. quam ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minus eſſemus. Nunc miſericordia veſtra conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur.

Neque hercule, quod Samnites priores amici soci
que vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos
amicitiam suscipiamur: sed ut vetustate & gra
honoris nos præstent. Neque enim fœdere Samn
tium, ne qua nova jungereris fœdera, cautum e
Fuit quidem apud vos semper satis justa causa am
citiæ, velle eum vobis amicum esse, qui vos appet
ret. Campani, etsi fortuna præsens magnificè loq
prohibet, non urbis amplitudine, non agri uberta
te ulli populo, præterquam vobis cedentes hau
parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris i
amicitiam venimus vestram. Æquis Volscisque
æternis hostibus hujus urbis, quandocunque se mo
verint, ab tergo erimus: & quod vos pro salute t
nostra priores feceritis; id nos pro imperio vestr
& gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus
quæ inter nos vosque sunt, quod propediem futu
rum spondet & virtus & fortuna vestra, continen
imperium usque ad nos habebitis. Acerbum & mi
serum est quod fateri nos fortuna nostra cogit. E
ventum est, P. C. ut aut amicorum aut inimicorum
Campani simus. si defenditis, vestri: si deseritis
Samnitium erimus, Capuam ergo, & Campaniam
omnem vestris an Samnitium viribus accedere ma
litis, deliberate. Omnibus quidem Romani, vestram
misericordiam, vestrumque auxilium æquum es
patere, iis tamen maximè, qui eam implorantibus
aliis, auxilium dum supra vires tuas præstant, omnes
ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quanquam
pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis,
quum videremus finitimum populum nefario la
trocinio Samnicium peti: & ubi conflagrassent Si
dicini, ad nos trajecturum illud incendium esse
Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam
Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse cau
sam oppugnatum nos veniunt. An si ultio iræ hæc,
& non occasio cupiditatis explendæ esset, pa
rum fuit, quod semel in Sidicino agro, iterum in

Cam-

Campania ipsa legiones nostras cecidere? Quæ est ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit: Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hiscine ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda est. ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem justa bella populum: sed tamen si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit, Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipsi fuerimus; vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, quæ nos obsequio erga vos, fideque superet, Annuite, P. C. nutum numenque vestrum invictum Campanis, & jubete sperare incolumen Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quàm omnia votorum lacrymarumque plena reliquisse? in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo, quid illis nos, P. C. solicitis ac pendentibus animis renuntiare jubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris nobis, consulite.

ORA-

ORATIO.

ROMANORUM, qua præcedenti Campanorum legatorum orationi respondent.

AUXILIO vos Campani, dignos censet senatus: sed ita vobiscum amicitiam instituí par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum fœdere juncti sunt. itaque arma, Deos, prius quàm homines violatura, adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

ORATIO.

LEGATORVM CAMPANORUM, qua præcedenti Romanorum orationi respondent.

QVANDOQVIDEM nostra tueri adversus vim atque iniuriam justa vi non vultis, vestra certè defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros delubra deùm, Divina humanaque omnia in vestram, P.C. populique Romani ditionem dedimus: quicquid deinde patiemur, dedititii vestri passuri.

ORATIO

M. VALERII CORVINI qua suos adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati missi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus responsum, id se bellum perfecturos: atque quum adhuc illic essent, multis imperatum esse ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus hic concitatus, feciali ad res repetendas, simul indicendum bellum misso, decrevit ut Valerius & Cornelius consules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites; sequi volo: nec disciplinam modo, sed exemplum etiam

etiam à me petere. Non factionibus modò, nec per conciones usitatas nobilibus, sed hac dextra mihi tres consulatus summamque laudem peperi. Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus: & eodem anno familia ista consulatum, quo urbs hæc consulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobisque plebejis promiscuus consulatus patet, nec generis, ut antè, sed virtutis est præmium. Proinde summum quodque spectate, milites, decus. Non si mihi novum hoc Corvi cognomen diis actoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoria excessit. Semper ergò plebem Romanam militiæ domique, privatus in magistratibus parvis magnisque, æquè tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus, colo atque colui. Nunc quod instat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

ORATIO

EXHORTATORIA P. DECII tribuni militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius consul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipse tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incautè in saltum quendam cava valle pervium circaque ab hoste insessum induxerat, unde non prius hostem imminentem vidit, quàm jam tutò recipi signa non possent. Eum, necessitate illa territum, P. Decius trib. militum, qua esset erumpendum, ita docuit.

VIDESNE tu, A. Corneli cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque nostræ, si eam, quàm cæci reliquêre Samnites, impigrè capimus. Nec tu mihi plus quàm unius legionis principes hastatosque dederis, cum quibus

ubi

ubi evaſero in ſummum ; perge hinc omni liber metu : teque & exercitum ſerva. Neque enim moveri hoſtis ſubjectus nobis ad omnes ictus ſine ſua pernicie poterit. Nec deinde aut fortuna populi Romani, aut noſtra virtus expediet.

ORATIO EJUSDEM P. DECII qua ſuos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGVMENTVM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco conſuli quo evaderet, cum præſidio ad collis verticem pervenerat. Eò Samnites diu multumque progredi conati, huc atque illuc ſigna vertebant : modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius ſpe pugnandi deſtitutus, primum centuriones ad ſe vocat, quibus hoſtium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUÆNAM illa inſcitia belli ac pigritia eſt? aut quonam modo iſti ex Sidicinis Campaniſque victoriam pepererunt? Huc atque illuc ſigna moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo ; cum jam circundati vallo potuerimus eſſe. tum verò nos ſimiles iſtorum ſimus, ſi diutius hic moremur, quam commodum ſit. Agitedum, ite mecum, ut dum lucis aliquid ſupereſt, quibus locis præſidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus. *Hæc omnia, ſagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis ; ne ducem circumire hoſtes notarent, perluſtravit. Vigiliis deinde diſpoſitis, cæteris omnibus teſſeram dari jubet : ubi ſecundæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Quo ubi, ſicut edictum erat, taciti convenerunt*, Hoc ſilentium, milites, *inquit*, omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſervandum eſt. Ubi ſententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem

tem taciti transibitis: quæ pars major erit, eo stabitur consilio. Nunc quæ mente agitem audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis, virtute cœpistis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc exercitum egregium populi Romani servastis: erumpendo hinc, vosmet ipsos servate. Digni estis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hesterno die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti suo non antè viderit, quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec ascensu arcuerit: nec tenentes locum, quum diei tantum supereset, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem sit eluseritis, sopitum oportet fallatis, imò necesse est. In eo enim loco res sunt nostræ, ut ego vobis magis necessitatis, vestræ index, quàm consilii auctor sim. Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest, quum, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & siti moriendum sit, si plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus, erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce hoc aliud minus dubium. quippe si lux exspectetur, quæ spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto noctis aptissima hora est. Signo secundæ vigiliæ convenistis, quod tempus mortales somno altissimo premit. Per corpora sopita vadetis, vel silentio incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi. Me modò sequimini, quem sequuti estis, ego eandem, quæ duxit huc, sequar fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus transite.

ORA-

ORATIO
M. VALERII CORVINI dictatoris ad conjuratores & seditiosos milites, qua dehortatur à pugna contra patriam.

ARGUMENTUM.

Deliniti milites Romani deliciis voluptatibusque quas abunde Campania administrabat, inibant consilia adimendæ Campanis Capuæ. Claudius Martius Rutilius consul ea re cognita, rumorem spargit per oppida ea Campaniæ per quæ milites ad præsidia dispersi erant. Idem suos in æstiva milites quum eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites conflictis Romam mittebat: quos ibi collega remorabatur. Iam cæteri quum neminem ex iis qui dimittebantur, redire ad castra viderent, emanasse sua consilia rebantur: quum cohors una militum in saltu concedit, qui eos omnes quos consul mittebat, sibi adjungebant. Cui multitudini jam validæ quum nihil ad formam exercitus deesset præter ducem T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiverant, sibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis arma, quum M. Valerium Corvinum dictatorem contra se venientem conspicientes, exspectandum esse censent. Ad colloquium deinde ventum est: ac prior Valerius in hæc verba eos pugna dehortatus est: T. Quintius deinde dux eorum.

DEOS immortales, milites, vestros, publicos, meosque, ab urbe proficiscens ita adoravi, veniamque supplex popposci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam, non victoriam darent. Satis fuit erituque unde belli decus pariatur? hinc pax petenda est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expopposci, ejus me compotem voti vos facere potestis; si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere.

si illos

llos colles, quos cernitis, patriæ vestræ esse, si
nc exercitum civium vestrorum: si me consulem
strum, cujus ductu auspicioque prior e anno bis
giones Samnitum fudistis, bis castra vi cepistis.
go sum M. Valerius Corvinus, milites, cujus vos
bilitatem beneficiis erga vos non injuriis sensi-
s: nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis
natusconsulti author: in omnibus meis imperiis
me severior quam in vos. Ac si cui genus, si cui
a virtus, si cui etiam majestas, si cui honores sub-
re spiritus potuerunt; is eram natus, id specimen
i dederam, ea ætate consulatum adeptus eram, ut
otuerim, tres & viginti annos natus; consul patri-
us quoque ferox esse, non solùm plebi. Quod
neum factum dictumve consulis gravius quàm
ibuni audistis? Eodem tenore duos insequentes
onsulatus gessi, eodem hæc imperiosa dictatura ge-
etur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites
nitior, quàm in vos (horreo dicere) hostes. Ergo
os prius in me strinxeritis ferrum, quàm in vos
go, istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet
tque impetus, si dimicandum est. Inducite in ani-
mum, quod non induxerunt patres avique vestri:
non illi, qui in Sacrum montem secessserunt, non
ni, qui postea Aventinum insederunt. Expectate
lum vobis singulis ut olim Coriolano, matres, con-
jugesque crinibus passis obviæ ab urbe veniant. Tum
Volscorum legiones, quia Romanum habebant du-
cem, quieverunt: vos Romanus exercitus non desti-
teritis impio bello? T. Quinti, quocunque istic loco,
seu volens seu invitus, constitisti, si dimicandum
erit, tum tu in novissimos te recipito: fugeris etiam
honestius, tergumq; civi dederis, quam pugnaveris
contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque
honeste inter primos stabis, & colloquii hujus sa-
lutaris interpres fueris. Postulate æqua, & ferte,
quanquam vel iniquis standum est potius, quam im-
pias inter nos conseramus manus.

QRA-

ORATIO
T. QVINTII DVCIS seditiosorum, qua eos ad concordiam exhortatur.

ME quoque, milites, si quis usus mei est, meliorem pacis quàm belli habetis ducem. Non enim illa modò Volscus aut Samnis, sed Romanus verba fecit; vester consul, vester imperator, milites: cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, & alios duces senatus habuit: qui maximè vobis suis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori vestro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt. Quid nos velle oportet? quin, omissis ira & spe fallacibus auctoribus nos ipsos nostraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe condita.

ORATIO.
ANNII SETTINI prætoris Latinorum, ad suos.

ARGVMENTVM.

Latini conjuncti cum Campanis aliisque populi, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini etiam superiores ex Samnio fortè excessissent, tempus idoneum illud esse legationibus faciendis ad petendum auxilium rati, oratores Romam mittunt, qui sociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non ausi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus imperarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus, qui delectus ad legationem, prinsquam cum reliquis novem proficiscereturr, ad senatum refert, quid Romanis responderi placeret, quod attineret ad ea quæ velle eos diceret. Aliud aliis sentientibus, sententia sua peracta, ita rursus loquutus est.

QVAM-

QVAMQVAM ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis. quàm quid loquendum sit. Facile erit, explicatis consiliis, accommodare rebus verba. Iam si etiam nunc sub umbra fœderis æqui servitutem pati possumus; quid abest, quin proditis Sicicinis non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posituros arma? Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos, si fœdus est, si societas æquatio juris est, si consanguineos nos Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc gloriari licet, si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicent vires suas, quem secernere ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis consul datur? Vbi pars virium, ibi & imperii pars est? Est quidē nobis hoc per se haud nimis amplum: quippe concedentibus Romam caput Latio esse. sed ut amplū videri posset, diuturna patientia fecimus. Atqui siquando unquam consociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus optatis; en hoc tempus adest, & virtute vestra, & deum benignitate vobis datum. Tentastis patientiam negando militem: quis dubitat exarsisse eos, quum plus ducentorum annorum morem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum nostro nomine cum Pelagnis gessimus: qui ne nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil intercesserunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos desciſse, exercitus nos parare adversus Samnites fœderatos suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia nisi à conscientia virium & nostrarum & suarum? Idoneos auctores habeo, quærentibus de nobis Samnitibus, ita responsum ab senatu Romano esse, ut facilè appareret, ne ipsos quidem jam postulare,

fulare, ut Latium sub Romano imperio sit. Ut
pate modo postulando eo, quod illi vobis taciti c
cedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en e
ipse audiente, non populo Romano modo sena
que, sed Jove ipso qui Capitolium incolit, profit
me dicturum, ut si nos in fœdere ac societate
velint, consulem alterum ab nobis, senatusque p
tem accipiant.

ORATIO.

ANNII EJUSDEM ad P. C. Romanorum ut alter consul ex Latinis fieret.

ARGVMENTVM.

Latini Annio permiserant ut ageret ac diceret quæ Rep. Latinorum, fideque sua viderentur. Is in senatum cum cæteris legatis admissus, quum T. Manlium consulem audiret ita de ea re agentem ut Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confestim rem ipsam narrare in hanc formam ingressus est.

TEMPUS erat, Tite Manli, vosque, P. C. tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, quum florentissimum deum benignitate, nunc Latium armis virisque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis videretis: Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos regno imporenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis possumus asserere Latium in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utriusque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Consulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: senatus partem æquam ex utraque gente esse: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem sedes sit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi necesse est, quod utriusque bene vertat, sit hæc sanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORA-

ORATIO.
T. MANLII CONSULIS ad legatos Latinorum.

ARGVMENTVM.

c proximæ orationi cohæret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, si id ipsum illud quod petierat, approbarent patres, se palam in senatu quencunque Latinum vidisset interfecturum. Conversus deinde ad simulacrum Iovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI Jupiter hæc scelera, audite jus fasque! Peregrinos consules, & peregrinum senatum in tuo Jupiter augurato templo captus, atq; se oppressus, visurus es? Hæccine fœdera Tullus omanus rex cum Albanis patribus vestris Latini? c L. Tarquinius vobiscum postea fœdera fecit? on venit in mentem pugna apud Regillum lacum? eo & cladium vestrarum veterum, & beneficiorum nostrorum erga vos obliti estis.

ORATIO
MANLII CONSULIS ad T. Manlium filium, qua eum accusat quòd in hostem ipsius injussu pugnavisset.

ARGUMENTUM.

llo Latino, quod factum fuit quum Latini, non auditi de altero consule ex Latio creando, in Campaniam duxerant: consules docti hostes lingua eadem, institutis, moribus uti, quibus Romani: milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant nequis in hostem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii consulis filius, qui lacessitus à Geminio quodam Tusculano per contumeliam, congressus, equitem, a jugulo ita ut per costas ferrum emineret, terræ affixit, Manlius consul ea re cognita, filium pater, his verbis objurgatum, securi percussit.

QUAN-

QVANDOQVIDEM tu, Tite Manli, neque imperium consulare, neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti: & quantum in te fuit, disciplinam militarem, qua steterit ad hanc diem Romana res, solvisti, meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviscendum sit; nos potius nostro delicto plectemur, quàm Respub. tanto suo damno nostra peccata luat. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita charitas liberum, tum specimen istud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, si quid in te sanguinis nostri est, recusare censeam quin disciplinam militarem culpa tua prolapsam pœna restituas. I lictor, deliga ad palum.

ORATIO
FVRII CAMILLI CONSVLIS ad patres de Latinis referentis.

ARGVMENTVM.

L. Furius Camillus & C. Menius consules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, itarem peregerant, ut Menius ad flumen Asturam Aricinos, aliasque qui auxilio Pedanis venerant, praeter spem aggressus fuderit, Camillus oppidanis intra mœnia compulsis, oppidum scalis ceperit. Ii etiam insignibus victoriis non contenti, longius progressi non prius quieverunt, quàm aut expugnando aut in deditionem accipiendo civitates, tum Latium subegere: Camillus deinde Romam regressus, in senatu de Latinis ita retulit.

PATRES C. quod bello armisque in Latio agendum fuit, id jam Deum benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Casi ad Pedum Astu-

ramque

ramque sunt exercitus hostium oppida Latina omnia, & Antium ex Volscis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præsidiis tenentur vestris. Reliqua consultatio est, quoniam rebellando sæpius nos sollicitant, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus. Dii immortales, ita vos potentes hujus consilii fecerunt, ut sit Latium deinde, an non sit, in vestra manu posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel sæviendo, vel ignoscendo, potestis. Vultis crudeliter consulere in deditos, victosque? licet delere omne Latium: vastas inde solitudines facere, unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque sæpe usi estis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia crescendi per summam gloriam suppeditat. Certè id firmissimum longe imperium est, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus est, quicquid statuere placet. Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis: & vestram utique de iis curam quam primum absolvi, & illorum animos, dum exspectatione stupent, seu pœna, seu beneficio, præoccupari oportet. Nostrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset. vestrum est decernere quid optimum vobis Reique publicæ sit.

ORATIO
L. PAPIRII DICTATORIS, qua Fab. Maximum accusat quòd adversus edictum pugnasset.

ARGUMENTUM.

Bellum geri adversus Samnites Romanis placebat: cui Camillus consul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Cursorem, hic Q. Fabium Maximum magistrum equitum. At quum in Samnium incertis auspiciis dictator profectus, à pullario moneretur, ut Romam ad repetenda auspicia regrederetur: edixerat

ne

me interim magister equitum pugnam occiperet. I tamen nactus fortè occasione bene gerendæ rei; ac cum hostibus confligit. Dictator non ita multo po victoriam rediens, his inter rogationibus magistrum equitum increpabat, atque accusabat.

QUÆRO de te, Q. Fabi, quum summum imperium dictatoris sit, pareantque ei Consules, regia potestas, prætores iisdem auspicii quibus consules creati; æquum censeas, necne magistrum equitum dicto audientem esse? Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus Respub. in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego hæc interrogo? quum si ego tacitus abiissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes vetuerimne te quicquam rei me absente agere? vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen Deorum, ausus cum hoste confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, responde. extra ea cave vocem mittas. Accede lictor, accede.

ORATIO
M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Iam Papirius dictator spoliari Q. Fabium magistrum equitum se purgantem, virgasque & secures expediri jusserat, quum implorata militum fide ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miscebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem increpabant

pabant, Postero die Fabius adesse jussus, quum ab aliis didicisset infestius dictatorem sæviturum: clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Papyrius cognovit, Romam cum lictoribus & ipse veniens, quum Fabium comprehendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo secius dictator in incepto perstaret, M. Fabius pater ita, pro filio ad populum se provocare, dixit.

QUANDOQUIDEM apud te nec authoritas senatus, nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum à te ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem mitigavere, quæ deorum iras placant, tribunos plebis appello, & provoco ad populum. eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certè unus plus quam dictatura tua potest polletque. Videro cessuruſne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.

ORATIO PAPYRII DICTATORIS, ad populum de absolutione Q. Fabii magistri equitum.

ARGUMENTUM.

Papyrius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstaturum se in cœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut sibi pœna magistri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adolescentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profitetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas. quæ in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diē essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed, noxæ damnatus, donatur populo

Romano, donatur tribunitiæ potestati; precarium non justum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam qua paulo ante exultabas victoria. Vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papyrius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ab Urbe condita.

ORATIO CLAUDII PONTII Samnitum imperatoris, postquam legatione nihil factum esse vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarat, quas authore Brutulo Papyrio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ sunt res multæ, quas non ita multo post rursus victi cum captivis remitunt, Papyriumque mortuum, inducirum videlicet ruptorem, cum bonis, spe pacis faciendæ, dedunt. Legari re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognovisset, superbiam inhumanitatemque Romanorum ita infectatus est.

NE nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cælestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant: iis non fuisse cordi tam superbe ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid enim ultrà fieri ad placandos Deos migrandosque homines potuit, quam quod fecimus? Res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus: auctores belli, quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret

maneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerendæ superbiæ confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint; quorum sævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditionem exsatient: placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus. Justum est bellum Samnites, quibus necessarium: pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. Proinde, quum rerum humanarum maximvm momentum sit, quàm propitiis rem, quàm adversis agant Diis; pro certo habere, priora bella adversus Deos magis, quàm homines gessisse: hoc, quod instant, ducibus ipsis Diis gesturos.

ORATIO

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, qua suam de deditione sententia exponit.

ARGVMENTVM.

Inter duos saltus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium libere erumpere ac evadere non potuisset. Timor torporque insolitus omnes sæpe inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones tristes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quos, velut indignas nomine Romano, quum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in hanc sententiam exposuit.

PATREM meum, Consules, sæpe audivi memorantem, se in Capitolio unum fuisse authorem senatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec fossa valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent: & erumpere se non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent. Quòd si ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit (quo sæpe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria præclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum est, quæ nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte sua servent? Tecta urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imò hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo, tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Vejis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes spes opesque sunt: quas servando patriam servamus: dedendo ad necem, patriam deserimus, ac prodimus. At fœda atque ignominiosa deditio est. Sed ea charitas patriæ est, ut tam ignominia eam quam morte nostra, si opus sit, servemus. Subeatur ergo ista quantacunque est indignitas: & pareatur necessitati, quam ne Dii quidem superant. Ite consules, redimite armis civitatem, quam auro majores vestri redemerunt.

ORATIO.

SP. POSTHUMII CONSULIS, qui sub jugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta.

ARGVMENTVM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per sponsionem

nem consulum, præfectorum, quæstorum, tribunorum militum, quum tempus constitutum adveniret, traditi obsides in custodiam abducti sunt. Consules deinde, licloribus per hostes cum fascibus abire jussis, detractisque paludamentis, prope seminudi sub jugum missi: quas sequebantur, ut cuisque gradu proximus erat, singulæ simul legiones. Circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque per contumeliam. Ipsum illud tam fœdum spectaculum in eo ipso saltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire jussi, quum ante noctem Capuam pervenire possent, incerti tamen de fide sociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capua prosternuntur. Quod ubi Capuam allatum est, tum demum miseratione victi Campani, magistratibus insignia, singulis arma, equos, vestimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egressa. Postero die Romam contendere placuit. Nocte ingressi habitu vultuque captorum, in sua se quisque tecta taciti abdunt: unde, pudore suffusi, nec posterò nec insequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuosa mœstaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone consule Sp. Posthumius, alter consulum eorum qui sub jugum missi fuerant, dicere jussus, ita rem exposuit.

HAUD sum ignarus. Consules, ignominiæ, non honoris causa me primũ excitatum, jussumq; dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, omissa defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam. quæ sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrin-

xi. Qua tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora nostra, debentur Samnitibus: Dedamur per feciales, nudi vinctique. exsolvamus religione populum siqua obligavimus: nequid divini humanive obstet, quominus justum piumque de integro ineatur bellum. Interea consules, exercitum scribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hostium fines, quàm omnia justa in deditionem nostram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Posthumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prospere bellum gerere: at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse sponsione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus deditos; omnem iram hostium nostris capitibus excipientes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt.

ORATIO
EJUSDEM SP. POSTHUMII contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

ARGUMENTUM.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Posthumius placere dixerat, ut authores sponsionis pacisque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ea deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant, sua deditione populum Romanum religione exsolvi non posse, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, redderentur: se item, quum sacrosancti sint, dedi hostibus violarique nec posse nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Posthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos salva religione potestis. Dedetis deinde & istos sacrosanctos, quum primum magistratu abierint, sed,

sed, si me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæsos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur quam quia ita se res habeat, dicere, ecquis adeo juris fœcialium expers est, qui ignoret? Neque ego insitias eo, P. C. tam sponsiones, quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat. An si eadem superbia, qua sponsionem istam expresserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quonlam de sponsione agitur. Quid tandem, si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Siquid est, in quod obligari populus possit, in omnia potest. & ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert consul an dictator, an prætor spopsonderit. & hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit satis consules spondere, sed legatos, quæstores, tribunos militum spondere coëgerunt. Nec à me nunc quisquam quæsiverit, quid ita spopsonderim: quum id nec consulis jus esset, nec illis spondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad Caudium, P. C. humanis consiliis gestum est. Dii immortales, & vestris & hostium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello satis cavimus; & illi malè partam victoriam malè perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre festinant. An si sana mens

fuisset, difficile illis fuit, dum senes ab domo ad consultandum arcessunt, mittere Romam legatos, cum senatu, cum populo de pace fœdere agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuisset, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem adferrent. Ea demum sponsio esset, quam populi jussu spopondissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quàm ut & illi velut somnio lætiore, quàm quod mentes eorum capere possent, nequicquam eluderentur, & nostrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, sponsio interponeretur, quæ neminem præter sponsorem obligaret. Quid enim vobiscum, P. C. quid cum populo Romano actum est? quis vos appellare potest? quis se à vobis dicere deceptum? Hostis? an civis? Hosti nihil spopondistis, civem neminem spondere pro vobis jussistis. Nihil ergo vobis, nec nobiscum est, quibus nihil mandastis: nec cum Samnitibus, cûm quibus nihil egistis. Samnitibus sponsores nos sumus, rei satis locupletes in id, quod nostrum est, in id, quod præstare possumus, corpora nostra, & animos. In hæc sæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, consulite, utrum præsens deditio eorum fieri possit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, vosque cæteri, vilia hæc capita luendæ sponsionis feramus, & nostro supplicio liberemus Romana arma.

ORATIO
CORNELII ARVINÆ fecialis ad Samnites in deditione sponsorum pacis.

ARGUMENTUM.

Consilio ac sententia Sp. Posthumii patres adducti, per feciales dedi hostibus sponsores jubent. Iam ventum erat in cœtum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, quum veste detracta manibusque post tergum vinctis, A. Cornelius Arvina fœcialis, sponsores pacis hostibus hac verborum forma dedere cœpit. QUAN-

QUANDOQUE hice homines, injussu populi Romani, Quiritum fœdus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem, quo popul. Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo.

ORATIO
CLAUDII PONTII Samnitium regis, qua fœciali respondit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Posthumius inter verba deditionis genu fœcialis femur quanta maxima vi potuit, perculit, dicens se Samnitem esse civem: à se quum prætor jus legatus Romanus violatus sit, eo justius bellum gesturos. Pontius verò quum hoc factum animadvertisset, deditionem se accepturum ita negavit.

NEC ego istam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Posthumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te nunc captum victori cum qua potes fide restituis? Populum Romanum appello, quem si sponsionis ad Furcas Caudinas factæ pœnitet, restituat legiones intra saltum, quo septæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. Quicquid pridie habuerunt quàm in colloquium est ventum, habeant. tum bellum & fortia consilia placeant. tunc sponsio & pax repudietur. Ea vero fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum. nec populus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquamne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenæ dedistis; furto eos subduxistis: Auro civitatem à Gallis redemistis: inter accipiendum aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum pepigistis, ut legio-

nes vobis captas restitueremus; eam pacem irritam facitis, & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus ceremoniis dignum erat, ut tu quidem quod petisti per pactionem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam: Hoc tu, A. Corneli, hoc vos fœciales juris gentibus dicitis? Ego verò istos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in civitatem obligatam sponsione commissa, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. gerite bellum, quando Sp. Posthumius modo legatum fœcialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Posthumium non civem Romanum esse, & à Samnite legatum Romanum violatum: eo vobis justum in nos factum esse bellum. Hæc ludibria religionem non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei exquirere? I lictor, deme vincula Romanis. moratus sit nemo, quo minus ubi visum fuerit, abeant.

ORATIO
Q. FABII DICTATORIS, qua suos ad eruptionem hortatur.

ARGUMENTUM.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adversus Samnites, ad quos, post aliquot bella in Appulia gesta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi est perlatum in castra, tum demum Romani ad ulciscendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lauculas diu ancipiti prælio pugnatum est, donec incertos utri victi an victores essent, nox diremit. Dictator post pugnam quum suos intra vallum jam aliquot dies obsessi magis quam obsidentis modo continuisset, ad eruptionem sic adhortabatur.

LOCIS

LOCIS angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infesta. Nam & circà omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant: & si homines juvare velint, iniqua loca sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquendo, in quæ infecta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus operæ est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra quibus imperatum est, incendant. damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt populorum præda sarcientur.

ORATIO
C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum est à nobilibus.

ARGUMENTUM.

Conjurationes principum Capuæ factæ, authoribus & capitibus mortuis, Romam tandem versæ sunt. Quæstionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat: à quo quum postularentur ad dicendam causam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quin nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, sed novorum esse, nominibus indicatis, dictatore atque magistro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magistratum abiissent. Tum Menenius dictator hac oratione nihil se morari dixit quo minus eo ipso die abdicato magistratu causam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conscios habeo, Quirites, & hic ipse honos delatus ad me, testis est innocentiæ meæ. Neque enim quod sæpe aliàs, quia ita tempora postulabant Reipub. qui bello clarissimus esset. sed qui maxime procul ab

his

his coitionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines qua de causa, vos existimare, quàm me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primùm ipsas expugnare quæstiones omni ope annisi sunt, deinde, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum, appellationem & tribunitium auxilium, patricii confugerunt. postremò repulsi inde (adeo omnia tutiora, quàm ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos irruerunt, & privatis, dictatorem poscere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quæ non possint, tentari, ne rationem vitæ reddant: me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos quæso, Consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Fossium quæstiones exerceatis, ut appareat innocentia nostra, nos non majestate honoris tutos à criminationibus istis esse.

ORTIO
P. SEMPRONII Tribuni plebis adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censura abdicare nolebat.

ARGVMENTVM.

Appius Claudius censor erat, qui quum lege Æmiliâ circumactis decem & octo mensibus, abire magistratu deberet, nec lege nec exemplo collegæ, nec vi ulla cogi poterat ut se abdicaret. Cavillabatur autem, neminem ea lege teneri, qui post eam latam creatus fuisset. Ejus magistratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem susceperat, qui susceperat, qui superbiam insolentiamque Appii apud populum ita criminatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus,

tus, privatus fasces & imperium obtinuit, nec antè continuando abstitit magistratu, quàm obruerunt eum malè parta, malè gesta, malè retenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsi extorres patria Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias semper impugnavit: hæc cornubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo quam Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mamerco Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremò populus jussisset, scivit? Imò verò omnes sciverunt & ideo Æmiliæ potius legi paruerunt quam illi antiquæ; qua primum censores creati erant; quia hanc postremum jusserat populus, & quia ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ abrogat nova. An hoc dicis Appi, non teneri Æmilia lege populum, an populum teneri, te unum ex lege esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. malè facere posset, indicarunt, quum ira finitæ potestatis Mamercum Æmilium Principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat. Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicat? quem semestri dictatura, quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi,

aut

aut ludorum causa dictatorem audacter crees? Quàm isti stolidos ac socordes videri creditis eos, qui intra vicesimum diem ingentibus rebus gestis dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Mænius dictator, quia quum quæstiones severius, quàm quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipsi criminis objectata ab inimicis est: ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris à familia imperiosissima & superbissima: non die, non hora citius, quam necesse est, magistratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis est aut diem aut mensem censuræ adjicere. Triennium, inquit, & sex menses ultra quam licet Æmilia lege, censuram geram, & solus geram. Hoc quidem jam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est? Pœnitet enim quòd antiquissimum solemne, & solum ab ipso, cui fit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti: gens antiquior originibus urbis hujus, hospitio Deorum immortalium sacra, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est; nisi universam Rempub. eo nefario obstrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collega C. Julio censore L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit. tamen neminem invenit qui se post ea authorem sequeretur. omnes deinceps censores post mortem collegæ se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit censuræ, nec quòd collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coërcet. Virtutem in superbia, in audacia,

cia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro istius, magistratus majestate ac verecundia quem gessisti, non modò manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & superbia coëgit me loqui: & nisi Æmiliæ legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec quum ita comparatum à majoribus sit, ut comitiis censoris, nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui solus censor creari non possis, solam censuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab Urbe condita.

ORATIO.

P. DECII MURIS CONSULIS ad populum, qua suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGVMENTVM.

Iam ad omnes magistratus & honores plebeijs quoq; exceptis sacerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quum ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuissent, quinque deinceps augures, & quatuor Pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem eam ægre passi patres, quatenus ex plebe allegerentur, jactabant ea sacra violari & pollui De suadenda dissuadendaque rogatione dis inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum est. Decius, multis ante de parente suo Docio consule, qui se pro legionibus devoverat commemoratis quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem suasit.

QUod quum ita se habeat, cui deorum hominumve indignum videri potest, eis viris, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaque honoraveritis, quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias feceritis, pontificia-

lia

lia atque auguralia insignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum capite ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque & triumphus, æquo animo legetur; si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quàm acceperimus, & Deorum magis, quam nostra causa expetamus, ut quos privatim colimus, publicè colamus. Quid autem ego sic adhuc egi, tanquam integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, & non jam in possessione unius amplissimi simus sacerdotii? Decemviros sacris faciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes, antistites eosdem Apollinaris sacri ceremoniarumque aliarum plebejos videmus? nec tum patriciis ulla injuria facta est, quum duumviris sacris faciundis adjectus est propter plebejos numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeji nominentur: non ut vos, Appii vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines plebeji divinis quoque rebus procurandis, sicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in censura, quem in consulatu collegam habere potuisti: cujus tam dictatoris magister equitum, quam magistri equitum dictator esse potes. Sabinum advenam principem nobilitatis vestræ, seu Actium Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum numerum accipere, Multa nobiscum decora adferimus, imò omnia eadem, quæ vos superbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe consul est

factus.

factus. Cajus Licinius Stolo primus magiſter equitum, C. Martius Rutilius primus & dictator & cenſor, Q. Publius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt eadem, penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentes habere, vos ſolos juſtum⌣ imperium⌣ & auſpicium⌣ domi militiæque; æque adhuc proſperum⌣ plebejum⌣, ac patricium⌣ fuit, porroque erit. An Romæ unquam⌣ *fando audiſtis*, patricios primò eſſe factos, non de cælo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent: id eſt, nihil ultra quàm ingenuos? Conſulem jam patrem ciere poſſum, avumque jam poteris filius meus. Nihil eſt aliud in re, Quirites, niſi ut omnia negata adipiſcamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem quod bonum, fauſtum felixque ſit, vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam cenſeo.

VERBA
Q. FABII MAXIMI conſulis deſignati ad populum.

ARGVMENTVM.

Illuſtres forteſque viri conſulatum petebant, quum omnium centuriarum conſenſu ad Q. Fabium primò non petentem, deinde etiam recuſantem imperium deferunt. Is cauſatus ætatem, multoſque nominans præclaros ac fortes duces, perſtabat in recuſando: ad noſtremum legem recitari juſſit, quæ cavebatur, ne quis conſul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non poſſe, quin conſul declaretur, victus perſeverantia, ita omnes rogabat, ut ſibi liceret quem vellet collegam ſubrogare.

Dii approbent quod agitis, acturique eſtis, Quirites. Cæterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi eſtis, in collega ſit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente ſuo, quæſo, mecum conſulem faciatis.

VER-

VERBA VIRGINIÆ IN DEDICATIONE aræ Pudicitiæ plebejæ.

ARGVMENTVM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Quum forte in sacellum Pudicitiæ supplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A. patricii quidem filia, cæterum L. Volumnio consuli plebejo nupta, iis sacris arcebatur, quod quum à patribus ad plebem transisset, nefas patriciæ matronæ ducerent, si in fanum ingressa esset, quod solis (ut jactabant) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patriciæ Pudicitiæ templum ingressa esset, matrona uni viro nupta, quum esset virgo: quum non ita multo post in eo vico ubi habitabat, ex parte ædium quod satis loci esset parvo sacello excluso, aram ibi positam, vocatis plebejis matronis, in hæc verba Pudicitiæ plebejæ dedicavit.

HAnc ego aram Pudicitiæ plebejæ dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc Pudicitiæ inter matronas sit. detisque operam, ut hæc ara quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus colidicatur.

Ex vicesimo primo libro ab urbe condita

ORATIO.

HANNONIS AD CARTHAGINIENSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGVMENTVM.

Factiones erant duæ inter Carthaginienses ortæ: altera Barchinorum qui ad Annibalem imperium deferendum censebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi subjectis, dicendumque vivere cum ceteris æquo jure submagistratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque excitaret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani &

Cartha-

Carthaginienſium terminus eſſet, Saguntinique mediis libertas ſervaretur. Major jam tum pars vicerat, ut Annibal præficeretur bello, jamque ipſe Saguntum ſumma ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani oratores eo ipſo nomini miſſi, nec admiſſi ab Annibale, nec auditi ſunt. Ac quum Carthaginem conqueſtum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nuntioſque ad principes Barchinæ factionis præmiſit, quibus eos monebat ut ſuorum animos præpararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Hanno ipſe alterius factionis princeps, in ſenatu de re quæ contigerat, ita ſententiam peregit.

IUvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem; ſi ex bellis bella ſerendo, ſuccinctus armis legionibuſque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum veſtri circumſident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumſidebunt Romanæ legiones ducibus iiſdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera ſunt ulti. Utrum hoſtem, an vos, an fortunam utriuſque populi ignoratis? Legatos à ſociis, & pro ſociis venientes, bonus imperator veſter in caſtra non admiſit, jus gentium ſuſtulit. Hi tamen, unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus abſit: authorem culpæ, & reum criminis depoſcunt. Quo lenius agunt, ſegnius incipiunt; eo, quum cœperint, vereor ne perſeverantius ſæviant. Ægides inſulam Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis: nec puer hic duxerat, ſed pater ipſe Amilcar; Mars alter, ut iſti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abſtinueramus ex fœdere: ſicut nunc Saguntо non abſtinemus. Vicerunt ergo

Dii

Dii hominesque, & id de quo verbis ambigbeatur, uter populus fœdus rupisset; eventus belli, velut æquus judex, unde jus flabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turresque admovet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Saguntí ruinæ (falsus utinam vates sim) nostris capitibus incident: susceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis. Scio meam levem esse in eo authoritatem, propter paternas inimicitias, sed & Amilcarem eo periisse lætatus sum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc juvenem tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac detestor. nec dedendum solum ad piaculum rupti fœderis, sed si nemo deposcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec solicitare quietæ civitatis statum possit. Ego autem ita censeo legatos extemplo Romam mittendos, qui senatui satisfaciant: alios, qui Annibali nuntient ut exercitum ab Sagunto abducat, ipsumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant: tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO
ALORCI HISPANI ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

ARGVMENTVM.

In summa Saguntinorum desperatione, Alcon Saguntinus inconsciis cæteris ad Annibalem transiit, spe atque consilio agendi de pace. Quæ res in causa fuit ut quum tristes conditiones deferret Annibal, quos certo sciebat ille cæteros non accepturos, non ausus redire, apud hostem maneret. Tum fortè Aloreus Hispanus sub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hospitio junctus: is pro Alcone interpres Saguntium ingressu,

greſſus, veteribus amicis in hanc ſententiam conditiones expoſuit.

SI civis veſter Alcon, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos veniſſem. Quum vero ille, aut veſtra aut ſua culpa manſerit apud hoſtem; ſi metum ſimulavit, ſua; veſtra, ſi periculum eſt apud vos, vera referentibus, ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditiones, pro veruſto hoſpitio, quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtra autem cauſa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quod neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia à Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec à Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quam æquam: cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur in damno, (quum omnia victoris ſint) ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis, Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam ferè totam habet, adimit: agros relinquit; locum aſſignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri: conjugum, veſtraque corpora, ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat. Hæc quamquam ſint gravia atque acerba, fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem aut deſpero, quum omnium poteſtas ei vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quam trucidari corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges ac liberos belli jure ſinatis.

ORA-

ORATIO.
CVJVSDAM CARTHAGINIENSIS
qua legatis Rom. de consilio oppugnationis Sagunti respondet.

ARGVMENTVM.

Legati Romani Romam Carthagine redeuntes, quum quæ responsa à Carthaginiensibus, quæque Saguntì agerentur, referrent: uno omnes consensu copias in Africam & Hispaniam ducendas esse censebant. Vt tamen omnia justa ante bellum fierent, legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato consilio Saguntum Annibal oppugnasset: si faterentur, ac defenderent; publico tum demum justum indicerent bellum. Iam dato senatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, quum ex Carthaginiensibus unus ita respondit.

VAna Romani, & prior legatio fuit, quum Annibalem tanquam suo consilio Saguntum oppugnantem deposcebatis: Cæterùm hæc legatio verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim Annibal & insimulabatur, & deposcebatur. nunc à nobis & confessio culpæ exprimitur, & ut à confessis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, privato publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quærendum censeo: sed utrum jure, an injuria Nostra enim hæc quæstio atque animadversio in civem nostrum est; nostro, an suo fecerint arbitrio. vobiscum una disceptatio est, licueritne per fœdus fieri. Itaque, quoniam discerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant; nobis vobiscum fœdus est à Luctatio consule ictum, in quo cavetur de utrorumque sociis: nihil de Saguntinis (nec dum enim erant socii vestri) cautum est. At enim eo fœdere, quod cum Asdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur, adversus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Luctatius consul primo nobiscum

cum fœdus icit, quia neque authoritate patrum, nec populi jussu ictum erat, negastis vos eo teneri. itaque aliud de integro fœdus publico consilio ictum est. Si vos non tenent vestra fœdera, nisi ex authoritate aut jussu vestro icta; nec nos quidem Asdrubalis fœdus, quod nobis insciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu patturit animus vester, aliquando pariat.

ORATIO.

VOLSCIANORVM qua legatis Romanorum respondent.

ARGVMENTVM.

Hoc ad superius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hispaniam transirent ad avertendos à Pœnis animos sociorum, retinendosque in fide & societate Romanorum. Iis à Barguſtani ad Volſcianos transeuntibus, hoc datum est responsum.

QUæ verecundia est, vos, Romani, postulare, ut vestram Carthaginensium præponamus amicitiæ, quum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quàm Pœnus hostis perdidit, vos socii prodideritis? Ibi quæratis socios censeo, ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis populis sicut lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinæ: ne quis fidei Romanæ aut societati confidat.

ORATIO.

ANNIBALIS ad Hispanos milites.

ARGVMENTVM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in Hyberna concesserat: ibi quum audisset quæ de se Carthagine ac Romæ dicta decretaque forent, se videlicet non ducem belli modo, sed causam: partitis ac divenditis reliquiis prædæ, ad se Hispanos milites convocavit, quibus consilium suum de transferendo bello ita exponeret:

CREdo ego vos, socii, & ipsos cernere, pacatis omnibus Hispaniæ populis, aut finiendam nobis

bis militiam, exercitusque dimittendos esse, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis solum, sed etiam victoriæ bonis florebunt, si ex aliis gentibus prædam & gloriam quæremus. Itaque quum longinqua ab domo instet militia, incertumque sit, quando domos vestras, & quæ cuique ibi chara sint, visuri sitis; si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do: Primo vere edico adsitis, ut Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO
P. SCIPIONIS suos adhortantis.
ARGUMENTUM.

P. Scipio ad ostium Rhodani congressus cum hoste, cæsis ferè utrinque paribus, subito Numidarum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus ejus victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendum in Hispaniam adversus Asdrubalem. Profectus non multo post navibus Pisas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, spe atque consilio cum hoste ad Padum confligendi. Itaque ubi in conspectum hostium Pœnorum ventum est, hac oratione militum animos ad egregie pugnandum adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, supersedissem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hostium ad Rhodanum flumen egregie vicissent: aut ea legiones, cum quibus fugientem hunc ipsum hostem sequutus, confessionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hispaniæ provinciæ scriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem gerit, ubi cum gerere senatus populusque Romanus voluit; ego, ut consulem ducem adversus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipse me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda sunt.

sunt. Ne genus belli, neve hostem ignoretis; cum iis est vobis, milites, pugnandum, quos terra marique priore bello vicistis: à quibus stipendium per viginti annos exegistis, à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illisque animus, qui victoribus & victis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt: Nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis, (quum plures pene perierint quàm supersunt) plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis ulla possit. Effigies, imò umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupesque, ad hæc, perusti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quassata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi estis, reliquias extremas hostium, non hostes habebitis. Ac nihil magis vereor quàm ne antequam vos cum hoste pugnaveritis, Alpes vicisse Annibalem videantur. Sed ita forsitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipsos, sine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui secundum Deos violati sumus, commissum ac profligatum conficere. Non vereor nequis me hoc vestri adhortandi causa magnifice loqui existimet; ipsum alter animo affectum esse. Licuit mihi in Hispaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem consilii participem; ac periculi socium haberem, & Asdrubalem, potius quàm Annibalem hostem, & minorem haud dubie molem belli: Tamen quum prætervehererer navibus Galliæ oram; ad famam hujus hostis in terram egressus, præmisso equitatu ad Rhodanum movi castra. Equestri prælio, qua parte copiarum

conſerendi manum fortuna data eſt, hoſtem fudi, peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terra non poteram, regreſſus ad naves quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fuit. Huic timendo hoſti utrum quum declinatem certamen, improviſus videor incidiſſe, an occurrere, in veſtigiis ejus? laceſſere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe derepente Carthaginienſes per viginti annos terra ediderit: an iidem ſint, qui ad Ægades pugnavere inſulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æſtimatos emiſiſtis & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an vectigalis, ſtipendiariuſque & ſervus populi Romani à patre relictus: quem niſi Saguntinum foedus agitaret, reſpiceret profectò, ſi non patriam victam, domum certè, patremque & fœdera Amilcaris ſcripta manu, qui juſſus à conſule noſtro, præſidium deduxit ab Eryce: qui graves impoſitas victis Carthaginienſibus leges fremens mœrenſque accepit, qui decedere Sicilia, qui ſtipendium populo Romano dare, pactus eſt. Itaque vos, ego, milites, non eo ſolum animo, quo adverſus alios hoſtes ſoletis, pugnare velim: ſed cum indignatione quadam atque ira; velut ſi ſervos videatis veſtros arma repente contra vos ferentes, Licuit, ſi voluiſſemus, ad Erycem clauſos ultimo ſupplicio humanorum, fame interficere. Licuit claſſem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere: veniam dedimus precantibus: emiſimus ex obſidione; pacem cum victis fecimus, tutelæ noſtræ deinde duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furioſum juvenem ſequentes, oppugnatum patriam noſtram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute eſſet certamen. Non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam

agebatur, sed pro Italia nobis est pugnandum: nec est alius à tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obsistat: nec Alpes aliæ sunt, quas dum superat, comparari nova possint præsidia. Hic est obstandum, milites, velut si ante Romana mœnia pugnemus. Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domesticas solum agitet curas, sed identidem hoc animo reputet, nostras nunc intueri manus senatum populumque Romanum, qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO.

ANNIBALIS suos adhortantis.

ARGVMENTVM.

Annibal in transitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congredi, detractis vinculis, armato more Gallico, in conspectu militum ex industria jubet: quibus aliquanto post dimissis, in hæc verba suos adhortatus est.

SI quem animum in alienæ sortis exemplo paulo antè habuistis, eundem mox in æstimanda fortuna vestra, habueritis; vicimus milites: Neque enim spectaculum modo illud, sed quædam veluti imago vestræ conditionis erat. Ac nescio an majora vincula, majoresque necessitates vobis, quàm captivis vestris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullam ne ad effugium quidem, navem habentibus: circa Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus transitæ: Hic vobis vincendum aut moriendum, milites, est, ubi primum hosti occurristis; & eadem fortuna quæ necessitatem pugnandi imposuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare

solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus nostris ereptas, nostra virtute recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. Quicquid Romani tot triumphis partum congestumque possident; id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vastis Lusitaniæ Celtiberiæque montibus pecora, consectando; nullum emolumentum tot laborum periculorumque vestrorum vidistis, tempus est jam opulenta vos ac ditia stipendia facere, & magna operæ pretia mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emensos, hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum est, tam difficilem existimaveritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, cur illi vobis comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hispaniæ & Galliæ populos vincentes huc perveniſtis: Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipsa ætate cæso, victo, circumfesso à Gallis ignoto adhuc duci suo, ignoranteque ducem, An me, in prætorio patris, clariſſimi imperatoris, prope natum, certè educatum, domitorem Hispaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multo majus est Alpium, cum semestri hoc conferam duce, desertore exercitus sui? Cuisi quis demptis signis Pœnos Romanosque hodie ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus sit consul. Non ego illud parvi æstimo, milites, quòd nemo vestrum est, cujus non

ante

ante oculos ipse sæpe militare aliquod ediderim facinus: cui non idem ego virtutis spectator ac testis. Notata temporibus locisque referre sua possim decora, mecum laudatis, milites, donatisque. Alumnus prius omnium vestrum, quam imperator, procedam acie adversus ignotos inter se, ignorantesque. Quocumque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos socios fidelissimos fortissimosque, vos Carthaginienses, tum ob patriam, tum ob iram justissimam pugnaturos. Inferimus bellum, infestisque signis descendimus in Italiam; tanto audacius fortiusque pugnaturi, quanto major spes maiorque est animus inferentis vim quàm arcentis. Accendit præterea animos & stimulat dolor, injuria, indignitas. Ad supplicium depoposcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnassetis, deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudelissima ac superbissima gens, sua omnia suique arbitrii facit. cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, se modum imponere æquum censet: circumscribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos quos statuit, terminos observat. Ne transieris Iberum: nequid rei tibi sit cum Saguntinis. ad Iberum est Saguntum: nusquam te vestigio moveris. Parum est, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis. etiam Hispanias? & inde cessero, in Africam transcendens. Transcendens autem dico? duos consules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hispaniam miserunt. Nihil usquam nobis relictum est, nisi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet esse qui receptum habent, quos suus ager, sua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis necesse est fortibus viris esse, & omnibus inter victoriam

ctoriam mortemve certa desperatione abruptis; aut vincere, aut, si fortuna dubitabit, in prælio potius, quam in fuga, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus destinatumque in animo est; iterum dicam, vicistis: nullum incitamentum ad vincendum homini a Diis immortalibus acrius datum est.

Ex vicesimo secundo libro ab urbe condita.

ORATIO.

M. MINVTII RVFFI magistri equitum, qua in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter invehitur.

ARGUMENTUM.

Q. Fabius Maximus dictator missus cum legionibus adversus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoste intervallo, ut nec omitteret eum, neque congrederetur. M. Minutius Ruffus magister equitum erat, ferox rapidusque in consiliis, ac lingua immodicus: is primum inter paucos, deinde palam consilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore segnem eum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Maharbalem in agrum Falernum Annibal prædatum miserat quem, quum in castra perlatum esset populari usque ad Sinuessas aquas, tum demum Fabius per juga montis Massici exercitum ducens, haud procul hoste castra ponit. Hinc verò quum facile tecta colonorum Romanorum & domus ab hostibus incendi perurique viderentur, nec tum quidem ulla pugnæ mentio esset: idem Ruffus magister equitum in dictatorem hæc iactare cæpit.

SPectatumne huc, ut rem fruendam oculis, sociorum cædes & incendia venimus? nec si nullius alterius nos, nec civium quidem horum pudet, quos in Sinuessam colonos patres nostri miserunt, ut ab Samnite hoste tuta hæc ora esset: quam nunc non vicinus Samnis urit, sed Pœnus ad-

advena; ab extremis orbis terrarum terminis, nostra cunctatione & socordia jam huc progressus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus nostris, ut, præter quam oram illi Punicas vagari classes, dedecus esse imperii sui duxerint, eam nos nunc plenam hostium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modò Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, sed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti spectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, strepunt aures clamoribus plorantium sociorum; sæpius nos, quàm Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æstivos saltus deviasque colles exercitum ducimus; conditi nubibus sylvisque. Si hoc modo peragrando cacumina saltusque Furius recipere à Gallis urbem voluisset, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus afflictis quæsitus.) Italiam ab Annibale recuperare parat; Gallorum Roma esset: quam vereor, ne, sic cunctantibus nobis Annibali ac Pœnis toties servaverint majores nostri. Sed vir, ac verè Romanus, quo die dictatorem cum ex authoritate patrum jussuque populi dictum, Vejos allatum est, quum esset satis altum Janiculum, ubi sedens prospectaret hostem, descendit in æquum; atque illo ipso die media in urbe, qua nunc busta Gallica sunt, & postero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? post multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoste sub jugum missi sumus? utrum tandem L. Papirius Cursor, juga Samnii perlustrando, an Luceriam premendo, obsidendoque, & lacessendo victorem hostem, depulsum ab Romanis cervicibus jugum superbo Samniti imposuit; Modò contul Cunctatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedit? quòd postero die quàm hostem vidit, classem gravem commeatibus, impeditam suometipsam

præ-

instrumento atque apparatu, oppressit. Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse. armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediatur. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.

ACEDVCIS HISPANI ad Bostarem pro obsidibus verba.

ARGUMENTUM.

Obsides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Saguntí custodiæ tradebant. Id modo Hispanorum in populum Romanum animos remorari ratus Acedux, Hispanus quidem cæterum Romanis socius, init consilium de remittendis in suas civitates obsidibus. Bostar præfectus Saguntinis forte castra extra Saguntum in ipso littore habebat, quo Acedux ipse quum venisset, eum monebat, quum ad eam diem metus Hispanorum animos continuisset, quia procul Romani abfuissent, qui tum cis Iberum erant, gratia devinciendos esse ac beneficio. Bostari verò quærenti quonam tandem beneficio devinciendi essent, in hanc sententiam ipse respondit.

OBsides in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus est suis, & publice populis gratum erit. Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerunque obligat fidem. Ministerium restituendorum domos obsidum mihimet deposco ipse, ut opera quoque impensa consilium adjuvem meum, & rei suapte naturâ gratæ, quantam insuper gratiam possim, adjiciam.

FABII DICTATORIS de temeritate Minutii verba.

ARGUMENTUM.

Æquatum erat plebiscito Minutii magistri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi, Quod post-

quam

quam in castra Romæ est allatum literis & sermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio consentiente. Ita partem copiarum Minutius adversus Annibalem ducens, paulo post in eum locum pervenit, unde per insidias hostium fugere ac elabi sine magna cæde suorum non posset. Fabius eis tempore ipso auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus est.

ITa est, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortuna superiorem videt. Sed aliud jurgandi succensendique tempus erit. Nunc signa extra vallum proferte. victoriam hosti extorqueamus, confessionem erroris civibus.

ORATIO MINVTII MAGISTRI equitum, qua suos ad conjungenda cum Fabio castra adhortatur.

ARGUMENTUM.

Minutius magister equitum cum exercitu periclitatus, quum se suosque Fabii virtute ac diligentia servatos esse intelligeret, temeritatem suam agnoscens, de conjungendis castris cum Fabio, ita cum suis agebat.

SÆpe ego audivi, milites, eum primum esse virum, qui ipse consulat quid in rem sit, secundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere sciat eum extremi ingenii esse. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata sors est, secundam ac mediam teneamus: & dum imperare discimus, parere prudenti in animum inducamus. Castra cum Fabio jungamus ad prætorium ejus signa quum tulerimus, ubi ego cum parentem appellavero, quod benefi-

cio ejus erga nos ac majestate ejus dignum est; vos, milites; eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis: & si nihil aliud, gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINVTII VERBA ad Fabium dictatorem.

ARGUMENTUM.

Conjunctum hoc est cum priore. Iam milites ad dictatoris castra proficiscentes, omnium animos in admirationem converterant, quum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

PArentibus meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, quum meam salutem, tum omnium horum. Itaque plebeiscitum, quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihique, quod exercitibusque his tuis servato ac conservatori sit felix, sub imperium auspiciumque tuum redeo, & signa hæc, legionesque restituo. Tu quæso, placatus me magistrum equitum, hos ordinibus suis quemque teneri jubeas.

ORATIO FABII MAXIMI ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.

ARGVMENTVM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius consules creati quum contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem fortè habuerat qua bellum in Italiam à nobilibus accersitum esse jactabat, quod nunquam restinguendum esset, si Respub. plures Fabios imperatores haberet: se vero ipsum illud profligaturum, seu ad finem propè deducturum, quo primùm die hostem videret. Quod quum Fabius cognovisset, Paulum Æmilium ad se vocat, quem in hanc sententiam de collega temeritate rationeque hostem aggrediendi alloquutus est.

SI

SI aut collegam (id quod mallem) tui similem, Luci Æmili, haberes aut tu collegæ tui similis esses, supervacanea esset oratio mea. nam & duo boni consules, etiam me indicante, omnia è Repub. fide vestra faceretis, & mali, nec mea verba auribus vestris, nec consilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio est: quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, si altera parte claudicet Respub. malis consiliis idem ac bonis juris & potestatis erit. Erras enim L. Paule, si tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum censes: nescio an infestior hic adversarius, quàm ille hostis maneat: & cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adversum Annibalem legionesque ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi est. Varro dux, tuis militibus te est oppugnaturus. Omnis etiam tibi causa absit C. Flaminii memoria. tamen ille consul demum, & in provincia, & ad exercitum cœpit furere: hic prius quam peteret consulatum, deinde in petendo consulatu: nunc quoque consul, prius quam castra videat, aut hostem, insanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem censes facturum, & ubi extemplo verba res sequitur? Atqui si hic, quod facturum se denuntiat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hostem hunc ignoro, aut nobilior alius Thrasymeno locus nostris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adversus unum est? ut ego contemnendo potius quàm appetendo gloriam, modum excesserim. Sed ita res habet una ratio belli gerendi adversus Annibalem est, qua ego gessi: nec eventus modo hoc docet, stultorum iste magister est; sed eadem ratio quæ fuit, futuraque donec eædem res manebunt,

præ-

manebunt, immutabilis est. In Italia bellum gerimus, in sede ac solo nostro omnia circa plena civium ac sociorum sunt, armis, viris, equis commeatibus juvant, juvabuntque, id jam fidei documentum in adversis rebus nostris dederunt. Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus dieſque facit. Annibal contra, in aliena, in hostili est terra, inter omnia inimica infestaque; procul à domo, procul à patria, neque illi terra, neque mari est pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil usquam sui videt: in diem rapto vivit. partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit plures fames, quàm ferrum absumpsit, nec his paucis jam victum suppeditat. Dubitas ergo, quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat indies, non commeatus, non supplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Gerionis, castelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adversus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi consules, vide quemadmodum eum ludificati sint. Hæc una salutis est via, L. Paulle, quam difficilem infestamque cives sibi magis quam hostes facient. Idem enim tui, quod hostium milites, volent: idem Varro consul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus resistas oportet, resistes autem adversus famam rumoresque hominum si satis firmus steteris: si te neque collegæ vana gloria, neque tua falsa infamia moverit à veritate. laborare inimicitiis sæpe ajunt, exstingui nunquam Gloriam, qui spreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro considerato, imbellem pro perito belli vocent: malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, mo-

neo,

neo, sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna: Tuæ potestatis semper, tuaque omnia sint. Armatus intentusque sis, neque occasioni tuæ desis, neque suam occasionem hosti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt. festinatio, improvida est, & cœca.

ORATIO.

P. SEMPRONII TUDITANI tribuni militum, qua suos ad erumpendum adhortatur.

ARGVMENTVM.

Cannensi clade, quum mortuo Paulo Æmilio consule, Varro colleza Venusinam cum quinquaginta equitibus profugisset: binis in castris inermis multitudo, quæ superfuerat pugnæ, sive ducibus erat. Itaque eos qui in minoribus erant castris, alii monent ut nocte, dum hostis gravi somno detinetur, ad se transirent, Canusium inde tacite ac sine mora uno agmine abituros. Fortè P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus castris erat, qui quum de transitu ab aliis aliter sentiri videret, ita suos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avarissimo & crudelissimo hoste, æstimarique capita vestra pretio & exquiri, ab interrogantibus, Romanus civis sis, an Latinus socius, ut ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur non tu: Si quidem Lucii Æmilii consulis, qui se bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives estis. Sed antequam opprimit lux, majoraque hostium agmina obsepiunt iter: per hos, qui inordinati atque incompositi obstrepunt portis, erumpamus, ferro atque audacia via fit, quamvis per confertos hostes. Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus. Itaque ite mecum, qui & vosmetipsos & Rempublicam salvam vultis.

ORA-

ORATIO CAPTIVORUM Cannensi clade Romanorum ad patres.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proxime præcedente conjunctum est. Milites Romani qui ex minoribus castris consilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione iusuper P. Sempronii Tuditani, cum ipso erumpere noluerant, in potestatem hostium simul cum castris venerunt. Ex iis decem paulo post jure jurando adigit Annibal, si missi Romam non redimerentur, ad hostem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemtionem suam impetrarent. Propositum autem fuit pretium in capita, equiti quingeni quadrigati nummi, pediti trecenti, servo centum. Profecti, ita causam suam apud patres egerunt.

PATRES conscripti, nemo vestrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ: cæterum nisi nobis plus justo nostra placet causa non alii unquam minus negligendi vobis, quàm nos, in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, sed quum prope ad noctem superstantes cumulis cæsorum corporum, prælium extraxissemus: in castra recepimus nos diei reliquum ad noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum fumus tutati. Postero die quum circumsessi ab exercitu victore, aqua arceremur, nec ulla alia jam per confertos hostes erumpendi spes esset? nec esse nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie nostra trucidatis; aliquem ex Cannensi pugna Romanum militem restare; tum demum pacti sumus partium, quo redempti dimitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hosti tradidimus. Majores nostros quoque acceperamus se à Gallis auro redemisse: & patres nostros, asperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratia Tarentum misisse. Atque

que in Italia cum Gallis & ad Heracleam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quàm pavore & fuga, pugna fuit. Cannenſes campos acervi Romanorum corporum tegunt: nec ſuperſumus pugnæ; niſi in quibus trucidandis & ferrum & vires hoſtem defecerunt. Sunt etiam de noſtris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, ſed præſidio caſtris relicti, quum caſtra traderentur, in poteſtatem hoſtium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premendo alium, me extuliſſe velim: ne illi quidem (niſi pernicitatis pedum & curſus aliquod præmium eſt) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quàm Venuſiæ aut Canuſii conſtiterunt, ſe nobis merito prætulerint, gloriatique ſint in ſe plus quam in nobis præſidii Reipub. eſſe: Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini; & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio veſtro redempti, atque in patriam reſtituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia fervorum armari audio: non minor numerus noſter eſt, nec majori pretio redimi poſſumus, quàm hi emuntur. Nam ſi conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali conſilio animadvertendum vobis cenſeam, P. C. ſi tamen duriores eſſe velitis, quo nullo noſtro merito faciatis cui nos hoſti relicturi ſitis. Pyrrho videlicet, qui nos hoſpitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno? qui utrum avarior an crudelior ſit, vix exiſtimari poteſt. Si videatis catenas, ſqualorem, deformitatemque civium veſtrorum, non minus profecto vos ea ſpecies moveat, quàm ſi ex altera parte cernatis ſtratas Cannenſibus campis legiones veſtras. Intueri poteſtis ſolicitudinem & lacrymas in veſtibulo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, exſpectantiumque reſponſum veſtrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui abſunt, ita ſuſpenſi ac

ac soliciti sint? quem censetis animum ipsorum esse, quorum in discrimine vita libertasque est? Si medius fidius ipse in nos mitis Annibal contra naturam suam esse velit. nihil tamen nobis vita opus esse censeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, visi sumus. Rediere Romam quondam remissi à Pyrrho sine pretio capti: sed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos sese missis. redeam ego in patriam, trecentis nummis non æstimatus civis? Suum quisque habet animum. P.C. scio in discrimine esse vitam corpusque meum. magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulsi habeamur. Neq; enim vos pretio pepercisse homines credent.

ORATIO
T. MANLII TORQUATI, ne captivi redimerentur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum priore oratione conjunctum est. Posteaquam captivi dicendi finem fecerunt, extemplo ab ea turba quæ in vestibulo curiæ stabat, clamor flebilis sublatus est, orabantque ut sibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum senatus ea de re haberi cœptus. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur sententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus sententiam, unus nullo pacto redimendos esse ita suasit.

SI tantummodò postulassent legati pro iis qui in hostium potestate sunt, ut redimerentur; sine ullius eorum insectatione, brevi sententiam peregissem. Quid enim aliud quàm admonendi essetis, ut morem traditum à Patribus, necessario ad rem militarem exemplo servaretis? Nunc autem cum propè gloriati sint, quòd se hostibus dediderint, præferrique non captis modò in acie ab hostibus, sed etiam iis qui Venusiam Canusiumque perve-

nerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, æquum censuerint; nihil vos eorum P. C. quæ illic acta sunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsum exercitum agerem; optimum testem ignaviæ cujusque & virtutis: aut unus hic saltem adesset P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent milites, hodie in castris Romanis, non captivi in hostium potestate essent, & quum fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis, & ipsis plerisque regressis in castra sua, noctem ad erumpendum liberam habuissent, & septena armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hostes potuissent: Neque enim per se ipsi id facere conati sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte propè tota P. Sempronius Tuditanus non destitit monere, adhortarique eos, dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium esset, dum nox inceptum tegeret, se ducem sequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in sociorum urbes posse. Sicut avorum memoria, P. Decius tribunus militum, in Samnio, sicut, nobis adolescentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, situm inter medios hostes, duceret, dixit: *Moriamur, milites, & morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones.* Si hoc Sempronius diceret, nec viros quidem, nec Romanos vos duceret: si nemo tantæ virtutis exstitisset comes. viam non ad gloriam magis quàm ad salutem ferentem demonstrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini, deest vobis animus? quid, si moriendum pro patria esset, faceretis? Quinquaginta millia civium sociorumque circa vos eo ipso die cæsa jacent: si tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit. si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes desiderate patriam; imò de-

side-

fideratè, dum patria eſt, dum cives ejus eſtis? ſerò nunc deſideratis, diminuti capite, abalienati jure civium, ſervi Carthaginienſium facti. Pretio redituri eſtis eo, unde ignavi ac nequitia abiſtis? P. Sempronium, civem veſtrum, non audiſtis, arma capere ac ſe jubentem ſequi; Annibalem poſt paulò audiſtis, caſtra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam iſtorum accuſo, quum ſcelus poſſim accuſare? non enim modò ſequi recuſarunt bene monentem, ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis viri fortiſſimi inertes ſummoviſſent. Prius, inquam, P. Sempronio per civium agmen, quàm per hoſtium fuit erumpendum. Hos cives patria deſideret: quorum ſi cæteri ſimiles fuiſſent. neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex millibus ſeptem armatorum, ſexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hoſtium obſtitere. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum cenſetis fuiſſe? haberetis hodie viginti millia armatorum Canubii, fortia, fidelia, P. C. Nunc autem, quemadmodum hi boni fideleſque (nam fortes ne ipſi quidem dixerint) cives eſſe poſſunt: niſi quis credere poteſt, fuiſſe qui erumpentibus, quin erumperent, obſiſtere conati ſint: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum ſibi timorem ignaviamque ſervitutis ignominioſæ cauſam eſſe ſciant. Maluerunt in tentoriis latentes ſimul lucem atque hoſtem exſpectare, quum ſilentio noctis erumpendi occaſio eſſet. Etenim ad erumpendum è caſtris defuit animus: ad tutanda fortiter caſtra animum habuerunt, Dies noctesque aliquot obſeſſi, vallum armis ſe ipſi tutati vallo ſunt: tandem ultima auſi paſſique, quum omnia ſubſidia vitæ abeſſent, affectiſque fame viribus, arma jam ſuſtinere nequirent, neceſſitatibus magis humanis

nis quàm armis victi sunt. Orto sole hostis ad vallum accessit, ante secundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac se ipsos. Hæc vobis ipsorum per biduum militia fuit. Quum in acie stare ac pugnare decuerat, tum in castra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt, neque in acie neque in castris utiles. Vos redimam? quum erumpere castris oportet, cunctamini ac manetis: quum manere & castra tutari armis necesse est; & castra & arma & vos ipsos traditis hosti. Ego non magis istos redimendos, P. C. censeo, quàm illos dedendos Annibali, qui per medios hostes è castris eruperunt: ac per summam virtutem se patriæ restituerunt.

Ex vicesimotertio libro ab urbe condita.

ORATIO.

PACUVII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capuæ in summo magistratu erat, quum res Romana malè ad Thrasymenum gesta est. Is populum Campanum senatui jamdiu infestum ratus id agitare, ut senatoribus trucidatis si venirent hostes Romanorum, Annibali Capuam traderet: hoc populi consilium senatui declarat, omnesque tandem eo duxit, ut si se in ipsius potestatem permitterent, facile ab insidiis se posse liberari arbitrarentur. Permissos in curiam claudit: convocat populum, cui rem ita exposuit.

QUOD sæpe optastis, Campani, ut supplicii sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos singulorum; quas præsidiis clientium servorumque tuentur, cum summo vestro periculo, sed tutam habetis ac liberam. Clausos omnes in curiam accipite, solos, inermes:

mes: nec quicquam raptim, aut forte temere egeritis. De singulorum capite vobis jus sententiæ dicendæ faciam, ut quas quisque meritus est, pœnas pendat. Sed ante omnia ita vos iræ indulgere oportet, ut potiorem ira salutem atque utilitatem vestram habeatis. Etenim hos (ut opinor) odistis senatores nam senatum omnino non habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut (quod unum liberæ civitatis consilium est,) senatus habendus est. Itaque duæ res simul agendæ sunt vobis, ut & veterem senatum tollatis, & novum cooptetis. Citari singulos senatores jubebo, de quorum capite vos consulam. quod de quoque censueritis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac strenuum, novum senatorem cooptabitis, quàm de noxio supplicium sumatur.

ORATIO VARRONIS CONSULIS qua legatis Campanorum respondet.

ARGUMENTUM.

Post Cannensem cladem Romani à Campanis sperni contemnique cœpti sunt, ut illud offensuri fuerint, nisi prohibiti fuissent eorum præsertim memoria qui à Romanis missi erant per Siculas urbes in præsidia, in quibus Campani erant nobilissimi. Horum igitur parentes ægre impetrant ut legati ad Varronem consulem, Canusium, quo ipse ex fuga se receperat, mitterentur. Profecti Venusiæ consulem cum paucis inveniunt, ubi senatum populumque Campanum ægrè ferre nuntiant quod ita infeliciter ad Cannas res gesta esset: ita placere, ut quicquid bello usui esset, benigne ac comiter subministraretur. Varro post in hanc sententiam legatis respondit.

MOREM magis loquendi cum sociis servastis, Campani; jubentes quæ opus essent, ad bellum, imperare, quam convenienter ad præsentem fortunæ nostræ statum loquuti estis. Quid enim

enim nobis ad Cannas relictum est, ut quasi aliquid habeamus, id quod deest, expleri à sociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deesse dicamus, tanquam ea tantum desit? Nihil, ne quod supplere mus quidem, nobis reliquit fortuna. legiones, equitatus, arma, signa, equi virique, pecunia commeatus, aut in acie, aut in ruinis postero die amissis castris perierunt: itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, sed pœne bellum pro nobis suscipiatis, Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores vestros intra mœnia compulsos, nec Samnitem modò hostem, sed etiam Fidicinum paventes, receptos in fidem apud Satriculam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum propè annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quòd fœdus æquum dedimus, quòd leges vestras, quòd ad extremum, (id quod ante Cannensem certè cladem maximum fuit) civitatem nostram magnæ parti vestrùm dedimus, communicavimusque vobiscum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta est, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari esse. Non cum Samnite aut Etrusco res est, ut quod à nobis ablatum sit, in Italia tamen imperium maneat: Pœnus hostis ne Africæ quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani, Herculisque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc natura & moribus immitem ferumque, insuper dux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis: & (quod proloqui etiam piget) vesci humanis corporibus docendo, hos infandis pastos epulis, quos contingere etiam nefas sit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jura petere, & Italiam Numidarum ac Mauro-

rum

rum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum, quatuor equitum, arbitror ex Campania scribi posse: jam pecuniæ affatim est, frumentique. Qui se parem fortunæ vestræ fidem habetis, nec Annibal se viciisse sentiet, nec Romani se victos esse.

ORATIO PEROLLÆ AD PACUVIUM Calavium patrem de interficiendo Annibale.

ARGUMENTUM.

Annibal, authoritate atque diligentia Pacuvii, Calavii, (de quo paulo ante diximus) Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium cœnare velle pronuntiat: cui convivio tres modò Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto ante patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla hilariter cæteris epulantibus unus tristis, nec dominorũ invitatione vinci potuit, nec ipsius Annibalis, ut curu amotis & seclusis lætus convivaretur. Ac quum forte ante noctem Pacuvius ex convivio egressus, in hortũ qui posticis adeum partibus subjectus erat, secederet: patrem filius Perolla sequutus, ita ut sequitur, consilium suum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio quum ea audivisset, velut si jam interesset indigno atque detestabili facinori, filium ut deinde sequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lachrymis patris victus, facinus conceptum se non editurum promisit.

CONSILIUM affero, pater, quo non veniam solum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, sed in multo majore dignitate & gratia simus Campani, quàm nunquam

quam fuimus. *Quum mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quæreret: toga rejecta ab humero, latus succinctum gladio nudat.* Jam ego, *inquit*, sanguine Annibalis sanciam Romanum fœdus. Te id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus patratur, malles.

ORATIO
PACUVII CALAVII FILIUM
à facinore dehortantis.

PER ego te fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæsoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per qui quid Deorum est, dextræ dextras jungentes, (fidem) obstrinximus ut sacratas fide manus: digressi à colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: ut eam ipsam mensam cruentares hospitis sanguine: Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non possum? Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audeantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere asserunt. unus aggressurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescentne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt; quem horret populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia desint, meipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri hic sine te potius, quàm illic vinci. valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO
PEROLLÆ, qua Pacuvio patri respondet.

EGO quidem, quam patriæ debeo pietatem exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter

pro-

proditæ patriæ ſuſtinendum eſt crimen: ſemel, quum defectionis ab Romanis: iterum, quum pacis cum Annibale fuiſti author: tertiò hodie, quum reſtituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hoſti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA MAGII DECII ad circumfuſam multitudinem.

ARGVMENTVM.

Magius Decius Capuæ inter alios cenſebat præſidium Annibalis Capuam recipiendum non eſſe, aut receptum ejiciendum, aut certe interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani ſe reſtituerent. Perlatum id erat in caſtra ad Annibalem, & jam cum in caſtra acciri juſſerat, quum negantem eum comprehendi & ad ſe adduci jubet. At repente mutato conſilio, priuſquam adduci poſſet, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & moneret ne Decium duceret, ſe enim poſtero die Capuæ affuturum. Eo ipſo die Annibali ingreſſuro Capuam unus Decius cum ſuis obviam non eſt egreſſus. Poſtero die ſenatu dato, Decium inter alia ad ſe adduci jubet. Comprehenſus quum dicere cauſam juſſus negaret lege fœderis ad id cogi poſſe: tum injectis eatenis ante lictorem duci juſſus eſt. Ipſe quoad capite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfuſam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petiſtis; foro medio, luce clara, videntibus vobis, nulli Campanorum ſecundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus conſecrate, ut hunc triumphum de cive veſtro ſpectetis.

ORA-

ORATIO HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adversus Hannonem.

ARGUMENTUM.

Mago Amilcaris filius Charthaginem profectus, senatu dato quæ ad Cannas gesta erant, expositis, ob victoriam Diis sacrum, authoritate Annibalis, haberi jusserat. Himilco ex hoc tam læto nuntio nactus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QUID est Hanno? etiam nunc te pœnitet belli suscepti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: vera in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi. audiamus Romanum senatorem in Carthaginensium curia.

ORATIO HANNONIS Himilconi respondentis.

TACUISSEM hodie, P.C. ne quid in communi omnium gaudio, minus lætum quod esset vobis, loquerer. nunc interrogante senatore, pœniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli; si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienæ libertatis obliti; alterum suæ. Respondeam igitur Himilconi, non desiisse pœnitere me belli, neque desiturum ante invictum nostrum imperatorem incusare, quàm finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quàm pax nova finiet. Itaque ista quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæterisque Annibalis satellitibus tam læta sunt, mihi possunt læta esse, quia res bello bene gestæ, si volumus fortuna uti, pacem nobis æquiorem dabunt. nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere possumus videri pacem, vereorne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus

tus hostium: mittes milites mihi. quid aliud rogares, si esses victus? Hostium cepi bina castra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum, & pecuniam date. quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres? Et ne omnia ipse mirer, (mihi quoque enim, quoniam respondi Himilconi, interrogare jus fasque est) velim seu Himilco seu Mago respondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit, constetque in defectione totam Italiam esse; primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negasset*: Hostium quidem ego *inquit*, nimis adhuc multum supereſt: sed multitudo ea quid animorum, quidve spei habeat, scire velim. *Quum, id nescire se, Mago diceret*: Nihil facilius scitu est, *inquit*, Ecquos legatos ad Annibalem Romani miserunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam esse, allatum ad vos est? *Quum id quoque negasset*: Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quàm habuimus, qua die Annibal in Italiam est transgressus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus. nunquam terra marique magis prosperæ res nostræ sunt, quàm ante consules C. Luctatium & A. Posthumium fuerunt. Luctatio & Posthumio consulibus, devicti ad Ægateas insulas sumus. Quòd si (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem speratis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, siquis de pace consulet, seu deferenda hostibus seu accipienda; habeo quid sententiæ dicam: si de iis quæ Mago postulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & frustrantibus nos falsa atque inani victoria, multo minus censeo mittenda esse.

ORA-

ORATIO.

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.

ARGVMENTVM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret præsidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igne omnia vastabat. Iis cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conquestum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias expostuerunt.

HOSTES Populi Romani, Annibal, fuimus primùm per nos ipsi, quoad nostra arma, nostræ vires nos tutari poterant, postequam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem necessariam accepimus fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At, Hercule, non solum incolumi & victore, sed præsente te, quum ploratum propè conjugum ac liberorum nostrorum exaudire, & flagrantia tecta posses conspicere; ita sumus aliquoties hac æstate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur? glorienturque Romani, te ad unum modò ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere. Per centum propè annos cum populo Romano bellum gessimus: nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu: nisi quòd per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quam suis viribus nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur: duos consules, ac duos consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia aut lætà aut glorioſa nobis evenerunt, quæ

tus hostium: mittes milites mihi. quid aliud rogares, si esses victus? Hostium cepi bina castra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum, & pecuniam date. quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres? Et ne omnia ipse mirer, (mihi quoque enim, quoniam respondi Himilconi, interrogare jus fasque est) velim seu Himilco seu Mago respondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit, constetque in defectione totam Italiam esse; primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negasset*: Hostium quidem ego *inquit*, nimis adhuc multum supereſt: sed multitudo ea quid animorum, quidve spei habeat, scire velim. *Quum, id nescire se, Mago diceret*: Nihil facilius scitu est, *inquit*, Ecquos legatos ad Annibalem Romani miserunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam esse, allatum ad vos est? *Quum id quoque negasset*: Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quàm habuimus, qua die Annibal in Italiam est transgressus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus. nunquam terra marique magis prosperæ res nostræ sunt, quàm ante consules C. Luctatium & A. Posthumium fuerunt. Luctatio & Posthumio consulibus, devicti ad Ægateas insulas sumus. Quòd si (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem speratis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, siquis de pace consulet, seu deferenda hostibus seu accipienda; habeo quid sententiæ dicam: si de iis quæ Mago postulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & frustrantibus nos falsa atque inani victoria, multo minus censeo mittenda esse.

ORA-

ORATIO.

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.

ARGVMENTVM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret præsidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igne omnia vastabat. Iis cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conquestum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias exposuerunt.

HOSTES Populi Romani, Annibal, fuimus primùm per nos ipsi, quoad nostra arma, nostræ vires nos tutari poterant, postequam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem necessariam accepimus fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At, Hercule, non solum incolumi & victore, sed præsente te, quum ploratum propè conjugum ac liberorum nostrorum exaudire, & flagrantia tecta posses conspicere; ita sumus aliquoties hac æstate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur? glorienturque Romani, te ad unum modò ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere. Per centum propè annos cum populo Romano bellum gessimus: nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu: nisi quòd per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quam suis viribus nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur: duos consules, ac duos consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia aut lætà aut gloriosa nobis evenerunt, quæ

præ-

aſpera adverſaque tunc acciderunt, minore indignatione referre poſſumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magiſtris equitum, bini conſules cum binis couſularibus exercitibus ingrediebantut fines noſtros; antè explorato & ſubſidiis poſitis: & ſub ſignis ad populandum ducebant. nunc prope unius & parvi ad tuendam Nolam præſidii præda ſumus. Jam, ne manipulatim quidem, ſed latronum modo, percurſant totis finibus noſtris negligentius, quàm ſi in Romano vagarentur agro. Cauſa autem hæc eſt, quod neque tu defendis; & noſtra juventus, quæ ſi domi eſſet, tutaretur, omnis ſub ſignis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim: niſi à quo tot Romanas acies. fuſas ſtrataſque eſſe ſciam, ei facile eſſe ducam opprimere populatores noſtros vagos, ſine ſignis, palatos, quotquemque trahit, quamvis vana, prædæ ſpes Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præſidiumque miſſum nobis & Nolæ ademptum erit: ſi modo, quos ut ſocios habere dignos duxiſti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tueatis.

Ex vicesimoquarto libro ab urbe condita.

ORATIO

FABII MAXIMI ad populum de deligendo imperatore.

ARGUMENTUM.

Fabius ſub finem anni Romam rediens, comitia conſularia edixerat, quibus prærogativæ juniorum T. Otacilium, qui ejus Fabii filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum conſules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione ſuadebat, nec Otacilio rerum & imperii ſummam deferendam eſſe, nec conſulem eum habendum: videndum autem cui Bellum mandari poſſet adverſus Annibalem.

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoste haberemus in quo negligentiæ aut errori locus esset, qui vestris studiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis honores, affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminisse videretur vestræ libertatis, sed quum in hoc bello, cum hoc hoste, nunquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade certatum sit, eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet, & sibi sic quemque dicere; Annibali imperatori parem consulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ Campano summo equiti provocanti, summus Romanus eques Asellus Claudius oppositus. Adversus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, misere majores nostri. eandem causam haud multis annis post fuisse non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur adversus similiter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pedites equitesque optamus, ut validiores, si minus ut pares hosti habeamus; ita duci hostium parem imperatorem quæramus. Quum qui est summus in civitate dux, eum legerimus; tamen repente lectus, in annum creatus, adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur nullis neque temporis, neque juris inclusum angustiis, quo minus ita omnia gerat administretque, ut tempora postulabunt belli. nobis autem in apparatu ipso ac tantum inchoantibus. res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos Consules decet, satis est dictum; restat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen est Quirinalis, quem neque mittere à sacris, neque retinere possumus, ut [illegible] Deum aut belli deseramus curam. Otacilius [illegible]roris meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. cæterum non ea vestra in me majoresque mea merita sunt, ut

non potiorem privatis necessitudinibus Rempublicam habeam. QUILIBET nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare potest: ubi sæva orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus est. Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot procellis submersi penè sumus. Itaque quis ad gubernacula sedeat, summa cura providendum ac præcavendum vobis est. In minore re experti, T. Octacili, operam tuam sumus. haud sanè, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dedisti. Classem hoc anno; cui tu præfuisti, trium rerum causa paravimus: ut Africæ oram popularetur, ut tuta nobis Italiæ littora essent, ante omnia, ne supplementum cum stipendio commeatuque ab Carthagine Annibali transportaretur. Create consulem T. Octacilium, non dico si omnia hæc, sed si aliquid eorum Reipub. præstitit. Sin autem, te classem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; si ora Italiæ infestior hoc anno, quàm Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potissimum ducem Annibali hosti opponant? Si consul esses, dictatorem dicendum exemplo majorum nostrorum censeremus. nec tu id indignari posses, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quàm te. Magis nullius interest, quàm tua, T. Octacili, non imponi cervicibus tuis onus, sub quo concidas. Ego magnopere suadeo, eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem armatis, repente delegendi duo imperatores essent, quorum ductu atque auspicio dimicaretis, hodie quoque consules creetis, quibus sacramenta liberi vestri dicant, ad quorum edictum conveniant, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thrasymenus & Cannæ, tristis ad recordationem exempli; at ad præcavendum simile, utiles documento sunt.

ORA-

ORATIO T. GRACCHI AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Ad Beneventum T. Gracchus in castris legiones magnæ ex parte Velonum servorum habebat, inter quos quum forte quæri audiret quando libertate donarentur: missis ad senatum hac de re litteris, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod è Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipso referente audirent, liberos item se fa citurum qui egregiè pugnassent, dicentem, nihil quàm in hostem pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos mordebat. Quum verò eorum quatuor millia segnius cum hoste congressa metu pœnæ, collem qui non procul à castris aberat, cepissent, postero tamen die inde accitos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocata, ita eos qui secessissent, se mulctaturum pronuntiavit.

PRIUS QUAM omnes jure libertatis æquassem, neminem notâ strenui aut ignavi militis notasse volui. Nunc exsoluta jam fide publica, ne discrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detrectatæ pugnæ memores secessionem paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatosque singulos jurejurando adigam, nisi quibus morbus causa erit, non aliter, quàm stantes cibum potumque, quod stipendia facient, capturos esse. Hanc mulctam ita æquo animo feretis, si reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos designari potuisse.

ORATIO D. PINARII PRÆFECTI

præsidii Romanorum Ennæ, qua suos exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Pinarius Ennæ præsidii Romanorum præfectus, præsidium Murgantiæ ab incolis proditum oppressumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenses quoque præsidium cujus erat præfectus, prodere

atque opprimere possent. Iamque nonnihil de proditione cum Himilcone pacta audiebat, quum, reposcentibus Ennensibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat se daturum. Ii quum nulla ratione pervincere se posse viderent ut redderentur, vindictam aliquam suæ libertatis se quæsituros denuntiant. Tum Pinarius sibi consilium dari populi postulat, ut sciret utrum paucorum an universæ civitatis ea denuntiata forent. Consensu itaque omnium concio in posterum diem edicitur. Ipse ex eo colloquio in arcem receptus, ita suorum animos in diem posterum comparat.

CREDO ego vos audisse, milites, quemadmodum præsidia Romana ab Siculis circumventa & oppressa sint per hos dies. Eam vos fraudem Deùm primò benignitate, dein vestra ipsi virtute dies noctesque perstando ac pervigilando in armis, vitastis. utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci possit. Hæc occulta fraude cautio est: quæ, quia adhuc minus cuiquam successit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt; quas simul tradiderimus Carthaginiensium extemplo Enna erit, fœdiusque hic trucidabimur, quam Murgantiæ præsidium interfectum est. Noctem unam ægrè ad consultandum sumpsi, qua vos certiores periculi instantis facerem. Orta luce concionem habituri sunt ad criminandum me concitandumque in vos populum. itaque crastino die, aut vestro, aut Ennensium sanguine Enna inundabitur. nec præoccupati, peculii, nec occupantes, periculi quicquam habebitis. qui prior strinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armatique signum exspectabitis. ego in concione ero: & tempus, quoad omnia instructa sint, loquendo altercandoque traham. Quum toga signum dedero, tum mihi undique clamore sublato turbam invadite, ac sternite omnia ferro: & cavete, quisquam ex iis supersit, à quibus aut vis aut fraus

timeri

timeri possit. Vos, Ceres mater ac Proserpina; precor, cæteri superni infernique Dii, qui hanc urbem, hos sacratos lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandæ, non inferendæ fraudis causa hoc consilii capimus. Pluribus, vos, milites; hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset. inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, nequid ab Himilcone & Carthaginiensibus timeri possit.

Ex vicesimoquinto libro ab urbe condita.

ORATIO RELEGATORUM MILITUM AD M. Marcellum, de mutatione conditionis.

ARGUMENTUM.

Milites eos qui Cannensi cladi superfuerant, senatus in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum esset, non redituros Romam, relegaverat. Ii dum P. Lentulo militant ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur, qui de conditione atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, potestate dicendi facta, in hæc verba causam suam egit.

CONSULEM te, M. Marcelle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, etsi non iniquum, certè triste senatusconsultum factum est: nisi hoc sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Pœnosque mitti: & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoria qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quanquam quod ob meritum nostrum succensuistis, P. C. nobis, aut succensetis? Ambos mihi consules & universum senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem

præ-

si ad Cannas consulem habuissemus; melior & Reipub. & nostra fortuna esset. Sine, quæso, priusquam de conditione nostra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deûm ira nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo seritur, sed culpa periimus ad Cannas, cujus tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præsertim gratias sciam à senatu actas, quod non desperaverit de Repub. cui post fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis vestrisque liberis ignoscitis facilè P. C. in hæc vilia capita sævitis & consuli primoribusq; aliis civitatis fugere, quum spes alia nulla esset, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem misistis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam:) tamen tantum abfuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus inureretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Vejos transfugerat, recuperaretur, & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatæ remissæ in Samnium, eundem illum hostem sub jugum miserint, qui hac sua ignominiâ lætatus fuerat, Cannensem verò quisquam exercitum fugæ aut pavoris in simulare potest, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde consul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo supereſt, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Quum captivis redemptio negebatur, nos vulgo homines laudabant, quòd Reipub. nos reservassemus: quod ad consulem Venusiam redissemus, & speciem justi exercitus feciſſemus. Nunc deteriores conditione sumus, quàm apud patres nostros fuerant captivi, quippe illis arma

arma tantum atque ordo militandi : locusque in quo tenderent, in castris est mutatus : quem tamen, semel navata Reipub. ope, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium est: nemini spes emerendi stipendia adempta est : hostis denique est datus, cum quo dimicantes, aut vitam semel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (nisi quod commisimus, ut quisquam ex Cannensi acie miles Romanus supereſſet) nihil objici potest; non solum à patria procul Italiaque, sed ab hoste etiam relegati sumus. ubi senescamus in exilio, ne qua spes, ne qua occasio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique benè moriendi sit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus; modò experiri animum, & virtutem exercere liceat. laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: Syracusas terra marique res geritur: clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus resides ipsi ac segnes? tanquam nec manus nec arma habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Consul toties jam cum hoste signis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque pro servis saltem ad hoc bellum emptis nobis simul congredi cum hoste liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terra, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Asperrima quæque ad laborem periculumque deposcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit, quam primum fiat. quoniam quicquid postea viximus, id omne destinatum ignominiæ est.

ORA-

ORATIO SYRACUSANORUM ad Marcellum de deditione.

ARGUMENTUM.

Syracusani, Hippocrate interfecto, Epicide ab Syracusis intercluso, occisis item præfectis Epicidis: tempus venisse rati Romanis se reconciliandi, legatos de deditione ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEQUE primò Syracusani à vobis defecimus, sed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quàm in nos: nec postea pacem tyranni cæde compositam Syracusanus quisquam, sed satellites regii Hippocrates atque Epicides, oppressis nobis hinc metu, hinc fraude turbaverunt. nec quisquam dicere potest, aliquando nobis libertatis tempus fuisse: quod pacis vobiscum non fuerit. Nunc certe cæde eorum, qui oppressas tenebant Syracusas, quum primùm arbitrii nostri esse cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recusandam fortunam, quæ imposita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terra marique memorandum gessimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæne credi malis, quanta urbs à te capta sit, quàm posteris quoque eam spectaculo esse. quo quisquis terra, quisquis mari venerit, nunc nostra de Athenienſibus Carthaginiensibusque trophæa, nunc tua de nobis ostendat, incolumesque Syracusas familiæ vestræ, sub clientela nominis Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quàm Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quàm hic hostis: & illius etiam benefacta persensistis hujus amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.

ORA-

ORATIO.

L. MARTII qua suos milites exhortatur.

ARGVMENTVM.

L. Martius eques Romanus erat, sub Cn. Scipionis disciplina multis annis edoctus, ad quem, cæsis ducibus Scipionibus, milites sine duce imperii summam detulerant. Is Asdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quam mulierum ritu fierent, ita inflammavit. ut armis sumptis in hostem incomposite præ fiducia venientem, velut rabie accensi incurrerent. At eo ipso concursu iam eorum impressiones atque impetus hostis non sustinens, fuga elabebatur, quum Martius suos insequentes remoratur, dato signo receptui. Hostes hac fuga nihilo diligentiores intentioresque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum, rati, nec stationes in castris habebant, nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init consilium noctu in castra hostium irrumpendi vocatoque concione, ita militum animos præparavit.

VEL mea erga imperatores nostros vivos mortuosque pietas, vel præsens omnium nostrûm, milites, fortuna fidem cuivis facere potest, mihi hoc imperium, ut amplum iudicio vestro, ita re ipsa grave ac solicitum esse. Quo enim tempore, nisi metus mœrorem obstupefaceret, vix ita compos mei essem, ut aliqua solatia invenire ægro animo possem; cogor vestram omnium vicem (quod difficillimum in luctu est) unus consulere. & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conservare possim, cogitandum est; avertere animum ab assiduo mœrore libet. Præsto est enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis insomniisque agitant: & excitant sæpe somno, neu se, neu invictos per octo annos in his terris milites suos, commilitones vestros,

ſtros, neu Rempub. patior inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita poſt mortem ſuam, quod quaque in re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam; id optimum ducere vos quoque velim, milites non lamentis lacrymiſque tanquam exſtinctos proſequi, (vivunt vigentque fama rerum geſtarum) ſed quotieſcunque occurret memoria illorum, velut ſi adhortantes ſignumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profectò ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata, memorabile illud edidit prælium: quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profectò ſævitia fortunæ emerſuram eſſe. Nunc, qui tantum auſi eſtis ſponte veſtra, experiri libet, quantum audeatis duce veſtro authore, non enim heſterno die quum ſignum receptui dedi, ſequentibus effusè vobis turbatum hoſtem, frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam ſopitos, per occaſionem aggredi poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, fortè temere, ſed ex re ipſa conceptam habeo. A vobis quoque profectò ſiquis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quàm idipſum timentes vos, omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita ſe res habet ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti ſunt homines: quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hoſtes, quàm ne obſeſſi modo ipſi atque oppugnati, caſtra ſua ultrò oppugnemus. Audeamus, quod credi non poteſt auſuros nos, eo ipſo, quod difficillimum videtur, facillimum erit. Tertia vigilia noctis ſilenti

agmine

agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non ſtationes juſtas eſſe. Clamor in portis auditus, & primus impetus caſtra ceperit tum inter torpidos ſomno, paventeſque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus ſuis oppreſſos, illa cædes edatur, à qua vos heſterno die revocatos ægrè ferebatis. Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenui ſpe fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quæras. Unus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus aliqua ſpes eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem proferimus, & heſternæ eruptionis fama contemni deſierimus; periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium: quos C. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? Ut dividendo copias perière duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes. alia belli gerendi via nulla eſt. proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem exſpectemus. Ite, Diis bene juvantibus: corpora curate, ut integri vigenteſque eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.

Ex viceſimoſexto libro ab urbe condita.

ORATIO.

VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, qua ne ſe dedant Romanis, diſſuadet.

Annibal, quum nec Capuam propter obſidionem Romanorum venire poſſet, nec hoſtes congredi vellent: conſilium Romæ obſidendæ quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obſidione defatigati Campani, maxime transfugarum ſupplicio, conſilium inibant dedendæ Romanis Capuæ; At, quum hac de re ſententiam omnes

nes rogarent, Kubius Virius, qui author fuerat defectionis ab Romanis, rogatus sententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

QUid vos eam deditionem fore censetis, qua quondam, ut adversus Samnites auxilium impetraremus, nos nostraque omnia Romanis dedimus? Jam è memoria excessit, quo tempore, & in qua fortuna à populo Romano defecerimus? jam quemadmodum in defectione præsidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam, necaverimus? quoties in obsidenteis, quàm inimici eruperimus, castra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recentissimum est, ad oppugnandam Romam hinc eum miserimus? Age contra, quæ illi infestè in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid speretis, habeatis. Quum hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis & cuncta bello arderent, omissis omnibus, omisso ipso Annibale, ambos consules & duos consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt. Alterum annum circumvallatos inclusosque nos fame macerant; & ipsi nobiscum ultima pericula, gravissimos labores perpessi: circa vallum ac fossas sæpe trucidati, & propè ad extremum castris exuti. Sed omitto hæc. Vetus atque usitata res est, in oppugnanda hostium urbe labores ac pericula pati. illud iræ atque odii execrabilis indicium est. Annibal ingentibus copiis peditum equitumque castra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti sunt ab obsidione. Profectus trans Vulturnum, perussit Calenum agrum: nihil tantâ sociorum clade avocati sunt. Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri jussit. eam quoque tempestatem imminentem spreverunt. Transgressus Anienem, tria millia passuum ab urbe castra posuit: postremò ad mœnia ipsa & ad portas accessit. Romam se adempturum eis, nisi

nisi omitterent Capuam, ostendit: & non omiserunt. Feras bestias cæco impetu ac rabie concitatas, si ad cubilia & catulos earum ire pergas; ad opem suis ferendam avertas. Romanos Româ circumsessa, conjuges, liberi, quorum ploratus hîc quoque propè exaudiebantur, aræ, foci, Deûm delubra, sepulcra majorum vulsa, temerata ac violata, à Capua non averterunt. tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostri hauriendi est sitis. Nec injuria forsitan: nos quoque idem feciſſemus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Diis immortalibus visum est, quum mortem ne recusare quidem debeam; cruciatus contumeliasque quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honesta, etiam leni possum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria insolenti subnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi spectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem securi Romanæ objiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad stuprum matronas Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros Albam, unde ipsi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne stirps, ne memoria originum suarum extaret: nedum eos Capuæ passuros credam, cui infestiores quàm Carthagini sunt, Itaque quibus vestrum ante fato cedere, quàm hæc tot & tam acerba videant, in animo est; iis apud me hodie epulæ instructæ paratæque sunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendisque omnibus acerbis indigniſque quæ manent victos, vindicabit. postea parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenso corpora exanima injiciant. Hæc una via

&

præ-

& honesta & libera ad mortem, & ipsi virtutem mirabuntur hostes, & Annibal fortes socios sciet ab se desertos ac proditos esse.

ORATIO
M. MARCELLI ad P. C. se adversus Syracusanos oratores defendentis.

ARGVMENTVM.

Missi erant Romam à Syracusanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, quum Syracusas cepit, conquererentur. Intromissi in senatum, inter alia etiam illud obiiciebant, quod Syracusas vi & armis, quam deditione capere maluisset: principes ea causa ad se missos sæpe aversatus, re infecta remisisset: captam urbem spoliasset: mœnia domosque diruisset: fana deum diripuisset: bona singulis ademisset. De his questi Marcello præsente, quum justi abirent, à Marcello revocati sunt. quibus præsentibus, ita ut sequitur, se defendit.

NON adeo majestatis populi Romani imperiique hujus oblitus sum, P. C. ut si de meo crimine ambigeretur, consul dicturus causam, accusantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in disquisitionem venit, (nam, quicquid in hostibus feci, jus belli defendit) sed quid isti pati debuerint. qui si non fuerunt hostes, nihil interest nunc, an vivo Hierone Syracusos violaverim. Sin autem desciverunt, legatos nostros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauserunt, exercitumque Carthaginiensium adversus nos tutati sunt; quis passos esse hostilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracusanorum, aversatus sum, Sosin, & Mericum Hispanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui. Non estis extremi Syracusanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis est vestrum, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiserit? Odistis,

&

rerum, ſtetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc, omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit. Vos omnium primi, milites, poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali ad Alpes. Italiamque, qui ſi ſe cum fratre conjunxiſſet, nullum jam nomen eſſet populi Romani, ductu auſpicioque patris mei obſtitiſtis. & hæ ſecundæ res illas adverſas ſuſtinuerunt. Nunc benignitate Deûm, omnia ſecunda, proſpera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracuſæ Agrigentumque captum. pulſi tota inſula hoſtes, receptaque provincia in ditione populi Romani eſt. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emenſus Annibal, in extremum angulum agri Brutii compulſus; nihil jam majus precatur Deos, quàm ut incolumi cedere atque abire ex hoſtium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quàm quum aliæ ſuper alias clades cumularentur, ac Dii prope ipſi cum Annibale ſtarent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) ſuſtinuiſſe labantem fortunam populi Romani: nunc eoſdem; quia illic omnia ſecunda lætaque ſunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam ſine meo luctu, quam veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores, iidem auguriis auſpiciiſque, & per nocturnos etiam viſus omnia læta at proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit, noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſque fœda fuga impleturum. Quod mens ſua ſponte divinat, idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant, tres duces diſcrepantes, propè ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitus in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ

nupet

nuper nos afflixit. nam & deseruntur ab sociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxere exercitus; quæ patri, patruoque meo causa exitii fuit. Nec discordia intestina coire eos in unum sinet, neque singuli nobis resistere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, soboli imperatorum vestrorum, velut accisis recrescenti stirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis sæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noscitatis in me patris patruique similitudinem oris vultusque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutisque exemplum expressam ad effigiem vobis reddam; ut revixisse, aut renatum sibi quisque Scipionem imperatorem dicat.

ORATIO.

P. SCIPIONIS ad milites.

ARGVMENTVM.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare statuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum insciis omnibus, præter unum Lælium, quo proficisci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus est.

AD urbem unam oppugnandam, si quis vos adductos credit, is magis operis vestri, quàm emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim verè mœnia unius urbis, sed in una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque: qui simul in potestate vestra erunt, extemplo omnia quæ nunc sub Carthaginiensibus sunt, in ditionem nostram tradent. Hic pecunia omnis hostium, sine qua neque illi gerere bellum possunt: quippe qui mercenarios exercitus alant & quæ nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis ap-

apparatus belli est; qui simul & vos instruet, & hostes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentissimaque urbe, tum opportunissima portu egregio: unde terra marique, quæ belli usus poscunt, suppeditentur: quæ quum magna ipsi habebimus, tum dempserimus hostibus multo majora. Hæc illis arx. hæc horreum, ærarium, armamentarium, hæc omnium rerum receptaculum est. Huc rectus in Africam cursus est: hæc una inter Pyrenæum & Gades stratio: hinc omni Hispaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos instructos & ordinatos cognosco; ad Carthaginem novam oppugnandam totis viribus & bono animo transeamus.

ORATIO
P. SCIPIONIS ad Lucejum Celtiberorum principem, quum ei sponsam reddidit.

ARGVMENTVM.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recensendos obsides nomina civitatum acciperet Scipio, missis nuntiis admonebat obsidum parentes, ut ad suos quisque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximiæ atque spectatæ formæ: ex qua percontatus ipse patriam & parentes, quum acciperet, eam desponsatam Lucejo adolescenti Celtiberorum principi, extemplo parentes sponsumque acciri jubet. Ubi primum sponsus venit, hoc eum sermone alloquitur.

Juvenis juvenem appello: quo minor sit inter nos hujus sermonis verecundia. Ego, quum sponsa tua capta à militibus nostris ad me ducta esset, audiremque eam tibi cordi esse, & forma faceret fidem; quia ipse, si frui liceret ludo ætatis, (præsertim recto & legitimo amore) & non Respub. animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponsam impensius amanti vellem: tuo, cujus sponsa es, amori faveo. Fuit sponsa tua apud me eâdem, qua

apud

apud ſoceros tuos parenteſque ſuos verecundia: ſervata tibi eſt, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum poſſet. Hanc mercedem unam pro eo munere paciſcor; amicus populo Romano ſis: & ſi me virum bonum credis eſſe, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, ſcias multos noſtri ſimiles in civitate Romana eſſe: nec ullum in terris populum hodie dici poſſe, quem minus tibi hoſtem tuiſque eſſe velis, aut amicum malis.

Ex vigeſimoſeptimo libro ab urbe condita.

ORATIO M. MARCELLI AD SUOS

ARGUMENTUM.

Canuſinos Annibal ad defectionem ſolicitans, quum Marcellum adverſus ſe contendere audiret, tum caſtra inde movere cœpit. Marcellus eum brevi intervallo conſequutus, tandem nihil magis quam juſtum prælium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Veſperi congreſſos, æquo marte nox diremit. Poſtero die utrinque concurſum eſt: fuſi Romani primùm, deinde fugati cæſis millibus duobus & ſeptingentis. Ex ea pugna qui reſtiterant, in caſtra receptos Marcellus ita oburgavit.

DII immortalibus ut in tali re laudes grateſque ago, quod victor hoſtis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portaſque, non ipſa caſtra eſt aggreſſus. Deſeruiſſetis profectò eodem terrore caſtra, quo omiſiſtis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nempe iidem ſunt ii hoſtes, quos vincendo & victos ſequendo priorem ætatem abſumpſiſtis: quibus dies noctesque fugientibus per hos dies inſtitiſtis: quos levibus prœliis fatigaſtis, quos heſterno die nec iter facere, nec caſtra ponere paſſi eſtis. Omitto ea quibus gloriari poteſtis: cujus & ipſius pudere ac pœnitere vos oportet, referam. nempe

æquis manibus hesterna die diremistis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? vestræ his copiæ imminutæ sunt an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus corpora tantum atque arma eadem sunt. An si eosdem animos habuissetis, terga vestra vidisset hostis? signa alicui manipulo, aut cohorti abstulisset? non adhuc cæsis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exercitus dedistis decus.

ORATIO ANNIBALIS AD SUOS.

ARGVMENTVM.

Hoc cum proximo conjunctum est. Milites, quum jure se à Marcello objurgatos intelligerent, clamore sublato precabantur atque orabant, ut ejus modò pugnæ gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum suorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos se eductum postero die dicit, ubi victores potius quàm victi veniam impetrarent. Postero die, ut jussi erant, armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum est, tum in hæc verba suos præparavit.

CUm eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis: seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.

Ex vicesimo octavo libro ab Urbe condita.

ORATIO P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGVMENTVM.

Sucrone ad præsidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentiâ ex diutino otio collecta, deinde audita morte (incertis authoribus) Scipionis imperatoris, seditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in sententiam suam non descendere vestr

prz-

ſed iis quæ conabantur, obviam ire, ex caſtris fugant, Tum ad principes ſeditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Vmbrum, communi conſenſu, imperii ſummam deferunt: qui tribunitiis ornamentis non contenti ſummi etiam magiſtratus inſignia, ut faſces, ut ſecures, aſſumunt. Non ita multo poſt nuntii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt, quæ res ita omnium animos diſcrut abat ut jam imperatores ipſi ſua inſignia exhorrerent: vulgus tantum jactaret id factum eſſe quod non ad diem ipſum ſtipendia data & impenſa eſſent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus ſeditioſi omnes ingreſſi poſtero die vocati ad concionem à Scipione, hac concione reprehenſi ſunt, duces & authores capitali ſupplicio damnatis.

NUnquam mihi defuturam orationem, qua exercitum meum alloquerer, credidi non quod verba unquam potius quàm res exercuerim; ſed quia propè à pueritia in caſtris habitus, aſſueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec conſilium, nec oratio ſuppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, ſcio. Cives? qui à patria veſtra deſciviſtis: an milites? qui imperium auſpiciumque abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis. Hoſtes? corpora, ora, veſtitum, habitum civium agnoſco: facta, dicta, conſilia, animos hoſtium video. Quid enim vos, niſi quod Illergetes & Lacetani, aut optaſtis aliud aut ſperaſtis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris ſequuti ſunt: vos auſpicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detuliſtis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluiſſe milites. paucorum eum furorem atque amentiam eſſe. Libenter credam negantibus. nec enim ea ſunt commiſſa, quæ vulgata in omnem exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſunt. Invitus

ea,

ea, tanquam vulnera attingo. sed nisi tacta tractataque sanari non possunt. Equidem pulsis Hispania Carthaginiensibus, nullum locum in tota provincia, nullos homines credebam esse, ubi vita invisa esset mea. sic me non solum adversus socios gesseram, sed etiam adversus hostes. In castris enim meis (quantum me opinio fefellit?) fama mortis meæ non accepta solum, sed etiam exspectata est. Non quod ego vulgare facinus per omnes velim (equidem si totum exercitum meum mortem mihi optasse crederem; hic statim ante oculos vestros morerer: nec me vita juvaret invisa civibus & militibus meis) sed multitudo omnis, sicut natura maris, per se immobilis est, venti & auræ cient, ita aut tranquillum, aut procellæ in vobis sunt & causa atque origo omnis furoris penes auctores est: vos contagione insaniistis. Quin mihi ne hodie quidem scire videmini, quo amentiæ progressi sitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parentesque ac liberos, quid in Deos, sacramenti testes, quid adversus auspicia, sub quibus militastis, quid adversus morem militiæ disciplinamque majorum, quid adversus summi imperii majestatem ausi sitis. De me ipso taceo temere potius, quàm avide credideritis. Is denique ego sim, cujus imperii tædere exercitum, minime mirandum sit. Patria quid de vobis merucrat, quam cum Mandonio & Indibili consociando consilia prodebatis? Quid populus Romanus, cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi creatis, ad homines privatos detulistis? quum, eo ipso non contenti, si pro tribunis illos haberetis, fasces imperatoris vestri ad eos, quibus servus, cui imperarent, nunquam fuerat Romanus exercitus detulistis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: classicum apud eos cecinit: signum ab iis petitum est: sederunt in tribunali P. Scipionis: lictor apparuit: Submovente eo incesserunt: fasces cum securibus

ribus prelati sunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & insuetos fœtus animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est portentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum; qui tantum facinus ausi sunt, expiari possit. Atque ego, (quanquam nullum scelus rationem habet) tamen ut in re nefaria, quæ mens. quod consilium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam in præsidium missa legio, interfectis per scelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussa sunt. Sed illi tamen, non Atrium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellium tribunum militum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibili consilia communicastis, & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam Tuscis veteribus cultoribus ademptam Mamertini in Sicilia Messanam, sic Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Romanum, nec socios populi Romani ultro lacessituri bello. Sucronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi si vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deûm hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriam, sicut patriæ meique ejeceratis ex animis vestris. Viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis, exsequi volo. Mene vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli, vos octo millia hominum, majoris certè omnes pretii, quàm Albius & Atrius sunt, quibus vos subjeciſtis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo

moveo nomen meum. nihil ultra facile credam mortem meam à vobis violatus sim. Quid? si ego morerer, mecum exspiratura Respub. mecum casurum imperium populi Romani erat? ne istuc Jupiter Optimus Maximus sciit; urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Flaminio, Paulo Æmilio Graccho, Posthumio Albino, M. Marcello, T. Q. Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tam præclaris imperatoribus uno bello absumptis, superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus; meo unius funere elata populi Romani esset Respub? Vos ipsi hic in Hispania; patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimum Martium ducem vobis adversus exultantes recenti victoria Pœnos delegistis. & sic loquor, tanquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint. M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam missus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius legati, vindices majestatis imperii deessent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat? quibus si omnibus superiores essetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives, vestros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injusta, miserum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulit: revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro serius numeratum, satis digna causa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illergetes desciscerentis à populo Romano? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis esset? Insanistis profectò milites: nec maior in corpus meum vis morbi, quàm in vestras mentes invasit. Horret animus referre, quid crediderint

homines, quid ſperaverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, ſi poteſt: ſi non, utcunque ſilentium tegat. Non negaverim, triſtem atrocemque vobis viſam orationem; meam quanto creditis facta veſtra atrociora eſſe, quàm dicta mea? & me ea quæ feciſtis, pati æquum cenſetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis? Sed ne ea quidem ipſa ultrà exprobrabuntur. utinam tam facilè vos obliviſcamini eorum, quàm egò obliviſcar. Itaque quod ad vos univerſos attinet, ſi erroris pœnitet, ſatis ſuperque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & cæteri nefariæ ſeditionis auctores, ſanguine luent quod admiſerunt. Vobis ſupplicii eorum ſpectaculum non modò non acerbum, ſed lætum etiam, ſi ſana mens rediit, debet eſſe. de nullis enim quam de vobis infeſtius, aut iniquius conſuluerunt.

ORATIO SAGUNTINORUM ad P. C. in ſenatu.

ARGVMENTVM.

Secundum bellum Punicum ſuſceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal ſumma vi oppugnaret, miſſis Romam oratoribus auxilium ſocii adverſus Pœnos petiverunt. Annibali verò, quum legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perſtaret, authoritate ſenatus bellum fuit indictum. Ita quicquid geſtum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nemine ac cauſa ipſorum acceptum. Itaque ne ingrati meritò ac jure videri dicique poſſent, in ſecundis rebus ſuis & Romanorum, legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratularenturque bellum illud feliciter tandem ſucceſſiſſe. Ii in ſenatum introducti, ſic loquuti ſunt.

ETſi nihil ultra malorum eſt, P. C. quàm quod paſſi ſumus, ut ad ultimum fidem vobis præſtaremus;

ſtaremus ; tamen ea veſtra merita imperatorumque veſtrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium noſtrarum non pœniteat. Bellum propter nos ſuſcepiſtis : ſuſceptum quartum decimum annum tam pertinaciter geritis, ut ſæpe ad ultimum diſcrimen & ipſi veneritis, & populum Carthaginienſem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hoſtem haberetis, conſules cum exercitu in Hiſpaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii noſtri miſiſtis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore deſtiterunt, quæ nobis ſecunda quæque adverſa hoſtibus noſtris eſſent, facere. Jam omnium primum oppidum nobis reſtituerunt : per omnem Hiſpaniam cives noſtros venundatos, dimiſſis qui conquirerent, ex ſervitute in libertatem reſtituerunt. Quum jam prope eſſet, ut optabilem ex miſerrima fortunam haberemus ; P. & Cn. Cornelii imperatores veſtri luctuoſius nobis prope quàm vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex diſtantibus locis in ſedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus, nec ad perniciem noſtram Carthaginienſi utique aut duce aut exercitu opus eſſe : ab Turdulis veterrimis hoſtibus, qui prioris quoque excidii cauſa nobis fuerant, extingui poſſe, quum ex inſpirato repente miſiſtis nobis P. hunc Scipionem quem, fortunatiſſimi omnium Saguntinorum videmur, quia conſulem declaratum vidimus, ac vidiſſe nos civibus noſtris renunciaturi ſumus ſpem, opem, ſalutem noſtram, qui quum plurimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remiſit. Poſtremo Turdetaniam, adeo infeſtam nobis, ut illa gente incolumi ſtare Saguntum non poſſet, ita bello affixit, ut non modo nobis, (abſit verbo invidia) ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. Deletam

urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non tam fructu jucundius est, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque sperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populusque ad vos misit: simul gratulatum, quod ita res hos annos in Hispania atque Italia gessistis, ut Hispaniam non Ibero amne tenus, sed qua terrarum ultimus finit Oceanus, domitam armis habeatis: Italiæ, nisi quatenus vallum castrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno, Jovi optimo maximo, præsidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc agere jussi sumus, sed donum hoc etiam, si vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæsumus utique si vobis ita videretur, quæ nobis imperatores vestri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua authoritate vestra faciatis.

ORATIO
Q. FABII MAXIMI, qua Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

ARGUMENTUM.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinatam esse. Ac Scipio ipse jam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad præficiendum quoque bellum jactabat, quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non esse Africam persuadere cœpit.

SCIO multis vestrûm videri, P. C. rem actam hodierna die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus

populus jussit. deinde, si est, consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se referre, senatum ludibrio habet: non senatorem modo, qui de quo consulitur, suo loco dicit Sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse, unius insita ingenio meo cunctationis; quam metum pigritiamque homines adolescentes sanè appellent: dum me non pœniteat, adhuc aliorum speciosiora primo adspectu consilia semper visa, mea usu meliora. alterius, obtrectationis atque invidiæ adversum crescentem indies gloriam fortissimi consulis. A qua suspicione, si me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quàm desiderium; ætas saltem liberet. quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus & in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo aut in senatu, aut ad populum audivit, quo minus insectanti me magistro equitum, quod fando nunquam antè auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quàm verbis assequi malui, ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, sua mox confessione me sibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adolescente florentissimo proponam, videlicet ut mihi jam vivendo, non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum eo gloria, quæ parta est, vivendum atque moriendum est. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci posset. Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, æquum erit, si quum in me ipso nunquam pluris famam hominum quam Rempub. feceri-

rim; ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quamquam si aut bellum nullum in Italia; aut is hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum videri posset. Quum verò Annibal hostis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obsideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris, & sicut penes C. Luctacium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Nisi aut Amilcar Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, ut te consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Eryce detraxisse Amilcarem, quàm Italia expulisse Pœnos atque Annibalem, malis? ne tu quidem, etsi magis partam, quàm speratam gloriam amplecteris, Hispania potius quàm Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est, Annibal, quem non magis timuisse videatur, quàm contempsisse, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus, ut quum in Africam trajeceris, sequuturum te illuc Annibalem speres, potius quàm recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius est, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa sit: & nobis prius decedat timor, quam ultrò aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest? Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis consulibus relinquenda est; prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quòd & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere æratium non potest; præter-

terquam quòd unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est; periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid, si quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt, accidere possunt) & victor Annibal ire ad urbem pergat; tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium à Capua, arcessemus? Quid? quod in Africa quoque Mars communis, belli erit. Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint; ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, authore æquè impigro ac nobili juvene, magna classe in Siciliam transmissa, una pugna navali florentem Rempub. suam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M. Atilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento sint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex alto Africam conspexeris, ludus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem sociorum classem appulisti; expositos milites, per tutissima omnia ad socios & amicos populi Romani, Tarraconem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores ferociores calamitate ipsa dux tumultuarius quidem ille L. Marcius, & militari suffragio ad tempus lectus, cæterum si nobilitas ac justi honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli

belli par: oppugnata per ſummum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum ſocios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus, non ager pacatus, non civitas ſocia; non rex amicus, non conſiſtendi uſquam locus, non procedendi. Quacunque circumſpexeris, hoſtilia omnia atque infeſta. An Syphaci Numidiſque credis? Satis ſit ſemel creditum. Non ſemper temeritas eſt felix. & fraus fidem in parvis ſibi præſtruit, ut quum operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat. Non hoſtes patrem patruumque tuum armis prius, quum Celtiberi ſocii fraude circumvenerunt: nec tibi ipſi à Magone & Aſdrubale hoſtium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Maſaniſſa ſe, quàm Carthaginienſes, Malunt potentiſſimos in Africa eſſe: Carthaginienſes, quàm quenquam alium. Nunc illos æmulatio inter ſeſe, & omnes cauſæ certaminum acuunt, quia procul externus metus eſt. Oſtende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam veluti ad commune reſtinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienſes Hiſpaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos, defendent, quum euntes in prælium pavida proſequetur conjunx, & parvi liberi occurſabunt. Quid porro? ſi ſatis confiſi Carthaginienſes conſenſu Africæ, fide ſociorum regum, mœnibus ſuis, quum tuo exercituſque tui præſidio nudatam Italiam viderint, ipſi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa miſerint, aut Magonem, quem à Balearibus claſſe tranſmiſſa jam prætero ram Ligurum Alpinorum vectari conſtat, Annibali ſe conjungere juſſerint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Aſdrubal

in

in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tua, non Reipub. solum causa iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio evenere, tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo melior fortiorque es eo magis talem præsidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse; quippe qui præ te feras, eam tibi causam trajiciendi in Africam esse, ut Annibalem eò trahas. Sive igitur hic, sive illic, cum Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantum id interfit documento sunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Bruttii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinqua Charthago, & tota socia Africa potentiorem armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ sint, hostium multo majores quàm ubi duobus exercitibus adversus unum tot præliis & tam diuturna & gravi militia fessum, pugnandum sit? Quum compar consilium tuum parentis tui consilio sit, reputa. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurreret, in Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibal in Italia sit, relinquere Italiam paras, non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & glorioſum censes esse: sicut quum provincia & exercitu relicto sine lege sine senatusconsulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majestatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commisisti.

misisti. Ego, P. Cornelium, P.C. Reipub. nobisque non sibi ipsi privatim creatum consulem existimo: exercitusque ad custodiam urbis atque Italiæ scriptos esse, non quos regio more per superbiam consules, quo terrarum velint, trajiciant.

ORATIO
P. CORNELII Scipionis; orationi præcedenti Q. Fabii respondens.

QUINTUS Fabius principio orationis P.C. commemoravit, in sententia sua posse obtrectationem suspectam esse, cujus ego rei non tam ipse ausim tantum virum insimulare, quam ea suspicio, vitio orationis an rei, haud sane purgata est. Sic enim honores suos & famam rerum gestarum extulit verbis, ad exstinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum sit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui quia super cæteros excellat, quo me quoque niti non dissimulo me sibi æquari nolit. Sic senem se perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam sui posuit; tanquam non longius quàm quantum vitæ humanæ spatium est, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac posteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut se non eum præsentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud dissimulo, me tuas Q. Fabi laudes non assequi solum velle, sed (bona venia tua dixerim) si possim, etiam exsuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi sit, ut nolimus quenquam nostri similem evadere civem. Id enim non eorum modò, quibus inviderimus, sed Reipub. & penè omnis generis humani detrimentum sit. Commemoravit, quantum essem periculi aditurus, si in Africam trajicerem: ut meam quoque non solum Reipub. & exercitus vicem videretur solicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruusque meus interfecti, quum duo ex-

exercitus eorum prope occidione occisi essent, quum amissæ Hispaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armisque tenerent, quum quæsitus ad id bellum imperator nemo se ostenderet, præter me, nemo profiteri nomen ausus esset, quum mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patruique recentem clademcommemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta est, quàm tunc in Hispania erat? An majores nunc sunt exercitus in Africa, duces plures melioresque, quàm tunc in Hispania fuerunt? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quàm nunc est? An cum Carthaginiensi hoste in Hispania, quam in Africa bellum geri aptius est? Facile est post fusos fugatosque quatuor exercitus Punicos, post tot urbes vi captas, aut metu subactas in ditionem, post perdomita omnia usque ad Oceanum. tot regulos, tot sævas gentes, post receptam totam Hispaniam, ita ut vestigium nullum belli reliquum sit, elevare meas res gestas: tam Hercule quàm si victor ex Africa redierim, ea ipsa elevare, quæ nunc retinendi mei causa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum esse in Africam, negat ullos patere portus, M. Attilium captum in Africa commemorat: tanquam M. Attilius primo accessu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipsi tam infelici imperatori patuisse tamen portus Africæ, & res egregias primo anno gessisse: & quantum ad Carthaginienses duces attinet, invictum ad ultimum permansisse. Nihil igitur me isto exemplo terrueris: si hoc bello, non priore, si nuper, non annis ante quadraginta, ista clades accepta foret; qui ego minus in Africam regulo capto, quàm Scipionibus occisis in Hispaniam, trajicerem? Nec felicius Xantippum Lacedæmonium Carthagini, quàm me patriæ

patriæ meæ ſinerem natum eſſe. creſceretque mihi ex eo ipſo fiducia, quòd poſſit in hominis unius virtute, tantum momenti eſſe. At etiam Athenienſes audiendi ſunt, temere in Siciliam, omiſſo domi bello, tranſgreſſi. Cur ergo; quoniam Græcas fabulus narrare vacat, non Agathoclem potius Syracuſanum regem, quum diu Sicilia Punico bello ureretur, tranſgreſſum in hanc eandem Africam, avertiſſe eò bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſque ullum exemplum eſſe quàm Annibal poteſt? multum intereſt, alienos populare fines, an tuos uri exſcindique videas, plus animi eſt inferenti periculum, quàm propulſanti. Ad hoc major ignotarum rerum eſt terror: bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines adſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem; quanto minus quicquam in Africa Carthaginenſibus firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis? Ad hoc nos etiam deſerti ab ſociis, viribus noſtris, milite Romano, ſtetimus. Carthagine nihil civilis roboris eſt. mercede paratos milites habent, Afros, Numidaſque; leviſſima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ ſit. una & trajeciſſe me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, & obſideri Carthaginem. lætiores, & frequentiores ex Africa exſpectate nuntios, quàm ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſaniſſa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidia ſim. Multa quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. Et, Id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblato caſu flectere ad conſilium. Habebo, Quinte

Fabi,

Fabi, parem quem das Annibalem; ſed illum potius ego traham, quàm ille me retineat. In ſua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam ſemiruta Bruttiorum caſtella. Nequid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africa, dum caſtra ad Carthaginem promoveo, Reſpublica hic detrimenti capiat; quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuiſti præſtare; hoc vide ne contumelioſum ſit, concuſſo jam & pene fracto Annibale, negare, poſſe P. Licinium conſulem virum fortiſſimum præſtare. qui ne à ſacris abſit pontifex maximus, ideo in ſortem tam longinquæ provinciæ non veni. Si, hercule, nihilo maturius hoc, quo ego cenſeo, modo perficeretur bellum: tamen ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges genteſque externas pertinebat; non ad defendendam modo Italiam ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum eſſe; nec hoc credi vulgarique, quod Annibal auſus ſit, neminem ducem Romanorum audere & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam noſtris exercitibus & claſſibus oppugnatam, nunc quum de Italia certatur, Africam pacatam eſſe. Requieſcat aliquando vexata tamdiu Italia: uratur; evaſteturque invicem Africa. Caſtra Romana potius Carthaginis portis immineant, quam nos iterum vallum hoſtium ex mœnibus noſtris videamus. Africa ſit reliqui belli ſedes illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio ſciorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per XIV. annos ingruerunt, verſentur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod inſtat, & provincias de quibus agitur, dixiſſe ſatis eſt. Illa longa oratio nec ad vos pertinens ſit, ſi quemadmodum Q. Fabius meas res geſtas in Hiſpania elevavit, ſic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. & ſi ulla alia re, modeſtia

destia certe, & temperando linguæ adolescens senem vicero. Ita & vixi & res gessi, ut tacitus ea opinione, quam vestra sponte conceptam animis haberetis, facile contentus essem.

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

ORATIO.

SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis ad Masaniſſam.

ARGUMENTUM.

Capto Syphace Masaniſſa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum se receperat, ire destinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit ut urbem dederent, quàm Syphacem regem vinctum in conspectum dari jussit. Ingressus deinde Cirtham, præsidiis ad portas dimissis ne cui pateret egressus, ipse citato equo ad regiam ire pergebat quum Sophronisba Syphacis uxor in regiæ vestibulo occurrens ita cum ipso loquuta est.

OMNIA quidem ut posses in nos, Dii tibi dederunt, virtusque & felicitas tua. sed si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victricem attingere dextram, precor quæsoque per majestatem regiam in qua paulo ante nos quoque fuimus perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujusce regiæ Deos, qui te melioribus ominibus accipiant, quam Syphacem hinc miserunt; hanc veniam supplici des, ut ipse quodcunque fert animus, de captiva statuas neque me in cujusquam Romani superbum ac crudele arbitrium venire sinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuissem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quàm alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginiensi ab Romano, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides. Si nulla alia re potes, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

ORA-

ORATIO P. SCIPIONIS ad Masaniſſam.

ARGUMENTUM.

Introductus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur, quid ita ſe moviſſet ad ſumenda arma contra Romanos, reſponderat, Vxoris meæ perfidia. Quæ vox in cauſa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipſa re cognoſcere cuperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent, eo tandem ventum eſt ut Syphax ipſe uxorem ſuam prædicaret à Maſaniſſa ſic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum eſſet. Ægre tulit ipſum illud Scipio ac per occaſionem in hæc verba à fœda libidine Maſaniſſam deterrebat.

ALIQUA te exiſtimo, Maſaniſſa, intuentem in me bona, & principio in Hiſpania, ad jungendam mecum amicitiam veniſſe, & poſtea in Africa teipſum, ſpeſque omnes tuas in fidem meam commiſiſſe, Atqui nulla earum virtus eſt, propter quas appetendus tibi viſus ſim, qua ego æquè atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Maſaniſſa, adjeciſſe velim; non eſt, non, (mihi crede) tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. Qui eas ſua temperantia frænavit ac domuit, ne multo majus decus majoremque victoriam ſibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus. Qua me abſente ſtrenuè ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini. cætera ipſum reputare tecum quàm, me dicente, erubeſcere malo. Syphax Populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt: Et regem, conjugemque ejus, etiamſi non civis Carthaginienſis eſſet, etiamſi non patrem ejus imperatorem hoſtium videremus, Romam opor-

oporteret mitti, ac senatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium esse, quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcipitem dicatur. Vince animum, cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quàm causa culpæ est, corrumpas.

ORATIO.

ANNIBALIS, ad P. Scipionem de pace.

ARGVMENTVM.

Digressus ex Italia Annibal, quum Africam repetens, Zamam quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abest, perveniisset, præmisit exploratores, qui cognoscerent quonam in statu res illis Romanorum essent, Speculatores à custodibus in castra deducti, omisso metu visere omnia & contemplari jussi, Regressi quum læta omnia non secus quam in certa victoria nuntiarent tum demum de pace Annibal cogitare cœpit: ac per suos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas esse ita suasit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties propè in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem petendam venirem, lætor te mihi sorte potissimum datum, à quo peterem, Tibi quoque inter multa egrègia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cessisse: teque huic bello, vestris prius quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc quoque ludibrium fortunæ casus ediderit, ut cum patre tuo consule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore signa contulerim; ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab Diis esse, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti essemus: neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus,

tot

tot exercitibus, tot tamque egregiis amissis ducibus. Sed, præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi. Ita aliena apperivimus, ut de nostris dimicaremus, nec in Italia solum vobis bellum, nobis in Africa esset: sed & vos in portis vestris propè ac mœnibus signa armaque hostium viciſtis, & nos ab Carthagine fremitum castrorum Romanorum exaudimus. Quòd igitur nos maximè abominaremur, vos ante omnia optaretis; in meliore vestra fortuna de pace agitur; agimus ii, quorum & maxime interest pacem esse, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates nostræ habituræ sint. animo tantum nobis opus est non abhorrente à quietis consiliis. Quod ad me attinet; jam ætas, senem in patriam revertentem unde puer profectus sum; jam secundæ, jam adversæ res, ita erudierunt, ut rationem sequi quàm fortunam malim. Tuam & adolescentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque, quam quietis opus est consiliis, metuo. Non temere incerta casuum reputat quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thrasymenum, Cannas, id tu hodie es. vixdum militari ætate imperio accepto omnia audaciſſimè incipientem nusquam fefellit fortuna. Patris & patrui persecutus mortem, ab calamitate vestræ domus decus insigne virtutis pietatisque eximiæ cepisti, amissas Hispanias recuperasti, quatuor inde Punici exercitibus pulsis, Consul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi esset, transgressus in Africam, duobus hic exercitibus cæsis, binis eadem hora captis simul incensisque castris, Syphace potentissimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot nostri imperii ereptis, me sextumdecimum jam annum hærentem in possessione Italiæ detraxisti. Potest victoriam malle, quam pacem, animus. Novi vobis spiritus magnos magis quàm utiles. & mihi talis aliquando fortuna affulsit. Quòdsi in secundis rebus, bonam quoque men-

mentem darent Dii, non ea solum quæ evenissent, sed etiam ea, quæ evenire possent, reputaremus. Ut omnium obliviscaris aliorum, satis ego documenti in omnes casus sum. Quem modo castris inter Anienem atque urbem vestram positis, ac jam prope scandentem mœnia Romana videras; hic cernis, duobus, fortissimis viris fratribus clarissimis imperatoribus orbatum, ante mœnia propè obsessæ patriæ, quibus terrui vestram urbem, ea pro mea deprecantem. MAXIMÆ cuique fortunæ minimè credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax. nobis petentibus magis necessaria quàm honesta: Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria. hæc in tua, illa in Deorum manu est. Ne tot annorum felicitatem, in unius horæ dederis discrimen. Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem, propone animo. Utrimque ferrum, corpora humana erunt, nusquam minus quàm in bello eventus respondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes, si prælio vincas, gloriæ adjeceris; quantum ademeris, siquid aversi eveniat. Simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest. Omnia in pace jungenda tuæ potestatis sunt P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutisque exempla M. Attilius quondam in hac eadem terra fuisset, si victor pacem petentibus dedisset patribus nostris: sed non statuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem se fortunam, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Est quidem ejus, qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis: sed forsitan non indigni simus, qui nobismetipsis mulctam irrogemus. Non recusamus, quin omnia propter quæ bellum initum est, vestra sint; Sicilia, Sardinia, Hispania; quicquid insularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienses, inclusi Africæ litto-

littoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra marique videamus regentes imperia. Haud negaverim propter non nimis sincere petitam aut exspectatam nuper pacem, suspectam esse vobis Punicam fidem. Multum per quos petita, ad fidem tuendæ pacis pertinet Scipio. Vestri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem nisi utilem crederem: & propter, eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum cœptum est, ne quem ejus pœniteret, quoad ipsi invidere Dei, præstiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ pœniteat.

ORATIO SCIPIONIS ad Annibalem.

ARGUMENTUM.

NON me fallebat, Annibal, adventus tui spe Carthaginienses & præsentem induciarum fidem, spem pacis turbasse, neque tu in sane dissimulas, qui de conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas, præter ea, quæ jampridem in nostra potestate sunt. Cæterum, sicut tibi curæ est, sentire cives tuos, quanto per te onere leventur: sic mihi laborandum est, ne quæ tunc pepigerunt, hodie subtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeant, indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam prosit vobis fraus, petitis. Neque patres nostri priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus bellum. & tunc Mamertinorum sociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma. Vos lacessisse, & tu ipse fateris, & Dii testes sunt: qui & illius belli exitum secundum jus fasque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcunque agimus, subjecta esse mille casibus scio.

Cæte-

Cæterum quemadmodum superbè & violenter me faterer facere, si priusquam in Africam trajecissem, te tua voluntate cedentem Italiæ, & impositò in naves exercitu ipsum venientem ad pacem petendam afpernarer: sic nunc, quum prope manu conserta restitantem ac tergiversantem in Africam attraxerim, nulla sum tibi verecundia obstrictus. Proinde si quid ad ea, in qua tum pax conventura videbatur (quæ sint, nosti:) mulctæ navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum adjicitur; est quod referam ad concilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuistis.

ORATIO ANNIBALIS AD CARTHGINIENSES, qui reprehenderant quod risisset in communi fletu.

ARGUMENTUM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginiensibus petentibus pacem à Scipione authoritate senatus datas, id etiam propositum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentum argenti pensionibus æquis solverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhaustis difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipsam cæteris in cura Carthaginensi marentibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Asdrubal Hœdus ridentem in publico fletu atq; luctu increpavit, quum præsertim earum lacrymarum ipse causa esset. Tum Annibal in hanc sententiam respondit objurganti atque ceteris:

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, sic & animus intus cerni posset, facile vobis appareret, non læti, sed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, risum esse. qui tamen nequaquam adeo est intempestivus, quàm vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lacrymæ sunt. Tunc flesse decuit, quum adempta nobis arma, incensæ naves,

naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. NULLA magna civitas diu quiescere potest. Si foris hostem non habet, domi invenit. Ut prævalida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quàm pecuniæ damnum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit. nunc quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico funere comploratis. Quam vereor, ne propediem sentiatis levissimo in malo vos hodie lacrymasse.

Ex tricesimo secundo libro ab Urbe condita.

ORATIO ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum, qua eos objurgat.

ARGVMENTVM.

T. Quintius in obsidione Elatiæ, ratus, Cycliade principe factionis adversæ expulso, Achæorum animos à Philippo averti posse, ligatos ad Achæos hæc de remisit. Aristhenus erat prætor Achæorum qui ea in causa Romanis favebat. Is itaque quo die legati mandata exposuerant, quum propter imminentem noctem nihil transigi ac definiri posse videret, jus ferendi sententiam, dimisso senatu in posterum diem differt. Postero die potestate facta à magistratibus si quis vellet suadendi, nemo prodibat, quum Aristhenus ne tacitum senatum rursus dimitteret, ita Achæos ipse increpare cœpit.

UBI illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis. Nunc in concilio ad eam rem

unam indicto quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis; ne studia quidem, quæ in hanc aut in illam partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse priusquam quicquam decernamus. Ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè displicuerit pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimoquarto libro ab urbe condita.

ORATIO M. CATONIS CONSULIS pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.

ARGUMENTUM.

M. Oppius & T. Romulejus tribuni plebis inter procellas belli Punici. Q. Fabio & T. Sempronio consulibus legem tulerant nequa mulier, plus semuncia auri haberet, non vestimento versicolori uteretur, nō juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, veheretur. Ea lex ab altero latore Oppia dicta, Matronæ nobiles omnes homines ad legis abrogationem solicitabant: nec jam ulla authoritate, verecundia imperiove primorum patrum à limine senatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes convenichant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros ut in tam secunda fortuna sibi ornatus adversis rebus negatus atque ademptus redderetur. Lex ipsa, præter tribunos pl. duos, M. quoque Porcium Catonem consulem defensorem habebat: cæteri ferè impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequentia præter morem fieri cernens, quum quid ita convenirent, intellexisset, advocato

concione

concione ita pro lege adversus luxuriam mulierum disserit. L. Valerius tribunus pl. is qui tulerat de lege abroganda, post Catonem, ut sequitur, pro mulieribus adversus legem Catoni respondit.

SI in sua quisque nostrum matrefamilias, Quirites, jus & majestatem viri retinere instituisset, minus cum universis fœminis negotii haberemus. nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam esse, virorum omne genus in aliqua insula conjuratione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab nullo genere non æque summum periculum est; si cœtus & concilia, & secretas consultationes esse sinas. Atque ego vix statuere apud animum meum possum, utrum pejor ipsa res, an pejore exemplo agatur, Quorum alterum ad nos consules, reliquosque magistratus; alterum ad vos Quirites magis pertinet. Nam utrum è Republica sit, necne, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc consternatio muliebris, sive sua sponte, sive authoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri facta est, haud dubio ad culpam magistratuum pertinens, nescio vobis, Tribuni an consulibus magis sit deformis vobis, si fœminas ad concitandas tribunicias seditiones jam adduxistis: nobis, si ut plebis quondam sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum in forum perveni. quod nisi me verecundia singularum magis majestatis & pudoris, quam universarum tenuisset, ne compellatæ à consule viderentur, dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum suos quæque domi rogare non potuistis? An blandiores in publico

quàm in privato, & alienis quàm veſtris eſtis? quanquam ne domi quidem vos, ſi ſui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare decuit. Majores noſtri, nullam ne privatam quidem rem agere fœminas ſine authore voluerunt: in manu eſſe parentum, fratrum, virorum, nos (ſi Diis placet) jam etiam Rempubl. capeſſere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immiſceri. Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quàm quòd aliæ rogationes tribunorum plebis ſuadent, aliæ legem abrogandam cenſent? Date frænos impotenti naturæ, & indomito animali, & ſperate ipſas modum licentiæ facturas, niſi vos faciatis. Mindimum hoc eorum eſt, quæ iniquo animo fœminæ ſibi, aut moribus aut legibus injunctum patiuntur. omnium rerum libertatem imò licentiam (ſi vera dicere volumus) deſiderant. Quid enim ſi hoc expugnaverint, non tentabunt? Recenſete omnia muliebria jura, quibus licentiam eorum alligaverint majores noſtri, per quæque ſubjecerint viris: quibus omnibus conſtrictas vix tamen continere poteſtis. Quid ſi carpere ſingula & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiemini; tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo ſimul pares eſſe cœperint, ſuperiores erunt. At, Hercule, nequid novum in eas rogetur recuſant non jus, ſed injuriam deprecantur. Imò ut quam accepiſtis, juſſiſtis ſuffragiis veſtris legem, quam uſu tot annorum & experiendo comprobaſtis, hanc ut abrogetis: id eſt, ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt: id modo quæritur. ſi majori parti, & in ſummam prodeſt. ſi quod cuiquam privatim officiet jus, id deſtruet ac demolietur, quid artinebit univerſos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamen audire quid ſit, propter quod matronæ conſternatæ procurrant in publicum, ac

vix foro se & concione abstineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abest, absitque semper talis fortuna Reipublicæ: sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec solicitudo pro suis, sed religio congregavit eas. Matrem Idæam Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt. Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, inquiunt: ut carpentis festis profestisque diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragiis vestris, per urbem vectemur: ne ullus modus sumptibus, nec luxuriæ sit. Sæpe me querentem de fœminarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modò, sed etiam magistratuum sumptibus audistis; diversisque duobus vitiis, avaritia & luxuria civitatem laborare: quæ pestes omnia magna imperia evertunt. Hæc ego quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. est, imperiumque crescit: & jam in Græciam Asiamque transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas. Infecta, mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic urbi. jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudanteis, miranteisque & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridenteis. Ego hos malo propitios Deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patiemur. Patrum nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, sed etiam mulierum animos donis tentavit. nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit. Quam causam fuisse censetis? Eadem fuit, quæ majoribus nostris, nihil de hac re lege sanciendi, nulla erat luxuria, quæ coërceretur. SICUT ante morbos necesse est cognitos esse, quàm remedia eorum: sic cupi-

ditates prius natæ sunt quàm leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus nisi quia vectigalis jam & stipendiaria plebes esse senatui cœperat? Itaque minime mirum est, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem desideratam esse, quæ modum sumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; stantes in publico inveniisset quæ acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne causam quidem aut rationem inire possum. Nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortasse naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat; sic æquato omnium cultu, quid unaquæque vestrûm veretur, ne in se conspiciatur? Pessimus quidem pudor est vel parsimoniæ, vel paupertatis; sed utrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet non habetis. Hanc, inquit, ipsam exæquationem non fero, illa locuples. cur non insignis auro & purpura conspicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie latet, ut quod habere non possunt, habituræ, si liceret, fuisse videantur? Vultis hoc certamen uxoribus vestris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia possit, pauperes; ne ob hoc ipsum contemnatur, supra vires se extendant? Næ, simul pudere, quod non oportet cœperit; quod oportet, non pudebit. quæ de suo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Miserum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit! quum quod ipse non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgò alienos viros rogant, & quod majus est, legem & suffragia rogant; & à quibusdam impetrant, adversus te & rem tuam liberos tuos inexorabiles. simul lex modum sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites futuram rem

quo-

quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accusari tutius est, quàm absolvi: & luxuria non mota tolerabilior esset, quàm erit nunc; ipsis vinculis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissa. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo. vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

ORATIO
L. VALERII TRIBUNI PLEBIS
pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id quod à nobis rogatur, processissent, ego quoque quum satis dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra exspectassem. nunc quum vir gravissimus consul M. Porcius, non authoritate solum, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longa & accurata insectatus sit rogationem nostram; necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra dissuadenda consumpsit & quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis authoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc consul verbotenus, quàm ut re insimularet. Cœtum & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris, in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem oratorem non solùm gravem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te Origines revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam à principio,

regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur? nonne intercursu matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, quum Coriolano Martio duce legiones Volscorum castra ad quintum lapidum posuissent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis aurum, quo redempta urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur, matronæ universæ ad mare profectæ sunt, ad matrem Idæam accipiendam? Dissimiles, inquit, causæ sunt. nec mihi causas æquare propositum est. nihil novi factum, purgare satis est. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminasque pertinentibus fecisse eas nemo miratus est, in causa propriè ad ipsas pertinente miramur fecisse? Quid autem fecerunt? superbas mediusfidius aures habemus, si quum domini servorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus: & eam præcipuè legem quæ luxuriæ muliebris coërcendæ causa lata esset. Et illa communis pro legibus, visa consularis oratio est: & hæc adversus luxuriam, severissimis moribus conveniebat. Itaque periculum est, nisi quid in utraque re vani sit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video.

Quæ

Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat. quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adversa tempestate usui sunt. Hæc quum ita natura distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? Sine qua quum majores nostri non existimarint matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque fœminarum abrogemus? Quis igitur nescit, novam istam legem esse, Q. Fabio, T. Sempronio consulibus viginti annis antè latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ac abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem; verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admoturus exercitum videbatur. Defecerant socii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: In eandem diem pecuniæ, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant. cautum erat, quò ne plus auri & argenti facti, quò ne plus signati argenti & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia

desiderata sit: quum, quia Cereris sacrificium lugentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finiri luctum triginta diebus jussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in usum publicum verteudæ erant, istam legem scripsisse, tamdiu manfuram. quamdiu causa scribendæ leges manssisset? Nam si quæ tunc temporis causa aut decrevit senatus, aut populus jussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præsenti pecunia locamus? cur servi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, sicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum Reipub. sentient: ad conjuges tantum nostras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perueniet? Purpura viri utemur, prætextati in magistratibus in sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur, magistratibus in colonis municipiisque, hic Romæ infimo generi magistris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui, fœminis duntaxat purpuræ usum interdicemus, & quum ubi viro liceat purpura in veste stragula uti, matremfamiliæ tuam purpureum amiculum habere non sines? & equus tuus speciosius instratus erit, quam uxor vestita? Sed in purpura, quæ teritur, absumitur, injustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro verò, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas est? Præsidium potius in eo est & ad publicos & ad privatos usus, sicuti experti estis. Nullam æmulationem inter se singularem, quando nulla haberet, esse ajebat. At, Hercule, universis dolor & indignatio est, quum socio-
rum Latini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi adempta sint: quum insignes eas esse auro & purpura, quum illas vehi per urbem,

se

se pedibus sequi: tanquam in illarum civitatibus non in sua imperium sit. Virorum hoc animos vulnerare posset: quid muliercularum censeris, quas etiam parva movent? Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut spolia bellica his contingere possunt. Mundicia & ornatus, & cultus, hæc fœminarum insignia sunt: his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt majores nostri. Quid aliud in luctu, quàm purpuram atque aurum deponunt? quid quum eluxerunt, sumunt? quid in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet si legem Oppiam abrogaveritis, non vestri arbitrii erit, siquid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat. minus filiæ, uxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt. Nunquam salvis suis exuitur servitus muliebris, & ipsæ libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum ornatum, quàm in legis, malunt esse. & vos in manu & tutela, non in servitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidiosis nominibus utebatur modò consul; seditionem muliebrem & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum montem; Sicut quondam irata plebs aut Aventinum capiant. Patiendum huic infirmitati est, quodcunque vos censueritis, quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

ORATIO
M. PORCII Catonis consulis ad suos.

ARGUMENTUM:

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato consul extemplo in Hispaniam cum copiis profectus est. Hic, ut hostium suorumque animos experiretur, milites, exercebat agendis prædis ex hostium agro. Quod ubi satis explorasset, convocari omnes jussit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cepit.

TEMPUS

TEMPUS quod ſæpe optaſtis, venit: quo vobis poteſtas fieret virtutem veſtram oſtendendi. Adhuc prædonum magis quàm bellantium militaſtis more: nunc juſta pugna hoſtes cum hoſtibus conferetis manus. Non agros inde populari, ſed urbium opes haurire licebit, Patres noſtri, quum in Hiſpania Carthaginienſium, & imperatores ibi & exercitus eſſent, ipſi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent; tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii ſui Iberus fluvius eſſet finis. Nunc, quum duo prætores, quum conſul, quum tres exercitus Romani Hiſpaniam obtineant, Carthaginienſium jam prope decem annis nemo in his provinciis ſit; imperium nobis citra Iberum amiſſum eſt. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem, magis temere, quam conſtanter bellantem, jugum quo ſe exuit, accipere rurſus cogatis.

ORATIO
T. QUINTII in conventu Græciæ.

ARGUMENTUM.

Iam in paci & libertate univerſa Græcia præter Ætolos erat, quum T. Quintio ſenatuſconſultum de ſuſcipiendo bello adverſus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in conſtitutam diem conventum omnium ſociarum civitatum Græciæ edicit. Ad diem quum frequentes conveniſſent, ita de bello adverſus Nabin gerendo retulit.

BELLUM adverſus Philippum non magis communi animo conſilioque Romani & Græci geſſerunt, quam utrique ſuas cauſas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginienſes hoſtes eorum juvando, nunc hic ſociis noſtris oppugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamſi noſtrarum obliviſceremur injuriarum, veſtræ injuriæ ſatis digna cauſa belli

belli fuerint. Hodierna consulatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos pati velitis sub ditione ejus esse: an æquum censeatis nobilissimam vetustissimamque civitatem, in media Græcia sitam, repeti in libertatem, & eodem statu, quo cæteras urbes Peloponnesi & Græciæ esse. Hæc consultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos est. Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis servitus, non plenam nec integram gloriam esse sinit. Cæterum si vos nec cura ejus civitatis nec exemplum, nec periculum movet, ne serpat latius contagio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos consulo, staturus eo quod plures censueritis.

ORATIO ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum de Ætolis & Nabide.

ARGVMENTVM.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant, quorum princeps Alexander quum audiret placere Athenienſibus ut Argi recuperarentur, ipse inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum esse in Italiam exercitum. Nam ipsum Nabin polliceri aut conditione, aut sua ipsius voluntate præsidium Argis deducturum. Quod nisi faceret, Ætolos vi armisque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Aristhenus, qui ea vaniloquentia motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE istuc Jupiter optimus maximus siverit, Junoque regina, cujus in tutela Argi sunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium sit posita in eo discrimine, ut miserius à nobis recipiatur, quam ab illo capta est. Mare interjectum ab istis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, si in media Peloponneso arcem

cem ſibi fecerint, futurum nobis eſt? Linguam tanquam Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum. Moribus ritibuſque efferatioribus quàm ulli barbari, immanes belluæ vivunt. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ conſtituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum ſatis pacata hæc relinquatis.

ORATIO NABIDIS TYRANNI Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

ARGVMENTVM.

Nabis tyrannus Lacedæmonius quum maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo ſtatim adventu cognovit cedendum fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præſtitutum diem prior ipſe de tyrannide, aliiſque quæ de ipſo jactabantur, in hunc modum diſſeruit.

SI ipſe per me T. Quinti, voſque qui adeſtis, cauſam excogitare, cur mihi aut indixiſſetis bellum, aut inferretis, poſſem; tacitus eventum fortunæ meæ expectaſſem. nunc imperare animo nequivi, quin priuſquam perirem, cur periturus eſſem ſcirem. Et, hercules, ſi tales eſſetis, quales eſſe Carthaginienſes fama eſt, apud quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet; in me quoque vobis quid faceretis, minus penſi eſſe, non mirarer. Nunc vos quum intueor, Romanos eſſe video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem ſocialem ſanctiſſimam habeatis. Quum me ipſe reſpexi, eum eſſe ſpero, cui & publice, ſicut cæteris Lacedæmoniis, vobiſcum vetuſtiſſimum fœdus ſit: & meo nomine privatim amicitia ac ſocietas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defenſionem præbet. nam & ipſis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi;

pavi: & accepi, quum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quòd quum jam Argos haberem, societas mihi vobiscum convenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At, hercle, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum; & æquitate rei, quòd non vestram urbem, sed hostium: quòd volentem, non vi coactam accepi: & vestra confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Cæterum nomen tyranni & facta me præmunt, quòd servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me qualiscunque sum, eundem esse, qui fui quum tu ipse mecum T. Quinti societatem pepigisti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi meæ inconstantiæ; quum vos mutetis, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberandis auctam, & egentibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque sunt, quum societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico quid in eo vos læsissem, aut vestram amicitiam violassem: sed illud, me more atque instituto majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparare singula necesse est. vos à censu equitem, à censu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem subjectam esse illis vultis. Noster legumlator non in paucorum manu Rempub. esse voluit, quem vos senatum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate: sed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credidit, ut multi essent, qui arma pro patriâ ferrent. Pluribus me peregisse, quam pro patriæ sermone brevitatis, fateor. & bre-

brevitet peroratum esse potuit, Nihil me, posteaquam vobiscum amicitiam instituí, cur ejus vos pœniteret, commisisse.

ORATIO.

T. QUINTII qua Nabidi respondet.

AMICITIA & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo facta est. Cujus jus tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; sicut tu quoque hoc Macedonico bello fecisti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & eo tyranno, quam qui unquam fuit, sævissimo & violentissimo in suos? Nobis verò etiam si Argos nec cepisses per fraudem nec teneres; liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in leges suas: quarum modo, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem fecisti. An ut ab Jaso & Bargillis præsidia Philippi deducantur, curæ erit nobis, Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam Græciæ, sub pedibus tuis relinquemus: quæ titulum nobis liberatæ Græciæ servientes deforment? At enim cum Philippo Argivi senserunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ad summum trium in ea re, non civitatis culpam esse: tam hercle, quàm in te quoque præsidio arcessendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico consilio actum, Thessalos & Phocenses, & Locrenses, consensu omnium scimus partium Philippi fuisse, tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem censes in Argivis, qui insontes publici consilii sint, facturos? Servorum ad libertatem voca-

vocatorum, & egentibus hominibus agri divisi crimina tibi objici dicebas. non quidem nec ipsa mediocria: sed quid ista sunt præ iis quæ à te tuisque quotidie alia super alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, si audire juvat vera dominationis impotentissimæ crimina. Ut omnia alia vetustiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iste gener tuus penè in oculis meis edidit? quam tu ipse, quum jam propè in finibus Lacedæmoniorum essem? Agedum, quos in concione comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis, in custodia te habiturum esse pronuntiasti; jube vinctos produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, vivere sciant. At enim ut jam ita sint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare possent, mare trajecerunt, terra marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquis, vestramque amicitiam ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguat feciſſe? Sed nolo p'uribus: summam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, si socios meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas. Utrum non à te factum est? nam & Messenem uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non societatem solum, sed si Diis placet, affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigisti: & bellum adversum nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti; & plures propè cives Romanos, quàm Philippus, cepisti atque occidisti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus nostros portantibus navibus fuit. Proinde parce sic fidem ac jura societatis jactare: & omissa populari oratione, tanquam tyrannus & hostis loquere.

ORA-

ORATIO.

T. QVINTII, QVA SVOS AD obsidionem Lacedæmonis adhortatur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum prioribus duabus concionibus conjunctum est. Quum ita colloquuti essent, Nabis, Aristhemo, ut dum liceret, suis rebus consuleret, oranteque, postero die se deducturum Argis (quando ita Romanis placeret) præsidium spoponderat, simul & perfugas & captivos redditurum, ac si quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum. Quintius animum intendebat: ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat, quum sentientibus omnibus continuandum esse bellum, ipse unus per simulationem difficultatem obsidionis Lacedæmonis, quo se Nabis ex colloquio receperat, causando, etiam tum à bello militum animos avertere conabatur. Ubi simulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac crescere vidit, repente in hæc verba ad obsidionem adhortatus est.

BENE vertat! obsideamus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quam ipsi scitis: oppugnatio urbium sit, & obsidentibus prius sæpe quàm obsessis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet; hybernandum circa Lacedæmonis mœnia esse. Quæ mora si laborem tantum ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad sustinenda ea parati essetis, hortarer vos. Nunc impensa quoque magna eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda est; in commeatus nobis vobisque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter destituatis, scribendum ante vestris civitatibus censeo, explorandumque, quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum satis superque habeo: sed quo plures sumus, pluribus re-

bus

bus egebimus. Nihil jam præter nudum solum ager hostium habet. Ad hoc hvems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

ORATIO.

MINIONIS, ad Legatos Romanorum.

ARGVMENTVM.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Iulius missi ad Eumenem primum deinde ad Antiochum. Ii expositis senatus mandatis Eumeni, Ephesum ad Antiochum veniunt. Forte per eos dies filii Antiochi morte primùm nuntiata factum erat ut clausa regia omnes in luctu essent. Legatus a'ter (nam Sulpitius ager Pergami substiterat) eo publico luctu, non fore ratus, ut lætis animis audiretur, Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam satis doctus quid ad se venirent legati, cum uno Minione principe amicorum consilia communicabat. Fugiebat atque detrectabat modis omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, si redirent ultro, nec accerseret diutius commoratos, nisi Minio ipse causam totam susceptam eius commodo cum legatis se acturum recepisset. Accitis itaque legatis, Minio ipso absente Antiocho ita loquutus est. Legati deinde responderunt.

SPecioso titulo utivos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: sed facta vestra orationi non conveniunt. & aliud Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrnæi, Lampsacenique Græci sunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, a quibus stipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracusas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profectò dicatis, quàm armis superatis vos iis has leges imposuisse. Eandem

de

de Smyrna & Lampſaco, civitatibuſque quæ Joniæ aut Æolidis ſunt, cauſam ab Antiocho accipite. Bello ſuperatas à majoribus, & ſtipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei reſponderi velim, ſi ex æquo diſceptatur, & non belli cauſa quæritur.

ORATIO SULPITII LEGATI ROMANORUM, qua ad præcedentem reſpondet.

FECIT verecundè Antiochus, qui ſi alia pro cauſa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet iſta quàm ſe dicere maluit, Quid enim ſimile habet civitatum earum quas comparaſti cauſa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in noſtram venerunt poteſtatem, uno & perpetuo tenore juris ſemper uſurpato, nunquam intromiſſo, quæ ex fœdere debent, exigimus. Poteſne tandem dicere, ut ii populi non per ſe, non per alium quemquam fœdus mutaverint; ſic & Aſiæ civitates, ut ſemel venerunt in majorum Antiochi poteſtatem, in perpetua poſſeſſione regni veſtri permanſiſſe? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolomæi fuiſſe poteſtate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem uſurpare? Nam ſi, quod aliquando ſervierunt temporum iniquitate preſſi, jus poſt tot ſecula aſſerendi eos in ſervitutem faciet; quid abeſt quin actum nobis nihil ſit, quòd a Philippo liberavimus Græciam, & repetant poſteri ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Theſſalorum totam gentem? Sed quid ego cauſam civitatum ago, quam ipſis agentibus & nos, & regem ipſum cognoſcere æquius eſt?

ORATIO ANNIBALIS ad Antiochum qua ſe purgat.

ARGVMENTVM.

Pertinet hoc ad conciones ſuperiores duas. His invicem jactis, legati earum ipſarum civitatum de quibus

bus Sulpitius meminerat, quum introducti nunc suas quisque querelas, nunc expostulationes interserrent, re infecta dimissi sunt. Exinde consilium inibat Antiochus belli adversus Romanos suscipiendi. In id consilium fortè Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Iulio, legato altero Romanorum, suspectus. Percontatus itaque alienationis & iracundiæ regis in se causam, quum ex colloquiis id natum acciperet occasionem modo se regi purgandi quærebat. Ac eam tandem nactus, ita se regi purgavit.

PATER Amilcar, Antioche, parvum admodum me, quum sacrificaret, altaribus admotum jurejurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex & triginta annos militavi: hoc me in pace patria mea expulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicunque vires, ubi arma esse sciam, huc veniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi quam ex me quærant. Odi odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii testes sunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto. si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium cum quo deliberes quærito.

Ex trigesimosexto libro ab urbe condita.

ORATIO ANNIBALIS in consilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus sententia.

ARGUMENTUM.

Antiochus Annibalem in consilium adhibere non solebat, etiam si oratio de ea qua se Annibal purgavit, regem sibi reconciliasset. Fortè in id adhibitus quo de Thessalis consultabatur, quum aliud alii sentirent,

rent, nominatim rogatus sententiam, ita consilium suum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiusque belli ratione, expositi.

SI ex quo trajecimus in Græciam, adhibitus essem in consilium, quum de Eubœa, de Achæis, de Bœotia agebatur; eam sententiam dixissem, quam hodie quum de Thessalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quacunque ratione censeo deducendos esse. nam quod ad Eubœam Bœotosque & Thessalos attinet, cui dubium est, quin ut quibus nullæ suæ vires sint, præsentibus adulando semper, quem metum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur, simul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad consuetum imperium se avertant? nec iis noxæ futurum sit, quòd quum Romani procul abessent, vim tuam præsentis exercitusque tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiusque est, Philippum nobis conjungere, quam hos, cui si semel in causam descenderit, nihil integri futurum sit, quique eas vires afferat, quæ non acceſſio tantùm ad Romanum esse bellum, sed per se ipsæ nuper sustinere potuerint Romanos? Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim? quum, quibus adversus Philippum veluerint Romani, iis nunc fore videam ut ipsi oppugnentur. Ætoli, qui Philippum (quod inter omnes constat) vicerunt, cum Philippo adversus Romanos pugnabunt. Amynander atque Athamanum gens; quorum secundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiscum stabunt: Philippus tum, te quiero, totam molem sustinebat belli: nunc duo maximi reges, Asiæ Europæque viribus adversus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiscum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi

jungi nobis Philippum posse? Una, communis utilitas, quæ societatis maximum vinculum est: altera, auctores vos Ætoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere est solitus, ante omnia hoc semper affirmavit, ftemere Philippum, & ægrè pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem ut feræ bestiæ vinctæ aut clausæ, & refringere claustra cupientes, regis iram verbis æquabat. cujus si talis animus est, solvamus nos ejus vincula, & claustra refringamus! ut erumpere diu coërcita ira in hostes communes possit. Quòd si nihil eum legatio nostra moverit; at nos, quoniam nobis eum adjungere non possumus, ne hostibus nostris ille adjungi possit, caveamus. Seleuchus filius tuus Lysimachiæ est: qui si eo exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari; facilè ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda avertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, jam ab initio non ignorasti, quod si tum auditus forem, non in Euboëa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurumque & Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere, & qui maximus iis terror est, Annibalem in Italia esse audirent. Nunc quoque arcessas censeo omnes navales terrestresque copias. Se quantus classem onerariæ, cum commeatibus. nam hic sicut ad belli munera pauci sumus, sic nimis multi pro inopia commeatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires; divisam classem partim Corcyræ in statione habebis, ne transitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque spectat, trajicies: ipse cum omnibus terrestribus copiis in Billinum agrum procedes. Inde Græciæ præsidebis, & speciem Romanis trajectarum te præbens, & si res poposcerit, trajecturus. Hæc suadeo,

qui

qui, ut non omnis peritissimus sim belli; cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. In quæ consilium dedi, in eadem nec infidelem, nec segnem operam polliceor. Dii approbent eam sententiam, quæ tibi optima visa fuerit.

ORATIO ATTILII consulis ad suos.

ARGUMENTUM.

Attilius consul depopulatus Hypatensem Heracleensemque agrum in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, castra locaverat. Quod ubi regi allatum est, veritus ipse ne quam viam per juga imminentia Romani ad transitum invenirent, Ætolis Heracleam mandat, occuparent ea ipsa cacumina, ne qua Romanus transire posset. Ita ut jusserat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Consul ea re cognita, eodem adversus Ætolos missis legionibus, ipse priusquam in hostem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEROSQUE omnium ordinum milites inter vos esse video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auspicioque militaveritis, Macedonico bello inexsuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quam hic quippe portæ sunt hæ, & unus inter duo maria clausis omnibus, velut naturalis transitus est. Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt, & validiores impositæ: exercitus hostium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thracesque & Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes: hic Syri & Asiatici Græci sunt; levissima genera hominum, & servituti nata. Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam inde à juventa finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic ut aliam omnem vitam fileam, is est, qui quum ad inferendum populo Romano bellum ex Asia in Europam transisset, nihil

nihil memorabilius toto tempore hybernorum gessérit, quam quòd amoris causa, ex domo privata & obscuri etiam inter populares generis uxorem duxit; & novus maritus, velut saginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam processit. Summa virium ipeique ejus in Ætolis fuit; gente vanissima & ingratissima; ut vos prius experti estis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec contineri in castris potuerunt, & in seditione ipsi inter se sunt: & quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutati, refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluserunt sese. Rex ipse confessus, nusquam æquo campo non modò congredi se ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aperto ponere, relicta omni ante se regione ea, quam se nobis ac Philippo ademisse gloriabatur, condidit se intra rupes: ante fauces quidem saltus, ut quondam Lacedæmonios fama est, sed intra penitus retractis castris. Quod quantum interest, ad timorem ostendendum, an muris alicujus urbis obsidendum sese incluserit? Sed neque Antiochum tuebuntur angustiæ: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. satis undique provisum atque præcautum est, ne quid adversus vos in pugna præter hostes esset. Illud proponere animo vestro debetis; non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare, (quanquam is quoque egregius titulus esset, liberatam à Philippo ante, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium vestrum cessura, quæ nunc in regiis castris sunt; sed illum quoque omnem apparatum, qui in dies ab Epheso exspectatur, prædæ futurum: Asiam deinde Syriamque, & omnia usque ad ortus solis ditissima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit: & omne humanũ genus secundum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc

tanta præmia dignos parate animos, ut crastino die bene juvantibus Diis acie decernamus.

ORATIO
T. QUINTII ad Achæos de Zacyntho.

ARGUMENTUM.

Zacynthus insula erat, quam Hiero Agrigentinus, Animandri, cujus in possessione erat, præfectus, posteaquam dominum à Philippo Megalopolitano Athamania pulsum audivit pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præstitum Romani insulam ut suam repetebant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, suas ditiones esse jureque à se possideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio se aspernatos esse testabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non desistebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permissa est arbitrio, qui quod velit, nunc exponit.

SI utilem possessionem ejus insulæ censerem Achæis esse, autor essem senatui populoque Romano, ut eam vos habere sinerent. Cæterum sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exerit partes aliquas, quocunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere; haud dissimiliter vos Achæi clausos undique mari, quæ intra Peloponnensi sint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facilè. simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra sint, & exposita ad omnes ictus esse.

ORATIO
QUINTII AD M. ACILIUM consulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius, quum delatis pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad sustinendam totam belli molem con-

confugisse comperisset, tum demum vi atque armis agendum esse cum iis ratus, urbem ipsam obsidere cœpit. In castra eo ipso tempore T. Quintius ex concilio Achaico redierat: qui quum ex composito muros obambularet, ut ab Ætolis ipsis nosceretur, omnes extemplo nomine eum inclamabant, orabantque ut se servare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit, ut soluta obsidione alio transferret bellum.

UTRUM fallit te M. Acili, quid agatur? an quum satis provideas, nihil id magnopere ad summam Reipub. pertinere censes? *Erexerat ex-spectatione consulem.* Et, quin expromis, *inquit Acilius*, quid rei sit? *Tum Quintius*: Eequid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus sit imperii tui. Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes, sed tot jam gentes, Athamaniam, Perræbiam, Aperantiam, Dolapiam sibi adjunxisse? Atqui non tantum interest nostra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Philippum crescere: & victoriæ tuæ præmium te militesque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORATIO
T. QUINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio hujus à superiore petenda oratione. M. Acilius consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permiserat. Itaque rursus obambulare circa eandem partem maris, circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Vbi quum eum rursus Ætoli animadverterent, impensius orabant ut sui misereretur. Tum egredi aliquot ad se jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipse vellet, ita exposuit.

FORTUNA vestra facit, ut & iræ meæ & orationi temperem. Evenerunt quæ prædixi eventura. & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidisse ea videantur. Ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis quidem benefacere absistam. Mittite oratores ad Cos. qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis. Ego apud Cos. deprecator defensorque vobis adero.

Ex trigesimo septimo libro ab urbe condita.

ORATIO EUMENIS IN CONCILIO

ARGUMENTUM.

L. Æmilio prætori inter provincias decernendas classis Romana decreta erat. Eum quum Samo Eleam, ut regi Eumeni opem ferret, cum classe Romana venisse Antiochus audiret. Publiumque Scipionem consulem jam in Macedonia cum exercitu esse: de pace agendi tempus venisse ratus, caduceatorem ad Æmilium misit, qui de pace se agere velle nuntiaret, Tum concilium hac de re Æmilius edicit in quo quum de re ipsa referret, Rhodii quidem rogati sententiam censebant pacem esse faciendam: cæterum Eumenes contra sentiebat; quam sententiam ita peregit.

QUI enim aut honestè inclusi mœnibus, & obsessi, velut leges pacis accipiemus? aut cui rata ista pax erit, quam sine consule, non ex autoritate senatus, non jussu populi Romani peregerimus? Quæro enim, pace per te facta, redituruſne extemplo in Italiam sis?, classem exercitumque deducturus? an expectaturus, quid de ea re consuli placeat, quid senatus censeat, quid populus jubeat? Restat ergo, ut maneas in Asia, & rursus in Hyberna copiæ reductæ, omisso ubi bello, exhauriant commeatibus præbendis socios; deinde (si ita visum sit

iis penes quos potestas fuerit) instauremus novum de integro bellum. quod possumus, si ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittimur, ante hyemem Diis volentibus perfeciſſe.

ORATIO.

SCIPIONIS, qua legatis Antiochi respondet.

ARGUMENTUM.

Heraclides Byzantius ab Antiocho missus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras conditiones eam quoque detulerat, Antiochum paratum esse restituere Romanis quascunque in Asia teneret urbes, dimidiamque partem impensarum in bellum factarum præstare. Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, sicuti mandatum ipsi erat, fore, si conditiones acciperet, ut Antiochus ipsi filium etiam sine pretio redderet: magnum deinde auri pondus pollicitus in societatem regni eum venturum profeſſus est, si pacem feciſſet. Nunc Scipio respondet.

QUOD Romanos omneis, quòd me ad quem missus es, ignoras, minus miror; quum tè fortunam ejus à quo venis, ignorare cernam. Lysimachia renenda erat, ne Chersonesum intraremus: aut ad Helleſpontum obsistendum, ne in Asiam trajiceremus; si pacem tanquam à solicitis de belli eventu petituri eratis. Conceſſo verò in Asiam transitu, & non solum frœnis, sed etiam jugo accepto, quæ disceptatio ex æquo, quum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: alias: Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certè non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit. sed publicè nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præsentia dare possim, fidele consilium est. Ab, nuntia meis verbis, bello absistat: pacis conditionem nullam recuset.

ORATIO ZEUSIS LEGATI ANTIOCHI ad Romanos de pace.

ARGUMENTUM.

Antiochus eo prælio quod adversus Romanos ad Phygium flumen commisit, fuga sibi salutem quærere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primum, deinde Apameam se recepit: ubi, de pace agendum esse, utin tam adversis rebus, in animum inducens, legatos ad consulem de ea re mittit. Dato consilio Zeusis legatorum princeps ita causam egit.

NON tàm quid ipsi dicamus, habemus, quàm ut à vobis quæramus Romani quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis. quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit; Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quàm Deos consulere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO SCIPIONIS ad ea respondentis.

ROMANI ex iis quæ in Deûm immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque: neque eos secundæ res extulerunt, nec adversæ minuerunt. Ejus rei ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. Posteaquam Hellespontum trajecimus; priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus, Europa abstinete, Asiaque omni, quæ cis Tau-

Taurum montem est, decedite. Pro impensis deinde in bellum factis xv. millia talentum Euboïcorum dabitis; quingenta præsentia, duo millia & quingenta, quum senatus populusque Romanus, pacem comprobaverint. millia deinde talentum per XII. annos. Eumeni quoque reddi XL. talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum est, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed nusquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit; cum ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo Mnasimachum Acarnana, & Chalcidenses, Philonem & Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit quàm facere potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum majestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigesimo octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS Africani rei, ad Quirites.

ARGUMENTUM.

Suprà ostensum est, quum Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis pacisci vellet, ab ipso datum legato negotium ut si publicè impetrare non posset, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere ut filius sine pretio redderetur, ingensque auri pondus detur, si per ipsum pacem impetraret. Inde ambo Q. Pleminii Scipionis criminandi occasionem se nactos esse rati, ei diem dicunt. Is vero quum postero die citatus reus magna multitudine amicorum septus in rostra subisset, in hæc verba populum Romanum admonebat, ut secum Diis actum gratias irent, quod deorum auspi-

ciis tali die de Carthaginiensibus triumphasset: ne videlicet in ea civitate quam paulo antè ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicaverat causam diceret.

HOC Die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginiensibus signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis supersedere æquum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quòd mihi & hoc ipso die, & sæpè alias egregiè Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt! Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum Quirites; & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septemdecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis præcessi.

Ex tregesimo nono libro ab urbe condita.

ORATIO
M. PORCII CATONIS CONSULIS, ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam invecta erant. Qui sacris iis initiabantur, seu mares seu fœminæ, noctu cœtus conciliabulaque faciebant tota urbe: fœminæ faces ardentes præferebant, quas in aquam demissas, magia quadam, flammæ integra efferebant: mares velut capta mente, cum ja ctatione fanatica vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremo & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fiebant. Hinc rixa, hinc conjurationes, hinc cædes,

hinc

hinc nullum non mali genus serpebat. Sed nihil non revelet dies, quanquam diu celatum atque abstrusum. Tandem indicio cujusdam Ebutia primum, deinde Hispalæ, quam Ebutia manumiserat, ad Posthumium consulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid acceperat defert: cui ob id ipsum habitæ à senatu gratiæ. Patres quæstionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum verò & ne qui cœtus nocturni fierent decretum & datum negotium ut sacerdotes qui sacris iis præerant, conquirerentur. Iam suum cuique magistratui officium de iis sacris tollendis iniunctum erat, quum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata conscendit. Vnde comprecatus primum deos, sicuti assolet quoties ad populum magistratus verba facturus est, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus disseruit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret; hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituissent: non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis; ne locum negligentiæ dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. ut ad cavendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota jampridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modò accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusq; nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo: cæterum quæ ea res sit, ignorare: alias Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam esse credere; & qualecumque sit, ad paucos

pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illico necesse est exterreamini, nisi adjunxero qui qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fuit: deinde simillimi fœminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod indies plures fiunt. Majores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus edictus esset, aut plebi consilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coïre voluerunt & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares sciatis; non misereat vos eorum solùm sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes milites faciendos censetis Quirites? iis ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent? Minus tamen esset, si flagitiis tantum effœminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis, (quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est) conjuratio sese impia tenet: Crescit & serpit quotidie malum. jam majus est, quàm ut capere id privata fortuna possit, ad summam Reipub. spectat. nisi præcavetis, Quirites, Jam huic diurnæ le-

legitimè ab consule vocatæ, par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in jura vestra tritis, illi colerint, consultabunt de sua salute simul, ac vestra pernicie. tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrûm debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errore labatur vestrûm quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis, divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque, omnem disciplinam sacrificandi, præterquam mere Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quàm ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis. [Omnia Diis propitiis, volentibusque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos, quæ ipsis, nobis agenda sunt, impigrè exsequemur: vigiliarum nocturnarum

cturnarum curam, per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO.

PHILIPPI MACEDONIS ad legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Philippus Macedo multa oppida Thessalorum. Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, sux ditionis fecerat: quæ quum repetita permissis se Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno consensu tam rem ii populi ad senatum deferunt. Senatusconsulto legati tres (in quibus Q. Cacilius Metellus fuit) ad disceptionem finiendam missi: quorum primo statim adventu de ea ipsa re concilium indictum est: ad quod etiam Philippus convenit. Cognita causa legati decernant ut præsidia Macedonum ex urbibus Thessalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti; de urbibus ejus gentis cognoscunt. Philippus indigne ferebat, omnia non ex animi sui sententia & jure fieri. Itaque injurias suas in hanc sententiam legatis exposuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene disceptatio est; sed etiam vobiscum Romani, à Quibus nihil æqui me impetrare jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum censebam; non quia magna accessio ea regni futura esset (sunt enim & parva oppida, & in finibus extremis posita) sed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat. negatum est mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare jussus à consule M. Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibusque

que essem; transcendentem me jam muros, à capta prope urbe revocavit consul, & abducere inde copias coëgit. Ad hujus solatium injuriæ permissum est, ut Thessaliæ Perrhæbiæque & Athamaniæ, reciperem quædam castella magis quàm urbes. ea quoque ipsa vos mihi Q. Cæcili, paucos ante dies ademistis. Pro non dubio paulo ante, si Diis placet, legati Eumenis sumebant, quæ Antiochi fuerunt. Eumenem æquius esse quam me habere. id ego aliter longè judico esse. Eumenes enim nonnisi vicissent Romani, sed nisi bellum gessissent, manere in regno suo non potuit. Itaque ille vestrum meritum habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut nulla pars in discrimine fuerit, ut tria millia talentum, & quinquaginta tectas naves, omnes Græciæ civitates, quas ante tenuissem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem societatis, sim aspernatus. hostemque ei me esse prius etiam quam M. Acilius exercitum in Græciam trajiceret, prædicem tuli: & cum eo consule belli partem quamcunque mihi delegavit, gessi: & insequenti consuli, L. Scipioni, quum terra statuisset ducere exercitum ad Hellespontum, non iter tantum per regnum nostrum dedi, sed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præstanda à barbaris erat. Pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito; utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentia vestra oportebat, an quæ haberem aut meo jure, aut beneficio vestro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuisse fatemini, non restituuntur, Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit. &, si Diis placet, decem legatorum decretum speciem calumniæ impudentissimæ prætendit; quomaximè & refelli & coargui potest. Disertissimè enim planissimeque

in eo scriptum est; Chersonesum & Lysimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Æneus, & Maronea, & Thraciæ civitates adscriptæ sunt? quod ab illis ne postulare quidem est ausus, id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos esse velitis, referte. Si tanquam inimicum & hostem insectari propositum est; pergite ut cœpistis, facere. Sin aliquis respectus est mei, ut socii atque amici regis; deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

ORATIO.

LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM qua legatis Roman. Respondet.

ARGVMENTVM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud senatum de injuriis suis, quas ab Achæis acceperant, conquesti sunt. Inter cætera id quoque criminibantur, mœnia Lacedæmonis ab iis diruta esse, abductam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is quum dato consilio exposuisset Achæis ægre ferre senatum quòd Lacedæmoniis tot tamque graves clades intulissent, cædemque fecissent eorum qui missi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis respondit.

DIFFICILIOR nobis Appi Claudi apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respondendum erat: nunc à vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est: quam iniquitatem conditionis subimus quod illa spe decidimus, judicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paulo antè egisti. Ego certè, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & postea Romæ questi sunt Lacedæmonii, à te paulo antè relata sint, non tibi sed illis me apud te respondere credam. Eadem objicitis eorum, qui à Philopœmene prætore evocati

cati ad causam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romani, sed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuisse arbitror: Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt; si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponeso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent. quum vos procul essetis, quò aliò, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferentes, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnantes viderant, confugerent? Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus. Quod quum alii laudent; reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, Dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt; quonam modo ea quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quòd evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant? Quod verò illi venientes in castra interfecti sunt; vestrum est. Areu & Alcibiade, qui nunc nos, si Diis placet, accusatis, non nostrum. Exulet Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiscum erant, quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; meos quorum opera patria extorres, ne in tuto quidem exilio posse consenescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt, nec jure, an injuria cæsi sint, argumentari refert. At enim illa certè vestra sunt, Achæi, quòd leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustuliſtis, quòd muros diruistis. Quæ utraque ab iisdem objici quidem possunt; Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dis-

sol-

solvendam Lycurgi disciplinam extructi sint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum sibi, non civitati paraverunt. Et si existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc se patriam & Spartam antiquam agnoscere dicat. Non Philopœmenem exspectare, nec Achæos, sed vos ipsi Lacedæmonii vestris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. Vestræ enim illæ deformes veluti cicatrices servitutis erant: & quum sine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuissetis, muris velut compedibus circumdatis vincti per centum annos serviistis. Quod ad leges ademptas attinet: ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademisse arbitror. nos non suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse: nec male consuluisse nostri eam fecerimus, & nobis miscuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponesi esset. Tunc, opinor, si aliis ipsi legibus viveremus alias istis injunxissemus, queri se iniquo jure esse, & indignari possent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, qua sum adhuc usus, neque sociorum apud socios neque liberæ gentis esse: sed servorum verius disceptantium apud dominos. Nam si non vana vox illa præconis fuit, qua liberos esse omnium primos Achæos jussistis, si fœdus ratum est, si societas & amicitia ex æquo observatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani, non quæro, vos rationem reposcitis, quid Achæi Lacedæmonis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt, finge à nobis. Quid? vos senatores Campanos securi non percussistis? Muros diruimus. vos non muros tantum, sed urbem & agros ademistis. Specie, inquis, æquum est fœdus apud Achæos, re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi: & si non oportet, non indignor, sed oro vos, quantumlibet intersit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hostes vestri

nostri-

noſtrique apud vos ſint, ac nos ſocii: imo ne meliore jure ſint. Nam ut in æquo eſſent, nos fecimus, quum leges iis noſtras dedimus, quum ut Achæi concilii eſſent, effecimus. Parum eſt victis, quod victoribus ſatis eſt. plus poſtulant hoſtes, quàm ſocii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta æque ſacrata ſunt, ea cum perjurio noſtro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus & vetemur & timemus Deos immortales.

Ex quadrageſimo libro ab Urbe condita.

ORATIO PHILIPPI MACEDONIS de ſua liberorumque infelici conditione.

ARGUMENTUM.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perſeus & Demetrius. minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliiſque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipſum Perſeus ægrè ferebat, quòd eo pacto imperii ſummam mortuo patre ad eum deferendam eſſe facile appareret. Itaque ſibi adſciſcit Macedonum magnum numerum, qui ſecum patrem regem ſuapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occaſionem alii alio in Ramanos, jaciebant, etiam præſente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet ſui erga Romanos velut igniculis agitatus, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri ſe ſuſpectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat conſultandum. Ex eo vero colloquio Perſeus viam ſibi ad augendam eam ſuſpicionem factam eſſe ratus, nunquam non ejus conſilii ſui perficiendi opportunitatem quæ-

quærebat. Forte Basternæ quidam regii sanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes, sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra modum lætanti; Quid hæc, inquit Perseus, profutura sunt nobis, quum fraude domestica plus immineat periculi, quam præsidii ab externis auxiliis? Prætereà postridie conditum lustrum, quum pro more juvenes regii suis quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei præsertim furore nihil ad justam prælii speciem præter ferrum deesset, eo certamine tandem longe superior Demetrii acies apparuit. Quod indigne passus Perseus quum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrime negat. Festo deinde die jactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum quæ jactarentur, forte Persei jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii, egressis vulneratus abscessit. Ejus rei ignarus Demetrius mox, Quin commessatum, inquit, ad fratrem imus? & iram, si qua forte ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita quum soli abnuerunt, à Demetrio ire coguntur: ac facti sui non obliti, gladios sub veste occultant, quibus se, si qua vis forte oriretur: defenderent. Speculatores in vestibulo adium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium venire inter multos gladios cinctos. Hoc nuntio permotus Perseus velut in re trepida, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulsatis foribus domum suam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Postero die quum primum licuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem quum solito tristiorem Philippus animadverteret, quid ea mœstitia protenderet rogat. Perseus ordinem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari & amicos aliquod jubet. Quibus miseriam

suam

suam & liberorum conditionem, ita ut sequitur, indicavit. Post patrem Perseus pejor Demetrium parricidii accusat: sequuta est deinde rei defensio.

SEDEO miserrimus pater judex inter duos filios, accusatorem parricidii, & reum; aut confecti aut admissi criminis labem apud meos inventurus, Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem. Sed interdum spes animum subibat; deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse, etiam hostes armis positis fœdus iciſſe, & privatas multorum simultates finitas. subituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ vereor, ne vana surdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventos eorum retuli, quibus se stirpemque suam, domos, regna funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui; sociabilem consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges, salutarem per multa secula ipsis patriæque. Eandem civitatem, posteaquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit, everſam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quàm exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nulla re magis, quàm fraterna unanimitate regnum æquasse. Ne Romani quidem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut audita habeam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. & L. Scipionem, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum; quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus deterrere à vecordi discordia potuit: Neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo, & spirante me hæreditatem meam ambo

&

& ſpe & cupiditate improbra creviſtis. Eouſque me vivere vultis, donec alterius veſtrum ſuperſtes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, Nec patrem poteſtis pati. nihil chari, nihil ſancti eſt: in omnium vicem regni unius inſatiabilis amor ſucceſſit. Agite! conſcelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri poteſtis, aut comminiſci libet. Reſeratæ aures ſunt, quæ poſthac ſecretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO
PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati commeſſatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, niſi perpetratum facinus: & eadem petitus inſidiis audio, quæ latro atque inſidiator. Non nequicquam iſti unum Demetrium filium te habere, me ſubditum & pellice genitum appellant. nam ſi gradum, ſi charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehenſas inſidias, ſed in eum, qui feciſſet, ſævires. Nec adeo tibi vilis vita eſſet noſtra, ut nec præterito periculo meo movereris, neque futuro, ſi inſidiantibus ſit impune. Itaque ſi mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in ſolitudine natura ipſa ſubjecit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me ſtrictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen, quod? utri noſtrûm ſanctius ſit, jampridem ſentis, ita me audias precor; tanquam ſi voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti interveniſſes, Demetrium cum armatis nocte intempeſta in veſtibulo meo deprehendiſſes. Quod tum

tum vociferaret in re præsenti pavidus, hoc nunc postero die queror, Frater, non comessantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus, obstat vetustus Macedoniæ mos, obstat verò etiam patris judicium. Huc transcendere, nisi per meum sanguinem, non potes, omnia moliris, & tentas adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit parricidio tuo. Hesterna die in lustratione, & decursu, & simulacro ludicro pugnæ, funestum prope prælium feciſti: nec me aliud à morte vindicavit, quàm quod me ac meos vinci passus sum. Ab hostili prælio, tanquam fraterno lusu, pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis me, pater, inter inermes convivas cœnaturum fuisse, ad quem armati comessatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuisse, quem sudibus te inspectante propè occiderunt? Quid hoc noctis? quid inimicus ad iratum, quid cum ferro succinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere ausus non sum, comessatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuisset, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tanquam accusator criminose, nec dubia argumentis colligendo ago. Quid enim? negat se cum multitudine venisse ad januam meam? an ferro succinctos secum fuisse? Quos nominavero, accersse. possunt quidem omnia audere, qui hoc ausi sunt, non tamen audebunt negare. Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, pro manifesto, haberes; fatentes pro deprehensis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! sed ne sint cæcæ pater execrationes tuæ, discerne & dispice insidiatorem, & petitum insidiis: noxium huic esse caput. Qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in patris misericordia & justitia habeat.

Quò

Quò enim alio confugiam, cui non ſolemne luſtrale exercitus tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ? non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta eſt? Si iero ad fratrem invitus moriendum eſt: Si recepero intra januam commeſſatum fratrem, moriendum eſt. nec eundo, nec manendo inſidias evito. Quò me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui. non Romanos habeo, ad quos confugiam: periſſe expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modò Thraciæ maritimam oram, indignor. nec me, nec te incolumi, Macedoniam ſuam futurâ ſperant. Si me ſcelus fratris, te ſenectus, abſumpſerit, aut nec ea quidem exſpectata fuerit; regem regnumque Macedoniæ ſua futura ſciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquiſſent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus ſatis præſidii eſt. Vidiſti heſterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, niſi ferrum? quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu aſſumpſerunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis ſpem omnem dignitatis & fortunæ poſuerunt, & in eo, qui omnia apud Romanos poteſt. neque hercule iſtum mihi tantum fratri majori, ſed propè eſt, ut tibi quoque ipſi regi & patri præferant. Iſte enim eſt, cujus beneficio pœnam tibi ſenatus remiſit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam ſenectutem obligatam & obnoxiam adoleſcentiæ ſuæ æquum cenſet. Pro iſto Romani ſtant, pro iſto omnes urbes tuo imperio liberatæ, pro iſto Macedones, qui pace Romana gaudent. Mihi præter te, pater, quid uſquam aut ſpei, aut præſidii eſt? Quo ſpectare illas literas ad te nunc miſſas T. Quintii credis, quibus benè te conſuluiſſe rebus tuis ait, quòd Demetrium Romam miſeris, & hortatur, ut iterum & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum, remittas eum? T. Quintius,

tius, nunc est auctor omnium rerum isti, & magister. Eum sibi, te abdicato patre, in locum tuum substituit illinc ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quæruntur adjutores consiliis, quum te plures, & principes Macedonum cum isto mittere jubet. qui hinc integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes, imbuti illic & infecti Romanis delinimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia est: eum jam regem vivo patre appellant. Hæc si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò, si in medio ponitur, non agnosco. quem enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum succedam? Unus ante me pater est: & ut diu sit, Deos rogo. Superstes (& ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hæreditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem scelerate cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obstat frater major; ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur, non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater senex, & filio solus orbatus, de se magis timebit, quàm ut filii necem ulciscatur, Romani lætabuntur, probabunt, defendent factum. Hæ spes incertæ, pater, sed non inanes sunt. Ita enim res se habet: periculum vitæ propellere à me potes. puniendo eos, qui ad me interficiendum ferrum sumpserunt: si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

ORATIO DEMETRII, parricidii rei.

OMNIA, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater præoccupavit accusator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit. quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesque insidietur ultrò mihi; non insidiatoris modò, sed

sed latronis manifesti & percussoris speciem induit. Periculo suo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quicquam spei reliquæ habeam. Circumventum, solum, inopem, invidia gratiæ externæ, quæ obest potius, quàm prodest, onerat. Jam illud quàm accusatoriè, quod noctis hujus crimen miscuit cum cætera insectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam quale sit, scies, suspectum alio vitæ nostræ tenore faceret; & illam vanam criminationem spei, voluntatis, consiliorum meorum, nocturno hoc ficto & composito argumento fulciret. Simul & illud quæsivit, ut repentina & minime præparata accusatio videretur: quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non expectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditionis meæ ante me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis, quàm crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo quidem & singulari genere odii, insidias feciſſes. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quæ tu confudisti: & noctis hujus insidias aut tuas meas detegam. Occidendi sui consilium me iniisse, videri vult: ut scilicet majore fratre sublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, judicio regnum est futurum; ego minor in ejus quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam; quid

opus

opus parricidio fuit? An ut cruentum fraterna cæde diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera aut certè simulata probitate partam gratiam habeo, si quam fortè habeo, execrabilis & invisus essem? nisi T. Quintium credis, cujus virtute & consiliis me nunc arguis regi, quum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum judicia, ac penè omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quæ omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse judicetur? Exequamur tamen quocunque modo conficti ordinem criminis. Puribus modis se petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum post lustrationem, quum concurrimus, & quidem, si Diis placet, lustrationum die occidere: volui, quum ad cœnam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comessatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, vides; lusus, convivii, comessationis. Quis dies? qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam prælatis omnium qui unquam fuêre Macedoniæ regum armis regiis, duo soli tua tegentes latera, pater prævecti sumus, & sequutum est Macedonum agmen. Hoc ego etiam si quid antè admisissem piaculo dignum, lustratus, & expiatus sacro, tum quum maximè in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios, in comessationem præparatos, volutabam in animo. Ut quibus aliis deinde sactis contaminatam omni scelere mentem expia-

rem ? Sed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam ſi veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quàm pertinaci certamine & concurſu iratum te efficere ? Ut meritò, ſicut feciſti, invitatus ad cœnam abnueres ? quum autem iratus negaſſes, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occaſionem, quoniam ſemel venenum paraveram: an ab illo conſilio velut tranſiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per ſpeciem comeſſationes occiderem ? Quo deinde modo, ſi te metu mortis credebam cœnam evitaſſe meam, non ab eodem metu comeſſationem quoque evitaturum exiſtimabam ? Non eſt res, qua erubeſcam, pater, ſi die feſto inter æquales largiore vino ſum uſus. Tu quoque velim inquiras, qua lætitia, quo luſu apud me celebratum heſternum convivium ſit, illo etiam (pravo forſitan) gaudio provehente quod in juvenili armorum certamine pars noſtra non inferior fuerat. miſeria hæc & metus crapulam facilè excuſſerunt, quæ ſi non interveniſſent, inſidiatores nos ſopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperaſſem vino in unum diem ? non milites abſtinuiſſem meos ? Et ne ego me ſolus nimia ſimplicitate tuear, ipſe quoque minimè malus ac ſuſpicax frater, nihil aliud ſcio, inquit, nihil arguo, niſi quòd cum ferro comeſſatum venerunt. Si quæram, unde id ipſum ſcieris; neceſſe erit te fateri, aut ſpeculatorum tuorum plenam domum fuiſſe meam, aut illos ita aperte ſumpſiſſe ferrum, ut omnes viderent. Et nec quid ipſe aut prius inquiſiſſe, aut nunc criminoſe argumentari videretur, te quærere ex iis quos nominaſſet, jubebat, an ferrum habuiſſent ? ut tanquam in re dubia quum id quæſiſſes, quod ipſi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi cauſa ferrum ſum-

sumpserint? num me auctore & sciente? Hoc enim videri vis non illud quod fatentur & palam est, & sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. Rectè an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris: aut explica, utrum aperte an clam te aggressuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum speculatorem pulsarunt? si clam, quis ordo consilii fuit? Convivio soluto, quum comessator ego discessissem, quatuor substitissent, ut sopitum te aggrederentur? quomodo fefellissent, & alieni, & mei & maximè suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit. Quin tu omissa ista nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur usquam regni tui mentio fit, Demetrii? cur dignior patris fortunæ successor quibusdam videris, quàm ego? cur spem meam, quæ si tu non esses, certa erat, dubiam & solicitam facis? Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc istum inimicum, hæc accusatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & suspicionibus replent. Ego autem pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me majori cedere vis; sic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendo cui jus fasque est, hoc modestia consequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ esse debent, in crimen vertis. Ego nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii. à te missus, ire non recusavi. utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitiæ causa tu fuisti pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gra-

tia erit ; si bellum esse cœperit, qui obses, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum, postulo : ne obsit, tantum deprecor. nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum. neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit. Ego si quid impiè in te, pater ; si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor pœnam. si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat : sed hodie primum apertè, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & comessationibus propè semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam. sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum & ad componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud quàm ingenii fama periclitarer ? Ignarus quid arcessitus essem, te iratum & jubentem dicere causam, fratrem accusantem audivi. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione est usus : ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum quid ageretur habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem ? an defensionem meditarer ? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui : nedum satis sciam quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem judicem haberem ? apud quem etiam si charitate à fratre majore vincor, misericordia certe reus vinci non debeo. Ego enim ut me mihi tibique serves, precor : ille ut me in severitatem suam occidas, postulat. Quid cum quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeat quum censet.

ORA

ORATIO.
T. SEMPRONII PRÆTORIS ad L. Minucium legatum.

ARGUMENTUM.

L. Minucius legatus, & duo tribuni militum regressi Romam ex Hispania, nuntiarant senatui quæ prospere ac feliciter illic gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam esse. Id tamen postularant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in ea provincia retineri non posse, alioqui injussu abituros esse, aut certe seditionem moturos. T. erat Sempronius prætor cui ea provincia decreta erat. Is. nequid faceret quod è Repub. non videretur, jam ex Minucio ipso quærit quidnam sentiat ea in re faciundum.

QUÆRO de te L. Minuti, quum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuò in fide mansuros ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quicquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modo, quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur: veteribus militibus tirones immisceantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi & mittendi: quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictu, quàm re facilius sit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe. Paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt; ulteriores in armis sunt, quæ quum ita sint, ego jam hinc prædico, P. C. me exercitu eo, qui nunc est, Reipub. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferocissimo hosti objecturum.

ORATIO
Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium censores declaratos. de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam sæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias quum omnium tribuum consensu creati censores fuere. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magistratum: id ægrè passi primores senatorum, ad eos, ad aram Martis dimissus comitiis pro more confidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti sumus, censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen est, quid omneis bonos in vobis aut offendat, aut certè mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus vobis prælatum esse. Ambo quum simul aspicimus, non possumus non vereri, ne malè comparati sitis, nec tantum Reipub. prosit, quod omnibus nobis egregiè placetis, quàm quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves & atroces geritis: quæ, periculum est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. De quibus causis hoc timeamus, multa succurrunt quæ dicerentur; nisi fortè implacabiles vestræ iræ implicaverint animos vestros. Has ut hodie, ut in isto templo finiatis simultates, quæsumus vos; universi & quos conjunxit suffragiis suis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis sinatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis

censum,

censum, lustrum condatis. quod omnio[illegible] cationibus nuncupatis verbis : Ut ea res [illegible] legæque meo bene & feliciter eveniat, ita ut vere, ut ex animo velitis evenire : efficiatisque, ut quod Deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hostes concurrerant, ibi concordes regnarunt. Non modo simultates, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud quia verum erat, in proverbium venit: *Amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse.*

ORATIO
PHILIPPI REGIS MACEDONUM
Antigonum de regni hæreditate.
ARGVMENTVM.

Perseus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, audita invicem accusatione ac defensione parricidii, à patre de ea re judicium in aliud tempus dilatum esse, ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam & mores utriusque compertum esset, uter culpandus foret: nec die nec nocte quicquam prætermittebat quod ad augendam suspicionem, finiendamque quam primum disceptationem pertineret. Ac eius (puto) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, re vera Persei fautores, mittit, qui de iis ipsis quæ in Demetrium congesta crimina erant, cognoscerent. Ii erant Philocles & Apelles, qui Roma in Macedoniam regressi, litteras falsas adulterino T. Quintii signo notatas, Regi reddiderunt, quibus facile apparebat, crimina Persei in fratrem jacta, vera esse. Tum vero Perseus jam victoriam propè in manibus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat: quo quidem judicio nihil valam contra reum pronun-

nuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Thessalonica Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam prætore, qui Persei partium erat, comite, Demetrium ad Astreum Pæoniæ oppidum mittit. Nec abest suspicio quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Astreo Heracleam, cum aliis cœnam illic hilariter celebrant: quo in convivio epoto veneno, non ita multo post & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didæ scelus conquirens innoxius juvenis absumptus est. Exinde pater rex comperta morte, conscientia scelerum premente, vitam tristem ac miserabilem egit. Iam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanserat. Is per invidiam legatorum supra nominatorum, qui literis falsis confirmarant crimina Persei in fratrem Demetrio occiso, animo suo proponens, mortuo quoque patre magnum sibi à Perseo periculum fore, Philippum quotidie solicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac forte Xychus consilii particeps, quum ipsi obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conscius defertur. Adductus, parvo metu injecto ordinem omnem facinoris exponit. De legatis sumptum supplicium. Detectas esse fraudes audiens Perseus, non temere se patri committere ausus, procul inde abfuit. Philippus deinde per occasionem Antigono voluntatem suam de regni hæreditate, quam ad eum se mortuo venturam destinabat, in hæc verba declaravit.

QUANDO in eam fortunam veni Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod à patruo tuo forti non solum fideli tutela ejus custoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem. si neminem haberem, perite & extingui

id

id mallem, quàm Perſeo ſceleſtæ fraudis præmium eſſe. Demetrium excitatum ab inferis, reſtitutumque credam mihi, ſi te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus inlacrymaſti, in locum ejus ſubſtitutum relinquam.

ORATIONES

ex CORN. TACITO collectæ.

ORATIO VIBULENI.

Ex libro 1. Annal.

ARGUMENTUM.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus graviſſimos motus & ſeditiones concitavit. Tumultuoſe flagitabat miles miſſionem ad id tempus quod multitudo definiret: ſtipendia verò liberaliora, & remiſſius in ſe jus centurionum. Proſe quiſque tumultum augebat: ſed præter cæteros Vibulenus, ex infima fœce miles gregarius, ſeditioſas & falſas voces jactavit, quas in oratiunculam hanc concluſit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæſi invidiam etiam inflammaret, falſum crimen commentus, in eum debacchatus eſt adſtante militum furioſa multitudine. Cædem fratris ſui, & fratrem ipſum ementitus, in eum conjecit.

VOS quidem, *inquit*, his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet.

habet atque armat. Respondе Blæse, ubi cadaver abjeceris? ne hostes quidem sepulturam invident. Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.

ORATIO CLEMENTIS CENTURIONIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Improviso Lunæ defectu sævientis antea & seditione æstuantis exercitus animi sunt territi. Qua occasione Drusus sibi utendum ad restinguendam seditionem ratus, summisit aliquot sanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, invectis de industria sermonibus, milites. Hic passim quum in cœtus aliquos incidisset, concunculam hanc habebat, qua in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QUOUSQUE filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capessent? Quin potius ut novissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: Privatam gratiam statim mereare statim recipias.

ORATIO GERMANICI CÆSAR. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Præerat Germanicus Cæsar duobus exercitibus, qui in Germania propter Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Causas seditionis prætexuit easdem quas & Pannonicus ille quem diximus.

diximus. Sed eadem illa postulabat multo imperiosius multoque ferociùs. Mamis à centurionibus, tribunis, legatis, qui à senatu missi erant, non abstinuit, sed vix ab ipso Germanico. Qui uxori tum gravidæ & filiolo suo metuens, quo in ius castris secum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam sibi ignominiæ notam inuri, si id fieret, judicarunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occasione usus est ad increpandam exercitus amentiam; itaque hac oratione graviter eos obiurgat. Pacti indignitatem exemplis aliorum, & maleficiorum per seditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonstrat. Indignos tantis imperatoribus dicit quorum auspiciis militarunt.

NON mihi uxor, aut filius, patre & Republ. chariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: Conjugem & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoveo, ut quidquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tyberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? Militesne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumsedistis. an cives? quibus tam projecta senatus autoritas. Hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitus verbo uno compescuit. Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & & adspectu Actiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: Primane, & vicesima legiones: illa signis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam referetis?

fertis? Hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipsius tyrones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: Hic tantùm interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primò concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat, Cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: Legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulciscereturr. Neque enim Dii sinant ut Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens, tua pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor: Si legatos senatui, obsequium imperatore, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite à contractu, ac dividite turbidos. Id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO.

SEGESTIS Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Vbios. In his populis erant potentissimi duo, Arminius & Segestes: ille gener, hic socer. Sed Segestes in Romanorum fidem se contulerat: Arminius cruentum bellum adversus Romanos gesserat, & tres legiones, quibus præerat Varus, ceciderat. Aliquot post annis redintegrato bello à Germanico Cesare perstitit in Romanorum fide Segestes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompsit, & se ducem Germanis præbuit. Obsessus

sus Segestes à suis popularibus, Romanorum auxilium imploravit liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat secum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat, itaque ad Germanicum quum venisset, deprecator fuit non suæ tantum, sed filii & filiæ suæ salutis: sibique auxilium calamitatis filio erroris veniam, filiæ sceleratiti mariti impunitatem postulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies: ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inviſi sunt) verùm quia Romanis Germaniſq? idem cònducere; & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci, dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat, ut me, & Arminiũ, & conscios vinciret, flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius noviſſima! quæ sequuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt. Cæterùm & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpessus sum. Atq; ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neq; ob præmium, sed ut me perfidia exsolvam, simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciemmaluerit. Pro iuventa & errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor, tuum erit consultare, utrum prævaleat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est.

ORATIO
M. HORTALI. Ex libro 11. Annal.

ARGUMENTUM.

M. Hortalus erat senator, & nepos Q. Hortensii clariſsimi oratoris, ex nobiliſsima Hortensiorũ familia. Sed hic rei familiaris angustia graviſsimè premebatur, ut vix per inopiam ordinem suum obtinere posset.

sat. Emerserat antea penè ex summa paupertate Augusti Cæsaris liberalitate, Acceperat enim ab eo satis grandem pecuniam, & jussus erat prolem suscipere, ne ea stirps interiret. Verum quum copiosum sobolem procreasset, non satis se sustentare poterat. Itaque quum senatus haberetur, jussis filius pro foribus curiæ assistere, ipse Tiberium Cæsarem rogavit ut se suosque nova liberalitate juvare vellet.

P. C. hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Jussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. Adsequentur florente te Cæsar, quos dederis honores; Interim Q. Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

RESPONSIO TIBERII CÆSARIS Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Respondet ad Hortali illius postulationem Tiberius. Nihil se in eius inopiam prædicet erogare posse. Causas quamobrem repudiet rogantem, affert hos. Intempestivam esse postulationem beneficii in senatu: largitionibus nimis exhauriri ærarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere suæ paupertatis subsidium; qui si alia haberent, non egeant.

SI quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint; singuli nunquam exsatiabuntur, Respublica deficiet. Nec sane ideo à majoribus concessum est egredi aliquando ic-

relationem, & quod in commune conducat, loco ſententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiares noſtras hic augeamus; cum invidia ſenatus & principum, ſive indulſerint largitionem, ſive abnuerint. Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiva quidem & improviſa, cum aliis de rebus convenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberum ſuorum urgere modeſtiam ſenatus, eandem vim in me tranſmittere, ac velut perſtringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Dedit tibi Hortale divus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege ut ſemper daretur. Langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi ignavi, nobis graves.

ORATIO.

GERMANICI Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Germanicus Cæſar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus alio repente ſunt correptus, quo graviter conflictatus eſt: & ſuberat ſuſpicio oblati a Piſone præſidis Syriæ veneni. Deſperata valetudine, ſic apud amicos qui tum frequentes aderant moribundus loquutus eſt. Rogat ne impune tantum ſcelus patiantur eſſe Piſoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps ſceleris credebatur. Rationem pœnarum perſequendarum aperat.

SI fato concederem, juſtus mihi dolor etiam adverſus Deos eſſet, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent. nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus veſtris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumventus, miſerrimam vitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrimabunt, quondam florentem, &

tot

tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed quæ voluerit meminisse, quæ mandaverit exsequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti: Vindicabitis vos, si me potius quàm fortunam meam fovebatis. Ostendite pop. Roman. divi Augusti neptem, eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.

ORATIO TIBERII IN SENATU.

Ex libro III. Annal.

ARGUMENTUM.

Piso ille quem diximus in suspicionem venisse porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus est. Tiberius eius causa disceptationem à se ad senatum rejecit. Die constituta causæ dictionis præsto sunt accusatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam eius cædis culpam conferebant, eos hortatur ut ad accusandum sincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam ut ne Piso, si certis criminibus teneatur, impunitatem tanti sceleris consequatur, tantum illi æquitatis vindicandæ studio ad causam agendam descendant.

DIE *senatus Cæsar orationem habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum à se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. Illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diudicandum.* Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamque à domo mea, & privatas inimicitias novi Principis ulciscar; Sin facinus in cujus-

cun-

cunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos verò & liberos Germanici, & nos parentes justis solatiis adficite, simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractaverit exercitus Piso; quæsita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia, an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores. quorum ego nimiis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos. tanquam venenæ interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo, quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: Vosque oro, ne quia doloris meo causa connexa est, objecta crimina pro approbatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curia potius quàm in foro, apud senatum quàm apud judices de morte ejus anquiritur. cætera pari modestia tractentur. Nemo Drusi lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

ORATIO SEVERI CÆCINÆ, quà uxores à Provinciis arceri debere statuit.

ARGUMENTUM.

Post missum in Asiam Lepidum, de Africa decretum est, ut Cæsar eligeret cui mandanda foret. Hac occasione Severus Cæcina censens, ne quem magistratum, cui Provincia obvenisset, uxor comitaretur, in hunc modum disseruit.

HAUD frustra placitum olim, ne fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum

bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum, sed si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsediſſe nuper fœminam exercitui cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plures uxoribus objectari. His statim adhæreſcere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia ſuſcipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria; pervicacibus magis impotentibus mulierum jussis, quæ Oppiis quondam aliisque legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

ORATIO VALERII MESSALINI, qua Cæcinæ respondet.

ARGVMENTVM.

Verba Cæcinæ paucorum adsensu audita, plures obturbabant: cum mox Valerius Messalinus, cui parens Messala, eratque imago paternæ facundiæ dixit.

MULTA duritie veterum melius & lætius mutata. Neque enim ut olim, obsideri urbem bellis, aut provincias hostileis esse, & pauca fœminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeò socios non onerent. Cæteri promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius quàm uxorium levamentum? at quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum? nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in provinciam mitti. Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibus integros? placuisse quandam Oppias leges sic temporibus Reipub. postulantibus: remis-

emissum aliquid postea & mitigatum, quia expe-
ierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula
ransferri: Nam viri in eo culpam, si fœmina mo-
um excedat. Porrò ob unius aut alterius imbe-
illum animum, malè eripi maritis consortia rerum
ecundarum adversarumque. simul sexum natura
validum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus
lienis. Vix præsenti custodia manere illæsa conju-
ia: quid fore, si per plures annos in modum dissidii
blitterentur? sic obviam irent iis quæ alibi pecca-
entur, flagitiorum urbis meminissent.

ORATIO.
M. LEPIDI IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Lutorius Priscus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, sed speciosо tamen quæsito Germanici demortui nomine. Nam compertum est, in Drusum tum decumbentem conscriptum fuisse carmen, quod majore mercede vellet edere, si is excessisset. Dictæ sunt in eum sententiæ frequentes in senatu, ut id ei fraudi capitali esset. Unus & alter mitioris sententiæ autor fuit, quorum hic est unius oratio. Is erat M. Lepidus, qui clementius de eo statuendum censuit, ut bona ejus publicarentur, ipse exilio mulctaretur.

SI P. C. unum id spectamus, quam nefaria vo-
ce Lutorius Priscus mentem suam & aures ho-
minum polluerit: neque carcer, neque laqueus, ne
serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. Sin
flagitia & facinora sine modo sunt; suppliciis ac
remediis, principis moderatio, majorumque & ve-
stra exempla temperant; & vana à sceleſtis, dicta
à maleficiis differunt: Est locus sententiæ per quam
neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ
simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe audi-
vi principem noſtrum conquerentem, si quis
sumpta

sumpta morte misericordiam ejus prævenisset. Vi
Lutorii in integro est, qui neque servatus in pe
culum Reipub. neque interfectus in exemplum ib
Studia illi, ut plena vecordiæ, ita inania & flu
sunt: nec quicquam grave ac serium ex eo metu
qui suorum ipse flagitiorum proditor, non viror
animis, sed mulierc ularum adrepit. Cedat tam
urbe, & bonis amissis, aqua & igni arceatur. Quo
perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur.

ORATIO TIBERII AD SENATUM. Ex libro IV. Annal.

ARGUMENTUM.

*Drusum Sejanus homo ambitiosus, veneno necavit. I
lius mortui liberos patrui fidei primùm comm
Tiberius: deinde hac oratione senatui commend
vit, rogavitque per Augusti & Drusi memoriam
eos complecteretur.*

P. C. Hos, *inquit*, orbatos parente, tradidi patr
ipsorum precatusque sum (quanquam essen
propria soboles) ne secus quàm suum sanguine
foveret ac tolleret, sibique & posteris conform
ret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisq
& patria coram, obtestor Augusti pronepotes, c
rissimis majoribus genitos, suscipite, regite, v
stram meamque vicem explete. Hi vobis Nero
Druse parentum loco. Ita nati estis, ut bona ma
que vestra ad Rempub. pertineant.

DEFENSIO CREMUTII IN SENATU Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Cremutius Cordus annales Romanos conscripserat. I
iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Cassiu
percussores Iulii Cæsaris, quorum invisa erat m
moria Cæsaribus, quibus ille imperium, id est o
pressam à se civitatem, quasi hæreditarium prod
derat. Itaque hoc solo nomine postulatus est i*

Ma

Majestatis. Causa in senatu disceptata est sedente & cognoscente Tiberio. Is ad causam dicendam quum venisset, tametsi salute desperata, hanc tamen pro se defensionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Repub. Romana scribendi licentiam. Aliter coërceri facta, aliter dicta. Quicquid est culpæ, id eo levari quod laus illa sit collata in homines jam è vita egressos.

VERBA mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis complectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. Quorum res gestas, cum plurimi composuerint, neno sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus inprimis, Cn. Pompejum tantis laudibus tulit. ut Pompejanum eum Augustus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium. hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messala Corvinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: Et uterque opibus atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quàm rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones. falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. Namque spreta exolescunt: si irascare, agnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta ultus est.

Sed

Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, p
dere de iis quos mors odio aut gratia exemisse
Num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippens
campos obtinentibus, belli civilis causa popul
per conciones incendo? An illi quidem septuage
mum ante annum perempti, quomodo imaginib
suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit
sic partem memoriæ apud scriptores retinent? Suu
cuique decus posteritas rependit. Nec deerunt,
damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, s
etiam mei meminerint.

ORATIO TIBERII IN SENATU. Ex eodem libr

ARGUMENTUM.

Oppressa libertate, omnes provinciæ in assentatione
Cæsarum consenserant: & certatim eos honorib
quam amplissimis asciebant. Itaque Hispan
ulterior delubrum Tiberio & matri ejus consecra
decrevit, & deleo honore legationem Romam mis
Tiberius etsi alienum non putabat à potentia su
constituenda, si honoribus quam maximis circum
flueret, tamen ne sibi majorem conflaret invidiam
hunc honorem repudiavit: causamque cur id fac
ret exposuit in senatu. Neque enim abs re id eu
facere mirabantur homines, quippe quum non u
multo antè eundem honorem, offerente Asia, acce
perat. Ejus orationis hæc est fere summa. Se, quem
in omni vita imitando exprimeret, proposuisse sib
Augustum: scire id illum facilitasse: mortalem
fortem se agnoscere: immortalitati non posse melius
consecrari quam si honestè acta à se vita in senatus
memoria hærere.

SCIO P.C. constantiam meam à plerisque de
sideratam, quod Asiæ civitatibus nuper idem
istud petentibus, non sim adversatus. Ergo & prio
ris silentii defensionem; & quid in futurum statue
rim, simul aperiam. Quum divus Augustus sibi at
que urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non

pro-

rohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice le-
is observem, placitum jam exemplum promptius
equutus sum, quia cultui meo veneratio senatus
djungebatur. Cæterùm, ut semel recepisse, ve-
iam habuerit; ita per omnes provincias effigie
uminum sacrari ambitiosum, superbum: & vanescet
ugusti honor, si promiscuis adulationibus vulga-
ur. Ego me, P. C. mortalem esse, & hominum of-
cio fungi satisque habere, si locum principem im-
leam, & vos testor, & meminisse posteros volo:
ui satis superque memoriæ meæ tribuent, ut majo-
ibus meis dignum, rerum vestrarum providum;
onstantem in periculis; offensionum pro utilitate
ublica non pavidum credant. Hæc mihi in animis
estris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansu-
æ. Nam quæ saxo struuntur, si judicium poster-
um in odium vertit pro sepulchris spernuntur.
roinde socios, cives, & Deos & Deas ipsas pecor:
os, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam & in-
elligentem humani divinique juris mentem duint;
los, ut, quandocunque concessero, cum laude &
onis recordationibus facta atque famam nominis
nei prosequantur.

ORATIO
TIBERII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæsari, & post eum Druso collocata fuerat, Sejanus homo equestri loco ortus. Qui, qua magna erat apud Tiberium gratia, per eum confici posse negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæsarum splendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet: atque in eam sententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubiè erat inde exoritura, si hic in tantum honorum gradum homo obscurus provectus esset. Illud quoque verendum esse, ne Liviæ purum hæc conditio cordi sit: Exemplum Augusti refellet quo erat usus Sejanus.

AD

AD ea Tiberius, laudata pietate Sejani, su
que in eum beneficiis modicè percursis, qu
tempus tanquam ad integram consultationem
tivisset, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo stare c
filia, quid sibi conducere putent: principum diversa
esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam d
genda. Ideo se non illuc decurrere, quod prompt
rescriptu; posse ipsam Liviam statuere, nubend
post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum h
beret: esse illi matrem & aviam, propriora con
lia. Simplicius acturum. de inimicitiis primum Agri
pinæ: quas longe acrius arsuras, si matrimoniu
Liviæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxiss
Sic quoque erumpere æmulationem fœminarum, eaq
discordia nepotes suos convelli. Quid si intendat
certamen tali conjugio? Falleris enim Sejane, si
mansurum in eodem ordine putas, & Liviam qu
C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, ea mente act
ram, ut cum equite Romano senescat. Ego ut finan
crediſne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem m
joresque nostros, in summis imperiis videre? Vi
tu quidem istum intra locum sistere, sed illi magi
stratus & primores qui te invito perrumpunt, omni
busque de rebus consulunt, excessisse jam pride
equestre fastigium, longeque antisse patris me
amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tu
me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam
equiti Romano tradere meditatus est. Mirum her
cule, si quum in omneis curas distraheretur, im
mensumque attolli provideret, quem conjunction
tali super alios extulisset, C. Proculejum & quos
dam in sermonibus habuit, insigni tranquillitat
vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si du
bitatione Augusti movemur, quanto validius e
quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit. Atqu
ego hæc pro amicitia, non occultavi: Cæterum ne
que tuis neque Liviæ destinatis adversabor. Ip
quid intra animum volutaverim, quibus adhuc ne
cessit

ceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre: Id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus mereantur; Datoque tempore, vel in ſenatu, vel in concione non reticebo.

ORATIO.
M. TERENTII EQUITIS ROM.
Ex libro VI. Annal.
ARGUMENTUM.

Ælius Sejanus eques Rom. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviæ nuptias: ſed abuſus erat potentia ad multorum perniciem, & adverſus imperatorem inſidias. Itaque graviſſima accuſatione ad vitæ exitum vocatus eſt. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia, unde factum eſt ut pro ſe quiſque illam abjuraret, invidiamque à ſe depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem cauſa erant, ingenuè confeſſus eſt, factumque ſuum, non Sejanum ipſum, defendit. Ejus igitur hoc in ſenatu oratio fuit, qua docet, caruiſſe crimine ſuam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum ſcelerata conſilia ejus, aut compertæ jam, aut in hominum ſuſpicione, erant.

FORTUNÆ quidem meæ fortaſſe minus expediat agnoſcere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque caſura eſt; fatebor & fuiſſe me Sejano amicum, & ut eſſem expetiſſe; & poſtquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia ſimul obeuntem. Illius propinqui & affines honoribus augebantur; Ut quiſque Sejano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus: contra quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur. Nec quemquam exemplo adſumo: cunctos qui noviſſimi conſilii expertes fuimus, meo unius diſcrimine defendam. Non enim Sejanum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & Juliæ domus

mus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Repub. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium Dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus porro quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia. quæ Sejano fuisse, nemo negaverit. Abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo assequare. Ne P. C. ultimum Sejani diem, sed sexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notescere; pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? Indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? Imò justis terminis dividatur. Insidiæ in Rempub. consilia cædis adversum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te Cæsar & nos absolverit.

ORATIO.

NERONIS CÆSARIS IN SENATU.

Ex libro XI. Annal.

ARGUMENTUM.

Relatum est ad senatum de explendo senatorum numero. Ambibant eum honorem, simul & alios, primarii Galliæ Comatæ viri: de quibus legendis quum ageretur in senatu, bona pars patrum summo studio reclamavit, & in contrariam sententiam varie disservit. Cæsar Nero respondit hac oratione, qua conatus est probare non esse alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potissimùm exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aspirassent. quos enumerat non paucos, tum singulos homines, tum populos universos qui in civitatem adscripti essent: quos tamen habuisse cives, & honores in eos contulisse, populum Rom. non pœniteret. Antiquissimum quemque patrum

fuisse

fuisse à vicinis populis oriundum, quin fuisse usque ex Hispania cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de eius rei, si fieret, insolentia obiiciebatur. Oratio est suasoria à iure, consuetudine, utilitate.

MAJORRES mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Rempub. capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque & omni Italia in senatum accitos. postremo ipsam ad Alpes promoram, ut non modo singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruimus, quum Transpadani in civitatem recepti, quum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos, ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit: ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandati, non ut plerique falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet Volsci & Æqui, nunquam adversam nobis aciem struxêre. Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitum jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio quàm adversus Gallos consectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti,

aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P.C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Plebeji magistratus post patricios; Latini post plebejos; cæterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO
C. CASSII, Ex libro XIV. Annal.
ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, servi sui insidiis domi oppressus est. Re comperta non de percussore modo, sed etiam de universa familia quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut si quod ejusmodi unius intestinum facinus extitisset, conservi omnes plecterentur. Miserta servorum plebs Romana voluit eos eripere supplicio: sed bona pars senatus acriter restitit. Quo in numero fuit C. Cassius, qui sententiam rogatus, graviſsime more majorum defendit. Ejus est hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipsa nixus, supplicium in totâ familiam decernit. Præfatur à constantia sua, in defendendo instituto majorum, Docet severitate suppliciorum in servos, consulendum esse omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audacia & à perpetrati sceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto scelere posse interimi, quin id alius innotescat. Postremò satius esse ostendit ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à jure & necessitate.

SÆPENUMERO P.C. in hoc ordine interfui, cum contra institutа & leges majorum nova senatus decreta postularentur: Neque fum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari; sed ne [illegible] animi amore

more antiqui moris ſtudium meum extollere vide-
er. ſimul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt,
rebris contradictionibus deſtruendum non exiſti-
mabam, ut maneret integrum, ſi quando Reſpub.
conſiliis eguiſſet. Quod hodie evenit, conſulari vi-
o domi ſuæ interfecto, per inſidias ſerviles, quas
emo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum
oncuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti fa-
miliæ minitabatur. Decernite hercule impunita-
em. At quem dignitas ſua defendet, cum præfe-
ctura urbis non profuerit? Quem numerus ſervo-
rum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadrin-
genti non protexerint? Cui familia opem feret,
quæ ne in metu quidem pericula noſtra avertit? An,
(ut quidam fingere non erubeſcunt), injurias ſuas
ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia tran-
ſegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pro-
nuntiemus ultrò, dominum jure cæſum videri. Libet
argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus
deliberatum eſt? Sed etſi nunc primum ſtatuendum
haberemus, creditiſne ſervum interficiendi domi-
ni animum ſumſiſſe, ut non vox minax excide-
ret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sa-
ne conſilium occuluit, telum inter ignaros pa-
ravit. Num excubias tranſiret, cubiculi fores
recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omni-
bus neſciis? Multa ſceleris indicia præveniunt ſer-
vi. ſi prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti
inter anxios; poſtremo ſi pereundum ſit, non inul-
ti inter nocentes, agere. Suſpecta majoribus no-
ſtris fuere ingenia ſervorum, etiam cum in agris
aut domibus iiſdem naſcerentur, charitatemque
dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam vero na-
tiones in familiis habemus, quibus diverſi ritus,
externa ſacra, aut nulla ſunt, culluviem iſtam non
niſi metu coërcueris. At quidam inſontes peri-
bunt. Nam & ex fuſo exercitu, cum dicimus quiſ-
que fuſte feritur, etiam ſtrenui non ſortiuntur? Ha-

bet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica rependitur.

ORATIO
SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cæsar Nero fuerat educatus & institutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipso eo nomine observabat. Sed, ut sunt ineuntis ætatis avide cupiditates, nec unquam deficiunt principes pestiferi assentatores, habebat suarum libidinum ministros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei suæ augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat, Assentatores, quia videbant obstare suis conatibus, tum à Nerone percepræ disciplinæ reliquias, tum ipsius Senecæ severitatem, hunc sibi ab imperatore summovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes eius immodicas ostendunt, autoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præsidia esse potentio interpretantur: gravem esse dicunt Neroni magistri severitatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes conflatas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis se usum ad vitæ mediocritatem, non ad fastum: ostendit. Dedisse operam ut Neronem suæ disciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæsisse. Quia nulla sua culpa, sed invidorum malevolentia malè audiat, rogat ut bona sua alicui tradantur administranda: sibi verò nihil nisi quod ad honestè degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.

QUARTUS DECIMUS annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exem-

exemplis nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atavus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: Quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, ut sic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis affuisse videor. grande hujus rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti, adeo ut plerumque intra meipsum volvam: Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uterque mensuram implevimus, & tu quantum principe tribuere amico posset, & ego quantum amicus à principe accipere. Cætera invidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacent; sed mihi incumbunt: mihi subveniendum est. Quo modo in militia aut via fessus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, senex, & levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultrà sustinere non possim, præsidium peto. Jube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in pauperratem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor: quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO NERONIS AD SENECAM. Eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet præceptoris defensioni Nero, singula ab illo proposita capita persequens. Institutionis gratiam memoriam testatur. Illius causas affert, & consequuta commoda prædicat: beneficientiam suam erga illum extenuat. Invidiæ causas, quæ captabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à se quàm pro meritis. Vt vero ipsi bonorum administratione interdicatur, neutri honestum esse ostendit: sibi multo etiam ignominiosius. Pro eo enim habitum iri ac si beneficia collata reposceret.

AVUS meus Augustus Agrippæ & Mæcenati usurpare otium post labores concessit; sed in ea ipsa ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud & qualecunque tribuisset. Attamen neutrum datis à se præmiis exuit. Bello & periculis meruerant! in his enim juventa Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti: sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet æterna erunt: Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, casibus obnoxia sunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quòd præcipuus charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinas, revocas; ornatumque robur subsidio impensius regis. Non

tua

a moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, reliqueris principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maximè continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipere.

ORATIO.

PÆTI THRASEÆ. Ex libro XV. Annal.

ARGUMENTUM.

Funestus fuit immensis suppliciis Neronis principatus: quippe tyrannidem nisi per crudelitatem retineri posse diffidebat. Per ea tempora reus factus est injuriarum Claudius Timarchus Cretensis. Cui invidiam conflavit apud populares præstantia quædam dignitatis, & paulo major potentia: apud senatum verò Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (sic enim interpretabantur) in autoritatem Romanorum. Constabat, dixisse eum, in sua esse potestate ut nullæ agerentur de more gratiæ. Cretensi proconsuli. Eum Thrasea hic damnavit sua sententia exilii: dixitque de eadem re deinde copiosius & acerbius, censuitque ut autoritas non senatus modo, sed etiam singulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur severitate constitueretur, & retineretur. Peregrinorum licentiam esse coërcendam, ut jus imperii sacrosanctum conservetur.

VSU probatum est, P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges: Magistratuum avaritia, Culpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo adversus novam provinciarum superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse.

Olim quidem non modo prætor aut consul, sed pri
vati etiam mittebantur, qui provincias viserent, &
quid de cujusque obsequio viderentur, referrent. tre
pidabantque gentes de æstimatione singulorum. A
nunc colimus externos & adulamur, & quomod
ad nutum alicujus grates, ita promptius accusati
decernitur: Decernaturque, & maneat provinci
libus, potentiam suam tali modo ostentandi: se
laus falsa & precibus expressa, perinde cohibean
tur, quam malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe pec
cantur dum demeremur, quam dum offendimus
Quædam imò virtutes odio sunt, severitas obstina
ta, invictus adversus gratiam animus. Inde initi
magistratuum nostrorum meliora fermè, & fini
inclinat, dum in modum candidatorum suffragi
conquirimus. quæ si arceantur, æqualius atque con
stantius provinciæ regentur. Nam ut metu repe
tundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum
actione ambitio cohibetur.

ORATIO
CAPITONIS COSSUTIANI, ad Ne
ronem Cæsarem. Ex lib. XVI. Annal.

ARGUMENTUM.

*Nero, qua erat crudelitate imbutus, cædem optimi cu
jusque anhelabat, & illustrissimis de medio subla
tis sævire in duos singulari virtute spectatos decre
verat Thraseam, Baream Soranum. Habebat ad
ministros suarum cupiditatum pestiferos homines,
paratos ad illius scelera exequenda: in his Capito
nem quendam Gossutianum, qui suo etiam nomini
infensus erat Thrasex. Is commodum sibi ad ul
ciscendum inimicum, & ad augendam suam apud
Neronem gratiam, offerri ratus, sua sponte incen
sum animum Neronis in hominem innocentem inci
tavit, multis invidiose commemoratis, quæ à Thra
sea fortiter & severè fiebant in improbanda Nero
nis libidine & importunitate. Criminatur eum cal
idus tyranni assentator, quod, per speciem libertati
di-*

defendendæ, Cæsari esset inimicus, ejusque autoritatem atque adeo majestatem minueret.

UT quondam C. Cæsarem, *inquit*, & M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur rigidi & tristes, qui tibi lasciviam exprobant. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non tatiatur? Ejusdem animi est. Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Augusti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Diurna populi Romani per Provincias per exercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem præferunt: si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripsetis, disceptatorem senatum nobis relinque.

ORATIO GALBÆ IMP. AD PISONEM. Ex primo libro Historiarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba cæso Nerone imperium occupavit: sed affecta jam ætate, & liberos habebat nullos. Ea re despicatui erat non invidis tantum, sed etiam vulgo. Itaque statuit vendicare se ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honesto adolescente in spem imperii. Placuit autem illi Piso Licinianus cognomento Frugi, adolescens ab omni laude perfectus. Hunc sibi adoptione adscivit: exposuitque adolescenti beneficium suum, & de eo judicium. Cujus sermonis summam complectitur

hac

hac oratione Tacitus: qua Pisoni jus omne & causas adoptionis, rationem & consilium suum exponit Galba, Beneficii magnitudinem ostendit: & quid vicissim ab eo ipse postulet et exspectet. Hortatur ut hanc de se expectationem virtute & honestate omni sustineat atque expleat. Illecebras desciscendi ab officio, quæ sæpe offerantur, ei aperit. Monet ut se adversus eas muniat, integrumque ab omni labe præstet.

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeii & M. Crassi sobolem in penates meos adscisere; & tibi insigne, Sulpitiæ ac Luctatiæ decori, nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit; ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego, in Repub. non quia propinquos aut socios belli non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi, ut judicii mei documentum sit, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: qui miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis; sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ (pessimum veri affectus venenum) sua cuique utilitas. Etiam ego ac tu simplicissime

cissime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: Assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus stare ac liberari sine rectore posset, dignus eram à quo Respub. inciperet. Nunc eò necessitatis jampridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juventa quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Cajo & Claudio, unius familiæ quasi hæreditas fuimus: Loco libertatis erit, quòd eligi cœpimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quenque adoptio inveniet. Nam generari & nasci à principibus fortuitum, nec ultrà æstimatur: adoptandi judicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum serie tumentum, non vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulêre. Neque erat adhuc damnati principis exemplum: Nos bello, & ab æstimantibus adsciti, cum invidia, quamvis egregii erimus. Ne tamen territus fueris si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi providendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diutius neque temporis hujus, & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Utilissimus quidem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnantur certa dominorum domus & cæteri servi: sed imperaturus ex hominibus qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

ORA-

ORATIO.
PISONIS. Ex eodem libro.
ARGUMENTUM.

Quum indies invaleſceret Othonis factio, qui Galbæ adverſabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vero ſe gratia & potentia infringeret, ut jam apertè ab eo populus Romanus deficeret, & ejus adverſario imperium traderet, & ut imperatorem crearet, in caſtra eum raperet, omniaque in civitate tumultuoſa gererentur: Piſo, quem in ſpem imperii Galba adoptaverat, ſtationariam cohortem, quæ in palatio erat præſidii cauſa collocata, ſibi conciliandam & confirmandum putavit, & de conſilii ſententia hac oratione eam eſt affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & ſuam dignitatem affert in medium. Cui opponit ſordes & intemperantiam Othonis. Agi ipſorum quoque militum ſalutem, & plurimum eorum intereſſe quo principe utantur: nec florere eos poſſe in tanta importunitate adverſariorum.

SEXTUS dies agitur commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſive optandum hoc nomen ſive timendum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reipub. fato in veſtra manu poſitum eſt, non quia, meo nomine, triſtiorem caſum paveam, ut qui adverſa expertus cum maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: Patris, & ſenatus, & ipſius imperii vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt; aut, quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habemus, incruentam urbem & res ſine diſcordia tranſlatas. Proviſum adoptione videbatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertere imperium; etiam quum amicum im-

imperatoris ageret. Habitune & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſcie. Stupra nunc, & comeſſationes & fœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit, Galbam conſenſus generis humani? me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit, Si Reſpub. & ſenatus, & populus, vana nomina: ſunt veſtra, commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant, Legionum ſeditio adverſus duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famaque, illæſa ad hunc diem manſit. Et Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus xxx rranſfugæ & deſertores, quos Centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & quieſcendo commune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in provincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO
OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Mortuo Nerone Cæſare duæ erant Romæ factiones de imperatore ſubrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus eſt imperio, ſtante adhuc in integro adverſario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in ſummam contentionem eſt adducta. Sed quum aliquando falſus nuntius interfectum Othonem Romam attuliſſet, exceptuſque eſſet ſummo plauſu & gratulatione multitudine & totius populi, qui Galbam tuebatur, cœpit vehemen

mentius sibi timere Otho. Itaque ut sibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & autoritatem exercitus, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invehitur in illius fautores. Commune esse periculum, & in eadem eos esse navi ostendit. Postremo ad autoritatem suam retinendam & salutem vindicandam hortatur, & in hostes acuit.

QUIS ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sustineo, princeps à vobis nominatus, nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur, imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Auditisne, ut pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi unà, posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: ut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumati deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis orbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit; nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispania, Vettii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Marci in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris? Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi aut cruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat, dum falsis nominibus: severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinii &

Elii,

lii, paraverunt, Minore avaritia ac licentia grassa-
s esset T. Vinius, si ipse imperasset. Nunc & sub-
ctos nos habuit tanquam suos: & viles ut alienos.
na illa domus sufficit donativo, quod vobis nun-
uam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua
ltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab
xilio, quem tristitia & avaritia sui simillimum ju-
icabat. Vidistis, commilitones, notabili tempesta-
e, etiam Deos infaustam adoptionem adversantes.
dem senatus, idem populi Romani animus est. Ve-
ra virtus exspectatur: apud quos omne honestis
onsiliis robur, & sine quibus quamvis egregia in-
alida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum
oco: omnium militum arma nobiscum sunt: nec
na cohors togata defendit nunc Galbam, sed deti-
et, Quum vos aspexerit, quum signum meum ac-
eperit, hoc solum erit certamen, quis mihi pluri-
num imputet. Nullus cunctationi locus est in eo
onsilio, quod non potest laudari nisi peractum.

ORATIO
OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Paucis diebus quam rerum potitus erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis suspicio insidiarum terruerat, atrocissima erat in urbe conflata de nocte seditio. Quæ vis, ut re ipsa pro salute imperatoris suscepta erat, cujus vitæ illi metuebant, ita in senatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maximè quod armari impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clarissimis senatoribus epulabatur. Qui plurimum sua interesse judicans, ut abesset ab omni injuria omnique metu senatus, seditionem & in præsentia sedare, & postridie severius coercere conatus est, quum nondum ille ardor penitus deserbuisset. Convocatam igitur multitudinem increpat, sed lenius, quod intelligebat non ad suam pernicem

sed

sed ad incolumitatem capta esse ab illis arma. Doce igitur, quanta sit culpa in illo militari metu levissima de causa concitato. Esse enim in hominum omnium eorum quæ fiunt velint causas nosse & ad se revocare. Iura militum ostendit, & quanta ab illis requiratur modestia. Sanctitatem senatus incolumitatem imperii stabilitatem continet. Paucos ad pœnam deposcit, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

NEQUE ut affectus vestros in amorem mei accenderem commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregiè superfunt) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in discordiam egere) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quàm considerantius excitavit. Nam sæpe honestas rerum causas, ni judicium adhibeas, pernicioſi exitus consequuntur. Imus ad bellum. Non omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur. Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum autoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa etiam per centuriones tribunosque tantùm juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere singulis liceat; pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempesta rapientur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam adversus me potest. Si Vitellio & sattellibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum,

quas

quas mentes imprecentur : quid aliud quàm sedi-
tionem & discordiam optabunt ? nec miles centu-
rioni, nec centurio tribuno obsequatur. hinc confu-
si pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo
potius, commilitones, quàm imperia ducum scisci-
tando, res militares continentur. Et fortissimus in
ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen
quietissimus. Vobis arma & animus sit : mihi con-
silium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Pauco-
rum culpa fuit, duorum pœna erit. cæteri abolete
memoriam fœdissimæ noctis nec illas adversus se-
natum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput
imperii, & decora omnium provinciarum ad pœ-
nam vocare, non hercle illi, quos nunc maximè Vi-
tellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ
alumni, & Romana verè juventus, ad sanguinem &
cædem deposcerent ordinem, cujus splendore & glo-
ria, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium
perstringimus ? Nationes aliquas occupavit Vitel-
lius, imaginem quandam exercitus habet : senatus
nobiscum est. Sic sit, ut hinc Resp inde hostes Reip.
constiterint. Quid ? vos pulcherrimam hanc urbem,
domibus & tectis & congestu lapidum stare credi-
tis ? Muta ista & inania intercidere ac reparari
promiscuè possunt : Æternitas rerum, & pax gen-
tium, & mea cum vestra salus, incolumitate senatus
firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore ur-
bis nostræ institutum. & a regibus usque ad princi-
pes continuum & immortalem, sicut à majoribus
accepimus sic posteris tradamus. Nam ut ex vobis
senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur,

ORATIO
OTHONIS. Ex libro II. Hist.

ARGVMENTVM.

*Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de reti-
nendo, hic de occupando. Ad manus ventum est. Vi-
ctoria penes Vitellium fuit, sed ea minime incruenta.
Magnam enim cladem eo prælio decererat. Itaque*

rogant

rogant Othonem sui, ne frangatur animo, nec in rebus adversis contrahatur, sed bellum reparet. Non deesse vires; recentes venire legiones: animos vero nusquam alacriores, modo ne ipse despondeat. Otho qui jam de morte consciscenda cogitasset recusat; & causas, cur nolit uti ad hoc eorum obsequio, affert duas. Vnam, quod imperium desperet sibi fore diuturnum: alterum, quod, ne si retineri quidem posse sperat, tamen velit civili sanguine & tam fœdis cædibus partium habere. Itaque cedere adversario velle perseverat.

HUNC, *inquit*, animum, hanc virtutem vestram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem sumus, ego ac fortuna, ne tempus computaveritis. Difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstumet. Eruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque solatiis opus est. Alii diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites. nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ est. Præcipuum destinationis meæ documentum habere, quòd de nemine queror; Nam incusare Deos vel homines, ejus est, qui vivere velit.

ORATIO
MUTIANI, Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Imperabat oppressò Othone Vitellius. Eius imperium indignè ferebant nobilissimi homines, & ad alium trans-

transferre cupiebant: maxime vero Mutianus, magni vir nominis, impulit Vespasianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus consilii summa hoc oratione est conclusa. Autor est, ei ne tantum labem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indignissimo & impurissimo teneatur. Tota oratio consedit in causis suscipiendis. & in adjumentis rei perficiendæ, Causas suscipiendi affert: turpitudinem qua contaminatum esset imperium ab homine fœdissimo: nobilitatem generis, splendorem, virtutem in Vespasiano, illustres ejus liberos. Imperium Vitellii non tantum ignominiosum esse, sed etiam illis periculosum. Facultates vero perficiendi affert, studium multorum in eum, robur legionum firmissimarum.

OMNES, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent; an quod inchoatur, Reipub. utile, ipsis gloriosum aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adjiciatne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperium voco, tam salutare Reipub. quàm tibi magnificum, juxta Deos, in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris, à contumelia quàm à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti acerrimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii senectutem; nec contra Caji quidem, aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exsurgimus! Cessisti etiam Galbæ imaginibus: Torpere ultrà, & polluendam perdendamque Rempub. relinquere, sopor & ignavia videretur, etiamsi tibi, quàm inhonesta, tam tuta servitus esset. Abiit jam & transvectum est tempus, quo posses videri concupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quàm nos sumus, fateor; Sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium antei-

antiebat. Satis clarus est apud timentem, quisqui timetur. Et posse ab exercitu principem fieri, sib ipse Vitellius documento est, nullis stipendiis, null militari fama, Galbæ odio provectus. Nec Othonem quidem ducis arte aut exercitus vi, sed præpropen ipsius desperatione victum, jam desiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim spargit le giones; exarmat cohortes, nova quotidie bello se mina ministrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles ha buit, popinis, & comessationibus, & principis imi tatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypt novem legiones integræ; nulla acie exhaustæ, non discordia corruptæ: sed firmatus usu miles, & bel li domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora; & fidissimi reges, & tua ante omnes expe rientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne post Valentem ac Cæcinnam numeremur. Nec tamen Mucianum socium spreveris, quia æmulum non ex periris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ do mui triumphale nomen, duo juvenes capar jam im perii alter; & primis militiæ annis apud Germani cos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei cujus filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Cæterùm inter nos non idem pro sperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorem quem dederis habebo: discri men, ac periculum, ex æquo partiemur. Imò ut me lius est, tu hos exercitus rege; mihi bellum, & præ liorum incerta trade. Acriore hodie disciplina vi cti, quam victores agunt: Hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit; illi per fastidium & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet, con tecta & tumescentia victricium partium vulnera, bellum ipsum. Nec mihi major in tua vigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quàm in Vitellii torpore, inscitia, sævitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace habemus. Nam qui delibe rant, desciverunt.

ORA-

ORATIO CURTII MONTANI. Ex libro IV. Hist.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate præbuerat, & per eum fuerat eversa Crassorum & Orphitis clarorum hominum, domus, quum is crimen illorum, cujus tamen particeps fuerat, detulisset. Inde magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui ejusdem crudelitatis fuerant, animadversum esset, hic quoque reus est factus ab uxore & liberis Crassi. Sed pro eo dicebat frater Vipsanus Messula: & invidiam deprecando jam quodammodo restinxerat. Ibi Curtius Montanus exarsit, & in reum hac oratione vehementissimè est invectus, præstitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentium, crudelitatem & funestam vocem ad incitandam tyranni sævitiam objiciens. Pestes esse Reipub. & semina tyrannidis id genus homines: ad quæ extirpanda senatum impellit.

OCCURRIT *truci oratione Curtius Montanus, eo usque progressus, ut, post cædem Galbæ, latam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitumque morsu Pisonis caput objectaret.* Hæc certè, *inquit,* Nero non coëgit, nec dignitatem aut ista salutem sævitia redemisti. Sane toleremus istorum defensiones: qui perdere alios quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exul pater, & divisa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. Libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti. cum ex funere Reipublicæ, raptis consularibus spoliis, suptuagies sestertio saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas fœminas eadem ruina prosterneres: quum segnitiam Neronis incusares, quòd per singulas domos seque & delatores

tores fatigaret: posse universum senatum una v
subverti. Retinete Patres conscripti, & reser
hominem tam expediti consilii, ut omnes a
instructa sit & quomodo senes nostri, Marcell
Crispum; juvenes, Regulum imitentur. Inve
etiam æmulos infelix nequitia. Quid si floreat
geatque: Et quem adhuc quæstorium offendere n
audemus, prætorium & consularem visuri sum
An Neronem extremum dominorum putatis? Id
crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites f
runt: quum interim intestabilior & sævior exor
est. Non timemus Vespasianum: ea principis æ
ea moderatio. Sed diutius durant exempla, qu
mores. Elanguimus, P. C. nec jam ille senatus
mus, qui occiso Nerone, delatores & minist
more majorum puniendos flagitabat. Optimus
post malum principem dies primus.

ORATIO LEGATI TENCTERORUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depo
eorum jugo initum est consilium à Germani
Agrippinensi colonia, quæ in Romanorum impe
permanebat, Excindi eam placebat nonnullis: s
tius agendum alii censerunt, satisque habuer
eum ad societatem Germanorum revocare. Ea
missa est ab iis legatio, cujus princeps hanc orat
nem in illius coloniæ concilio habuit. Gratulatus
illis libertatem: mandata exposuit Germanorum
mœnibus diruendis, Romanorum reliqui is tollend
& eorum bonis publicandis, vectigalibus abroga
dis, quæ pensitabant Romani, de commerciis sec
communicandis, de institutis Germania restituend*

REDISSE vos in corpus nomenque Ge
maniæ, communibus Deis, sed præcip
Deorum Marti grates agimus; Vobisque gratul
mur, quod tandem liberi inter liberos eritis. nam
hu

unc diem, flumina ac terras, & cælum quodam-odo ipſum, clauſerant Romani: ut colloquia con-eſſuſque noſtros arcerent; vel, quod contumelio-us eſt viris ad arma natis, inermes ac propriè nudi, b cuſtode & pretio coiremus. Sed ut amicitia ſo-etaſque noſtra, in æternum rata ſint: poſtulamus vobis, muros coloniæ, munimenta ſervitii, deta-tis. Etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis bliviſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris ucidetis. Haud facile libertas, & domini miſcen-r. Bona interfectorum, in medium credant, ne quis culere quidquam, aut ſegregare cauſam ſuam ſſit. Diceat nobis vobiſque utramque ripam cole-ut olim majoribus noſtris. Quomodo lucem emque omnibus hominibus; ita omnes terras rtibus viris, natura aperuit. Inſtituta cultumque trium reſumite, abruptis voluptatibus quibus omani plus adverſus ſubjectos quam armis valent. ncerus & integer, & ſervitutis oblitus populus, t ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO AGRIPPINENSIVM. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

ſpondent legatis Romanorum Agrippinenſes, anci-piti ſententia inter metum Germanorum & Roma-norum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnullæ concedunt, alia excuſant. In muris opponunt ſecu-ritatem: in Romanorum cædibus faciendis, con-junctionem & vetuſtatem, & jus conſanguinita-tis. De vectigalibus, commerciis & inſtitutis lega-tis, quæ propoſuerant, aſſentiuntur.

QUÆ prima libertatis facultas data eſt, avi-dius quàm cautius ſumpſimus, ut vobis cæ-teriſq; Germanis conſanguineis noſtris jun-gemur. Muros civitatis, congregantibus ſe cum maximè Romanorũ exercitibus, augere nobis quàm fuere tutius eſt. Si qui ex Italia aut provinciis peregrinæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum ab-

absumpsit: vel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox provenere, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum, resolvimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nova & recentia jura, in vetustatem & consuetudinem vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.

ORATIO CERIALIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bellum gerebat adversus Germanes exercitus Romanus nomine & auspiciis Vespasiani Cæsaris. Hujus belli summa penes Petilium Cerialem erat. Descenderant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallia conscriptæ, seque ad hostes contulerant, quorum erant duces Civilis Classicus, & Tutor. Re bene è Cerialis gesta, quamvis debellatum nondum erat, male tamen agebatur cum hostibus. In perfidos & desertores non animadverteretur plerique urgebant. Lenius tamen Treviros, qui ab hostibus fuerant, accepit Cerialis. Accitæ deinde sunt legiones illæ. Eas magnus supplicii terror invaserat, sed nihil in eas statuendum sibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impunitatem. Verùm hac oratione cohortatus est eas ad fidem in Cæsarem constantius imposterum colendam. Belli causas repetiit, ostendit justas, necessarias, summa æquitate nixas. Æquitatem & clementiam imperii incusavit. Officii commonefecit, ut parerent imperio Romano, quod salutare sibi esse intelligerent: quippe in fide essent & tutela Romanorum.

NEQUE ego unquam facundiam exercui; sed populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditiosorum æstimantur; statui pauca differere, quæ profligato bello utilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Ter-

am veſtram cæterorumque Gallorum ingreſſi ſunt
uces imperatoreſque Romani nulla cupidine, ſed
ajoribus veſtris invocantibus, quos diſcordiæ uſ-
ue ad exitium fatigabant. & aciti auxilio Germa-
i ſociis pariter atque hoſtibus ſervitutem impoſue-
nt. Quot præliis adverſus Cymbros Tentoneſque,
uantis exercituum noſtrorum laboribus, quove
ventu Germanica bella tractaverimus, ſatis cla-
um. Nec ideo Rhenum inſedimus, ut Italiam tue-
emur: ſed ne quis alius Arioviſtus regno Galba-
um potiretur. An vos chariores Civili Batavif-
ue & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm
ajoribus eorum patres avique veſtri fuerunt? Ea-
em ſemper cauſa Germanis tranſcendendi in Gal-
ias, libido atque avaritia & mutandæ ſedis amor:
t relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fœcun-
iſſimum hoc ſolum voſque ipſos poſſiderent. Cæ-
etum libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur. Nec
uiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi
oncupit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet.
egna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in
oſtrum jus concederetis. Nos quanquam totiens
aceſſiti, jure victotiæ id ſolum vobis addidimus,
uo pacem tueremur. Nam neque quies gentium
ine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſti-
endia ſine tributis haberi queunt. Cætera in com-
muni ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris
præſidetis: Ipſi has aliaſque provincias regitis. nihil
eparatum, clauſumve. Et laudatorum principum
ſus ex æquo, quamvis procul agentibus: Sævi proxi-
mis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios
mbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avari-
iam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec
omines: Sed neque hæc continua, & meliorum
interventu penſentur. niſi forte Tutore & Claſſico
egnantibus, moderatius imperium ſperatis aut mi-
oribus quàm nunc tributis parabuntur exercitus,
uibus Germani Britannique arceantur. Nam pul-
s (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud

quàm bella omnium inter se gentium exiſtent? Octingentorum annorum fortuna diſciplinaque compages hæc coaluit: quæ convelli ſine exitio convellentium non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoreſque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriuſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obſequium cum ſecuritate malitis.

ORATIO CIVILIS, SED MUTILATA. Ex lib. v. Hiſt.

ARGUMENTUM.

Civilis perfuga à Romanis ducem ſe Batavis adverſus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu geſſerat, tamen multo pluribus acceptis cladibus quam illatis. Itaque attritis Batavorum viribus, Cerialis Romanus dux, flectendos ſibi potius ad deditionem ſubeundam monendo, quam diutius urgendo duxit. Tentavit, & rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quum eſſet ventum, habuit hanc pro ſe orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuria temporum intercidit. Hic purgandi ſui cauſa, aliqua ſaltem ex parte, repetit altius cauſas belli à ſe primum ſuſcepti, ut omnes turpis proditionis avertat à ſe ſuſpiciones.]

SI apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi obſervantia: & quum privatus eſſet, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes tranſcenderent. Quæ Antonius abſens, Hordeonius Flaccus præſens monebat, arma in Germania movi, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœſia, Favianus in Bannonia,

Ex vita Agricolæ à CORN. TACITO prodita.

GALGACI ORATIO

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Iulius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi lacessiti ad restinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, cum hoste confligendum censuit: sed prius animos multitudinis oratione esse firmandos. Itaque convocatam suorum concionem hortatus est ut strenuè bellum compescerent. Ejus tota oratio in eo posita est, ut eos & posse & debere hostem propulsare ostendat: defensionem & facilem esse & necessariam. Idcirco belli æquitatem & necessitatem docet. Invehitur in hostium aviditatem. Suam si flagitiose deseri ab ipsis non posse probat. A servitute voluntaria subeunda deterret, idque à dominorum superbia & innata genti illi libertate. Comparatione & exemplis multo infirmiorum quorundam probat, libertatem eos posse a servitute & jugo hostium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. A vita fortitudine proposita, eos dimittit.

QUOTIES causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & universi servitutis expertes: nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romana. Ita prælium atque arma quæ fortibus honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis penetralibus siti, nec servientium

littora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniæ patet, atque omne ignotum pro magnifico eſt. Sed nulla jam ultra gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: Et interiores Romani, quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: Si locuples hoſtis eſt, avari: ſi pauper, ambitioſi; quos non oriens, non occidens ſatiaverit: Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus, imperium; Atque ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit; hi per delectus alibi ſervituri auferuntur. Conjuges ſororeſque, etiam hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunaſque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum corpora ipſa ac manus, ſilvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata ſervituti mancipia ſemel veneunt, atque ultro à dominis aluntur? Britannia ſervitutem ſuam quotidie emit; quotidie paſcit. Ac ſicut in familia recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt, ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſervemur. Virtus porrò ac ferocia ſubjectorum ingrata imperantibus. Et longinquitas ac ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublata ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria chariſſima eſt. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præſentia laturi, primo ſtatim congreſſu non oſtendemus quos ſibi Caledonia, viros ſepoſuerit?

An

in eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciviam adesse creditis? Nostris illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diversissimis gentibus, ut secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm servos, fide & affectu teneri putatis: Metus & terror est, infirma vincula charitatis, quæ ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia est: Paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipsum ac mare & silvas, ignota omnia, circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos alii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. In ipsa hostium acie inveniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam. recordabuntur Galli priorem libertatem: deferent illos cæteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter male parentes & injuste imperantes, ægra municipia & discordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & cæteræ servientium pœnæ: quas in æternum proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem, & majoreis vestros, & posteros cogitate.

ORATIO AGRICOLÆ. Ibidem.

ARGVMENTVM.

Vt suos cohortatione ad pugnam incenderat Gallacus, sic Iulius Agricola, dux Romanorum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere suis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuisse aliquot antè annis commotum & gestum ab iisdem illis militibus: nunc idem redintegratum ge-

ri. Lubet igitur eos parem animorum præsentiam concipere, quam superioribus præliis adversus eosdem hostes attulerint. Admonet pristinæ gloriæ, quæ fit illustranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua est oratio in despiciendis hostibus, quorum infirmas vires ostendit: unde exacuendorum animorum facultatem sumit.

OCTAVUS annus est, commilitones ex quo virtute & auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis. Tot expeditionibus, tot præliis seu fortitudine adversus hostes, seu patientia ac labore penè adversus ipsam rerum naturam opus fuit: neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inventa Britannia, & subacta. Equidem in agmine, quum vos paludes montesve & flumina fatigarent, fortissimi cujusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis? Quando acies? Veniant à latebris suis extrusi. Et vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adversa. Nam ut superasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine recidisse. Si novæ gentes atque ignota acies constitissent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer, nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ii cæterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tamdiu

superstites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus fortissimum quoque animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum jampridem cecidêrunt, reliquus est numerus ignavorum & meruentium. Quos quod tandem invenistis, non testiterunt, sed deprehensi sunt novissimi, ideo extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuisse, aut mors belli, aut causas rebellandi.

ORATIONES
ex Q. CURTIO collectæ.
ORATIO CHARIDEMI.
Ex libro III.

Charidemus Atheniensis, exulans apud Darium Persarum Regem, contracto ab eo numeroso exercitu adversus Alexandrum Macedonum regem, sententiam de apparatu universo rogatus, liberius quam felicius respondet, sibi exercitum illum, etsi numero superiorem, tamen virtute longe inferiorem videri.

VERUM, *inquit*, & tu forsan audire nolis, &, ego, nisi nunc dixero, aliàs nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subjecerint, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sanè & inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos, & conserta robora virorum teget. Ipsi phalangen vocant peditum stabile agmen. Vir virо, armis arma conserta sunt: ad nutum momentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod

imperatur, omnes exaudiunt: obsistere, circuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quam milites callent. Et ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quem occupant, satiat. tempora somni arctiora quàm noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acarnanes Ætolique, invicta bello manus fundis, credo, hastis igne duratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud atque aurum, ad conducendum militem mitte.

ORATIO LEGATORUM DARII ad Alexandrum. Ex lib. IV.

ARGUMENTUM.

Darius, & armis jam duobus præliis, ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nuntiata illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, inprimis verò erga uxorem, cui ille mortuæ non secus ac conjugi illacrymarat. legatos ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, si ad eas adduci possit, cum eo transigant. Ii ad eum quum venissent, ad exponendam legationem hac oratione sunt usi, qua eum, & blande prolixeque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem flectere sunt conati.

DARIUM, *inquit*, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quòd sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitiæ earum, quæ supersunt, curam, haud secus quàm parens agens, reginas appellas, speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata

sunt?

sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus xxx. millia talentum auri precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notum haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te relinqueris, intuere quantum petas. Periculosum est, prægrave imperium: difficile est continere quod capere non possis. Videsne ut navigia quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quàm tueri. Quàm, hercule, expeditius manus nostræ rapiunt, quàm continent! Ipsa mors uxoris Darii te ad monere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

ORATIO PARMENIONIS AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Parmenio magna apud regem gratia constitutus, adhibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii postulatione sententiam dicit, qua Alexandro autor est, ut ad eas pacis conditiones, quas ferebat Darius descendat: pacem bello anteponat: & melit certa præmia à Dario accipere, quàm bello majora, at minus certa, quærere.

ANTE suasissem, *ait*, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; *Ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus.* Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. *Optimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter*

Istrum

Istrum & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret, potius, quàm Bactra & Indos intueretur.

ORATIO ALEXANDRI AD LEGATOS DARII.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Refutato Parmenione, respondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, si pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis conditiones repudiat duabus de causis: quod Darii insidiis appetitus sit, & quod sua jam, & à se occupata, sibi offerantur. Se ita ab armis discessurum dicit, si ille se suaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNTIATE Dario gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse. & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed naturæ meæ: nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non soleo, armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem bona fide peteret, deliberarē fortsitan an darem. Verum enimvero, cum modò milites meos litteris ad proditionem, modò amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet, ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe obliti estis, Nam ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam, nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum verò mihi præstat, sive me Mazæo generum præponit. Ite, nuntiate regi vestro, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc repente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod

proximæ

proximæ lucis assignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in craſtinum bellum paret: nec aliam sibi, quàm expertus est, polliceatur fortunam.

ORATIO
DARII AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertiùm adversus Macedonas Darius, suos ad prælium præsenti animo capessendum hortatur, propositis iis quæ in deliberando gravissima sunt, salutis conjugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat, quo illis res redierit ostendit. Et ne superiorum cladium recordatio debilitet animos, extenuat ac despicit virtutem, res gestas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TERRARVM, *inquit*, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo antè domini; jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde pulsis ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro cariſſimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planities vix caperet, comparavi, equos, arma distribui, commeatus,

ne

ne tantæ multitudini deessent, providi. locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt: audete modò vincere, famamque, (infirmissimum adversus fortes viros telum) contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendêre paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediâ aciem vanam & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt, etiamsi nil præter falcatos currus emisero. & bello vicerimus, si vincimus prœlio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclusos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est; illud præda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quòd si quem è vobis nomen gentis movet, cogitet Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantuscunque ignavis & timidis videri potest, unum animal est, &, si quid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc nostro pavore, quàm sua virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas adspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per ccxxx annos ad summum fastigiũ evexerant, magno motu concuterent magis, quàm affligerent, admonerentq; nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultrò bellum inferebamus: nunc in sedibus nostris propulsamus illatũ. Jactamur invicẽ varietate fortunæ. Videlicet imperiũ,

quia

quia mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterum etiamsi spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet. Ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regiæ stirpis, duces vestros, regum instar victos habet: nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi) credite nunc omnes, extendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quo proprius discrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque solis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quenque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

ORATIO EVCTEMONIS CYNÆI.

Ex libro v.

ARGVMENTVM.

Græci captivi ad quater mille, quum crudelissime essent à Persis accepti, & fœda corporum laceratione deturbati, se in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubii tamen

tamen quid potissimum ab eo contenderent. Quare quam anceps esset consilium, aut in iis locis considendi, aut patriæ repetendæ, dictæ sunt in utramque partem sententiæ. Euclemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro postulare, tum quia imbecillitas corpo um jactationem viæ ferre non posset, tum quia ita deformati ne honeste quidem in suorum conspectum prodire possent.

NOS, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc simplicitas nostra est, supplicia quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum est, ostentare Græciæ vel ut lætum spectaculum cupimus. At ii optimè miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum miseticordia ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat: & nisi mutuò essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres, agnoscent ergastuli detrimenta: Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegat, senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentium pignora, cum incertum

tum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt.

ORATIO THEATI ATHENIENSIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Utro citroque, ut diximus, res est inter Græcos agitata, manerent, an patriam reviserent. Contrariæ sententiæ illi superiori autor est Theatus Atheniensis. Profectionem enim suadet posthabita deformitatis illius verecundia, itineris vero laboribus præ desiderio patriæ negleclis, & locorum in quibus essent, feritate proposita. Quamvis autem hæc oratio obliqua sit, quia tamen est ἀνταπόκρισις, respondens videlicet superiori, non visa est prætereunda.

NEMINEM pium habitu corporis suos æstimaturum, utique sævitia hostis, non natura calamitosas. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortunæ: tristem enim de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi aptare forent) offere patriam, conjuges, liberos, & quidquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum. mores, sacra, linguæ commercium etiam a barbaris expeti, quæ ingentia ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certè rediturũ ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis usuri. Si quos contuberni, liberorumque, quos servitus cœgisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria charius est.

ORATIO DARII. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Darius quum jam ter adverso Marte pugnasset, exiguas haberet tantarum cladum reliquias, sed ne satis quidem eas exploratæ fidei, taderetque eum diuturnæ fugæ, quod in summa rerum desperatione fieri assolet, statuit postremo prælio de

verum summa decernere. Verum quia id non ante poterat, quam suorum animos partim tentasset, partim confirmasset, hac oratione est usus; qua laudantes aliorum animos retinere & conciliare, aliorum ægros consolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel secundo vel adverso prælio finiant. Sibi quidem certum esse ostendit hoc uno certamine aut emori aut clades acceptas facire.

SI me cum ignavis, *inquit*, & pluris qualemcunque vitam morte honesta æstimantibus fortuna junxisset, tacerem potius, quàm frustra verba consumerem. sed majore quam vellem documento, & virtutem vestram & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi. Meam tamen fortunam quàm victoris maluistis sequi: dignissimi, quibus, si ego non possim, Dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitassem, vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem, cum liceat experto belli fortunam aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi? Nisi fortè satius est expectare victoris arbitrium, & Mazæi, & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quàm iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quisquam, aut condonare possit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque

erit

erit regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella Dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros quibus stipendum Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa regum, oro, & obtestor, ut nobilitate vestra gentisque dignos spiritus capiatis, ut eadem constantia animorum, qua præterita toleraftis, experiamini quidquid deinde sors tulerit. Me certe in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO
NABARZANIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darii orationi qua se in aciem descendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum est. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participe ejusdem sceleris Besso moliretur, hac autem dimicatione conatus suos averti videret, regem ab eo conflictu deterrere voluit. Autor igitur est Dario perfidiosus suasor ut tanti sper se imperio addicet, dum alter susceptis gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam restituat. Cæterum ad Bessum, consciun sceleris satrapen, sua sententia summam rerum defert.

SCIO me, *inquit*, sententiam esse dicturum prima specie haudquaquam auribus tuis gratam: sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te, regnum

regnum tuum, salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & hominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Asia decedat hostis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt. Indi & Sagæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad removandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles superfit, quàm exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigrè ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, præfectum regionis ejus Bessum regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus justo regi tibi fiduciarium restituet imperium.

ORATIO.

ALEXANDRI. Ex libro VI.

ARGUMENTUM.

Inclinatis jam animis multitudinis ad requietem laboriosæ militiæ optandam, acceſſerat ſparſus ſine autore quidem, ſed ex diuturnorum ſtativorum occaſione excitatus miſſionis rumor. Qui etſi temere percrebuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut jam totis caſtris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrum vix ea ingreſſum quæ animo & ſpe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incuſatis, illis ipſis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione ſtatuit. Qua leniter obiurgati milites quod immaturum ſuarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit conſilii ſui cauſas, cur nondum incepti deſiſtat. Neque quæ parta ſint, retineri poſſe, niſi ſubactis hoſtibus qui ſuperſint:

his domitis, multo uberiores victoriæ fructus ostendi, & sese offerre. Hæc nisi pacata teneri non posse: pacata verò secum multo his plura esse allatura. Eos præterea ad persequendas de percussoribus Darii pœnas impellit.

MAGNITUDINEM rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurere; ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui. Ecce orsi bellum ad Hellespontum, Jonas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis exemimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisides, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem, habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt. & nescio an enumeranti mihi quasdam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum quas tanta velocitate domuimus, ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque & cæteros cives, vel renitentibus vobis erumperem, ut ibi potissimùm parta vobiscum laude & gloria fruerer, ubi nos uberrima victoriæ præmia exspectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies: rerum, per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum eius rigida cervice subeuntibus barbaris, tempore, milite opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur; & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore exspectant. adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nomine assuetas non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non

suis

ſuis moribus: & qui præſentes metuunt, in abſentia hoſtes erunt. Cum feris beſtiis res eſt, quas captas ſed incluſas, quia ipſarum natura non poteſt, longior dies mitigat. Et adhuc ſic ago, tanquam omnia ſubacta ſint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non poſſidet ſolum parricida Beſſus, ſed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Maſſagetæ, Sacæ, Indi, ſui juris ſunt. Omnes hi ſimul, ſi terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim ejuſdem nationis ſunt, nos alienigenæ externi. Suis autem quique parent placidius, etiam cum is præeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde aut quæ cœpimus, omittenda ſunt, aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt; ſic nos, quicquid obſtat imperio, reciſamus. Parva ſæpe ſcintilla contempta, magnum excitavit incendium. Nil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentia facias. Ne Darius quidem hæreditarium Perſarum accepit imperium, ſed in ſedem Cyri beneficio Bagoæ caſtrati hominis admiſſus: ne vos magno labore credaris Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, ſi Darium ob hoc vicimus, ut ſervo ejus traderemus imperium: qui ultimum auſus ſcelus regem ſuum, etiam externæ opis egentem, certe cui nos victores peperciſſemus, quaſi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, nec à nobis conſervari poſſet, occidit. Hunc vos regnare patiemi? quem equidem cruci affixum videre feſtino, omnibus regibus gentibuſque fidei, quam violavit, meritas pœnas ſolventem. At hercule, ſi mox eundem Græcorum urbes, aut Helleſpontum vaſtare nuntiatum erit vobis, quo dolore a Ficiemini, Beſſum pœmia veſtræ occupaſſe victoriæ? Tunc ad repetendas res feſtinabitis: tunc arma capietis. Quanto autem præſtaret territum adhuc, & vix mentis ſuæ compotem, opprimere? Quatridui nobis iter ſupereſt, qui tot propulcavimus nives, tot amnes

ſupera-

uperavimus, tot montium juga transcurrimus: non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & angustiæ includunt. plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis fugitivi, & homini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis: Darii quoque hostes, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo iratsci?

ORATIO CRATERI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Macedones aliquot inierant regis sui de medio tollendi consilium. Sed re per indices patefacta, comprehensi sunt, & oppressa conjuratio. Verum quia erant in ea conjuratione aliquot clari & nobiles, noluit Alexander quicquam in eos nisi ex amicorum sententia statuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus, in paucis regi charus sententia rogatus, censuit more majorum in eos esse animadvertendum. Nec quia illustres essent, idcirco dignitati potius eorum quàm capiti regis esse parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentiæ contagione serpet longius nisi in his cohibeatur.

UTINAM, *inquit*, in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses. Suasissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo suo, quàm de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quòd existimes eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius spera-

re

re non posse. At ego, etiam si ipse, vel pœnitentia vel beneficio tuo victus, quiescere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos autoritate haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium, positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium supereſt, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domestici hostibus muni. Hos si submoveas, nihil metuo ab externo. *Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi autor, aut particeps.* Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset. Parmenionis filium, præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum simulasse, etiam non vacasse sermoni suo regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse. Philotam consumpto per ludum jocumque penè toto die gravatum esse, pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim si non credidisset talia deferentibus pueris, cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si dilationem ejus damnabat. In suo quemcunque periculo magnum animum habere, cum de salute regis timeretur, crudulos esse debere: vana quoque deferenteis admittere. *Omnes igitur quæstionem de eo, ut particeps sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt.*

ORA-

ORATIO ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex amicorum sententia compertum scelus intestinum, quo pene oppressus fuerat, ad concionem defert, tum ut secunda multitudinis voluntate quæstio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illustres sunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet, à se verò avertat si in eos acerbe animadvertet. Hæc igitur oratio primum querelam habet indignissimi facinoris comparati à reis conjurationis. Post invehitur præcipuè in eum qui sibi patefactum scelus silentio texerat & foverat: eumque ejusdem insimulat criminis.

DENÈ, *inquit*, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deum providentia misericordia vivo: conspectusque vester venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis irascerer: quoniam spiritus, imò unus vitæ meæ fructus est, ut fortissimis viris & de me optimè meritis referre illuc gratiam posse. *Interrupit orationem militum fremitus, obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum rex:* quanto, *inquit*, majorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincendi est memoria pristinæ charitatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas fileam? Parmenio, illa ætate, tot meis, ut parentis mei meritis devinctus, omnium nostrorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Ministeri ejus Philotas, Leucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosque ejusdem amentiæ comites in cædem meum subornavit. *Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maximè militaris, ubi aut odio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Menon, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat*

exponunt: Nullius eorum indicio Philotas in parti
pes sceleris destinabatur. Itaque indignatione pres
nox indicium silentio excepta est. Tum rex: Qual
inquit, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei del
tum indicium id ipsum suppressit? quod non fuis
vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem des
rens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momen
tum quidem temporis distulit exonerare se, ut e
ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timui
nihil credidit. O magni animi virum! Iste regis p
riculo cum moneretur, vultum non mutaret? Ind
cem tantæ rei solicitus non audiret? Subest nim
rum silentio facinus, & avida spes regni præcip
tem animum ad ultimum nefas impulit. Pater M
diæ præest: ipse apud multos copiarum duces me
præpotens viribus, majora, quàm capit, sperat. O
bitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernit
Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, co
sanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non pol
sum. *Epistolam deinde Parmenionis interceptam*
quam ad filios Nicanorum & Philotam scripserat, si
citat, haud sane indicii gravioris consilii præferentem.
Namque summa ejus hæc erat. Primùm vestri curam
agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus
efficiemus. Adjecitque rex, Sic esse scriptam, ut, si
ad filios pervenisset, à conscriis posset intelligi; sive in
tercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus
cum cæteros participes sceleris indicaret, Philotam
non nominavit. Hoc quidem illius non innocen
tiæ, sed potentiæ indicium est, quòd sic ab iis time
tur etiam à quibus prodi potest, ut cum de se fatean
tur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipsi
indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus
fuit, & in Macedonia capiti meo impias compara
vit insidias, socium se & consocium, adjunxit. Hi
Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sor
rem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scr pse
sem ei pro jure tam familiaris usus atque amicitiæ
qualis sors edita esset Jovis Ammonis oraculo; si
stinu

inuit reſcribere mihi, ſe quidem gratulari, quòd in numerum Deorum receptus eſſem: cæterùm miſeri eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui modum hominis excederet. Hæc ſunt etiam animi, videm alienati à me, & invidentis gloriæ meæ, indicia: quæ quidem, milites, quandiu licuit, in animo meo preſſi. Videbar enim mihi partem viſcerum meorum abrumpere, ſi, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda ſunt, linguæ temeritas pervenit ad glabios. Hos (ſi mihi creditis) Philotas in me acuit. Si ipſum dimiſero, quò me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus; parti, principibus nobiliſſimæ juventutis unum præfeci: ſalutem, ſpem, victoriam meam, fidei ejus tuteque commiſi: patrem in idem faſtigium, in quo me ipſi poſuiſtis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio eſt, tot civium ſociorumque millia, imperio ejus ditionique ſubjeci. Unde præſidium petieram, periculum exiſtit. Quàm feliciter in acie occidiſſem, potius hoſtis præda, quàm civis victima, Nunc ſervatus ex periculis, quæ ſola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut ſaluti meæ parcam. Ipſi mihi præſtare poteſtis, quod ſuaderis ut faciã. Ad veſtras manus, ad veſtra arma confugio: invitis vobis ſalvus eſſe nolo: volentibus, non poſſum, niſi vindicor.

ORATIO PHILOTÆ. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Philotas erat clariſſimi Macedonis Parmenionis filius. Is non coiverat quidem cum conjuratis illis ut vim regi omnes afferrent: ſed rem ad ſe delatam per indicem, ut modò attigimus, ſilentio præterit, pollicitus ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excuſabat. Admonebatur autem hic inſidiarum potiſſimum, quòd ex cohorte regia erat; & præter cæteros clarus, magnaque apud Regem gratia. Re-

igitur per alios patefacta, primum ad causam cendam est accersitus ad regem solutus: post ta sultis à rege amicis, in vincula est conjectus & concionem producitus, gravius etiam quàm cat est ab eo accusatus: & ex silentio conjuratu reus peractus. Admissus tamen est etiam ad ca sam pro concione dicendam: verum aberat rex, n is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se oration habuit, qua inficiatur intentum à rege crimen suspiciones diluit: argumenta conatur refellen multa quæ in eum erant invidiosè conjecta regi Purgat se crimine appetiti dominatus, quo insim latus fuerat, & cogitati parricidii in regem. P trem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eo dem premebatur, sed absens etiam defendit. U cem illius non minus ac suam deflet: quod rem sit atrocissimi criminis, & particeps acerbissim casus filii sui.

VERBA, *inquit*, innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunâ destitutus, ignoro quomodo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit non me hercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quam absolvere non cognita verò, liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quamquam victi hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem, cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Cebellinus plus quam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus;

ndus, quò facilius qui tentabatur posset impelli.
n enim detecto facinore nomen meum præteriit,
posset videri socio pepercisse. Nicomachus,
em taciturum arcana de semet ipso credebat,
nfessus, aliis nominatis me unum subtrahebat.
uæso, commilitones, si Ceballinus me non au-
sset nihil me de conjuratis scire voluisset: num
odie dicerem causam nullo me nominante? Dy-
nus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid
æteri, qui de se confitebuntur? me videlicet sub-
ahent? Maligna est calamitas, & vere noxia
uum quis suo supplicio acquiescit pro alio crucia-
us. Tot conscii ne in equuleum quidem impositi
erum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro,
ec cuiquam moriturus, ut opinor. At verum cri-
nen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem de-
atam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc
ualecunque est, confesso mihi, ubicunque es,
Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus,
reconciliati pignus animi, convivio quoque in-
erfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si per-
cisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid
hac proxima nocte, qua di gressus sum à mensa tua,
eci? Quod novum facinus delatum ad te mu-
avit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam,
um me malis indormientem meis inimici vin-
iendo excitarunt. Unde & parricidæ & prodi-
tori tam alti quies somni? Scelerati conscientia ob-
strepente cum dormire non possint, agitant eos
furiæ, non consummato modo, sed & cogitato par-
ricidio. At mihi securitatem primum innocentia
mea, deinde dextra tua obtulerat. Non timui ne
plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm cle-
mentiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse pœniteat,
res ad me deferebatur à puero, qui non testem, non
pignus indicii exhibere poterat, impleturus om-
nes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scorti
jurgio interponi aures meas, credidi infelix, & fi-
dem rejus suspectam habui, quòd non ipse deferret,

sed fratrem potius subornaret. Timui ne negaret mandasse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. sic quoque cum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumem esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minimè. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me quum à Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. denique post delatum indicium quid opperiturus eram, cubiculum regis solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: Sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Ecquis è vobis corruptus est donis quem ducem, quem præfectum impensius colui? Mihi quidem objicitur, quòd societatem patrii sermonis asperner, quòd Macedonum mores fastidiam. Sic egò imperio quod dedignor immineo? Jam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus quàm victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædunt, quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est regi: cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tamdiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor regi, non de rege, non enim faciebam invidiam,

diam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon. interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo; cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam exstinguo. Quid enim me procreabas infelicem, adversantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent. Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctantes, quæ Ceballimus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cum audisset venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epistola scripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? num ullam autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si, & cum indicamus invisi; & cum tacemus, suspecti sumus, quid facere nos oportet? *Cumque unus e circumstantium turba exclamasset, Renemerit is non insidiari: Philotas*, Rectè, *inquit*, quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, pœnam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus vestris.

ORATIO A MYNTÆ. Ex libro. XII.

ARGUMENTUM.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neque ab indice neque à reis quum in tormentis essent, sed suspicione urgebatur ob nimiam cum Philota conjunctionem, & quòd frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri jussus, necato Philota, productus statim in concionem fuit. Crimini data est cum Philota, arcta necessitudo & recens cum eo congressus, aliquot dictorum procacitas, equi scribæ imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipsius literæ. quibus ut sibi ab hoc caveret filium monebat. Admissus ad causam dicendum Amyntas, diluit ea crimina omnia, sed præposterè, orsus à gravissimo, de iis quæ in regem intemperanter esset debacchatus. Defensionis hæc est summa: Procacitatem purgat, excusata impotentia animi & linguæ quam durissimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philota non excusat, sed siquid est culpæ, eam omnem ab rege dicit sustineri, qui hunc ornando, fecisset ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recusationem equorum confert in penuriam. Suspiciones matris derivat in illius simultatem, quam ipse officiose in regem faciendo in se concitasset. Fugam fratris purgat illius ipsius interventu.

QUALISCUNQUE, *inquit*, exitus nos manet, rex, confitemur, prosperum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam; liberis corporibus animisq; habitum etiam, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primum defendere, quòd à te ultimum objectum est. Nos rex, sermonis adversus majestatẽ tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem, jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum, etiamsi militis

militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta, mereueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quàm animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utiq; non odimus, infestas admovemus manus. parentes liberis si occurrant, & ingrati & inviſi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quæ ferre non potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur; Vituperamus, laudamus, miseremur, iraſcimur. Utcunque præsens movit affectio, modo Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus, & quicquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse confitear. An vero Parmenionis quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amices tuos dignatione vincentem, cultũ à nobis esse miraris? Tu hercule, (si verum andire vis) rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus, Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti adversaremur scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur si hoc crimen est, tu pàucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philo-

tæ amici eſſe voluerunt: ſed totidem, quot volebant, eſſe non poterant. Ita ſi à conſciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem ſeparabis illos qui idem eſſe voluerint. Quod igitur conſcientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, & ſine arbitris loquutus eſt nobiſcum. At ego purgare non poſſem, ſi pridie quicquam ex vetere vita ac more mutaſſem. Nunc verò, ſi, ut omnibus diebus, illo quoque qui ſuſpectus eſt, fecimus; conſuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quàm Philotas detectus eſt, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui ſi nos ſuſpectos facere vult, quòd illo die equos non dedimus, ſemetipſum, quod eos deſideraverat, purgare non poterit. Anceps enim crimen eſt inter retinentem & exigentem, niſi quòd melior eſt cauſa ſuum non tradentis, quàm poſcentis alienum. Cæterùm, rex, equos decem habui, è queis Antiphanes octo jam diſtribuerat iis, qui amiſerant ſuos. Omnino duos ipſe habebam: quos cum vellet abducere homo ſuperbiſſimus, certè iniquiſſimus, niſi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum eſſe me cum ignaviſſimo, & hoc unum militiæ ſuæ uſurpante, ut alienos equos pugnaturis diſtribuat: Huc enim malorum ventum eſt, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excuſem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis ſcripſit. Utinam prudentius eſſet ſolicita pro filio, & non inanes quoque ſpecies anxio animo figuraret. Quare enim non adſcribit metus ſui cauſam? Denique non oſtendit autorem, quo facto dictove noſtro mota, tam trepidas tibi literas ſcripſit. O miſeram conditionem meam, cui forſitan non periculoſius eſt tacere quàm dicere. Sed utcunque ceſſura res eſt, malo tibi defenſionem diſplicere, quàm cauſam. Agnoſces autem quæ dicturus ſum: quippe meminiſti, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixiſſe te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abſcondi,

ſcondi. Præcepiſti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, ſed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberius, quàm expediebat mihi, exequutus ſum imperium tuum, Gorgiam, & Hecatæum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius eſt, quam me, qui, ſi tibi non paruiſſem, jure daturus fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ perſequendi nos cauſa eſt, quàm quòd utilitatem tuam muliebri præpoſuimus gratiæ. VI millia Macedonum peditum, & D C. equites adduxi: quorum pars ſequutura me non erat, ſi militiam detrectantibus indulgere voluiſſem. Sequitur ergo; ut, quia illa propter hanc cauſam iraſcitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtuliſti.

ORATIO
COBARIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Beſſus Darii percuſſor deliberat inter ſcyphos cum Familiaribus, quemadmodum Alexandro perſequenti reſiſtant. Ipſe ſententiam ſuam aperit, ut fuga ſalutem quærant, ſeque in remotas Aſiæ partes & profundorum fluminum divortiis diviſas abdant, ubi ſe illis naturæ munimentis tueantur. Eunt in hanc ſententiam alii: unus Cobares, ſaniore mente hoc conſilium improbat, & Beſſo autor eſt ut ſe Alexandro dedat & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto ſpem affulgere aliquam incolumitatis, quæ in fuga nulla relicta ſit.

NATURA, *inquit*, mortalium, hoc quoque nomine prava & ſiniſtra duci poteſt, quod in ſuo quiſque negotio hebetior eſt quàm in alieno. Turbida facta ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent. Obſtat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. nam in te ſuperbia non cadit. Expertus es, unumquemque quod ipſe repererit, aut ſolum, aut optimum ducere. Magnum onus ſuſtines capite, regium inſigne.

Hoc

Hoc aut moderatè perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est. *Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, Canem timidum vehementius latrare quàm mordere, Altissima quæque flumina minimo sono labi. Quæ inserui, ut qualiscunque inter barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspensam dederat expectationem sui. Tum consilium aperit, utilius Bessum quàm gratius.* In vestibulo, *inquit*, regiæ tuæ velocissimus consistit rex. Antè ille agmen, quàm tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accersis, & armis flumina oppones. Scilicet, quà tu fugiturus es, hostis sequi nō potest? Iter utrique commune est, victori tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? Utcunque cesserit, meliorem fortunam deditus, quàm hostis, habiturus. Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. Incipiet forsitan justus esse rex, cum ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum, & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacaneum est. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari potest.

ORATIO ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaim trajicere cogitabat: sed verebatur ut hoc consilium satis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare ne expedire quidem putabat. Causæ cur illi renuerent erant hæ: quod magna sanè moles negotii susciperetur in Scytharum oppugnatione, & quod verebantur ut ne rex satis illam expeditionem obire ipse per infirmam valetudinem posset: quippe vixdum emersserat ex gravissimi vulneris periculo. Agit igitur ipse cum ducibus: quibus in suam sententiam pertractis, non dubitat quin consilium suum militibus quoque probet. Rationem consilii sui exponit, non ad imperii tantum ampli-

amplificationem, sed etiam ad eorum quæ subegerit defensionem, sibi esse Scythas tentandos.

DISCRIMEN, *inquit*, me occupavit, meliore hostium, quàm meo tempore. Sed necessitas ante rationem est; maximè in bello, quo rarò permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, & quantum in nobis animi sit, alieno marte experiuntur. Haud dubiè si omiserimus Scythas ultrò arma inferentes, conterupti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si verò Tanaim transierimus, & ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ nostræ metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit: quem si trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æstimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe trophæa statuere, & quæ tam longo intervallo natura videtur diremisse: una victoria subitò committere? At hercule si paululum cessaverimus, in tergis nostris Scythæ hærebunt. An soli sumus qui flumina tranare possumus? Multa in nosmet ipsos recident quibus adhuc vicimus fortuna belli, artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri exspectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre possemus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam adest, vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius exstinguar?

ORA-

ORATIO SCYTHÆ LEGATI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant nesciu: sed colloquio & compositione prius quàm armis bellum propulsare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miserunt, quæ belli illati causas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optime callere. Itaque, hos ut sibi benevolentia adjungat potius quàm ad vim & ad arma vocet admonet. Imbecillam felicitatem & casus ancipites inculcant: multaque in hanc sententiam dicunt. Si debellentur, suam cladem sine ullo regis commodo esse posse, victoriam non sine maximo ejus detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc assequutus, scire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis quæ non capis. Ab Europa petis Asiam; ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus, & fluminibus; ferisque bestiis gessurus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona à nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta, &

patera.

patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæsitas: patera cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Scythæ regem, & postea Persarum Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes; Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras & insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes cuperes. Non succurrit tibi, quàm diu circum Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major fortiorque sis quàm quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modò Tanaim, scies quàm late pateant, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate & sequimur, & fugimus. Scytharum solitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi. Nos deserta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene: Lubrica est, nec invita teneri potest: Salubre consilium sequens, quo præsens tempus ostendit melius, impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pinnas tantùm habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Denique si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere. sin autem homo es: id quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse propter quæ tui obliviscaris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti.

Nam

Nam & firmissima est inter paresamicitia : & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas. Inter dominum & servum nulla amicitia est : etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris : Colendo fidem jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos invocant : nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Asiæ & Europæ custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim, usque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos hostes an amicos velis esse, considera.

ORATIO ALEXANDRI, ad trecentos milites.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

In Sogdianis petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem, stadia 30. in orbem vero 160. unde quaque ardua & præruptæ, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & angustus limes sub hostibus tenebatur. Insederant enim petram triginta hominum millia Alexander adversus impedimenta omnia & naturæ & artificii eniteus, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuisset, dolo statuit aggredi. Hoc igitur commentus est ad eludendos hostes stratagema. Negotium dat ducibus ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitatæ permicatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint, ac proinde assueverint in præcipitiis & locis deviis insistere. His, terrorem incutere hostibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit, Hortatur ut strenuè rem aggrediantur, & adversus omnes difficultates luctentur.

Denique

Denique addit animos propositis præmiis amplissimis: itaque eos dimittit.

VOBISCUM, *inquit*, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciæ intravi: Indiæ sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferenteis ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen: quod cum cœperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego, copiis admotis, hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta x. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit? eademque ad x. homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

ORATIO CALISTHENIS. Ex libro VIII.

ARGUMENTUM.

Cleo assentator Alexandri in convivio sermonem captato opportuno tempore intulit, non eum qui tempræsente rege, sed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex composito ut à rege majorem iniret gratiam, eum laudibus in cœlum cœpit tollere, & divinos honores meritis ejus inter cœnam decernere, obscureque libertatis defensores, & nimio regis fastui infensos, perstringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Callisthenes, nobilis, & idem philosophus, qui tum assentatoris levitatem & procacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, qua adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, sed tantæ ambitionis

suspi-

Suspicione prudenter liberat, quam illi sua oratione Cleo affingebat.

SI rex, *inquit*, sermoni tuo affuisset, nullius profectò vox responsuri tibi desideraretur: Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illi respondeo, nullum esse eundem & diuturnum & præcocem fructum: cælestesque honores, non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor, regi ut vita diuturna sit, & æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modò & patrem Liberum, consecratæ immortalitatis exempla, referebas. Crediſne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cœlum fama preveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus? A nobis divinitatis suæ autoritatem accepturus est rex? Potentiam tuam experiri libet? Fac aliquem regem, si Deum potes facere. facilius est imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, queis vivamus, accipiamus.

ORATIO
HERMOLAI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Hermolaus nobilis adolescens ex cohorte regia acerbiore regis animadversione irritatus, impulsore Sostrato consilium regis per insidias opprimendi cum aliquot conscijs iniit. Statuit dolorem ulcisci suum. Res ab indice prolata est. Conscii sceleris capti, verberibus torti & necati sunt præter eum qui indicium

cium facerat. Solus Hermolaus causam dixit audiente militum corona. Eius est hæc oratio, qua non inficiatur factum, sed facti æquitatem defendit. Sibi enim constitutum fuisse de medio tollere non regem, sed crudelem & multorum iam cæde contaminatum tyrannum, fastidiosum, superbum, suorum sanguine & vulneribus gloriam sibi quærentem, denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur opera.

NOS verò, *inquit*, quoniam, quasi nescias quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris. *Primus ex omnibus pater ipsius, Sopolis, parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, & ad os manu obiecta, scelere & malis insanientem, ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum iubet, quæ ex magistro didicisset Callisthene. Et Hermolaus.* Utor, *inquit*, beneficio tuo, & dico quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitiæ tuæ supereſt? quotus quisque non è vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clytus, quantum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria, vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit, alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in æquuleum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio, indicta causâ, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserè miserorum uteris manibus ad experienda supplicia. Et quos paulo antè ministros cædis habuisti subitò ab aliis iubes trucidari. *Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubiè, ni inhibitus esset à rege quippe Hermolaum dicere iussit; retulitque ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægrè ergo coërcitis, rursus Hermolaus;* Quàm liberaliter, *inquit*, pueris ludibus

ad

ad dicendum agere permittis ! at Caliſthenis vox carcere incluſa eſt, quia ſolus poteſt dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confeſſi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum feciſſe contendo. Sunt hic qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo eſt, qui conſcium fuiſſe nobis Caliſthenem dicat, cum morti olim deſtinatus ſit à juſtiſſimo & patientiſſimo rege. Hæc ergo ſunt Macedonum præmia, quorum ut ſupervacuo & ſordido abuteris ſanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurũ vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi ſint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores ſub jugum mitteres Perſarum te veſtis & diſciplina delectat, patrios mores exoſus es. Perſarum ergo, non Macedonum regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure, perſequimur. Tu Macedonas voluiſti genua tibi ponere, venerariq; te ut Deum. tu Philippum patrem averſaris, & ſi quis Deorum ante Jovem haberetur, faſtidires etiam Jovem. Miraris ſi liberi homines ſuperbiam tuam ferre non poſſumus? Quid ſperamus ex te, quibus aut inſontibus moriendum eſt, aut, quod triſtius morte eſt, in ſervitute vivendum? Tu quidem, ſi emendari potes, multum mihi debes. ex me enim ſcire cœpiſti, quid ingenui homines ferre non poſſint. De cætero parce: quorum orbam ſenectutem ſupplicis re oneraveris, Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, conſequamur ex noſtra.

ORATIO
ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Patefacta Hermolai conjuratione in Alexandrum, ſequebatur ut is perduellionis pœnam ſubiret & plecteretur. Sed ne indicta cauſa periret, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus cauſas ſuſcepti facinoris protulit has: ſævitiam r-

gis & supplicia illustrium virorum, sordes atque avaritiam in militibus remunerandis, fastidium ejus & despicatum suorum ad alios ornandos. Objecta hæc partim vitia partim crimina diluit hac oratione Alexander, & ad singula sigillatim respondet. Ad primum, exempla suppliciorum in facinorosos, & eos convictos rerum capitalium, fuisse edita: ad secundum, se suæ liberalitatis locupletes habere testes omnes Macedones, quorum tenuitas in summam opulentiam munificentia sua sit mutata: in tertium, se divinos honores esse aucupatum, ut majorem metum inferret gentibus suo nomine. Quod vero exteras nationes amplexetur, pertinere id ad imperii stabilitatem. Esse enim stabiliora quæ benevolentia continentur, quam quæ metu.

QUAM falsa sint, *inquit*, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendet. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse, auditetis, expressi non imprudens, cum permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ regibus usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est lævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lynceſtem vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberari. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum,

lum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coëgisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam, probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia non in ipsorum modò, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia. ubi verò reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite, qui paulo antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem moderationis meæ certissimum indicium est, quòd ne victis quidem superbè impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem: sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti, rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia. Horum fides stabile & æternum faciet imperium: Et sanè plus habemus quàm cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus esse video quæ non erubescamus imitari. nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud penè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut aversarer Jovem, cujus oraculo agnoscor,

An

An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Fama enim bella constant, & sæpe etiam quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem, putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam te parricida intercipere voluisti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quò tristiores petiretis, siqua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum sceleſtis insontes, propinquos parentesque solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modò in me jecisti, modò audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum, nunc Olynthio non idem juris est.

ORATIO

ALEXANDRI AD MILETES. Ex libro IX.

ARGVMENTVM.

Alexander longa jam terrarum spatia vincendo emensus, nondum tamen ad metam aspiraverat quam laboribus suis proposuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquiescere quam ad Oceanum Indicum victor perveniset, ut idem limes suas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed sciebat non esse eundem animum suis: neque id illi obscure ferebant. Non igno-

ignorabat quin eo, tædium laboriosæ & tam diuturnæ militiæ cepisset. Itaque relanguescentes animos conatur hac oratione instaurare & revocare. Commemorat res gestas: & præ his reliquias quæ supersunt, nihili esse faciendas ostendit. Vix aliud restare nisi ut reliquias suarum victoriarum persequantur. Labores qui adeundi relinquantur, esse leves & breves: præmia verò amplissima & perpetua. Ad extremum quum videret eos penitus despondisse animos, nec ullam vocem mittere testem suæ comprobationis, vehementi utitur querela, qua suorum ignaviam incusat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria cum sit ex solido, plus tamen habet nominis quàm operis. Modo quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cætera auditu majora quàm verò, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse quàm usquam armentorum sunt: cum & rarum sit animal, nec facilè capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coërcita, & in angustiorem alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contrà spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium

hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quàm in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem, sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim: satis gnarus, plus suis quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primùm inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo feciſtis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præsto sunt. Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor; vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, præsidemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec mei nec hostium exercitus meminero. Vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, nisi obstat ignavia inde victores perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia. dives eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco quàm ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus inve-

hit, referatis in patriam. digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis, per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium creditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque vestrum; ne dicam regem, deseratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe aciem clypeo meo texi, non infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis. & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestræ index? Ubi est ille meorum Macedonum vultus: non agnosco vos milites, nec agnosci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulso, aversos animos & infractos excitare conor. *Cumque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent*: Nescio quid; *inquit*, imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondit, nemo saltem negat quos alloquor. Quid autem postulo? vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus excipirent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianiq; erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori præstat, quam precario imperatorem esse. Ite reduces domos, ite deserto rege ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti, locum inveniam.

ORATIO.

COENI AD ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

ARGVMENTVM.

Con-

Consternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quod nec assentiri regi vellent, nec præcisè denegare auderent, nec ullus communem causam publice susciperet, Cœnus unus ducum processit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecilitati omnium suorum, qui tot laboribus exhausti non possent militiæ molestias tolerare, præsertim cum se infinitus ostenderet labor si ea loca peteret. Servire illum suæ gloriæ non posse incolumi exercitu quem tot annorum difficultates attrivissent.

DI prohibeant, *inquit*, à nobis impias mentes & profecto prohibent. Idem animus est tuis qui fuit semper, ire quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum necessitate ultima expressas, præbe, quæso, propitias aures, imperium atque auspicium tuum constantissime sequutis, & quocunque pergis sequuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum, non hostes modo, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria terrasque melius nobis, quam incolis, omnia nota sunt. Penè in ultimo mundi fine consistimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quæris; Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesq; degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. in externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet?

Jube quæri, quàm multos servi ipsorum prosequuti sunt, quid cuique supersit ex præda. Omnium victores, omnium inopes sumus. nec luxuria laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus. hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de industria barbari: magnum tamē esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio à meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoq; occurrit Oceanus; nisi mavis errare, pervenimus, quò tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm sine te cum his, loqui malui: non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius quàm ut gemitum murmurantium audires.

ORATIO CRATERI AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex gravissimo vulnere, & propriè lethali in Oxidacarum oppugnatione accepto convulnerat. Sed quum esset infirmior, nec per imbecillitatem usitata munia tutò obire posset, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque esset ab ea audacia periculum, amici quibus de more statio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut is sibi parceret. Qui cum illis ingressus, regi exposuit quam omnes essent de ejus salute soliciti, Ea anxietate ita se levari posse, si rex se ipse respiceret, nec ita præsentia pericula subiret, præsertim tenuioribus victoriæ præmiis propositis, Pollicetur ab omnibus paratam & strenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum discrimen abducatur, esse facturos.

CREDISNE, *inquit*, adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quàm cura salutis tuæ, ut nunc est tibi vilis, nos esse solicitos? Quantalibet

talibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem, classibus maria consternat, inusitatas belluas inducat, tu nos præstabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen ac sidus diuturnum fore polliceri potest? cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo pervenimus, auspicium atque imperium sequuti tuum, unde nisi te reduce, nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares, etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt periculum ac præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tum verò capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modò militum, sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo antè vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimas manus fuisse injecturas, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere, nos, quæso, alio modo esse viles tibi. Quocunque jusseris, ibimus; Obscura bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus. Temet ipsum ad ea serva pericula quæ magnitudinem tuam capiunt. Citò gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quàm consumi eam, ubi non possit ostendi.

ORATIO ALEXANDRI AD AMICOS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet ad amicorum postulationẽ Alexander, Valuntatem plenam pietatis, obsequii ac benevolentiæ,

amplexatur. Eum sibi esse vitæ fructum docet, quòd tam benevolis & fidelibus comitibus uti sibi contingat. Quod vero de periculis vitandis dixisset, ita se interpretari, & de eo ita cogitare, ut quum gloriam inprimis adamarit, ut præ ea cætera nihili pendat, certum sibi sit, pro ea retinenda atque augenda, nullos labores, nulla pericula subterfugere. Quos habeat stimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde se gloriæ, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ii suam illam solicitudinem ad inferiorum insidiarum propulsationem convertant. Hanc sibi esse antiquiorem cautionem, & ipsis esse debere. Ad extremum aliquid de matris apotheosi mandat.

VOBIS quidem, *inquit*, ô fidissimi, piissimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solùm eo nomine, quòd hodie salutem meam vestræ præponitis, sed quôd à primordiis belli, nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omisistis: adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quàm esse cœpit, ut vobis diu frui possim. Cæterùm non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis spatio, sed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis exspectare obscuram & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes, sæpe acerba mora occupat. Verum ego, qui non annos meos sed victorias numero, si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus à Macedonia Imperium, Græciam teneo: Thraciam, & Illyricos subegi. Triballis, Mediscque imperito: Asiam, quà Hellespontо, quà rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum à fine mundi. Quem egressus, aliam

naturam,

naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vicesimum atque octavum ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego verò non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè submoverat. In his operibus extingui mihi (si fors ita feret) pulchrum est. Ea stirpe sum genitus, ut multam prius quàm longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modò me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securum. Belli Martisque crimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior quàm in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures à suis quàm ab hoste interemptos numerabitis. Cæterùm quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Hoc si licuerit, ipse præstabo. si me præceperit fatum, vobis mandasse mementote.

ORATIO ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro x.

ARGUMENTUM.

Alexander missionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti essent, aut qui omnino per infirmitatem corporum militiæ labores sustinere non pos-

sant: eam sperabant universi. Et quia tum longe in orientem processerat; veriti ne sedem imperii in Asia constitueret, quæ res optatam illis in patriam reversionem eriperet, missionem omnes audacius & tumultuosius flagitare cœperunt, & jam aperte impositos militiæ labores detrectare. Alexander eorum motuum insolens, ut qui alacri eorum semper opera & parata usus esset, tum commotus est. Augebat indignationem oblivio recentis suæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coërcere illorum ferociam conatur. Commemorat sua erga eos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obsequium à militibus requiratur, ostendit, Indignos esse opibus & gloria quam secum habent communem. Ad extremum exardescit ira, & eorum operam repudiat.

QUID hæc, *inquit*, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certe rupistis imperium, & precario rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post deportare statuerim: tam illos acclamantes video qui abituri sunt, quam hos cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Perve lim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur. *Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem. Ita pariter ex tota concione responsum est, Omnes queri. Tum ille.* Non hercule, *inquit*, potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quàm retenturus sum. Subest nimirum, altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidam in illis pudor, è cæteris destitutos relinquendi. Verùm

ego

ego tam furioſæ conſternationis oblitus, remedia inſanabilibus conor adhibere. Omnem hercule ſpem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim eſſe deſiſtitis) ſed ut cum ingratiſſimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus quæ circumfluunt vos, inſanire cœpiſtis: obliti ſtatus ejus, quem beneficio exuiſtis meo. Digni hercule qui in eodem conſeneſcatis: quoniam facilius eſt vobis adverſam quam ſecundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo antè & Perſarum tributariis, Aſia & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modo ſub Philippo ſeminudis, amicula ex purpura ſordent. Aurum & argentum oculi ferre non poſſunt. Lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia ſupellex haud amplius quàm ſexaginta talentorũ eſſet, meorum operaum fundamenta, quibus tamen (abſit invidia) imperium maximæ terrarum partis impoſui. Aſiæne pertæſum eſt, quæ vos gloria rerum geſtarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deſerto, cum pluribus veſtrum defuturum viaticum fuerit; ni æs alienum luiſſem! nempe in Aſiatica præda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugeſque, quibus pauci prædia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam cæterorum, dum etiam ſpei veſtræ obviam iſtis, arma quoque pignori ſunt. Bonis vero militibus carituros ſum, pellicum ſuarum concubinis quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: faceſſite hinc, otius. Ego cum Perſis adeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratiſſimi cives. Læti vos excipient parentes liberique, ſine veſtro rege redeuntes? obvium ibunt deſertoribus transfugiſque? Triumphabo mehercule de fuga veſtra, & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo,

præferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit.

ORATIO ALEXANDRI, ad Peregrinos milites.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander stomacho & indignatione ardens, quod superior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites sibi ascivit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia sibi adjunxerat, sic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Persarum laudat in reges suos obsequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam sibi esse dicit, sed testimonium se sui judicii dare. Decrevisse autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatis erga eos suæ commemorationem, quam sit novorum beneficiorum & honorum splendidorum accessione cumulaturus.

QUUM ex Europa trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quòd de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigre toleratis: & cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis quàm fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis. obsequium verò & patientia imperii longè præstantior est quàm cæteris. Ergo ipse Oxiatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde eum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorē Darii filiam duxi: proximisq; amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi &

victori

victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos, milites, credite. Asiæ & Europæ unum atq; idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatē: & cives mei estis, & milites. Omnia eundem ducunt colorē, Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.

ORATIO PERDICCÆ IN CONCIONE MILITUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Alexandro primum discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus efferbuerunt. Cum enim de successore regni creando convenissent, diu variatum est sententiis, cum idoneus nemo & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat, qui non erat nisi probato alicui committendus. Ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primùm ut justa & divini honores persolvantur Alexandro, deinde ut partus Roxanes expectetur, qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum posthumum futurum regi legitimum.

EGO quidem, *inquit*, annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par abiratis Diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis: quarum sorte completa: citò repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo supereſt, quàm quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quamprimū justa solvamus, haud obliti

in

in qua urbe, inter quos simus, quali rege ac præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumq; ut victoriam partē inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. Hocne uno, an pluribus; in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut marem enitatur. cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

ORATIO
PTOLOMÆI.
ARGUMENTUM.

Ptolomæus procerum unus, in eo consilio principum sententiam hanc dixit, se ab aliis dissentire qui dixissent. Hoc vero optimum sibi factu videri, ut senatus instituatur ex principibus, quorum decretis administretur imperium.

DIGNA prorsus est soboles, *inquit*, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsines filius, cujus nomen quoque in Europa dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit, eoque quod maior pars eorum decreverit, stetur: duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO
MELEAGRI.
ARGUMENTUM.

In eodem principum concessu Meleager, seditiosus homo, turbulentam & invidæ in Perdiccam plenam sententiam dixit, Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati, quàm Aristonus quidam in eodem consilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Aristoni sententiam labefactat,

factat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem se præbet, ne quisquam principum dignitate antecellat.

NEC Dii siverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantiq; regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis, cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione, non justa modò, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse, vel subdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum regiarum utique populus est hæres.

FINIS.

INDEX

Omnium Orationum, eo ordine digestus, quo ex hic excusæ sunt. Numerus paginam indicat.

Ex Salustii bello Catilinario.

Oratio Catilinæ, quâ sui de conjuratione consilii participes cohortatur. 9

Oratio alia ejusdem Catilinæ, qua suos milites adhortatur. 10

Orat. Legatorum C. Manlii ad Q. Martium regem. 12

Oratio C. Cæsaris suam sententiam senatui exponentis de conjurationis Catilinæ sociis qui in custodiis tenebantur. 13

Oratio M. Porcii Catonis proximè præcedenti orationi C. Cæsaris respondens. 17

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipsæ regis ad Iugurtham, quâ eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens. 21
Oratio Adherbalis ad senatum Rom. qua se à Iugurtha regno fortunisq; omnibus expulsum queritur. 22
Oratio C. Memmi ad Quirites, qua eos ad vindicandum in Iugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur. 26
Oratio Marii ad Quirites, de se & de ea quam parabat in Africam, expeditione. 29
Oratio Syllæ ad Bocchum regem. 34
Oratio Bocchi ad Syllam, qua suum erga illum studium exponit, & se bellum pop. Rom. facere voluisse negat. 35

Ex libris Hist. Saluſt.

Oratio Lepidi Cons. ad pop. Rom. ibid.
Oratio C. Cottæ consulis ad pop. 39

Orationes ex Livio collectæ.

Ex libro primo ab urbe condita.

PRecatio Romuli ad Iovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem. 41
Verba Proculi Iulii ad pop. Rom. consolationis plena. 42
Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 43
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 44
Verba seu exhortatio Tanaquil ad Servium generum, de regno. 46
Exhortatio Tulliæ ad L. Tarquinium maritum suum, de regni affectatione, ibid.
Lucretiæ querelæ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. 47.

Ex secundo libro ab urbe condita.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine sibi obiecto. 48
Oratio Mutii Scævolæ ad Porsenam Clusinum regem. 49
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib. 50
Oratio Actii Tullii Volscorum principis ad Consules, ut ludis non adessent Volsci. ibid.
Oratio Actii Tullii ad suos qua eos in Rom. concitat. 51.

Ex tertio libro ab urbe condita.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentillum. 52
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæsonis arrogantia. 53
Oratio P. Valer. Publicolæ consulis ad tribunos omnemque plebem. 54
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adversus A. Virginium. 55
Oratio L. Quintii Cincinnati ejusdem adversus patrum licentiam. 56
Oratio Icilii adversus Appii decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret. 57
Oratio Virg. patris adversus Appium. 58
Oratio Virg. ad milites, qua honorem sibi delatum recusavit. 59
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione. ibid.
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad postulata pleb. in Sacro monte. 60
Oratio App. cum magistratu se abdicare vellet. 60
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. 62
Oratio A. Virg. adversus Appium reum. ibid.
Oratio Duill. tribuni pleb. quum potestati tribunitiæ modum fecisset. 63

Oratio Valer. Consulis, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur. ibid.
Oratio Horat. Consulis qua suos cohortatur. 64
Oratio T. Q. Capitolini quartum consulis ad pop. Rom. ibid.

Ex quarto libro ab urbe condita.

Oratio C. Canuel, tribuni pleb. ad plebem pro rogationibus promulgatis. 68
Oratio Vetii Messi. Volscor. regis qua suos adhortatur. 72
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, qua suos inusitato certamine exterritos adhortatur. 73
Oratio Sexti Tempanii decurionis qua milites in re complorata adhortatur. 74
Oratio L. Dec. tribuni pleb. ad populum adversus Posthumium tribunum militum. ibid.

Ex quinto libro ab urbe condita.

Oratio Appii Claud. tribun. militum ad populum contra tribunos pleb. pro. bello continuendo. 75
Oratio P. Licin. Calvi ad populum, ut filio, sibi delatum honorem, mandaret. 81
Oratio Camilli ad Pædagogum Faliscorum in castris deprehensum cum pueris. 82
Oratio Legator. Faliscos Romanis dedentium in senatu. ibid.
Oratio Camill. exulis, qua Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur. 83
Oratio M. Fur. Camilli ad populum de non transmigrando Veios. 84.

Ex sexto libro ab urbe condita

Oratio M. Furii Camilli Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur. 90
Oratio A. Cornel. Cossi dictoris ad suos: 91
Oratio Cornel. Cossi dictatoris in M. Manlium. 92
Oratio M. Manlii Capitolini, qua dictatori & patribus respondet. 93

Oratio

Oratio M. Manlii Capitol. post vincula ad plebem adversus patres concitandam. ibid.
Oratio Camilli ad senatores Tusculanorum de mittendis Romam de pace legatis, 95
Oratio Legat. Tusculan. in senatu, qua se purgant. 96
Oratio Q. Cincinn, dictatoris ad A. Sempron. magistrum equitum de belli ratione. 97
Oratio Camilli dictatoris ad Quirites de intercess. ibid.
Oratio App. Claudii contra tribunos pleb. legumlatores, & leges ipsas. 99

Ex septimo libro ab urbe condita.

Oratio Servii Tull. ad dictatorem. ut militibus pugnandi faceret potestatem. 103
Oratio M. Pop. consulis, qua suos milites adhortatur. 104
Oratio Legator. Campanor. in senatu, qua auxilium adversus Samnites petunt. 105
Oratio Roman. qua præcedenti Campanorum Legat, orationi respondent. 108
Oratio Legat. Campanorum, qua præcedenti Romanorum orationi respondent. ibid.
Oratio M. Valer. Corvini, qua suos adhortatur. ibid.
Oratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur. 109
Oratio eiusdem P. Decii qua suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur. 110
Oratio M. Valer. Corvini dictat. ad coniuratores & seditiosos milit. qua dehortatur à pugna contra patriam. 112
Oratio T. Quintii ducis seditiosorum qua eos ad concordiam exhortatur. 114

Ex octavo libro ab urbe condita.

Oratio Ann. Setini prætoris Latinorum, ad suos. 114
Oratio Ann. eiusdem ad P. C. Roman. ut alter consul ex Latinis fieret. 116

Oratio T. Manlii Consulis ad legatos Latinor. 117
Oratio T. Manl. Consulis ad T. Manlium filium, qua eum accusat quod in hostem ipsius injussu pugnaviſſet. ibid.
Oratio Furii Camill. Conſ. ad patres de Lat, referentis. 118
Oratio L. Papyr. dictatoris, qua Fab. Maximum accuſat quod adverſus edictum pugnaſſet. 119
Orat. M. Fab. Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore. 120
Oratio Papyr. dictat. ad populum de abſolutione Q. Fab. magiſtri equitum. 121.

Ex libro nono ab urbe condita.

Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat. poſtquam legatione nihil factum eſſe vidit. 122
Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & conſules, qua ſuam de deditione ſententiam exponit. 123
Oratio Sp. Poſthum. Conſulis, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta. 124
Oratio ejuſdem Sp. Poſthum. contra tribunos pleb. qui deditionem impediebant. 126
Oratio Corn. Arvinæ Fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis. 128
Oratio Cl. Pontii Samnit. regis qua feciali reſpondet. 129
Oratio Q. Fab. dictator. qua ſuos ad eruptionem hortatur. 130
Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen jactum eſt à nobilibus. 131
Oratio P. Sempron. tribun. pleb. adverſus Ap. Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſura abdicare nolebat. 132.

Ex decimo libro ab urbe condita.

Oratio P. Decii Muris conſulis ad populum, qua ſuadet ut ex plebe augures & pontifices fiant. 135

Verba

Verba Q. Fab. Max. consulis designati ad populum. 137
Verba Virginiæ in dedicat. aræ Pudicitiæ pleb. 138.

Ex vicesimo primo libro ab urbe condita.

Oratio Pannonis ad Carthag. contra Annibalem de fœdere rupto. 38
Oratio Alocri Hispan. ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit. 140
Oratio cujusdem Carthag. qua legatis Roman. de consilio oppugnationis Sagunti respondet. 142
Oratio Volscianorum qua legatis Rom. respondent. 143
Oratio Annibalis ad Hispanos milites. ibid.
Oratio P. Scipionis suos adhortantis. 144
Oratio Annib. suos adhortantis. 147.

Ex vicesimo secundo libro ab urbe condita.

Oratio M. Minut. Ruffi magistri equitum, qua in Q. Fab. Max. dictat. cunctationem acriter invehitur. 150
Aceducis Hispan. ad Bostarem pro obsidibus verba. 152
Fab. Dictat. de temeritate Minut. verba. ibid.
Oratio Minut. magistri equitum, qua suos ad conjungendæ cum Fab. castra adhortatur. 153
Minut. verba ad Fab. dictatorem. 154.
Oratio Fab. Max. ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste. ibid.
Orat. P. Sempron. Tuditani trib. militum, qua suos ad erumpendum adhortatur. 157
Orat. Captivorum Canensi clade Rom. ad patres. 158
Orat. T. Manl. Torquati, ne captivi redimerentur. 160.

Ex vicesimo tertio libro ab urbe condita.

Orat. Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan. 163
Oratio Varr. consulis, qua legatis Campan. respondet. 164
Orat. Perollæ ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale. 166

Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortantis. 167
Orat. Perollæ qua Pacuvio patri respondet. ibid.
Verba Magii Dec. ad circumfusam multitudinem. 168
Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri adversus Hannu. 169
Orat. Hannon. Himilconi respondentis. ibid.
Oratio Sammitum Legat. ad Annibalem qua petunt ut opem adversus Romanos ferat. 171

Ex vicesimo quarto libro ab urbe condita.

Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat. 172
Orat. T. Gracchi ad milites. 175
Orat. L. Pinar. Præfecti præsid. Rom. Enneæ qua suos exhortatur. ibd.

Ex vicesimo quinto libro ab urbe condita.

Orat. relegator. militum ad M. Marcellum pe mutatione condit. 177
Orat. Syracusan. ad Marcellum de dedit. 180
Orat. L. Mart. qua suos milites exhortatur. 181

Ex vicesimo sexto libro ab urbe condita.

Orat. Vib. Vini Campani ad Campanos, qua ut se dedant Roman. dissuadet. 113
Orat. M. Marcelli ad P. C. se adversus Syracus. oratores defendentis. 181
Orat. P. Scipion. ad veteres milites. 187
Orat. P. Scipion. ad milites. 190
Orat. P. Scipon. ad Luceium Celtiberor. principem, cum ei sponsam reddidit. 191

Ex vicesimo septimo libro ab urbe condita

Oratio M. Marcelli ad suos. 192
Oratio Annibal. ad suos. 193

Ex vicesimo octavo libro ab urbe condita.

Oratio P. Scipon. ad milites. ibid.

Oratio Sagunt, ad P. C. in senatu. 198
Otatio Q. Fab. Max. qua Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet. 200
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fab. respondens. 206

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

Oratio Sophronisbæ uxoris Syphacis ad Masinissam. 110
Oratio P. Scipion. ad Masinissam. 111
Oratio Annib. ad Scipionem de pace. 212
Oratio Scipion. ad Annibalem. 215
Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod risisset in communi fletu. 216

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

Oratio Aristh. prætoris Achæorum qua eos objurgat. 217

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam. 218
Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam. 223
Oratio M. Porc. Catonis consulis ad suos. 227
Oratio T. Quint. in conventu Græciæ. 228
Oratio Aristh. Prætoris Achæor. de Ætolis & Nab. 229
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium 230
Oratio T. Quint. qua Nabidi respondet, 232
Oratio T. Quint. qua suos ad obsidionem Lacedæmonis adhortatur. 234

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

Oratio Minion. ad Legato Romanorum. 235
Oratio Sulpit. Legati Roman. qua ad præcedentem respondet. 236
Oratio Annibal. ad Antiochum qua se purgat. ibid.

Ex triceſimo ſexto libro ab urbe condita.

Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius bel
ratione & Macedon. ſententia. 237
Oratio Attil. Conſulis ad ſuos. 24
Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho. 24
Oratio Quint. ad M. Acilium conſulem pro Ætolis
ibid.
Oratio T. Quint. ad Ætolor. principes de reconcil. 243.

Ex triceſimo ſeptimo libro ab urbe condita.

Oratio Eumen. in concilio. 244
Oratio Scipion. qua legatis Antioch. reſpondet. 245
Oratio Zeuſis legat. Antiochi ad Rom. de pace. 246
Oratio Scipion. ad ea reſpond. ibid.

Ex triceſimo octavo libro ab urbe condita.

Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quirites. 247.

Ex triceſimo nono libro ab urbe condita.

Oratio M. Porcii Canton. conſulis, ad populum, in
fœdum Bacchan. ritum. 248
Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom. 252
Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, qua legatis Ro
man. reſpondet. 254

Ex quadrageſimo libro ab urbe condita.

Oratio Phil. Macedonis de ſua liberorumque infelici
conditione. 257
Oratio Perſei accuſator. in Demetrium fratrem par
ricid. reum. 260
Oratio Demetr. parricid. rei. 263
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium legat.
269
Oratio Q. Cæcil. Metelli ad M. Lepidum & M. Fulv.
cenſores declaratos, de reconcil. 270
Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonum de regni
hæred. 271.

Orationes

Orationes ex Corn. Tacito collectæ.

Ex lib. I. Annal.

Vibuleni orat. 273
Clementis Centurionis orat. 274
German. Cæsaris orat. ibid.
Segestis orat. 276

Ex lib. II. Annal.

M. Hortali orat. 277
Tib. Cæsaris responsio. 278
Germanici orat. 279

Ex lib. III. Annal.

Tiber. oratio in senatu. 280
Oratio Sever. Cæcinæ, qua uxores à provinciis arceri debere statuit. 281
Oratio Valer. Messalini, qua Cæcinæ respondet. 282
M. Lepid. oratio in senatu. 283

Ex lib. IV. Annal.

Tiber. ad senatum orat. 284
Cremutii defensio in senatu. ibid.
Tiber. oratio in senatu. 286
Oratio Tiberii. 287

Ex lib. VI. Annal.

M. Terent. Equitis Rom. orat. 289

Ex lib. XI. Annal.

Neron. Cæsaris oratio in senatu. 290.

Ex lib. XIV. Annal.

C. Cassii orat. 292
Senecæ oratio ad Cæsarem Neronem. 294
Neronis ad Senec. responsio. 296

Ex lib. XV. Annal.

Pæti Cossutiani ad Neronem Cæsar. orat. 298

Ex lib. I. Hist.

Galbæ imperat. oratio ad Pisonem 299
Pisonis orat. 302
Othonis oratio ad milites. 303
Othonis oratio ad milites. 305

Ex lib. II. Hist.

Othonis orat. 307
Mutiani orat. 308

Ex lib. IV. Hist.

Curtii Montani orat. 311
Legati Tencterorum orat. 312
Agrippinensium oratio. 313
Cerialis orat. 314

Ex lib. V. Hist.

Civilis oratio sed mutilata. 316

Ex

Ex vita Agricolæ à Corn. Tacit. prodita.

Galgaci orat. 317
Agricolæ orat. 319

Orationes ex Q. Curtio Collectæ.

Ex lib. III.

Charidemi orat. 321

Ex lib. IV.

Legatorum Darii oratio ad Alexandrum. 322
Parmenion. oratio ad Alexandrum. 323
Alexandri oratio ad legatos Darii. 324
Darii oratio ad milites. 325

Ex lib. V.

Eustemonis Cynæi orat. 327
Theati Atheniensis orat. 329
Darii orat. ibid.
Nabarzanis orat. 331

Ex lib. VI.

Alexandri orat. 332
Crateri orat. 335
Alexandri orat. 337
Philotæ orat. 339
Amyntæ orat. 344
Cobaris orat. 347
Alexandri orat. 348
Scythæ legati orat. 350
Alexandri orat. ad trecentos milites. 351

Ex lib. VIII.

Calisthenis orat. 353
Hermolai orat. 354
Alexandri orat. 356

Ex lib. IX.

Alexandri ad milites orat. 363
Cœni orat. ad Alexandrum. 363
Crateri ad Alexandrum orat. 364
Alexandri ad amicos orat. 365

Ex lib. X.

Alexandri ad milites orat. 368
Alexandri ad peregrinos milites orat. 370
Perdiccæ in concione militum orat. 371
Ptolom. 372
Meleag ibid.

FIN

TRINITY COLLEGE LIBRARY. CAMBRIDGE